

ରେଫାରେଲ୍ (ଆକ୍ଷୁ) ପ୍ରତି
ଆନ୍ତୁସହିଦୀଯିନୀ ।

ଶ୍ରୀଉମେଶଙ୍କ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ

ପ୍ରଣୀତ ।

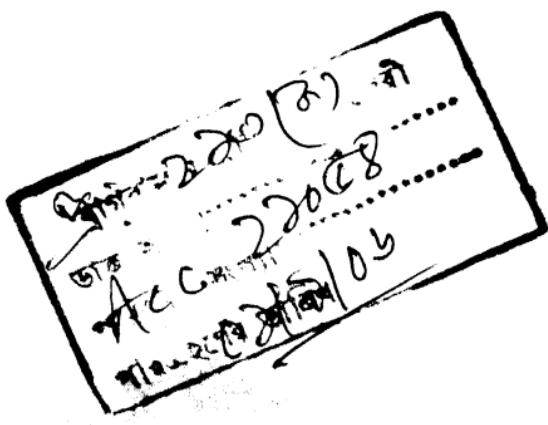
ଶ୍ରୀବେଣୀମାଧବ ଦେ ଏଣ୍ଡ କୋମ୍ପାନି ।

ଶ୍ରୀଅକ୍ଷଣ୍ମୋଦୟ ଘୋଷ ଦ୍ଵାରା ଚିତ୍ପୁର ରୋଡ୍ ୨୮୫ ନମ୍ବର

ଶୋଭାବାଜାର ବିଦ୍ୟାରତ୍ତ ସତ୍ରେ ମୁଦ୍ରିତ ।

ମୂଲ୍ୟ ୧୦

ରେଫାରେଲ (ଆକଳ) ପ୍ରତ୍ତି ଉପହାର ।

ମହିମାସାଗର କବ୍ରଣାକର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ତାରାମୋହନ ମନ୍ଦିକ
ପ୍ରତିପାଳକ ମହାଶୟ ସମୀପେସ୍ଥ ।

ହେ ଶୁଣଗ୍ରାହୀ ବଦାନ୍ତବର ! ଆମାର ପରିଶ୍ରମ କପସରୋବର ହିତେ
ବହୁ ସଂକୃତ ପ୍ରପୂରିତ ମୂଳାଳ କାବ୍ୟକପ ସରୋଜପୁଷ୍ପଟି ଆପନାର
କମଳକରେ ସମର୍ପଣ କରିଯା ମୂଳାଳହୁକଟିକେ ଆପନାର କ୍ଲେଶାକୁତ୍ତବ
ହିୟା ଥାକିବେ ଏହି ଆଶଙ୍କାୟ ଅତୀବ ସଶକ୍ତିତଚିତ୍ତେ ସମ୍ମାନି-
ବାହୀତ କରିତେଛିଲାମ । ସେଇଜଣ୍ଠ ପୁନର୍ବାର ମୂଳାଳହୁକଟିକୁଟ୍ୟତ
କରିଯା (ଅର୍ଥାଏ ଦୁରୁହ ସଂକୃତ ଶବ୍ଦ ପରିଭ୍ୟାଗ କରିଯା) କମଳ-
ପୁଷ୍ପଟି ଆପନାର କମଳକରେ ସମର୍ପଣ କରିଲାମ । ମହାଶୟ !
ଶର୍ଵାଗତ ଆଶ୍ରିତଜନେର ପ୍ରତି ଅମୁକମ୍ପା ପ୍ରକାଶ କରଣାନ୍ତର
ଆଦ୍ୟତ୍ତ ପାଠକପ ପରିମଳ ଆଞ୍ଚାଣେ ପରିଶ୍ରମେର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ
କରିଲେ ପରମ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣିହିତେ ପାରିବ ଇତି ।

ନି, ଆ, ଶ୍ରୀଉମେଶ୍ୱର ଚଟ୍ଟେଯାପାଧ୍ୟାର ।

দ্বিতীয় সংস্করণের বিজ্ঞাপন ।

—————♦♦♦—————

সম্প্রতি বঙ্গদেশবাসিণুগত সম্বিদেচক পাঠকমহোদয়গণ
সঙ্গীপে প্রার্থনা এই যে লোকহিতার্থে ধর্মনীতি বিষয়ক
কতিপয় উপদেশমাত্র অবলম্বন পূর্বক কল্পিত গল্পচ্ছলে এই
আশুসংবিন্দায়নী পুস্তিকাখানী প্রথমবার মুদ্রিত ও প্রচারিত
করিয়াছিলাম, কিন্তু দুর্ভাগ্যবশতঃ পুস্তিকামধ্যে বর্হল দুকহ-
সংস্কৃতশব্দ প্রপূরিত বিচ্ছিন্ন পদসকল সম্বিবেশিত থাকায় উহা
সাধারণের* সঙ্গীপে বিশেষক্ষেত্রে আদরণীয়া নাইওয়ার জন্ম
স্ফুতরাঙ্গ আশাভঙ্গক্ষেত্রে মনস্তাপে সময়াতিবাহিত করিতে
হইয়াছিল। অধুনা প্রিয়তমবঙ্গু শ্রীযুত বাবু নন্দলাল দে
মহাশয়ের বিশেষ অমুরোধে সাধারণের পাঠের স্ববিধি করণ-
জন্মবহুপ্রয়াসে উক্ত পুস্তিকাস্তর্গত দুরহসংস্কৃতশব্দসমূহের
পরিবর্তন এবং রামগীতামুবাদভিন্ন অন্যান্য অধ্যায় শাস্ত্রাদির
পর্যালোচনার পরিবর্জন করিলাম। এক্ষণে ইহা সদাশয়
গুণগ্রাহী অপক্ষপাতী পাঠকবর্গের আনন্দ সংবর্ধন বিষয়ে
সম্মত হইলে পরিশ্রমের সার্থকতা সম্পাদন হয় ইতি ।

সন ১২৮০। অগ্রহায়ণ ।

শ্রীউমেশচন্দ্ৰ চট্ট্যোপাধ্যায় ।

* সংস্কৃতান্তিষ্ঠ জনের ।

ରେଫାରେଲ୍ (ଆକର୍ଷ) ପ୍ରକ୍ଳଷ

ଓ ନାରାୟଣ ।

ଆହିମାମୁ ।

ଦୀନବକ୍ଷୋ ! ତୋମାର ଅପାର ମହିମା ବେଦାଗମେ ଶୁଣି,
ପତିତପାବନ ! ଅନାଥେର ନାଥ ! ଅଜ୍ଞାନେର ଜ୍ଞାନଦାତା ।
ସ୍ଵଧିକର୍ତ୍ତା, ନିୟମ୍ୟ, ଆର ନିୟମ୍ୟ, ତ୍ରିଶୂଣ୍ଯପାଶବନ୍ଧ ଦେହାତି-
ମାନି ମନେର ଜୀବତ୍ସ୍ଵରୂପ ଭରନାଶକ, ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପକ, ବିଶ୍ୱ-
ମୟ, ବିଶ୍ୱାଶ୍ରାବ ; ନାଥ ! ତୋମାର ଅପାର ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣ
କରିବେ ଜଗଦକ୍ଷମ । ଅହମତି ପାମରମତି ପ୍ରତ୍ତୋ ! ଯେ-
ମନ ଆପନାରୀ ମେଘାହୃତଲୋଚନ ହିଁଯା, ଜନ୍ମଗଣ ସହାୟ
ରଶ୍ମିର ନିଷ୍ପୁତସ୍ତ ସ୍ଥିକାର କରେ, ମେଇ କପ ଭରକୁପ
ମେଘେ ସ୍ଵୟମାଚୁନ୍ନ ମନଃ ସ୍ଵୟମ୍ପ୍ରତ ଓ ଜଗତ ପ୍ରକାଶକ
ସ୍ଵରୂପ ତୋମାକେ ଜ୍ଞାନିତେ ନା ପାରିଯା ତୋମାର ଅବ୍ୟକ୍ତ-
ତାବ ସ୍ଥିକାର କରିଯା ଥାକେ; ଏବଂ ଈ ଭ୍ରମ ବଶତଃ
ଏହି ଜଡ଼ ଦେହେ ଆଜ୍ଞାଭିମାନ କରିଯା ଆମି ଜ୍ଞାତ, ମୃତ,
କ୍ଷୀଣ ଓ ବିବର୍ଜିତ ଇତ୍ୟାଦି ବିବିଧକୁପ କଞ୍ଚମା କରିଯା
ଥାକେ । ଅତ୍ରାବ ଦୟାମୟ ! ଏକବାର କୁପା କଟାକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରତଃ ମନଃ ପକ୍ଷୀର ଅଧୋଗମନଶୀଳ ପ୍ରହୃତି ପକ୍ଷ-
ଚେଦ କରିଯା, ଉତ୍ସମନଶୀଳ ନିର୍ବତ୍ତି ପକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ କରିବୁ,
ତାହା ହିଁଲେଇ ସଂସାର ବୁକ୍ ସମୁଦ୍ରପତ୍ର ବାମନା କଲେର ଆଶ୍ୟ
ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ତତ୍ତ୍ଵମସି ନମୀରଣ ମହାମେ, କୁମୁଦା-

বঅ' দিয়া ক্রমশঃ পরম ব্যোমাভিমুখে উড়োন হইয়।
 অব্যয় অশ্বথ শাখীর উর্ধ্ব মূলদেশ স্বরূপ তোমাকে
 প্রাপ্ত হইতে পারিবেক ; এবং মনঃ পক্ষী, সেই অজন্মা,
 অথগু, ছন্দঃপর্ণ পরিপুরিত প্রণবরূপ পরম তরুর
 মূলদেশে কুলায় স্থান লক্ষ হইলে, পরমানন্দ কলের
 ইসান্বাদন পূর্বক, আর কদাপি মায়ামেঘ সমুপ্রিত
 বিকার ঝটিকাতে অধঃপত্তিত হইয়া ত্রিণ শৃঙ্খ-
 লের বশবন্তী হইবেক না ।

(५३) अग्रवाल ईडी लाइब्रेरी
डाक कार्यालय (२०७८) १०८
प्राचीन संस्कृत
पुस्तकालय (१९७९) २०८

পুরাণ সংস্কৃত পুস্তকালয় (১৯৭৯) ২০৮

আশুসংবিদায়না।

পৃথিব্যাদি স্বর্গলোক পর্যন্ত এই ত্রিলোকী মধ্যে, অতি পবিত্র নিষ্ঠেষ্মকর, কৈলাস নামক এক পর্বত আছে; যে স্থানে কন্দর্পদপ্রহারী মহাদেব, শরীরার্জু-তাগিনী গিরিবর হিমবর ছুহিতার সহিত শুভ চন্দ্রাতপ-মণ্ডিত দিনমণি মণ্ডল জ্যোতিঃ সদৃশ মণিময় বেদিকা-মধ্যে, কালত্রয়কে জয় করিয়া নিত্যক্রপে বিরাজিত রহিয়াছেন। যে পর্বতের তিথিরময়ী শুহাকে কিম্পুরুষাদ্বন্দ্বগণ, ভূম বশতঃ শর্করী বোধে, দিবাভাগেই সেই রম্য বিজন স্থানে নিঃশঙ্খচিন্তে, সৌয় সৌয় প্রিয়জনের অতি অমুরাগিনী ইইয়া অনঙ্গ কার্য্যাদি সম্পাদন করিয়া থাকে। যাহার প্রতি শুঙ্গে, গঙ্গার্ব অস্মরঃ প্রভৃতি বিবিধজাতি দেবযোনি সকল, মুরজ, ডিক্তিম, পণব প্রভৃতি বাদ্যযন্ত্র সকল, লইয়া নানারাগ তালাদিন সহিত ঐক্য করিয়া মনোহর সঙ্গীত করিয়া থাকে এবং যে শৈল শিখরে, অধঃ প্রপতনশীল। ত্রিপথগ্রামাকাশগঙ্গা, কুলকুল শব্দে শব্দায়মান হওতঃ অক্ষলোক হইতে আসিয়া, ধূর্জ্জটার বিজ্ঞীণ জটা কলাপে কিম্বৎকাল বিরাম পূর্বক অবশেষে সর্ত্যলোকে আগমন করিয়াছিলেন। যে স্থানে শিখগুরুল খনন

স্বন ঘনাগমে, আনন্দে উদ্বেল হইয়া, মনোহর পুচ্ছসমূহ
বিস্তার করিতে থাকে। যাহার শিখরদেশে অহরহঃ
কেশরিকুলের ভৌষণ ধ্বনি শ্রবণ করিয়া, করত অমু-
গামি করেণু কদম্ব, অতিমাত্র বেগে দিগন্তেরে ধাৰ-
মান হয়। এবং এতাদৃশ সর্বাশৰ্য্যময় কৈলাস ধামের
প্রায় প্রতি বুহন্দে, চতুরাননের মানস সরোবরের
ন্যায় কুজন্তুঙ্গ সরোজরাঙ্গি সুশোভিত সরসী সকল
শোভা পাইতেছে। যে সরোবরস্থ পক্ষজিনী সম্মুত
শৈত্যগন্ধ আস্ত্রাত হইয়া, শৈতকচরিষ্ঠ সারস কদম্ব,
কল ধ্বনিতে দিখাণুমকে ব্যাপণ করিতে থাকে। এবং
যাহার তট সমীপস্থ নবনীরদাবলির ন্যায় শ্বামলবর্ণ
পল্লব বিমণিত নৈয়ঘোধ প্রভৃতি বিবিধ জাতি হৃক-
মূলে, মহাতপা ঋষিকুল, ব্রহ্মানন্দে বাঞ্চাকুল হইয়া
অর্জু মুদ্রিত নয়নে, যোগবলে সমেত প্রাণাপাণকে,
জ্যুষ মধ্যে, উন্নয়ন করিয়া অহনিশ ধ্যান পরায়ণ
আছেন। আহা ! বোধ হয় সেই মনোরম পরিক্-
কুল শৈলবিপিনে পুষ্পধম্বা, অনলরেতা ঈশানের
নেতৃজন্মা বহিতে, পুনরায় দশ ভয়ে অন্তর্হিত ভাবে
ধনুষ্পাণি হইয়া অবস্থান করিতেছেন। এতাদৃশ
সুশোভিত কৈলাস গিরি মধ্যে, সেই রজতগিরিনিভ-
কুষ্ঠিবাস, ভূবন মনজ শীতাংশুকে, অবতংস করিয়া,
পরশ্ব, মৃগ, এবং বর্ণভীত পাণি হইয়া প্রজ্ঞালিত
পাংকবৎমেত্রজয়, প্রত্যানন্দে ধারণ করতঃ অর্জাঙ-
হরা প্রাণেঝাল কুমারী অগদয়িকার সহিত নিত্যক্রপে

ନିରସ୍ତର ବିରାଜ କରିତେହେନ । ଏକମା ପାର୍ବତୀ, ଏକ ଅନୁତକର୍ଯ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରିଯା ଆହା ! କିମାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କିମାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମତପରେ ! ଏହି କପ ପୁନଃ ପୁନଃ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୂର ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିତ ଲାଗିଲେନ । ଅନୁସ୍ତର, ସ୍ତ୍ରୀର ନାଥକେ ପ୍ରଣୟ ସମ୍ବୋଧନେ କହିଲେନ । ହେ ସର୍ବାନୁଷ୍ଠାନିମିନ ଭଗବନ । ସହ୍ସା ଏକ ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସଂଘଟନା ସମ୍ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁତ ଇହାର ତଦ୍ଦତ୍ ବିଦିତ ହଇବାର ନିମିତ୍ତ, ବାରଂବାର ଶ୍ରବଣୋ-ବୁଦ୍ଧିଚିନ୍ତା, ଉତ୍ୱକଲିକାକୁଳ ହଇଯା ଆମାକେ ଅନୁରୋଧ କରି-ତେହେ । ଅତଏବ ଯଦି ଅଧୀନୀର ପ୍ରତି ସାମ୍ନକୁଳ ହଇଯା ଇହାର ମର୍ମାର୍ଥ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେନ, ତାହା ହଇଲେ ଚରିତାର୍ଥତା ଲାଭ କରି ।

ଭଗବାନ୍ ବ୍ୟୋମକେଶ, ଈଶାନୀର ସହ୍ସା ସଚକିତ ଭାବ ସମ୍ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ, ଅସ୍ତି କଲ୍ୟାଣି ! ଇତୋମଧ୍ୟେ, କି ଅନୁତ ବ୍ୟାପାର ଦୃଷ୍ଟ କରିଯା ଏବନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାୟତ ହଇଲେ ? ଆମାର ନିକଟ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟକପେ ଅଭିଯ୍ୟକ୍ତ କର । ଜଗଜ୍ଜନନୀ, କୈଳାସନାଥେର ବାକ୍ୟାବ-ସାମ୍ବନ୍ଧ କରପୁଟେ କହିଲେନ ; ତ୍ରିଲୋକନାଥ ! ଯେ କପ ବିଲୋକନ କରିଯା ଲୋମହର୍ଷିତ ଓ ସଚକିତ ଭାବାପନ୍ନା ହଇଲାମ, ତାହା ନିବେଦନ କରିତେଛି, ଅବଶ କରିଯା ଅଧୀ-ନୀର ଘନେର ସଂଶୋଧ ନିରସନ କରୁନ୍ । ଏହି ମୁହଁର୍ତ୍ତ କାଳ ମଧ୍ୟେ, ପାଂଚଟା ଅମୁପମ କୃପଶାଲିନୀ ଶୁରସ୍ତୋଗ୍ୟୀ ବରା-ନନୀ ନବୀନୀ କାନ୍ଦିନୀ, ଏବଂ ଦୁଇ ଜନ କୌମାର ବ୍ରଜଚାରୀର ଅବଶ୍ୱ ଭୂରିତେଜ୍ଜାଃ ପୁରୁଷ, ତାହାରୀ ଶ୍ରୀ ପୁନ୍ନାନ୍ ସମାନ୍ତି ସୁଷ୍ଠୁ ଜନ, ପ୍ରଥମତଃ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ ହିତେ କ୍ରମଶଃ ଦ୍ୟୋତ୍ତିଷ୍ଠ

পদার্থের ন্যায় আকাশ পথে উদ্ধাত হইল। অবস্থা, তাহাদের মধ্যে বিভিন্ন হইয়া, ছাইজন যুবতী, স্ত্রী পথে, আর অপর তাপম যুবাদ্বয় এবং প্রকৃতিজ্ঞ, সামবেদ বেত্তা মহর্ষি জৈমিনির আশ্রমাভিমুখে প্রয়াণ করিল। অতএব হে প্রভো! আশুতোষ! ইছার আদ্যোপাস্ত বিবরণ, অধীনীর প্রতি অচুকম্পা প্রকাশ পুরঃসর বর্ণন করুন। অগদ্ধুরু ভগবান् ভর্গৎ, পীঘৃষ-ময় বাক্যাবলি শ্রবণ করিয়া প্রহাস্ত পঞ্চবক্তৃ স্বীয় ভাবিমীর প্রতি তির্যক্ত দৃষ্টি করিয়া কহিলেন। প্রিয়ে পর্বত রাঁজতনয়ে! যদি অবশেষস। জগ্নিয়। থাকে, তবে মদীয় বক্ষ্যমাণ প্রস্তাৱ বিষয়ে চিন্তকে অভিনিবেশ কৰ।

বিক্ষ্যাচলের দক্ষিণভাগে বিরাজ্য ভূমি নামিকা এক মহান् জনপদ আছে, যেখানে পূর্বাভাসী স্রোত স্বতী, বেগবতী হইয়া অহরহ; আধিত্যকা হইতে প্রপত্ন পূর্বক ঝরুক শব্দে ক্রমে অধঃপতনশীল। হইতেছেন। সেই প্রসিঙ্ক জনপদমধ্যে সর্বসিঙ্ক সংজ্ঞক। এক বিধ্যাত মনোরম। নগরী আছে। যাহাতে পুরা কালে, সৌমবংশীয় বিষ্ণুযাজী নাম। এক সন্তান্ত, অভিনব সিংহাসন সংস্থাপিত করিয়া বছকাল স্বীয় ভূজবলে সাত্রাজ্য সন্তোগ করিয়াছিলেন। সেই মহাতেজা প্রজাপতি, পার্থিব লীলা সম্বৰণ পূর্বক অহেন্দ্রলোক গমন করিলে পর, তদীয় বংশাবলী সকলেই প্রায় সেইকপ ধৰ্মানুসারে সেই সিংহাসনে অধ্যাক্ষ

ହଇ�ଯା ପୁଣ୍ଡ ନିର୍ବିଶେଷେ ପ୍ରାପନମ କରିଯାଇଲେନ ; କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟନାତନ, ମେହି ଆଜ୍ଞାବିଶ୍ଵଳ ବଂଶେ, ଗୁଣାର୍ଥ ନାମା ଅରିତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଲୀ ଏକ ବଂଶଧର ଅବତାର ହୁଇ�ଯା ତିନି ସୁବାକାଳେ ପିତୃ ହୀନତାପ୍ରୟୁକ୍ତ, ସଚିବଗଣେର ଅନୁରୋଧାନ୍ତ୍ରକ୍ରମେ ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ ; କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ରେ ମୁଖୀ ହଇତେ ପାରିଲେନ ନା; କାରଣ ବୃଦ୍ଧ ନରପତିର ସଂମାରମ୍ଭାଲୀମା ସମ୍ବରଣେର ଅନତି ଚିରକାଳ ମଧ୍ୟେଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ, ଅରାତି ମଣ୍ଡଳ, ଏତାଦୁଃ ପ୍ରବଳ ହେଇ�ଯା ଉଠିଯାଇଲ, ଯେ ତାହାତେ ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦା ତାହାର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଉପଭ୍ରବ ହଇତେ ଲାଗିଲ । ମୁତରାଂ ତିନି ତାହାର ଚିତ୍ରକେ, ଏହି ନିର୍ମିତ ସମ୍ମାନ ରାଖିତେ ପାରିତେନ ନା । ଅତ୍ୟବ ଅଶେଷ ମୁଖମୟୀ ହେଇସାଂ ମେହି ତ୍ୟକ୍ରମ ଅର୍ଥାକ୍ରମ ରାଜ୍ୟଧାନୀ, ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ତ୍ୱରିକାଳୀନ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରମୟୀ ହେଇ�ଯା ଉଠିଯାଇଲ । ଏମନ କି, ନିର୍ଜନ ହଇଲେଇ ପ୍ରାୟ ତାହାର ନେତ୍ରଯୁଗଳ ହଇତେ ବାଞ୍ଚିବିନିର୍ଗତ ହଇତେ ଥାକିତ ।

କିନ୍ତୁ ଦୈବାନୁଗୃହୀତ ରାଜ୍ୟବଂଶୋସ୍ତବ ଶୁକୁମାର ମୁଣ୍ଡି କୁମାରେର ରାଜନୀତି ପ୍ରଭୃତି, ଖଞ୍ଚ ଶାସ୍ତ୍ର ସକଳ ବିଷରେଇ ଅଞ୍ଚକାଳ ମଧ୍ୟେ, ନିପୁଣତା ଜମ୍ମିଯାଇଲ । ଅର୍ଧାଂ ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗାନ୍ଧୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରିୟ ସମ୍ଭାବନ, ଛୁଟ୍ ଦମନ, ଶିର୍ଷପାଲନ ଏବଂ କର୍ମଦକ୍ଷତା, ସୁବରାଜ ପ୍ରାୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଏହି ସକଳ ଶ୍ରେଣୀ ଆକର ଅକ୍ରମ ହେଇସାଂ ହିଲେନ । ତାହାର ଏଇକପ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ସମ୍ବର୍ଣ୍ଣନେ, ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରାଜା-ସମୂହ, ଅଞ୍ଚଦିବ୍ସ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାୟ ସକଳେଇ ବଶବନ୍ତୀ ହେଇ�ଯା ଆମିଲ । ଅତ୍ୟବ ତିନି ପ୍ରାଜାଦିଗେର ରାଜାନୁମାଗତା

ଆଶ୍ରମହିଦାସିନୀ ।

ଅକାଶ ଦେଖିଯା ପୁନରପି ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ କଥିତ ମୁନି-
ମାବଲୀତେ ସମସ୍ତ ଧାପନ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ । ଅନ୍ତର ଏକ ଦିବସ ରାଜକୁମାର, ପ୍ରଗାଢ଼ ତମମନ୍ତ୍ରୀ ତମଚ୍ଛିନ୍ନୀତେ
ଅନ୍ତଃପୂର ମଧ୍ୟେ, ଚଞ୍ଚକେଣନିଭ ଶୟାଯ ଶସ୍ତନ କରିଲେ
ଦୈବ ପ୍ରେରିତ ପୂର୍ବ ସଂଘଟନ କୃପ କୋନ ବିବରଣ, ତାହାର
ଶ୍ଵରଣ ପଥେ ଉଦିତ ହେଉଥାତେ, ମେହି ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରିତେ
କରିତେ କ୍ରମେ ନିଜାଦେବୀର ପ୍ରଣୟପାଶେ ବନ୍ଦ ହଇବାର
ଉପକ୍ରମ କରିତେଛେନ ; ଇତ୍ୟବକାଶେ ମେହି, ନିଜ୍ଞତ
ନିଶିଥ ସମୟେ ଅତି ଦୂର ହିତେ, ପରିତ୍ରାଣ କର, ପରି-
ଆଣ କର, ଏହି କୃପ କାତରୋକ୍ତି ଧରି ଶୁଭ ହଇଯା ଅତି
କୁପାଳୁ ସ୍ଵଭାବ ମେହି ମୃପତନୟ, ଅମନି ତ୍ୱରଣ୍ଣାଂ ଶୟା
ହିତେ ଗାତ୍ରୋଥାନ କରତଃ ସ୍ଵଭବନ ହିତେ ବହି-
ଗତ ହଇଯା କ୍ରମେ ରାଜଧାନୀ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଆଗତ
ଶକ୍ତାନୁମାରେ, ରାଜଧାନୀର ଅଚୂରବର୍ତ୍ତ ବନମଧ୍ୟେ ସତ୍ତର
ପ୍ରବେଶ କରିଲେନ । ଅନ୍ତର ମେହି ବନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇଯା
ପୁନରାୟ ଶକ୍ତ ଅବଶ ମାନସେ, କିଯଂକାଳ ଏକଟା ଦୀର୍ଘ
ମହୀରଙ୍ଗ ମୂଳେ, ଦଶାଯମାନ ଥାକିଯା ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିତେ ଲାଗି-
ଲେନ । ମେହି ଶାନେ କିଞ୍ଚିଂକାଳ ଅବହାନ କରିବା ମାତ୍ର,
ପୁନରପି ଐ ଧରି ପୂର୍ବବ୍ୟ ଆସିଯା ଶୁଭତିଗୋଚର ହଇଲ;
କିନ୍ତୁ ଯଥିନ ମେହି କରଣାପୁରିତ ସ୍ଵର ଶ୍ରୀବଶ କରିଯା ରାଜ-
ନନ୍ଦନେର ସ୍ପର୍ଶ କ୍ରମେ ପ୍ରତୀମାନ ହଇଲ, ସେ ଇହା ଏକଟା
ବିପନ୍ନା ଅବଳ ଜ୍ଞାତିର କଷ୍ଟଧରି, ତାହାର କୋନ ସଂଶେଷ
ନାହିଁ । ତଥିନ ତିନି ଆପନାର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରୀହତ୍ୟା ଭାବେ,
କ୍ରତ୍ରିଯକୁଳୋଚିତ କୁଦରେ ମାହସ ନିଧାନ କରିଯା ମହାନଶୁରଙ୍ଗ

ପ୍ରକାଶ ପୁର୍ବକ ଅତୀବ ପତ୍ତୀରନ୍ତରେ କହିଲେନ, ଭୟ ନାଟ, ଭୟ ନାହିଁ, ଆମି ଆସିଯାଛି । ଆମି ଏହି ରାଜ୍ୟର ଅଶାସ୍ତ୍ରା ଅଦ୍ୟ ତୁମି ଦେବ, ଯକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, ଗନ୍ଧର୍ବ ବା ମନୁଷ୍ୟ, ଯେ ଜ୍ଞାତିର ଶ୍ରୀ ହେ, ଯଦି ମାଆବିନୀ ନୀ ହେଇୟା ସତ୍ୟ ଶକ୍ତି ସାଗରେ ପତିତ ହେଇୟା ଥାକ, ତବେ ଅବଶ୍ୟକ ରକ୍ଷା କରିବ; ନଚେ ରାଜଶ୍ଵରଙ୍କୁଳେର ଘୂରସ୍ତେ ଏବଂ ଧର୍ମର ପ୍ରତି କଳକ ହଟିବେ । କାରଣ, କନ୍ତ୍ରିୟ ସମ୍ଭାବନିଗେର ଏତାଦୃଶ ଶାଲପ୍ରାଂଶୁର କ୍ଷାମ ମହାନ୍ ବାହ୍ୟଗଳ ବିଶାଲବକ୍ଷ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣେର କ୍ଷାମ ଶାୟକ ପରିପୂରିତ ତୁମୀର ଓ କାର୍ମ୍ମକ ଧାରଣ କରା କେବଳ ଭୟାର୍ତ୍ତରକେ ଭୟ ହିତେ ରକ୍ଷା ଓ ଦୁର୍ଜ୍ଞମଗନ୍ତକେ ଶାସନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ । ଅତିଏବ ତୁମି ଯେ ହେ ଆମି ତୋମାର ରକ୍ଷାର ବିଷଯେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହଇଲାମ ମନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଭୂପତି ଶୁଣାର୍ଥ, ଏହିକପ ଆଶ୍ଵାସ ବାକ୍ୟଦାନେ, ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଇୟା ଦେଖିଲେନ, ଯେନ ଏକଟୀ ତେଜୋରାଶିତେ ଅରଣ୍ୟଭୂମି, ଆଲୋକମନ୍ତ୍ରୀ ହେଇୟାରହିଯାଛେ; କିନ୍ତୁ ଛତାଶନ୍ତି ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହିତେଛେ ନୀ । କେବଳ ମେହି ଜ୍ୟୋତୀରାଶି ହିତେ, ପୁର୍ବବିଦ୍ୟା ପରିଭ୍ରାଣ କର ପରିଭ୍ରାଣ କର ଏହିକପ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର ବହିଃଶ୍ଵତ ହିତେଛେ । ଏହି କପ କାତରୋକ୍ତ ଯତ କ୍ରମଶଃ ସୁନ୍ଦର ହିତେ ଲାଗିଲ; ମହା-ରାଜ, ତତ ଆମି ଆସିଯାଛି ଏବଂ ରକ୍ଷା କରିତେଛି, ଇତ୍ୟା-କାର ପୁନଃ ଆଶ୍ଵାସମୁଚ୍କ ବାକ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରତଃ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେଇୟା ଦେଖିଲେନ, ନବୟୌବନ ମଞ୍ଚମା, ଚାରୁଚନ୍ଦ୍ରନିତାନନ୍ଦା, ହରିଣପ୍ରେକ୍ଷଣ ଏକ ଲଳନୀ, ରାତ୍ରିଗତ ଶଶୀରନ୍ୟାର ଧରା-ଶାନ୍ତିନୀ ହେଇୟା ରହିଯାଛେ । ଏବଂ ମୃତକଣ ଶରୀରେ, ଆମ

ଅବରୁଦ୍ଧ କଟି ହିସା ଅଜୀମତଃ କହିତେଛେ ପ୍ରାଣ ସାର
ପ୍ରାଣ ସାଯ ! ଆର ପ୍ରହାର କରିଓ ନା । ରେ ନିର୍ଭୂର !
ତୋମାର ଅଭିଷ୍ଠେତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନାର୍ଥ କଟିଭୂଷଣ ଅର୍ପଣ
କରିଲାମ; ଏହି ଗ୍ରହଣ କର । ଏବଲୁତ ସାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରତଃ
ପାଞ୍ଚଦେଶସ୍ଥିତ ମହିପାଳନମନେର ପଦୟୁଗଲେ, ସେଇ ମନିମୟ
ମାଳା ନିହିତ କରିଯା ଦୁର୍ବିମ୍ବହ ପ୍ରହାର ସାତନା ଭବେ, ଭୀତ
ହିସା ପୁନଶ୍ଚ ଉପହିତ ଚେତନା ହଇଲ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ଏହି ଅନ୍ତୁତ ସାପାର ଦର୍ଶନ କରିଯା ପ୍ରଥମତଃ
ଚିରାପିତେର ନ୍ୟାୟ ଦଶ୍ଵାସମାନ ଥାକିଲେନ । ପରେ ଅନତି-
କାଳ ବିଲଥେ, ଏହି ଅର୍ଘଟନ ଘଟନାର ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ
ଅବଗତ ହେବାରେ ସତ୍ତବମନାଃ ହିସା, ସୁବତୀର ଚୈତନ୍ୟ-
ଦମ୍ଭେର ନିମିନ୍ତ ପ୍ରାଣପଣେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରିତେ ଲାଗି-
ଲେମ । କିନ୍ତୁ ଗତାସ୍ତ୍ରାମିନୀ ମଧ୍ୟେ, ତାହାର ପରିଶ୍ରମେର
କୋନ ଫଳ ଦର୍ଶିସ ନା । ଏହିକେ ଅନପେକ୍ଷଣୀୟା ଶର୍କରାରୀ
ଶେଷ ହିସା ଆମିଲ । ଆମୋଦିନୀ କୁମୁଦିନୀ ମଲିନ
ହିସା ଗେଲ ଓ ବିରହିଣୀ ମଲିନୀ, ଆଗତପତି ଦିନମଣି
ସମ୍ମର୍ମନେ କୌତୁକିନୀ ହିସା ବିକମ୍ଭିତ ଝୁଖେ ହାଙ୍ଗ କରିତେ
ଲାଗିଲ । ଏବଂ କୁଥାକୁଳ ବିହଗକୁଳ ପ୍ରତାତ ଦର୍ଶନ କରତଃ
ଆହ୍ଲାଦିତ ହିସା, ସ୍ତ୍ରୀୟଃ ରବେ ଚରେ ଚରେ ବିଚରଣ କରିତେ
ଲାଗିଲ; ଜନ୍ମ ନିଚୟ ବିଷୟ ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରାଣ ହିସା ସ୍ଵର୍ଗ
କାର୍ଯ୍ୟ ସାପୃତ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବାଗ୍ୟାଭିତା ସୁବତୀ, ଆପମ
ଅଭିଲବିତ ପତି ନରପତିକେ ପ୍ରାଣ ହିସା ଓ ମୃତ୍ୟୁପତି ସ୍ତୁଷ
ଦୁର୍ବିର୍ଦ୍ଧ ନିଶାଚରେ ଦୁଷ୍ପୂରଣୀର ପ୍ରେମାଶା ପରିପୁରଣ ଓ ପ୍ରହାର
ସ୍ଵର୍ଗ । ଭବେ, ଭୀତା ଓ କାତରତାପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଢ଼ୀର ହନ୍ତ ହିତେ

ମୁଣ୍ଡ ହିତେ ପାରିଲ ନା । ମହାରାଜ, ଅଞ୍ଚମତଃ ଭାଦୃଶୀ
ଦୂରବସ୍ଥାପନ୍ମା ଯୁବତୀକେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଏକାକିନୀ ରାଖିଯା,
ରାଜଧାନୀତେ ଗମନାହୁଚିତ, ତ୍ରିତୀଯତଃ ରାଜକୁଳେର ଆତି-
ଆତ୍ୟ ରକ୍ଷା ଓ ପରକୌଣ୍ଡା ସ୍ପର୍ଶ କରାଓ ଅବିଧେୟ ବୋଟ୍ରେ
ମଂଶମାବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ ହିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତର୍ବିଷୟରେ ମଂଶମ ଛେତ୍ରୀ,
ନିହିତ ମଣିମାଳାତେ ଦୋସ ବିହୀନ ବିବେଚନାର, ଅବଶ୍ୟମେ
ମେହି ବିପଦାକର ଅରଣ୍ୟ ହିତେ ହାନ୍ୟୁତକରଣ ବିଷୟେ
କୁଠ ନିଶ୍ଚଯ ହିଯା, ଭୂପତି, ସ୍ଵର୍ଗ ମେହି ପୀନକୁମୀ ଚାରଙ୍ଗା
କାମିନୀକେ, ଆପନାର ଉତ୍ତରାୟ ବସନ ଆବରଣ ପୂର୍ବକ
କଷମେଶେ ଆରୋପଣ କରନ୍ତଃ କିରଦ୍ଦୁରେ ଲାଇଯା, ଏକଟା
ମିଶ୍ରଚାଯା ତମାଳ ତରୁତଳେ ରକ୍ଷା କରିଲେନ । ଏବଂ
ତଥାଯ ଦେଖିଲେନ, ଅପରିଚିତ ଦୁଇଟି ଯୁବା, ଗଣ୍ଡଦେଶେ କରା-
ପିତ କରିଯା, ମେହି ପାଦପମୁଲେ ଅତି ବିଷଞ୍ଗବଦନେ ଅବ-
ଶ୍ରିତି କରିତେହେ । ଅପିଚ ତାହାର ଉତ୍ୟେଇ ତ୍ୱରିକାଲୀନ
ଏତ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାନୀରେ ନିମଗ୍ନ ଛିଲ, ଯେ, ଅଭିମୁଖାବର୍ତ୍ତୀ
ଯୁବରାଜ ତାହାରଦେର ନୟନ ପଥେ ପତିତ ହିଲେନ ବଟେ,
କିନ୍ତୁ ଚିତନ୍ୟପଥେ ଉଦୟ ହିତେ ପାରିଲେନ ନା ॥ ନୂପ-
କୁମାର ଉପବିଷ୍ଟ ଯୁବାଦୟକେ କୁତ୍ରିମ ପୁନ୍ତଳିକାର ନ୍ୟାନ ସମ୍ପଦ
ହୀନ ଶରୀର ଅବଲୋକନ କରିଯା, କିମ୍ବର୍ଦ୍ଦନ ଉତ୍ୟେର ମୁଖ-
ମଣ୍ଡଳେର ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ିପାତ କରିଯା ଥାରିଲେନ । ପରେ
ବାମିନୀ ଜାଗରଣ ଓ ଏକଟା ମୃତକଣ୍ଠା ଦ୍ରୀକେ ଭାରବାହେର
ନ୍ୟାନ, ସ୍ଵର୍ଗ ବହନକ୍ରମ ନିବାରଣାରେ ଆ ! ଇତ୍ୟାକାର
ବିରାମମୁହଁଚକ୍ରନି କରିଯା ତଥାଯ ଉପବେଶମ କରିଲେନ ।

ଅନୁଷ୍ଠର, ଯୁବତୀର ଅବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ଉପୋଚନ କରିଯା
ଦୀର୍ଘକାଳ ମେହି ବିକସିତ ବଦନାରବିନ୍ଦେର ପ୍ରତି, ନିମ୍ନେଥ
ଶୂନ୍ୟ ନଯନେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଏବଂ ଚାର୍କଙ୍ଗୀର
ଅଭିରାମ ବଦନେର ଭାବ ଦର୍ଶନ କରତଃ ଅତୀବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାୟିତ
ହେଇଯା କହିଲେନ । ଅହୋ ବିଶ୍ୱାସଟ୍ ! ତୋମାଯ ଧନ୍ୟ ।
ଯେହେତୁ, ଶୁମଶୁଲେ ଜୟାଗ୍ରହଣ କରିଯା ଅବଧି, ଆମାର ଆର
କଥନାହି ଝୁଦ୍ଧୀ ଶ୍ଵର ସୌନ୍ଦାମିନୀ ସଦୃଶ କାମିନୀ ଦୃଷ୍ଟି-
ପଥେ ପଢିତ ହୟ ନାହି । ଅତରେ ବୋଧ ହୟ, ବିଶ-
ନିର୍ମାତା, ଶୁବନେର କ୍ରପନିଚମ ହିତେ କିଞ୍ଚିତ୍ୟ ୨ କରିଯା
ସମ୍ପଦ ପୁର୍ବକ ମେହି ମକଳକେ ମଂଧୋଗ କରତ ଏହ ନିର୍କପମା
ନିତସ୍ଥିନୀକେ ସ୍ଥାନ୍ତି କରିଯାଛେ । ଆହା ! ଏହ ଶୁଲୋଚନାର
ଶୁଲୋଚନ ଦର୍ଶନାବଧିହି ବୁଝି ଶୁଲୋଚନାଗଣ ଅଭିମାନିନୀ
ହେଇଯା ନିବିଡ଼ ନିବିଡ଼ମଧ୍ୟେ ଗମନ କରିଯାଛେ । ଅନୁଭବ
ହୟ, କମଳାସନ, କରି-ଅରିର କଟୀ ଗର୍ବ ଖର୍ବକାରିନୀ ସ୍ଵରପା
ଏହି ଶୁମଧ୍ୟମା ପୌବରଣ୍ଣନୀକେ ଶ୍ରଜନ କରିବାବଧି, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କପ ମଂଗଳର ବିଷୟେ, ତାହାର ମନେ ଏକ ପ୍ରକାର ଐନ୍ଦ୍ରାଜ
ଅନ୍ତିମା ରହିଯାଛେ । ଅଚେତ ଅବଶ୍ୟାଇ କୋନ ହାନେ ଇହାର
ଉପମା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହିତ ତାହାର ମଂଶର ନାହି । ମେ ଯାହା
ହୁକ୍କ, ଏକାଧାରେ ଏତ କ୍ରପାତିଷ୍ଟ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହେବନ
ଅସମ୍ଭବ ! ମରି ! ମରି ! ସତ ଦେଖି ତତଇଁଯେ, ମନେର ତୃଣ୍ଣ ନା
ହେଇଯା କ୍ରମେ ଅଭିନବ ଭାବେର ଉଦୟ ହିତେଛେ । ଯୁବରାଜ
ଶୁଣାଗବ, ଏବୁକୁ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ବାକ୍ୟ ଦ୍ଵାରା, ମେହି ମନୋ-
ହରାର ପ୍ରଶଂସା କରିତେ ୨ ଚିତ୍ରେ ଅନ୍ୟ ଭାବେର ଉଦୟ ହେଲାନ୍ତି,
ଶୈଶ୍ଵେ ମାତିଶୟ ସତ୍ତ୍ଵ ମହକାରେ ତାହାକେ ମଚେତନ କରିବାର

ରିମିତ ଚେଷ୍ଟା କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏବଂ ଆପରାର ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା ଝୁଚାଇ ପଞ୍ଜାକୀର୍ଗ ସରମୀକୁଳ ହିତେ, ଝୁଲୀତଳ ପଞ୍ଜାକ ସମସ୍ତିତ ସଲିଲ ଆନନ୍ଦନ ପୂର୍ବକ ଲଲନାର ନଲିନୀରେ ମେଚନ ଓ କମଳଦଳ ହିତେ ରୌଣ କମଳଦଳ ଆନିଯା ତାହାତେ ସଂକ୍ଷର କରିଯା ଦିଲେନ । କିନ୍ତୁ ରାଜତନନ୍ଦ ସଥି ଦେଖିଲେନ, ଯେ, ତାହାର ସକଳ ଚେଷ୍ଟାଇ ବିକଳ ହିଇଯା ଗେଲ, ତଥିନ ତିନି, ଅତିଶ୍ୟ ଶୋକେ ବିଲପମାନ ହିଇଯା ମେଇ ମୃତକଙ୍ଗ ଥୁବତୀର ଚିବୁକେ କର ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ କହିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅଯି ନନ୍ଦନୋତ୍ତମୁଳକାରିଣି ! ଏକବାର ନନ୍ଦନୋତ୍ତମୁଳକ କରିଯା କଥା କଣ ? ଆମି ତୋମାର ରକ୍ତୋତ୍ତମ ସଦୃଶୀ ଶରୀରେର କୁଷମା ସନ୍ଦର୍ଶନେ, ମନଃ ପ୍ରାଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କାତରତା ପ୍ରସୁକୁ ଆର ଧୈର୍ୟାବଳସ୍ଥନ କରିତେ ପାରିତେଛି ନା ; ବୋଧ ହସ, ଆମାର ପ୍ରାଣ, ତୋମାର ମୁଢ଼ୀଭୁକ୍ତ ବିଷରେ ଅକ୍ଷମ ଜନ୍ୟ ଅବମାନିତ ବୋଧେ, ଆମାକେ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନେର ଉଦୟମ କରିତେଛେ । ଅତଏବ ଏକବାର ପ୍ରସନ୍ନା ହଣ୍ଡା ମଟେ ତୋମାର ଏପକାର ମୁଢ଼ୀଭୁକ୍ତା ନନ୍ଦନଗୋଚର କରିଯା ଆର ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିତେ ପାରି ନା । ଯାଇ ଜୀବନେ ଏପାପ ଜୀବନ ସମର୍ପଣ କରିଯା ଅଶେଷ ଯତ୍ନଣା ହିତେ ପରିତ୍ରାଣ ହିଁ । ଏକେ ମେଇ କୁଦରପର୍ଯ୍ୟକ୍ଷାୟିନୀ ବରାହୋହା କାମିନୀର ବିରହାଶ୍ରିତେ ସର୍ବଦା କୁଦମ ଦକ୍ଷ ହିତେଛେ ; ତାହେ ଆବାର ଦକ୍ଷ ମଦନେର ଛର୍ବିନହ ଶରଦହନ, ଏ ସମରେ ଶରୀରକେ ଯେ, ସମିଦ୍ଧାଶ୍ରିର ନ୍ୟାଯ ଦାହନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ହାୟ ! ଏ ଆବାର କି ହିଲ ! ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ଏକ ଅଘଟନାର ସଂଘଟନା ହିଇଯା କ୍ରମେ ଯେ, ସୃତାହୁତିର ନ୍ୟାଯ ; ଅଧିକତର ଯତ୍ନଣା ମଞ୍ଚାଦମନ-

করিতে লাগিল'। রে যন্ত্রণাঘে ! তুমি কি বসবাস করিবাৰ আৱ স্থান প্ৰাণু না হইয়া আমাৰ এই দেহেই আবাস স্থান স্থিৰ কৰিবাছ ? নচেৎ স্বপ্নোপম সুখেৰ ন্যায় ক্ষণিক দৰ্শনে যাবজ্জীবনেৰ জন্য জীবন সমৰ্পণ কৰিয়া, এতাদৃশ ক্লেশ সহ কৰিতে হইবে কেন ? হে প্ৰতিকূল বিধাতা ! তোমাৰ কাৰণা সিদ্ধ হইল ? তুমি ইদানীং মাদৃশ বিৱহ কাতৰণেৰ প্ৰাণ গ্ৰহণ নিমিত্ত এত যত্নশীল হইয়াছ ? অহো ! ক্ৰোড়স্থিত বালকে প্ৰস্তৱে নিক্ষেপ কৰিয়া তাহাৰ প্ৰাণ হৱণ কৰিলে, তাহাতে কদাপি কাহাৰ পৌৱুষ বৃদ্ধি হইতে পাৰে না ।

মহীপাল, অবিৱত এইমত, বাক্য প্ৰয়োগ কৰিয়া বিলাপ কৰিতেছেন ; ইত্যবসৱে কাৰ্মনী, চেতন প্ৰাণু হইয়া কিঞ্চিম্বাত্ৰ নয়মোন্মীলন কৰিয়া পুনৱায় মুদ্ৰিত কৱায় বোধ হইল যেন কোন গাঢ় চিন্তায় নিযুক্ত হইল, কিয়ৎক্ষণ পৱে অতি মৃছলস্বৱে কহিতে লাগিল, মহাশয় ! আপনি কে ? এ অনাথা হতভাগিনীকে যত্নসহকাৰে ক্ৰোড়ে লইয়া মুখ্যবলোকন কৱতঃ সীয় মহসু অকাশ কৰিতেছেন। বোধ হয়, ভগবান কৱণানিধান বিশ্বস্তা, আপন দয়া ও মহিমা অকাশ কৰিয়া বিপদাক্রান্তা পাপীয়সীৰ প্ৰাণদান কৱণাৰ্থ, তদংশ অবতাৰ স্বৰূপ কৱণ কৃদয় মহোদয়কে বনমধ্যে প্ৰেৱণ কৰিয়াছেন। রাজকুমাৰ, সতৃষ্ণ চাতক কৃদয়ে, কাৰ্মনী জলদাৰলি হইতে বাক্য-বারি বৃষ্টি হওয়ায়, পৱম পৱিত্ৰণ হইয়া কুবনজনমন্দোহিনী বালাকে মুক্ত রোগণী বিবেচ-

নায়, অগদীশ্বরের অপার মহিমার প্রতি ভুঁড়েভুং
ধন্যবাদ প্রদান করিলেন। এবং কহিলেন, যুগেক্ষণে !
তোমার চৈতন্যেদম হওয়ায় পরমানন্দ লাভ বোধ করি-
লাম। অতএব তোমার বিস্ময়াবিষ্ট চিত্তের শঙ্খা
নিরাশ করণজন্য এক্ষণে আজ পরিচয় প্রদানে স্বীকার
আছি, অনুকল্প। প্রকাশ পুরঃসর অবধারণ কর।
সরল স্বত্বাবী বালা, আগ্রহাতিশয় প্রকাশে কহিলেন।
হে মহামুত্তব ! প্রগল্ভতা প্রকাশাশঙ্খায়, তর্দিষ্ঠে
বুভুৎসুচিত্ত হইয়াও জিজ্ঞাস। করিতে সন্তুচিত ছিলাম।
যদি, স্বয়ং সদাশৱতা প্রকাশ পূর্বক একৃপ সামুকূল হই-
লেন; তবে শ্রবণলোকুপচিত্তকে আজ পরিচয় প্রদানে
পুলকিত করিবেন তাহার অপেক্ষা কি ? আজ পরিচয়
প্রদানেৰ্যত রাজনন্দন, মধুরভাষণী কামিনীকে সম্মু-
খন করিয়া কহিলেন; অয়ি চাৰ্বঙ্গ ! তবে শ্রবণ কর।

পরম পবিত্রকারিণী ত্রিলোক তারিণী ভাগীরথীৱ
ন্যায় প্রবল বেগবতী পূর্বানামৌ তটিনীতটৈ জগত্বিদ্যাত
সর্বসিদ্ধ নগরে, পবিত্রকর নামা, অতি বিনীত, পুর-
অক্ষপরায়ণ এক মহীপাল ছিলেন। এই ছুর্ভাগ্য,
তাহার এক মাত্র সন্তান। পিতা আমার ঘৃণার্থ অংখ্যা
রক্ষা করিয়া নামানুযায়ি বিদ্যা শিক্ষার্থ, দৈব প্রেরিত
দেবাকার তিন জন সর্বশাস্ত্র বিশারদ আচার্য প্রাপ্ত
হইয়া আনন্দদায়িকা নামৌ উদ্যানস্থ অট্টালিকায়, বিদ্যা-
লয় নিরূপণ করতঃ তাহাদিগের হস্তে আমার সম্পর্ণ
করিলেন। আমি, সুশিক্ষকত্বের আদেশমতে কামিক,

মানসিক ও বাচনিক পরিভ্রম সহকারে ক্রমাগত দ্বাদশ
বৎসর অহোরাত্র বিদ্যাভ্যাস করিয়া যথাসাধ্য কৃতকার্য
হইলাম। এবং ঈশ্বর উপাসনা বিষয়ে, বাল্যসংক্ষার বশতঃ
এক প্রকার দৃঢ়ভঙ্গি থাকা বিধায়, প্রতিদিন দীননাথের
গুণমূকীর্তন বিষয়ক এক একটী প্রবন্ধ রচনা করিয়া
শিক্ষকদিগকে সংশোধনার্থ অর্পণ করিতাম। এক
দিবস, অতি প্রত্যুষে, জগৎপিতা জগদীশ্বরের অপার
মহিমার এক আশ্চর্য আধ্যায়িকা শিক্ষক সমীপে পাঠ
করিতেছি; ঈদুশ সময়ে, দেখলাম, তুরঙ্গ, মাতঙ্গ ও
অন্যান্য যানারোহী প্রভৃতি অসংখ্যক পদাতিক সৈন্য
সকল সমত্বব্যাহারে পিতার প্রধান অমাত্য হরিহর, রাজ
আজ্ঞামুসারে আমাকে লইতে আসিয়াছেন। এবং
তিনি নৃপনিদেশ, শিক্ষকগণ সন্নিধানে আবেদন করিয়া
সম্মানোচিত করপুর্তে আমার অভীমিত অনুমতি প্র-
তীক্ষ্ণ করিয়া অভিযুক্তে দণ্ডায়মান থাকিলেন। আমিও
বহু দিবসাবধি, পিতা মাতা প্রভৃতি আত্মীয়গণ অস-
শ্রেণে কাতর ছিলাম, যচ্ছচ্ছায়, এই শুভ সংবাদ আবণ
করিয়া হস্তান্তঃকরণে তৎক্ষণাত্মে সম্মতি প্রকাশ পূর্বক
শুভ সময় নির্বপণ করিয়া শিক্ষকত্বের সমত্বব্যাহারে,
পিতৃপ্রেরিত ঐরাবৎ কল্প করিবরারোহণ করিয়া সুচির-
কাল দর্শন বিবরিত পিতা মাতার পাদপদ্ম মুগল এবং
অন্যান্য স্থজনগণ সম্মুখে লালসার অতি সন্তুর বহুতর
বাহিনী সমত্বব্যাহারে বিদ্যালয় হইতে যাত্রা করিলাম।
গমন করিতে করিতে দুর্গ সন্নিধানে উপনীত হইয়া,

ପିତାର ପ୍ରଭୃତ ବୈଭବ ଅବଲୋକନ କରିଯା ପ୍ରଚୁରାନମ୍ବେ ହଦମ
ପୁଲକିତ ହଇଯା ଉଠିଲ । ଦେଖିଲାମ, ପୁରୀର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵ ପରି-
ବେଣ୍ଟିଲା, ଦୁର୍ଗ ନିଷ୍ପତ୍ତ ପରିଷା ଶ୍ରୋତସ୍ତ୍ରୀ, ବେଗବତୀ ହଇଯା,
ସେନ ଅରାତିକୁଳକେ ଉତ୍ୟଳନ କରଣ ମାନସେ ଗତୀର ନୀରତରଙ୍ଗ
ସମୁଦ୍ରାରା ପୁନଃ ପୁନରୁଦ୍ୟମ କରିତେଛେ । ଦୁର୍ଗସ୍ଥିତ ବିବିଧ
ଜାତି ମେନାଗଣ, ଅର୍ଥାଏ ଶୂଳୀ, ମୁଷଲୀ, ନାରାଟୀ, ପାରଶ୍ରଦ୍ଧିକ,
ବୈନ୍ଦିପାଲିକ, ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ, ତବକୀ, ଧାମୁକୀ ଇତ୍ୟାହି
ସମର ବୈପୁଣ୍ୟଶାଲୀ ଶୂରଗଣ, କେହ ବା ରଙ୍ଗଧୂଲୀ ମର୍ଦିନ କରତଃ
ବାହ୍ଲାଙ୍କୋଟ, କେହ ବା କୋଷ ହଇତେ ଥରତର ତରବାରି
ନିଷ୍କାଶିତ କରିଯା ଲକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ କରିତେଛେ । ସେନ, ସମ୍ମୁଖ
ସଂଗ୍ରାମ ଉପସ୍ଥିତେର ନ୍ୟାୟ ମକଳେ, ମହାନ୍ କୋଳାହଳ ଧରି
କରତଃ ଦୁଇମୁହଁ ମେଦିନୀକେ କଞ୍ଚମାନୀ କରିତେଛେ ।
ଆର ମେହି ଶୁଶ୍ରାଣିତ ଶତ୍ରୁ ମକଳ, ଆରୁଟ୍କାଳୀଯ ଘନଘଟାର
ସୌରତର ନିନାନ୍ ସହ୍ୟୋଗିନୀ ଶତ ଶତ ମୌଦ୍ରୀମିନୀ ପ୍ରଭା-
ସଦୃଶ ଚାକଚକ୍ରତା କୁପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇତେଛେ । କୋନ ଦିକେ,
ମଦ୍ରାବୀ ମାତ୍ରମଣ୍ଡଳ, ଲୌହଦଶ୍ମାକାର ଶୁଣୋଡ଼ଳନ ପୂର୍ବକ
ବୁଂହିତ ଧରି କରିତେଛେ । କୋଥାଓ ବା କୁରଙ୍ଗ ଅବକମ ତୁରଙ୍ଗ
ମକଳ, ହେଷାରବେ ବାରଦ୍ଵାର ଆରୋହୀର ପ୍ରତି କଟାକ ବି-
କ୍ଷେପ କରିଯା ସେନ ସମର ସାତ୍ରୀର ମକ୍ଷେତ କରିତେଛେ । ଏମନ
କି, ମେହି ତୁମୁଳ ଶର୍ଦ୍ଦନିଚର ଉପଚିତ ହଇଯା, ବୋଧ ହୟ, ସେନ
ଦିଶ୍ଚଶ୍ମଳକେ ବ୍ୟାପାନ କରତଃ ଶତ ସମୁହେର କର୍ତ୍ତିବାରଣ
କରିଯା କେଲିଲ । ତମନକୁର, ଏଇକପ ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ ଦୈତ୍ୟାହି
ଦର୍ଶନ କରିଯା କୁମେ ଦୁର୍ଗ ଅତିକ୍ରମ ପୂର୍ବକ ରାଜହଂସାଳ-
ହ୍ୟତି ରାଜପ୍ରାସାଦେର କୁତନିର୍ମାଣ ଶିଳ୍ପମୈପୁଣ୍ୟ ଏବଂ

ସିଂହାରଙ୍ଗ ଛର୍କର ଅର୍ଗଲ ନିଯୁକ୍ତ କବାଟ ସକଳ ଢଣ୍ଡେ,
ଢଣ୍ଡିର କିମ୍ବାକାଳାର୍ଥ ନିମେଷ ଫୁଲ ହଇଯା ଗେଲ । ବୋଧ
ହଇଲ, ଯେନ ସିଂହାସନଙ୍କ ନରନାଥେର ପୌଷ୍ପପରିପୂରିତ
ମିଶ୍ର ମୁଚ୍ଛାଙ୍କ ଚଞ୍ଚାନନ୍ଦେ, ପ୍ରଥର ପ୍ରଭାକର କରମ୍ପର୍ଶ ଅମହିତୁ
ହଇଯା, ମୂର୍ଖୀମାରଥି ସ୍ଵର୍ଗ ମୌରରଥ ପରିତ୍ୟାଗ ପୁରଃସର ଅବନୀ
ମଣ୍ଡଳେ ଅବରୋହଣ କରତଃ ସ୍ଵୀମ କଲେବର ବିନ୍ଦାର ପୂର୍ବକ
କବାଟକପେ ନଭୋମଣ୍ଡଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିଯା ବିରାଜ-
ମାନ ରହିଯାଛେନ । ଯାହାହଟିକ, ଆମି ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇଯା ସଥିନ
କ୍ରମେ ସିଂହାସନ ସମୀକ୍ଷାପିତେ ଗମନୋଦୟମ କରିଲାମ, ତଥନ ମେହି
ରାଜସମଜୀ ମଧ୍ୟେ ଦେଖିଲାମ; ପିତା ଯେନ ଅମରଗଣ ମଧ୍ୟେ
ଦ୍ଵିତୀୟ ବାମବ ହଇଯା, ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵ ସଚିବଚଙ୍ଗ ପରିବେଳିତ
ସିଂହାସନେ ଅଧ୍ୟୁସୀନ ରହିଯାଛେନ । ଦେଖିଯା, ଆମି
ଝାହାର ଅପତ୍ୟ ହଇଲେଓ, ତ୍ରୈକାଳୀନ ଏମନି ଏକ ପ୍ରକାର
ଯନେ ସନ୍ତ୍ରାନ୍ ଜାମିଲ, ଯେ, ଭୂପତିର ଆଜ୍ଞାନ କାଳେର
ପୁର୍ବେ, ଏକ ପାଦଙ୍କ ବିକ୍ଷେପ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା ।
ଅତଏବ ହେ ବରାନନ୍ଦେ ! ସଥନ, ଆମାକେ, ପିତୃ ବୈଭବ
ଅବଲୋକନ କରିଯାଓ ଔଦୃଶ ଭାବାପଙ୍କ ହଇତେ ହଇଲ, ତଥନ
ଅପରିଚିତ ବିଦେଶୀର ବା ସ୍ଵଦେଶୀ ଭୌଳ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଜା-
ଗଣେର, ଯେ, ଲୋମହର୍ଷଙ୍କ, ବେପଥୁ ଏବଂ ଗାଁତ୍ରେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଲ
ନିର୍ମତ ହଇବେ ତାହାର ମଂଶର କି ? କାରଣ ମେହି ସଭାଙ୍କ
ମଧ୍ୟଗଣ, ଯେବୁପ. ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ପାଞ୍ଚିର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ମହକାରେ
ଅବଶ୍ୟାମ କରତଃ ନାମାପ୍ରକାର ଶାସ୍ତ୍ର ଆମାଣିକ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି-
ବୁଦ୍ଧି ବାକ୍ୟ ସକଳ ପ୍ରାରୋଗ କରିତେଛେନ, ଦେଖିଯା ଅନ-
ତିଜ ବ୍ୟକ୍ତିହିଗେର ବାନ୍ଧୁନିଷ୍ଠାଭ୍ୟାସିତ କରିତେ ଓ ତଥାଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ

ହିତେ କଦାପି ସାହସ କରା ସମ୍ଭବ ହିତେ ପାରେ ନା । ବିଶେ-
ଷତଃ ରାଜୁତ୍ତଗଣ, କରେ ତୀଙ୍କୁ ତରବାରି ଧାରଣପୂର୍ବକ ମତ୍ତାର
�କ ଏକ ଭାଗେ, ଆଦିତ୍ୟ କୁମାରେର ଦ୍ଵାରପାଲେର ନ୍ୟାୟ
ଦଶ୍ୱାସମାନ ରହିଯାଛେ । ଏବଂ ଶ୍ରାଵକଗଣ, ବହୁ ପ୍ରକାର ସ୍ତ୍ରି
ବଚନ ପ୍ରଚଚନ କରିଯା ଶ୍ରବ କରିତେଛେ । ଉତ୍ତର କୋଶଲାଧିପତି
ରାଜୁତ୍ତାମଣି ରାଜ୍ଞୀ ଦଶରଥେର ବଶିଷ୍ଠ ବାମଦେବ ପ୍ରଭୃତିର
ନ୍ୟାୟ ଧର୍ମଜ୍ଞ, ନୌତିଜ୍ଞ, ବହୁମ କୋବିଦଗଣ, ଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର ଓ
ରାଜୁନୀତି ବିଷୟକ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ମତ ବାକ୍ୟ ମକଳେର ପ୍ରମଦ
କରତଃ ବନୁଧାନାଥେର ଅଶେଷ ପରିତୋଷ ଜୟାଇତେହେନ ।
ଆମି ଏହି ସମସ୍ତ ଅପୂର୍ବ ଐଶ୍ୱର୍ୟ ଦର୍ଶନ କରିଯା, ଧରା
ବିଲୁପ୍ତି ହିଁଯା ପିତାକେ ଅଭିବାଦନ ଓ ପ୍ରଧାନ ୨ ଅମାତ୍ୟ
ଗଣକେ ଯଥା ନ୍ୟାୟତଃ ସମାନ ସୁଚକ ସମ୍ଭାଷଣ କରିଯା,
ଉପବେଶନାର୍ଥ ପିତାର ଅନୁଭ୍ବା ପ୍ରତୀକ୍ଷାଯା, କୁତାଙ୍ଗଲି
ହିଁଯା କିମ୍ବକାଳ ଦଶ୍ୱାସମାନ ଥାକିଲାମ । ପିତା, ଅପତ୍ୟ
ମେହେ, ଆମାୟ ସାଦରେ କୋଡ଼େ ଉପବେଶନ କରାଇଲେନ ।
ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧିର ପରୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିଯା ସାତିଶୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହିଁଯା ଅତି ସମାଦର ପୂର୍ବକ ଶିକ୍ଷକଗଣକେ ଅମଂଧ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗମୁଦ୍ରା
ପୂରକ୍ଷାର ପ୍ରେଦାନ କରିଲେନ । ଏବଂ ଆମାୟ, ଅନ୍ତଃପୂର-
ମଧ୍ୟେ ଯାଇତେ ଅନୁମତି କରିଲେନ । ଆମି, ପିତାର
ଆଜ୍ଞାମୁଦ୍ରମେ, ମାତୃ ସମ୍ବିଧାନେ ଉପଚ୍ଛିତ ହିଁଯା ତୁହାକେ
ଅଭିବାଦନ କରିଲାମ । ମଦେକପୁତ୍ର ଜନନୀ, ମୌର୍ଯ୍ୟକାଳେର
ପର ଆମାକେ ପ୍ରାଣ ହିଁଯା ଆନନ୍ଦାଶ୍ରମୋଚନ କରିତେହେ
ଆପନାର କୋଡ଼େ ଆରୋପଣ କରିଲେନ । ଆମି, ଆତ୍ମ
କୋଡ଼େ ଉପବିଷ୍ଟ ହିଁଯା ପରମଜୁଥେ କାଳ ସାପନ କରିତେହେ,

উদ্বৃশ সময়ে, আমার এক জন অনুচর আসিয়া কহিল,
রাজকুমার আর কালব্যাজ করিবেন না, স্বরায় আগমন
করুন। আপনার শিক্ষকগণ বিদ্যায় গ্রহণ নিমিত্ত প্রতীক্ষা
করিয়া বিদ্যালয়ে দণ্ডায়মান আছেন। আমি, সহসা
এই অশুভ সংবাদ প্রাপ্ত হইয়া তৎক্ষণাৎ, পিতা মাতা
ও অন্যান্য শুরুজনের যথা রীতি সম্মান রক্ষা করিয়া
উদ্যানে প্রাসাদোপরিষ্ঠ বিদ্যালয়ে গমন করিলাম।
শিক্ষকগণ, আমায় সম্মেহে ক্ষেত্রে লাইয়া কহিলেন,
বৎস! অদ্য আমাদিগের পরিশ্রম সকল সকল হই-
যাচ্ছে। আমরা পরম পরিতৃষ্ণ হইয়া আশীর্বাদ করি-
তেছি, তুমি দীর্ঘজীবী হইয়া, এই সুবিস্তীর্ণ রাজ্যভার
গ্রহণ পূর্বক ভূমগুলের সমস্ত ভূপতিকে স্ববশে রাখিয়া,
বহু রত্ন প্রসবত্তী ধরিত্বার পতি হইয়া নিরন্দেগে সান্ত্বাজ্য
সম্প্রাপ্ত কর। আর আমরা তোমায় পারিতোষিক স্বরূপ
এই তিনটি অঙ্গুরীয়ক প্রদান করিতেছি গ্রহণ কর।
স্বতন্ত্রে অঙ্গুলিতে রক্ষা করিবে। ইহা ধারণ করিলে,
জলে, অনলে ও উর্ধ্ব হইতে পতনে, কিঞ্চ অস্ত্রাঘাতে
বিশেষ উপকার দর্শিবে, অর্থাৎ কোন প্রকারে কিছু-
তেই শরীর বিনষ্ট হইতে পারিবে না। এই বলিয়া,
অঙ্গুরীয় প্রদান করিলেন, এবং অপত্য সদৃশ স্বেহভাজন
শিষ্যের ভ্যাব বিচ্ছেদ ঘটনা মনে করিয়া আচার্য্যগণ,
অতিমাত্র কাতরতা পূর্বক বাপ্পবারি মোচন করিতে
বহুবিধ জ্বানোপদেশ দিয়া পরিশেষে বিষশ্ব বদনে বিদ্যার
গ্রহণ করিলেন ॥

নং ২০৩৩
Acc ২০০৫৪
আশুসরিদায়নী। ০১১।০৬ ২১

কল্পবর্ণ বিদ্যায় হইলে, আমি একাকী সেই দিবা-
কে অতি কাতরে অতিবাহিত করিলাম। রজনীতে,
গ্রীষ্মপ্রযুক্ত গৃহে শয়ন করিয়া সুর্দ্ধের থাকিতে ক্লেশ বোধ
হওয়ায় উৎকণ্ঠিত চিন্তে, সে স্থান হইতে বড়ভিমুর্ছিতে *
আসিয়া, উদ্যানের রমণীয় শোভা নিরীক্ষণে কিঞ্চি-
ত্বাত্র উৎকণ্ঠা দূরীকৃত হইল, পুনশ্চ প্রাসাদ হইতে অব-
কাঢ় হইয়া সেই উদ্যান মধ্যে আসিলাম। অনন্তর মাধবী-
লতা মণ্ডপে শয়া সজ্জাপূর্বক শয়ন করিয়া, চন্দ্ৰিক-
যাস্ত্রিতা রজনীর চারু চন্দ্ৰিকা প্রভাবে মনোহৰ কুমুদ
সমূহে দর্শন ও পূর্বানন্দী হইতে উদ্যানাগত শৈল্য সৌরভ্য
সমাযুক্ত অনিল সেবনে, অচেতনে নির্দিত হইলাম। কিয়ৎ-
কালাস্তে, নির্দাতঙ্গে দেখিলাম, তবাক্তি ঘৌবনাঙ্গুরো-
দিতা এক বালিকা, শয়ে পরি আমার পার্শ্বে উপবেশন
করিয়া কুময়ে হস্তার্পণ পূর্বক অবলাকুল, যে নিতান্ত সরল।
তদ্বিষয়ক বক্ষ্যমান বাক্যসমূহে ব্যক্ত করিতেছে।

আহা মরি মরি, কিক্কপ মাধুরি,

কভু নাহি হেরি, জনমিম্বাবধি।

বিধি স্থতনে, গঠি তোমাধনে,

নারী বিনাশনে, পাঠায়েছে নিধি।।

হেরিয়া নয়নে, কামিনী কেমনে,

রহিবে জীবনে, ভাবি তাই মনে।

হইবে বিজীত, জনমের মত,

নহে অন্যমত, বুঝি অনুমানে।।

তোমাধনে ধনী, হয়েছে যে ধনী,
 সেই সে মানিনী, মেদিনী মাৰারে।
 করি তাই ঘৰতি, হে বাঞ্ছিত পতি,
 কৰ অনুমতি, বৰি তোমারে ॥

সৰ্ব সাক্ষী করি সাক্ষী এ প্রাণ উর্গণ।
 করিব হে নহে কতু প্রতিজ্ঞা ভঙ্গন ॥
 হেরিয়া কৃপানয়নে কৰ কৃপাদান।
 কণ কথা যাক্ ব্যথা যুড়াউক প্রাণ ॥
 হেনবেলা কেন ছলা অবলার প্রতি।
 ধৱকগুঠ হার মৌর প্রেমে হও প্রতি ॥

আমি, এবমুক্ত অমৃতাভিষিক্ত বচনে পূলকিতান
 হইয়া, অজেয় অনঙ্গের কুমুদ বাণাঘাতে অধৈর্য শহুতঃ
 সেই নিষ্ঠলঙ্ক কুমুদবন্ধুবদন। অঙ্গনাকে পরম সাদরে
 ছদয়ে ধারণ পূর্বক, ভাবি ভাবনা না ভাবিয়াই শিক্ষক-
 গণ দন্ত অঙ্গুরী ত্রয়ের মধ্যে জলাতিক্রমণকাৰক
 অঙ্গুরীয়কটী বিনিময় পুরঃসৱ তাহার সহিত পরিণয়
 কৰিলাম। এবং প্রাণসমা নিরূপমা প্রিয়সীর মুখ চুম্বন
 কৰতঃ স্যতনে তাহার যুগল কৰপল্লব ধারণ কৰিয়া
 বলিতে লাগিলাম।

সদয় হইয়া বিধি, দৈবে যদি তোমা নিধি,
 মিলাইয়া দিল মম সনে ।

ଦେଖ ପ୍ରିୟେ ରେତୋ ମନେ, ସଦିନ୍ ବୀଚି ଜୀବନେ,

ଶୁଣନା ହେ ପ୍ରେମଧୀନ ଜନେ ॥

ସଦବଧି ଦେହେ ପ୍ରାଣ ଥାକିବେ ଆମାର ।

ଆଜ୍ଞାଧୀନ ଚିରଦିନ ରହିବ ତୋମାର ॥

ଅହୋ ! ଏକବାର ଦୂଷ୍ଟମାତ୍ରେ ଯେ, ପରମ୍ପର ଏବିଧି
ଶୁଦ୍ଧତକପ ପ୍ରଗମାଶେ ବନ୍ଧ ହେଉଥା ଇହା ପ୍ରାୟ ଛର୍ଟ ମେ
ସାହାହଟକ ପ୍ରିୟେ ! ପର୍ବତରାଜତନୟେ ! ତଦନନ୍ତର, ଏବେନ୍ତା
କାର ଆହ୍ଲାଦେ ଗନ୍ଧାଦ ଦ୍ଵରେ ନୃପତନୟ, ପୁରୁଷାର ବଲିତେ
ଲାଗିଲେନ ବିନଦେ ! ଏହି ଘୋରାରଜନୀ ସମୟ, ଦେଖ, ଝିର୍ଦ୍ଦୁଷ
ସମୟେ, ପଶୁପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତି ମକଳେଇ ନିରବ, ପୃଥିବୀ ବିର୍ଜିନୀ
ରବା ହଇଯାଛେ, ତୁମ ଏକାକିନୀ ନବୀନା କାମିନୀ କୋଥା
ହଇତେ ସମାଗତା ହଇଲେ ଏବଂ କୋଥାଯ ନିବାସ ଓ କୋନ
କୁଳକେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରିଯାଇ ବା ଧରାଧାମେ ଜୟପରିଗ୍ରହ କରି
ଯାଇ ? ତାହାର ସବିଶେଷ ସଂବାଦ ବର୍ଣନ କରିଯା ଆମାର
ଉଦ୍‌ଦ୍ଵିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତକେ ଦୁଷ୍ଟିର କର, ଆମାର ଏବୁତ୍ ବାକ୍ୟାବସାନେ,
ପ୍ରିୟସୀ, ଆପନ ପରିଚର ପ୍ରଦାନେ ଉଦ୍ୟତା ହଇଯା । ଅଭିପ୍ରାୟ
ବ୍ୟକ୍ତ କରିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିତେଛେନ ; ଏମତକାଲେ ତଦାକୁଣ୍ଡି
ଏକ ବର୍ଷୀୟସୀ, ଆରକ୍ଷ ମନ୍ଦରେ ଗଭୀର ଗର୍ଜନ ପୂର୍ବକ ଭ୍ରମ
କରିତେ କରିତେ ପ୍ରବଳ ବାତ୍ୟାର ନ୍ୟାୟ, ପ୍ରେମତରଣୀ ତରୁଣୀର
କେଶାକର୍ଷଣ କରିଯା, ଆମାକେ ବିଚ୍ଛେଦ ସମୁଦ୍ରେ ନିମଜ୍ଜନ
ପୂର୍ବକ କ୍ରମେ ତାହାକେ ଆକାଶମାର୍ଗେ ଲାଇଯା ଗେଲ । ପ୍ରିୟାର
ଶୂନ୍ୟାଗତ ରୋଦନ୍ଧନି କିଞ୍ଚିତକାଳ ଶୁନିତେ ପାଇଲାମ ।
ପରେ, ଯେନ ଆକାଶେ ବିଲୀନ ହଇଯା ଗେଲ । ଆହ ! ମେହି
ଅନୁପମା ପ୍ରାଣମା ବାଲାକେ ବହ ଗୌତାଗେୟ ପ୍ରାଣ ହଇଯା

তাহার বাক্যামৃত পান লালসার, নির্মল মুখচন্দ্রে নয়ন
চকোরকে পানাৰ্থে নিহিত কৱিয়া অপার আনন্দান্বিতে
তাসমান ছিলাম। এমন সময়ে, যে, অকস্মাত সেই
কোপনা, ঈর্ষা পৱনশ মেঘবাহনেৰভায় আসিয়া বিনা
মেঘে বজ্জ নিক্ষেপ পূর্বক আমাৰ হৃদয় বিদারণ কৱিয়া
ভূতলস্থ প্ৰিয়সী শশীকে গগণপথে লইয়া যাইবে; ইহা
স্বপ্নেৰ অগোচৰ। বোধ হয়, উহাকে লইয়াই সৰ্বত্র
বিবাদ উপস্থিত হইয়া থাকে; কাৰণ কীৰোদৰ্ধি মস্তনে,
যথন পীযুষাকৰ রজনীকান্ত গাত্ৰোথান কৱিয়াছিলেন;
সে সময়েও এইকপ বৈষম্য ঘটিয়া উঠিয়াছিল; অৰ্থাৎ
ঐ শশীৰ সুধালালসায় অনুরামৱে ঘোৱতৰ সংগ্রাম
উপস্থিত হইয়াছিল। পৱিশেষে কেবল ভগবান् বাসু-
দেবেৰ কৃপা বলে, অদিতিনন্দনগণ দিতিসন্তানগণে
বঞ্চনা কৱতঃ অমৃত পান কৱিয়া অমৱ হইয়াছিলেন,
কিন্তু আমাৰ ভাগ্যে সেৱক বিশুৰ অনুকূল্পা হওয়া অতি
অসম্ভব; অৰ্থাৎ তাহার সহিত পুনৰ্বাৰ সম্মিলন ও দৰ্শন
হওয়া অসম্ভব বিবেচনায়, হতাশ হইয়া ধৰা শয্যায় মৃত-
বৎ সংজ্ঞাবিহীন কতক্ষণ পতিত রহিলাম এবং তত্ত্ব-
কালে আমাৰ যে, আৱ আৱ কি অবস্থা সংঘটন হইয়া-
ছিল, তাহার সবিশেষ আমি কিঞ্চিম্বাত্রও জ্ঞাত নহি।
এইমত নৱনাথ, আঝ পৱিচয় প্ৰদান কৱিতে কৱিতে
পূৰ্ব পাণিগ্ৰহীতা প্ৰিয়সী সমৰ্কীয় প্ৰণয়ভাৰ শ্ৰবণ
কৱিয়া অত্যন্ত অস্থিৱ হইলেন; মুচ্ছা ও অমনি স্বীয়াভি-
সংক্ষি সাধনাৰ্থ সময় বুৰিয়া তৎক্ষণাত আসিয়া তাহার

ଚେତନ ହରଣ କରିଲ । ଯେମନ ପତିତ ହିଏବେଳ, ରମ୍ଭା ଅମନି ଉପବେଶନ ପୁର୍ବକ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କୋଡ଼େ ଧରାପତିକେ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ ହଷ୍ଟାନ୍ତ୍ରକରଣେ ଆପନାକେ ଉଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଛି କହିତେ ଲାଗିଲେନ, ହନ୍ତର ! ଧୈର୍ଯ୍ୟବଳସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ କର; ତୋମାର ଆଶାରୂପ କଲୋମୁଖୀ ହଇଯାଇଛେ । ଏହି ଦେଖ, ତୋମାର ଶ୍ରାସ ପ୍ରାଣନାଥଙ୍କ ଦାରୁଣ ବିରହ ବେଦନାଯା କାଳ ଯାପନ କରିତେଛେ । ଏତ ଦିନେର ପର ବୁଝି, ପ୍ରତିକୁଳ ବିଧାତ୍ୟ ଅନ୍ତକୁଳ ହଇଯାଇ ତୋମାର ମନୋରଥ ସଫଳ କରିଲେନ, ତୁ ଯାହାର ନିମିତ୍ତ ଏକ ଶତ ନଗରେ ଓ କତ ଅରଣ୍ୟେ ଏବଂ କତ ଶୈଳମୟ ସ୍ଥାନେ ଭୟନ କରିଯାଇ ମହାନ୍ ବିପଞ୍ଜାଲେ ସନ୍ଦ ହଇଯାଇ ତଥାପି ଏକ ଦିବସେର ନିମିତ୍ତେ ଚିତ୍ତେ କ୍ଷେତ୍ରିଭିତ ହସ୍ତ ନାହିଁ, ବରଂ ଯାହାର ପୁନର୍ମିଳନାଶାୟ, ଏତାହାଶ ପରିକ୍ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରାଣକେଣ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିତେ ବାରହ୍ମାର ପ୍ରତିଷେଧ କରିଯାଇ, ଏବଂ ଅବଶ୍ୟେ, କାଳ ସମ ନିଶାଚରେର ହସ୍ତେ ପତିତ ହଇଯାଇ, ପିତୃପତି କର୍ତ୍ତ୍ରକ ପଞ୍ଚମ ପାତକୀର ଦଶେର ଶାର ଅନ୍ତର ପ୍ରହାର ସନ୍ତ୍ରଣୀ ଏବଂ ଦଶାନ୍ତ ବର୍ତ୍ତ୍ରକ ମୈଥିଲୀର ଶାର, ଭୂରି ଭୂରି ଅଆବ୍ୟ ଉତ୍ସୁ ସକଳ ସନ୍ତ୍ର କରିଯାଇ ତଥାପି ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିଯାଇ ସେଇ ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ଵ ଦୟିତକେ ଏକଣେ ଆପନ ଅଙ୍କେ ଆଶ୍ରମ ହଇଯାଇ; ଆର ଚିନ୍ତା କି ? ଏବଂ ତିନିଓ ତୋମା ବ୍ୟତୀତ ତତୋଧିକ ସନ୍ତ୍ରଣୀର କାଳ ଯାପନ କରିତେଛେ, ତାହା ସ୍ଵଚ୍ଛକ୍ରିୟା କରିଯାଇ କି ଏଥିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୋମାର ଭାସ୍ତ ଦୂରୀକରଣ ହଇଲା ନା । ଆହା ! ଏମନ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଯନୋହର କମଳାକର ନା ହଇଲେ, ମାତୃଶୀ ରାଜହଂସୀଗଣେର ଆଶ୍ରମ ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ହଇବେ କେନ ?

মুবতী ইত্যাদি প্রবেধ জনক বাক্যদ্বারা মনকে প্রবেধ প্রদান করিতেছেন ; ইত্যবস্তে, রাজকুমার, চেতন প্রাণ হইয়া বিরহশোকে বিষ্ণুলতা প্রযুক্ত, সহসা মুবতীর উৎসঙ্গ হইতে গাত্রোথ্বান করিয়া আমার নিম্না পূর্বক বিষ্ণুল কমলবদনা বালা সংশ্লেখনে কহিতে লাগিলেন । হে উপমা ! রহিতে ! এ হতভাগ্য পামরের স্পর্শে তুমি ও পাপ পৃষ্ঠা হইবে, অতএব আমার আর স্পর্শ করিণ না । যখন, তাত্ত্বকী অবস্থাপন্ন মুবতীকে বিষ্ণুজ করিয়া একাল পর্যন্ত প্রাণ ধারণ করিতেছি ; তখন বোধ হয়, মম সন্তুষ্ট মৃশংস পুরুষ ভূমগুলে আর কেহই নাই, যমন্ত্র এ নয়। ধর্মকে স্থৱিতবোধে পরিত্যজ করিয়াছেন ।

অবনীশকুমার এই বলিয়া পুনর্বার দীর্ঘ নিষ্পাস পরিত্যাগ পুরস্তর আপনাকে নিম্না করিতে লাগিলেন, রে পাষাণ হনম ! তুমি এতাবৎ কাল বিদীর্ণ না হইয়া কি নিমিত্ত অক্ষতাবস্থায় অবস্থান করিতেছ ? রে নির্দিষ্টপ্রাণ ! তুমি তাত্ত্ব রমণীরত্ব বিহীনে, এখনও কি সুখ আশেরে দেহে অবস্থান বরিতে স্পৃহা করিতেছ ? তুমি জ্ঞান, আমি প্রিয়তমা অপেক্ষা তোমার অধিকতর প্রিয়তম জ্ঞান করিন না । বিশেষতৎ চিরদিন, সেই মনোরমা বামাৰ শোক দহনে দক্ষ শরীরে অবস্থান করণাপেক্ষা, বরং তোমাৰ ক্রম্যক্র প্রস্থান কৱা শ্রেষ্ঠক । রচেৎ, আমি স্বয়ং অনলে, গরলে, উদ্বজ্ঞনে বা জীবনে এই ষষ্ঠণ্ঠাকর শরীরে সমর্পণ করিয়া এ দাতৃণ বিরহ জ্বালা নির্বাণ করিব । এই বলিয়া উম্মতের ন্যায় তথা হইতে প্রস্থানের উপরক্রম

କରିଲେବ । ସୁନ୍ଦରୀ ଅମନି ଜାବି ବିପଦାଶକ୍ତାର, ତେବେବେଳେ
ଗାତ୍ରୋଧାନ କରତଃ ଚଞ୍ଚଳ ଚରଣେ ସତ୍ତର ଗମନୋଦୟତ ରାଜ-
କୁର୍ମାରେ ହୁଏ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ଉପବେଶନ କରାଇଯା କହିଲେ
ଲାଗିଲେବ । ହେ ମହିମାକର ! ସ୍ତ୍ରୀର ଅହୀନୀ ପ୍ରକାଶ
କରିଯା ଧୈର୍ଯ୍ୟାବଳୟନ କରନ୍ । ଏକଟୀ ଅପରିଚିତ ସାମାଜିକୀ
କମ୍ପାର ଅନ୍ୟେ ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ କରା, ଇହା ମହାମୁତ୍ବ ବାସ୍ତି-
ଦିଗେର ବିଧେଯ ନହେ, ଅତି ମୌଚ ପ୍ରକୃତି ହିତାହିତ ଜୀବନ
ଶୂନ୍ୟ ପଣ୍ଡବ୍ୟ ଅଞ୍ଜେରାଇ, ଏତାଦୁଶ ମୌଚ କରେ ପ୍ରହୃଷ୍ଟ
ହଇଯା ଥାକେ, ବରଂ ଜୀବନ ଧାରଣେ ପୁର୍ବରୀର ମିଳନଶା
ଥାକେ, ଆର ଆଆହା ହଇଲେ କେବଳ ପରିଣାମେ ରୌରବ
ନାମକ ନ଱କ ଲାଭ ହଇଯା ଥାକେ ମାତ୍ର । ଅତଏବ, ଏକପ
ଡୁଢ଼ ପ୍ରକୃତିକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ । କେବଳା, ଅଶିତୀ
ମହାନ୍ତ୍ରୟୋନି ଅମଣ କରଣ୍ୟର ଅବଶେଷେ ବଜ୍ରଳ ସୁକୃତି
କଲେ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ପ୍ରାଣ ହଇଯା ଥାକେ । ବିଶେଷତଃ
ଜରବରକୁଳେ ଅଧ୍ୟ ଲାଭ କରା, ଯେ କି ଏକ ପୁଣ୍ୟାର୍ଜ୍ଞଙ୍କୁ ହଇଯା
ଥାକେ, ତାହା ଅବଳୀ ହଇଯା କି ବର୍ଣନା କରିବ । ଅତଏବ ହେ
ମହାମୁତ୍ବ ! ଆପନି ଏକଟୀ ଅନାମାସଲଭ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର
ନିମିତ୍ତ ଏତାଦୁଶ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ରାଜଦେହକେ ବିମର୍ଜନ କରିଲେ
ଶୂନ୍ୟାକାରୀ କରିତେହେନ, କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଜୀବନ ବିମର୍ଜନ ଦୂରେ
ଥାକୁକ, ପଣ୍ଡିତଗଣେର କଦାପି ଉହା ମୁଖେ ଉଚ୍ଚାରଣ କର୍ତ୍ତ୍ୟ
ନହେ, ଅତଏବ ହି ! ହି ! ଆପନି ଆର ଏକପ ଅନ୍ୟ
ପ୍ରହୃଷ୍ଟିକେ କଦାପି ଚିନ୍ତେ ଶ୍ଵାମ ଦାନ କରିବେମ ନା । ଭାବ,
ହେ ମହୋଦୟ ! ଆପନି କି ଏ ଅଗ୍ରମଣ୍ଡଳ ମୁଖେ ଆଶ୍ରମ-
କେ ତୈରେ, ଏହି ଶବ୍ଦଟୀ ବିଜ୍ଞାପନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ

ସ୍ତ୍ରୀର ଅସୌରତ ପତାକା ଉଡ଼ିଲା କରାଇତେ ଉଦ୍‌ଯତ ହି-
ନ୍ତାହେନ ? ବିଶେଷତଃ ଇହାତେ ଆମାକେ ରାଜହତ୍ୟା ପାପେ
ପରିଲିଙ୍ଘ କରଣ ଭିନ୍ନ, ଏକଣେ ଅନ୍ୟ କୋନ ଅଭିସଂକ୍ଷି
ଦେଖିନା । ସେହେତୁ, ଏ ବିଷମ ବିରହ ବିଷରୁକ୍ଷେର ପୁନ-
ବ୍ରଦ୍ଧ ଉତ୍ସମ କେବଳ ଆମାରଇ ଥିଲେ ହିଁଯାଛେ । ଧିକ୍
ଆୟି କି ଅନର୍ଥକାରିଣୀ ; ମେହି କୁତନିର୍ବାପଣ ବିରହା-
ଥିକେ, ପୁନରୁଦ୍ଧାରଣ କରିଯା କେବଳ ଆପନାର ପ୍ରାଣ
ପୌତ୍ରଙ୍କ ହିଁଲାମ ମାତ୍ର । ଅତଏବ ହେ ମହାଭାଗ ! ଏବିଷୟରେ
ଏହି କୁଠାପରାଧିନୀକେ କ୍ଷମା କରନ୍ । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଏହି
ସଂମାରେ, ଭବାଦୃଶ ମହାଆଗଣେର ଦେହକେଉ ଯେ, ଶୋକ-
ତାପାଦି ପରିହାର ନା କରିଯା ପ୍ରଥମତଃ ହିରଣ୍ୟକଟ୍ଟା ହାର
ମ୍ୟାର ଲସ୍ଵମାର ପୁରଃସର ପରିଶେଷେ ମେହି ହାର କଣିହାର
ଅକ୍ରମ ହିଁଯା ଦଂଶନ କରେ, ପୂର୍ବେ ଆମାର ଚିତ୍ତେ ଏକପ
ଉପଲକ୍ଷ ଛିଲନା । ଅତଏବ ଅନଭିଜତୀ ହେତୁ ତୋମାର
ଏହି କୁତ ଅପରାଧ, କୁପା କରିଯା ମାର୍ଜନୀ କରିବେନ ।
ଏବଂ ସେ ଅଧିକାରୀ ଆପନାର ହୃଦୟ ଦର୍ଶ ହିଁତେହେ ; ଉହାକେ
ଆଶାବାରି ମେଚନ କରିଯା କଥକିତ ଶୀତଳ କରନ୍ । ଆର,
କଥିତ ପ୍ରସତ ବିଷୟ ପୁନରାରସ୍ତେର ପ୍ରାଣୋଜନ ନାହିଁ । ତଥମ
ଶୁଣାର୍ଥ, ଯୁବଭୌକେ କାତର ମସ୍ତୋଧନେ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ୍ ;
ଅରି ! ତୌରୋ ! ମହା ବଜେର ଢାରୀ ଆହୁତ ହିଁଯା ସେ
ଆଶ, ଦେହ ହିଁତେ ଅପରାଧ ନା ହିଁଯା । ବରଂ ଛର୍ମିସହ ସନ୍ତ୍ରୟା
ମାତ୍ର ମହ କରିଯାଇଛେ ଏବଂ ମେ ମକଳ ଏକବାରେ ବିଶ୍ଵତ
ହିଁଯା ଅମାରାମେ ପୁନରାୟ ଇହାତେଇ ଅବହାନ କରିଯାଇଛେ ;
ମେ କି ଆର ଏକଟି ବଜ୍ରପାତେର ନିନାଦ ମାତ୍ର, ଅବଣ

କରିଯା, ଦେଇ ହିତେ ନିର୍ବାତ ହିତେ ପାରେ ? ଅପିଚ ସଥି
ପ୍ରିୟତମା ବିପ୍ରକୁତକାରଣୀ ମେହିକାଳ ସ୍ଵର୍ଗ ରାଜିତେ,
ଏ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୃଦୟ ବିଦୌର୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ ; ତଥିନ ତଦ୍ବିଷୟକ କିଞ୍ଚିତ୍
ଆକ୍ଷେପ ଜନକ ପ୍ରସ୍ତାବ ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ କରିଯା, ତାହା
ଅପେକ୍ଷା ଆର କି ଅଧିକତର ସମ୍ମାନ ଅମୁତବ କରିବେ ।
ଅତ୍ୟଥ ସଥି ପରଭାଗ ବର୍ଣ୍ଣନେ ଢୂଳପ୍ରତିଜ୍ଞ ହିଲାଛି, ତଥିନ
ଅବଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ କରିବ, ମନୋହରିନିବେଶ ପୂର୍ବକ ଅବଶ କର ।

ହେ ଚାରୁଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ! ଚେତନ ପ୍ରାଣେ ଦେଖିଲାମ, ଯେ
ଉଦ୍ୟାନ ହିତେ ରାଜ୍ୟବନ ମଧ୍ୟେ ଆସିଯାଛି । ଆମାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ,
ଅମାତ୍ୟ ଓ ଆଭ୍ୟାସବର୍ଗ ପରିବେଳେ ଆହେନ ।
ଏବଂ ମହାରାଜ ସ୍ଵର୍ଗାନ୍ତ ଆମାର ଶୟାର ଏକପାର୍ଶ୍ଵ ଉପବେଶନ
ପୂର୍ବକ ଦୈନନୟନେ ଅଞ୍ଚଳ ବିସର୍ଜନ କରିତେହେନ । ତଥିନ
ନିଶ୍ଚିତ ବୋଧ ହିଲ ଯେ, ଉଦ୍ୟାନମ୍ଭ ଭୃତ୍ୟଗଣ କର୍ତ୍ତୃଙ୍କ ଏଥାନେ
ନୌତ ହିଲାଛି, ତାହାର ସଂଶୟ ନାହିଁ । ସାହା ହର୍ଦୁକ, ଏହିକୁ
ଚିନ୍ତା କରିତେଛି, ଏହିକେ ରାଜାଜୀନିଯୁକ୍ତ ଭିଷକ୍ରଗ୍ର, କେହବ୍ୟ
ବାତିକ, କେହ ବା ଭୌତିକ, କେହ କେହବା ପକ୍ଷାଘାତ ଇତ୍ୟାହି
ନାନା ପ୍ରକାର ରୋଗେର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ପୂର୍ବକ ନିମାନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ
ବଚନ ମକଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଯା ମକଳେଇ କେବଳ ଦ୍ୱୀପ ଦ୍ୱୀପ
ଶାୟାମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିତେଛେ । କିନ୍ତୁ କେହିଁ ମେହି ଅମ୍ଭ
ଅମ୍ଭରୋଗେର ମର୍ମ ଅବଗତ ହିତେ ପାରିଲ ନା, କେବେ କେବଳ
ଜଗଦୀଶ୍ୱରେର କରଣାବଳେ ଏବଂ ଅଶେ ପ୍ରକାର ଶୁଣ୍ୟାଦ୍ଵାରା
ଏକ ପ୍ରକାର ବାହିକ ଆରୋଗ୍ୟ ହିଲାମ । କିନ୍ତୁ ମେହି
ଦୁର୍ବିମ୍ବ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦାହ, କୋନ କ୍ରମେଇ ହୃଦୟ ହିତେ ଅପରହତ
ହିଲ ନା । ବିଶେଷତଃ କ୍ରମେ ଚିନ୍ତକେ ବିକିଷ୍ଟ କରିଯା ଯେନ,

এক প্রকার আমাকে বাতুল প্রায় করিয়া কেলিল । বର্ণବ
কি, সে যন্ত্ৰণানলে অদ্যাপিও দৃঢ় হইতেছি । অনন্তর,
পিতা, আমার তাদৃশ উচ্চন । ও উচ্চতাৰ ঈক্ষণ করিয়া,
প্রায় সৰ্বদাই বিলাপ করিয়া কালক্ষেপ করিতে লাগি-
লেন । আৱ, আমাৰ এই মাত্ৰ স্মৰণ হয় যে, আমি
বিৱল হইলেই, সৰ্বদা সেই ইন্দিবৰ লোচনা ললনাৰ
কৃপ লাবণ্য স্মৰণ করিয়া কেবল নয়নাঙ্ক বিসজ্জন কৰতঃ
সৌৱ কৃদয়কে প্লাবিত কৰিতাম ।

এইমত সার্বৈক বৎসৱ অবিৱত বিলাপ করিয়া
কালযাপন কৰি । এদিকে পিতা, বাৰ্কুক্য প্ৰযুক্ত প্ৰবল
পীড়াক্ৰান্ত হইয়া, প্ৰাৰ্থিবলীলা সম্বৰণ কৰিলেন । তখন,
একবাবে গভীৰ শোকসংগৰে নিমগ্ন হওতঃ জনকেৱ
কৃত বাংসল্যভাৱ স্মৰণ কৰিয়া, পিতৃশোককৃপ দারুণ
উৎকঠ্টায়, কৰ্মে অত্যন্ত অধীৱ হইয়া উঠিলাম । পৰন্তৰ
বহুবিধ বিলাপ কৰণানন্তৰ, অস্ত্যেষ্টিক্রিয়া সমাপন পুৰুক
পৱিশেষে পূৰ্ব নিয়মানুসারে শোকবন্ধু পৱিত্ৰিত হইয়া
যথাৰীতি আকৃতি এক প্রকার অভিনিপত্তি কৱিলাম
কিন্তু পিতৃবিয়োগ ও প্ৰিয়াবিচ্ছেদজনিত শোকানলে
কৃতদাহন হইয়া আমাৰ রাজ্যস্থৰ্য তোগে এক প্রকার
মনে ঔদাস্যভাৱ জন্মিয়া গেল । এবং তাৰাতে, কৰ্মে
সংসাৱ কুৰুক্ষে অকিঞ্চিৎকৰ বলিয়া বোধ হইতে লাগিল ।
অনন্তৰ, কৰ্মশং রাজসিংহাসন শূন্য থাকায়, সপত্ৰ সকল
প্ৰবল হইয়া রাজ্যেৰ প্ৰতি আক্ৰমণ কৱিবে এই আশ-
কাম প্ৰধান মচিব ও সাজীৱৰ্গ সকলে, যন্ত্ৰণা কৱিয়া

আমাকে বারঘার অনুরোধ করিতে লাগিলেন। এবং আমি অধিকারী বিদ্যমানে পিতৃসিংহাসন এককালে বিলোপ হইয়া যাইবে, এইক্ষণ বিবিধ আলোচনায়, তৎকালে মনের বিবেকভাব অন্তর্ভুত রাখিয়া, অগত্যা তাহাদের বাক্যে স্বীকৃত হইয়া, অভিষেক দ্রব্য সন্তারার্থে অনুমতি প্রদান করিলাম। এবং সকলের অনুজ্ঞাক্রমে মহা আনন্দ পূর্বক অপ্রতিহত ভাবে, সিংহাসনে অধ্যাসীন হইয়া, জগদীশ্বরের অনুকম্পায় পুজ্জ নির্কিশেষে অজ্ঞাপালন ও সুশৃঙ্খলা পূর্বক, রাজকার্য পরিচালনা করতঃ সকলেরই নিকট এক প্রকার যশোভাজন হইলাম। এবং প্রতিদিন, কার্য্য অবসর হইলেই, নিয়মিত নিভৃত স্থলে যাইয়া জগৎকারণ জগদীশ্বরের অপার মহিমার যথাজ্ঞাবে, গুণগান করিয়া সময়াতিপাত করিতে লাগিলাম। এদিকে, আমায় যোগ্য বয়ঃপ্রাপ্ত দেখিয়া আত্মীয়বর্গ সকলে ভট্টাচার্যসন্মত অনুষ্ঠা সর্ব সুলক্ষণা কপাতিশয্যাযুক্তা মহীভূজাঅজাগণের অনুসন্ধানার্থে, প্রেরণ করিয়া আমাকে পরিণয় জন্য ভূয়োভূয়ো অনুরোধ করিতে লাগিলেন। কিন্তু কোন ক্ষমে আমার অভিযত প্রাপ্ত না হওয়ায়, অবশ্যে, সুতরাং সকলকেই নিরস্ত থার্কিতে হইল। আমিয়ে, সেই কথিত অবলার সহিত মিলনাবধি প্রায়, হাস্তনত্রয় বিষময় বিরহক্রমে নিমগ্ন হওতঃ কেবল তাহারই অসামান্য ক্রপলাবণ্য ও গুণগণ অরণ পূর্বক মৃতকল্প দেহে জীবন ধারণ করিতেছিলাম। এবং সেই অবধি, সেই অফুজ কমল বদনা

ব্যক্তির আমাৰ আৱ অপৱাপৱ রূমণীৰ সহিত প্ৰণয় বিষয়ে এক প্ৰকাৰ অত্যন্ত বিদ্বেষ জন্মিয়া গিয়াছে।

তদনন্তৰ বিগত রজনীতে শয়নাগারে প্ৰবেশ কৱিয়া মেই অকুল প্ৰেমার্থৰ তৱণ তৱণী তুলনীৰ আদ্যোপান্ত সমন্ত বৃত্তান্ত সহসা স্মৃতিপথে আৰুচ হইয়া; উৎকলিকা-কুল চিত্তে, তাহাৰ পুনঃ সম্মিলন লালসায়, যদিচ কথ-ধিৰে চিত্তে সুস্থিৰ হইলাম; তথাপি একবাৱে উৎকণ্ঠা শূন্য হইতে পাৱিলাম মা। কাৰণ প্ৰণয় পদবীতে পদে পদে বিপদ সংঘটনা ও হইতে পাৱে ইত্যাদি বহুপ্ৰকাৰ সহানুচনা পূৰ্বক পুনৱপি শক্তি হইয়া উঠিলাম। পৱি শেষে প্ৰবেধ-সেচনী দ্বাৰা আশা নৈমিগা হইতে বাৱি সেচন পূৰ্বক যদিচ বিৱহ সন্তাপ শীতল কৱণাৰ্থ কিঞ্চিৎ প্ৰদান কৱিলাম বটে, কিন্তু তাহা বিফল হইল যেহেতু প্ৰজ্ঞালিত দাবানলে কুশাগ্ৰীয় বাৱি বিন্দু প্ৰক্ষেপে কি হইতে পাৱে? অতএব এবন্ধিৰ অকুল চিন্তাগ্ৰে পতিত হইয়া ভাসমান আছি, ইন্দুশ সময়ে নিন্দা সখীৰ সহিত সঙ্গ হইয়া সৰ্বক্ষণ শ্মৰণীয়া মেই সৰ্বাঙ্গ সুন্দৱীৰ সম্বন্ধীয় কোন অনিষ্ট সংঘটন কৃপ স্বপ্ন সন্দৰ্শন হইল। তাহাতে অশ্র পৰ্যাকুললোচনে পুনৰ্বাৱ বিলাপ কৱিতেছি, ইত্যবকাশে দুৱধনিতে পৱিত্ৰাণমুচক কণ্ঠ-রোক্তি শুভ্রিগোচৰ হইয়া, একাকী রাজতবন পৱিত্যাগা-নন্তৰ শব্দানুসাৱে বন মধ্যে আসিয়া, তব সৱিহিতে দণ্ডায়মান হইলাম। এবং তৎ সংঘটিত আশ্চৰ্যকৱ কাৰ্য দুৰ্শন কৱিলাম; অৰ্থাৎ তুমি ধূলীবিলগ্ন বদলে তৎ-

କାଳେ ଧରଣୀ ଶୟାମ ଥାକିଯାଇ କଳ୍ପକଗୁଡ଼ରେ ହତ୍ତୁ ମଣି-
ମାଳା ପାର୍ଶ୍ଵଦେଶୋଷ୍ଠିତ ଆମାର ଦକ୍ଷିଣ ପଦେ ଅର୍ପଣ କରିଲେ ।
ଏବଂ ସଲିଲେ ଆର ସାତନା ଦିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ତୋମାର
ଅଭିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନାର୍ଥ କଟ୍ଟାଭରଣ ବରଣ କରିଲାମ,
ଏହି କହେକଟା ବାକ୍ୟ ମାତ୍ର ନିଃମରଣ କରିଯା ପୁନରପି
ମୁଢ଼ିତ ହଇଲେ ଆମି ତୋମାର ମୁଢ଼ିର ଓ ଆଶର୍ଯ୍ୟ ପରି-
ଗ୍ୟ ସ୍ଟଟନାର କାରଣ ଅବଗତ ହେନାର୍ଥ, ଚିନ୍ତେ ସାତିଶୟ ତ୍ରୈ-
ଶୁକ୍ୟ ହଇଯା ସଦିଚ ପ୍ରଥମତଃ ମୁଢ଼ାପନସ୍ତନେର ନିମିତ୍ତ ବିବିଧ
ଚେଷ୍ଟା କରିଲାମ; କିନ୍ତୁ ତାହାତେ କୋନ ଫଳ ଦର୍ଶିଲନା ।
କାରଣ ଏକେ ମେହି ତିମିରମୟୀ ରଙ୍ଜନୀ, ତାହେ ଜନଶୈନ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ
ଥାନ; ତ୍ରୈକାଳେ କୋନ ଉପାୟଇ ହୁଇବାକୁ କରିତେ ପାରିଲାମ
ନା । ଅତଏବ ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ବିମୁଢ ହେତଃ ମୁକ୍ତରାଂ ମେହି
ଆଶକ୍ଷାଜନକ ଥାମେଇ ତୋମାକେ କ୍ରୋଡ଼େ ଲାଇଯା ମଞ୍ଚ-
ଛିତା ଯାମିନୀ ଅର୍ତ୍ତବାହିତ କରିଲାମ । ରଙ୍ଜନୀ ପ୍ରତାତ
ହଇଲେ ତୋମାର ମୁଢ଼ିତାବହ୍ନାର, ମହାରହୀନୀ ବିଶେଷତଃ
ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ, ଏକାକିନୀ ରାଥୀ ଅୟୁତ୍ତିଶୁଭ ବୋଧେ,
ଶେଷେ ଅଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାଳୋଚନା ପୂର୍ବକ ଉତ୍ତରୀୟବତ୍ତ୍ଵେ
ତୋମାର ଶମ୍ଭୁ ଶରୀର ଆବୁତ କରନ୍ତଃ ଅଗତ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକେ
ଧାରଣ କରିଯା ମେହି ବିଜନ ଥାନ ହଇତେ ନିର୍ଗତ ହଇଲାମ ।
କିନ୍ତୁ ପ୍ରବରବଂଶେ ଅନ୍ତ ଲାଭ ହେତୁ ଅତି ନୀଚଜାତି ଅଥଚ
ପରିଶ୍ରମଶୀଳ ଭାରବାହିନୀର ନ୍ୟାଯ ସ୍ଵଭାବତ ଉତ୍ସ କାର୍ଯ୍ୟ
ନିତାନ୍ତ ଅକମ ବିଧାୟ ମୁତରାଂ ପଥକ୍ଲାବ ଦୂରୀକରଣ କୁ
ତୋମାର ମୁଢ଼ା ଭଙ୍ଗ କରଣ ନିମିତ୍ତ ଅତ୍ୟ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ତୋ-
ମାକେ ମଞ୍ଚକ ହଇତେ ଅବତାରଣ କରିଯା, ଅଥମତଃ କିଞ୍ଚିତ

କାଳ ବିଜ୍ଞାନ କରିଲାମ । ପରେ ତୋମାର ମୁକ୍ତାରୋଗେର ଅତିକାର କରିତେ ଚେଷ୍ଟା ପାଇଲାମ, କୁତ୍ସାଧ୍ୟ ନାନାବିଧ ଉପାୟ କରିତେ, ଈଶ୍ଵରେଛାଯ ଭୂମି, ପ୍ରଳୟ ଅବଶ୍ଵା ହିତେ ମଂଜ୍ଞା ଅତିଜ୍ଞାନ କରିଲେ । ଆମି ତୋମାକେ ଦୀର୍ଘ କାଳେର ପରଚର୍ଚ ଚେତନା ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା ଅପାରାନମ୍ବେ ଈଶ୍ଵରେ ଭୂମୋ ଭୂମୋ ଧର୍ଯ୍ୟବାଦ ଅଦାନ କରିଲାମ । ଅନୁଷ୍ଠର, ଭୂମି ଆମାର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣ ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛକା ହିଲେ, ଦେଖିଯା, ଆମି ତୋମାର ପରିତୋଷ ଲାଭାର୍ଥ ଅଗତ୍ୟା ସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରିଯା । ହଦସଙ୍କ ମୟୋତ୍ସୁ ଗୋପନ ଭାବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ କରିଲାମ । ଏକଣେ, ତୋମାର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣ ନିତାନ୍ତ ଉତ୍ସୁକ ହିଲାଛି; ଇହାତେ ଯେ କୃପ ଅଭିମତ ହସ ବ୍ୟକ୍ତ କର । ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଷ୍ଠାମ ପରିତ୍ୟାଗ ପୁର୍ବକ ଚିତ୍ରିତ ପୁର୍ବଲିକାର ନ୍ୟାର କାମି ନୀର କମଳ ସଦୃଶ କମନୀୟ ମୁଖାରବିମ୍ବେ ଦୃଢ଼ି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ରହିଲେନ । ନରପତି, ବୁବତୀର ପରିଚୟ ବିଜ୍ଞାନ ନିର୍ମିତ ନିତାନ୍ତ ଇଚ୍ଛକ ହିଲା । ପୁନରାୟ କହିଲେନ, ଅମ୍ଭି ଅପରିଚିତେ ! ଦ୍ୱରାର ଆଜ୍ଞା ହଜାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଅବଶେଷମୁ ଚିତ୍ରକେ ପରିତୃପ୍ତ କର । ଯଦି ତୋମାର ଧିବରଣ ଅବଶେଷ ବିଷରେ ମଦୀଯ ସଂଚକ ଚିତ୍ରକେ ପରିଚରକ୍ରମ ରତ୍ନ ଅଦାନେ କୁପଣ୍ଡତା ପ୍ରକାଶ କର ତାହା ହିଲେ ବୌଧ ହୁଏ, କଣିକ ବିଲମ୍ବେ ଆମାର ଜୀବନ ମେହାଗାର ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ହାନାନ୍ତରେ ଅନ୍ତାନ କରିବେ । କାରଣ ଅକ୍ଷ୍ୟାଂଶ୍ଚ ଇନ୍ଦାନୀଂ ଏକ ଛଞ୍ଚାପ୍ୟ ବିଷରେର ଓ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ତାବେର ଉଦ୍ଦରେ ମନ ଏମନ ଚକ୍ରନ ହିତେହେ, ଯେ, ତାହା ପ୍ରକାଶ ଅନ୍ତାଧ୍ୟ । ବୁବତୀ, ତାଦୃଶ ଭାବାପନ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କେ ଅବଲୋକନ

କରିଯା ଶ୍ଵେତ ପରିଚମ ଗୋପନାମୁଚ୍ଚିତ ବିବେଚନାରେ କହିଲେମ,
ଆର୍ଯ୍ୟ ! ଏ ଅଧୀନୀର ଅଶେଷ କ୍ଳେଶକର ବୃକ୍ଷାସ୍ତ ମକଳ ଆବଶ
କରିଲେ ଆପନାର ଚିତ୍ତେ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ ହେଇବେ ନା, ସର୍ବ ଅ-
ଶେଷ ସ୍ତ୍ରୀଭାବୋଗ୍ୟ ହତ୍ତାଗିଣୀର ଛନ୍ଦିମିତ୍ର କ୍ଳୁଷ୍ଟ କର୍ମଭୋଗ
କପ ବିବରଣ ମୟୁହ ଆବଶେ, ବୋଧ ହେବ କମଳ କୁଦମେ ବେଦନା
ପାଇବେନ ମାତ୍ର । ତବେ ସହି ଶ୍ରବଣାର୍ଥ ମନେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ପୃହା
ଜୟିଯା ଥାକେ, ନିବେଦନ କରିତେଛି ଶ୍ରବଣ କରିତେ ଆଜ୍ଞା
ହୁଟ୍କ ।

ହେମାଦ୍ରି ପର୍ବତେର ନିକଟ ମହାଲମ୍ବା ନାମେ ଏକ ଶୁବ୍ର-
ସ୍ତୁତ ରାଜଧାନୀ ଆଛେ । ଐ ରାଜ୍ୟ ପରୀଜାତିରୀ * ବସବାସ
କରିଯା ଥାକେ । ପରିମଳ ନାମୀ ପରୀରାଜ, ତଥାକାର
ଅଧିରାଜ । ଯିନି, ଶ୍ଵେତ ଭୂଜବଳେ ପ୍ରଭୃତ ପ୍ରତାପଶାଲି
ଭୂପତିଗଣକେ ଆପନ ଅଧୀନେ ଆନିଯା । ଭୂରଣ୍ଣଲଙ୍ଘ ଭୂରି
ମଞ୍ଚପତ୍ର ଉପକ୍ଷି କରତଃ ରାଜକୋବ ସଂଗ୍ରହ କରିଯାଇଛନ
ସେ, ଭୌମ ପରାକ୍ରମ ମଞ୍ଚପତ୍ର ପ୍ରଜାନାଥେର ଦୋର୍ଦ୍ଦୁ କୋଦଣ୍ଡ
ପ୍ରଭାର ଭଗବାନ ବାହୁଦେବେର ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ମନ୍ତ୍ରାଶିତ ମନୁଜ
ମଣ୍ଡଳୀର ନ୍ୟାୟ ଅରାତି ମଣ୍ଡଳ, ଶିରଶ୍ଚାଳନ କରିତେ ମର୍ମ
ବାନ୍ ମା ହେଇବା ବରଣ୍ୟ ଭୂତ୍ୟବ୍ୟ ସମ୍ବା ମମୀପଙ୍କ ଥାକିଯା ସଥେ-
କ୍ଷାତ୍ରା ମଞ୍ଚାଦନେ ସତ୍ତ୍ଵର କ୍ରଟି କରେ ନା । ଯେ ହାନେ ବେଦ-
ବାଦୀ ବିପ୍ରଗଣ, ଅହରହ ବେଦାଧ୍ୟଯନ କରତଃ ନରନାଥେର ରାଜ-
ଧାନୀକେ ମଞ୍ଜଳମୟୀ କରିଯା ରାଧିଯାଇଛନ । ଏବଂ ମର୍ବଦି
ରାଜନୀତି ବିବରକ ପ୍ରଗାଳୀ ଜ୍ଞାପନ କରିଯା ରାଜ୍ୟକେ
ଶୁଶ୍ରାସନେ ରାଧିଯାଇଛନ । ଆର ମେହି ଛରଜ୍ୟ ପୁରରାଯି

* ଅର୍ଥାତ ଦେବବୋନି ବିଶେଷ ।

স্থানে স্থানে সকল কৃতান্তের ধারপাল সম অগণন
সৈন্যগণ, শান্তি শব্দহস্তে ভৌষণ বেশ ধারণ করিয়া
অবস্থান করিতেছে। অন্যে পরে কা কথা, যে, পুরীতে
তগবান মধ্যবানও প্রবেশ করিতে সহস্রা সাহস্র করিতে
পারেন না,আহা ! সেই অবর্ণিতব্য রাজসভা সম্পর্ক করি-
লে, সুরগণ শোভিত সুরসভা বোধ হয়। অতএব নিম্নলিখ
স্মৃতিবাদকগণ যথার্থই গুণামূলক করিয়া থকেন।
যেমন মহারাজ সুধার্ঘিক, মত্যবাদী ও সাঙ্কুকাচার পরা-
ণ, তচ্ছপযুক্ত তাঁহার সভামদগণও এবং লীলাবতী
নামী তাঁহার এক যে ধর্মপরায়ণা সহধর্ঘিণী আছেন,
তিনিও সর্বগুণবতী। কিন্তু প্রথমতঃ অপত্যধন বিহীন
হইয়া রুখা জীবন ধারণ বিবেচনায় উভয় সম্পত্তীই
সর্বদা অতি ক্ষুঁশমনে কাল ধাপন করিতেন। অনন্তর
রাজ্যেখর, স্বীয় সচিব হলে দুর্বাহ রাজ্যভার সরিবে-
শিত করিয়া। অনন্যমনাঃ হইয়া। নিরস্তর প্রয়মেখর চিঠ্ঠার
মনসংযোগ করিতে লাগিলেন। প্রতিনিয়ত বিরল স্থানে
একাকী কালহরণ পূর্বক সেই বাঞ্ছাকল্পক্রমের নিকট
এইকপ ভজ্জিভাবে প্রার্থনা করিতেন, হে জগদীশ্বর !
নাথ ! এই জগন্মগুলে, কেবল আপনার ইচ্ছাতেই
সকল কার্য সমাধান হইতেছে, এই অন্য কোবিদগণ,
আপনাকে ইচ্ছাময় বলিয়া বর্ণনা করিয়া থাকেন।
যেহেতু এই স্ফুরি স্ফুরি স্থিতি সম্পর্ক প্রভৃতি সমস্ত কার্যই
আপনার ক্রতৃজ্ঞে নিষ্পত্ত হইতেছে। কিন্তু তত্ত্ববিদ-
গণেরও আপনি অত্যুবেদ্য। কারণ অগৎ চৈতত্ত্বপ

ହଇଲେଓ ଯଥାର୍ଥକପେ ତୋମାର ସ୍ଵରୂପ କେହି ଜୀବେମା ।
 ତୁତ ଭବିଷ୍ୟଦ୍ଵର୍ତ୍ତମାନ କାଳଭାବ ଓ ଜୀବାଜୀବେର କ୍ରିୟା ଶକ୍ତି,
 ମକଳଇ ତୋମାର ମାସ୍ତା ଶକ୍ତିର ଅଧୀନ, ଦୟାମୟ ! ଅଷ୍ଟଟନ
 ଘଟନ ପୁଟୁତରା ଅନିର୍ବିଚ୍ୟା, ସେ ତୋମାର ଅନ୍ତର ଶକ୍ତି, ତା-
 ହାତେ ସମ୍ଭବସମ୍ଭବ ମକଳଇ ସମ୍ଭବ ହିଁତେ ପାରେ । ଅତଏବ
 ହେ ସର୍ବାମୁଖୀମିନ୍ ! ଯଦି ପ୍ରପନ୍ନେର ପ୍ରତି କୃପା ବିତରଣେ
 କୃପଣତା ନା କରିଯା ଆର୍ଥନା ବିଷରେ ପ୍ରସମ୍ବ ହେତୁ ଏକଟି
 ଅଶେଷ ଗୁଣଧର ବଂଶଧର ପ୍ରଦାନ କରେନ, ତାହା ହଇଲେଇ ଏ
 ଦୌନ ଆପନାର ପ୍ରସାଦେ କୃତାର୍ଥଶର୍ମନ୍ ହିଁତେ ପାରେ ନଚେଣ
 ଆସି ଏ ଅମାର ରାଜ୍ୟ ଐଶ୍ୱର୍ୟେ ପାଂଶନାଞ୍ଜଳି ପ୍ରଦାନ
 ପୂର୍ବିକ ବିଜନ ବିଜନେ ପ୍ରବେଶ କରତ ଉତ୍ତରପା ହଇଯା ଏ
 ଅନିତ୍ୟ ଦେହକେ ପତନ କରିବ । କାରଣ ଅପତ୍ୟଧନ ବ୍ୟତୀତ
 ଏଇ ଅସଂଖ୍ୟ ଧନେର ଅଧିପତି ହଇଯା ଜୀବିତ ଥାକା ମେ
 କେବଳ ବିଡ଼ବନା ମାତ୍ର । ଭୂପାଳ, ସ୍ବୀର୍ବାତୀଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟନାର୍ଥ
 ମର୍ବେଶର ମନ୍ଦିରାନେ ଏବସ୍ଥିଥ ଆର୍ଥନା କରିଲେ ପର, ଏକ
 ଦିବସ, ଏଇମତ ଦୈବବାଣୀ ହଇଲ, ହେ ରାଜନ୍ ! ପରିମଳ
 ଭୂମି ଅଚିରେ ସମ୍ଭତି ରତ୍ନାତ କରିବେ ଆର ଅକ୍ଷେପ କରି-
 ଓନା । ପରିଗଣ ପ୍ରଧାନ, ଏବମୁକ୍ତି ଆକାଶୋକବା ସରସ୍ବତୀ
 ଶ୍ରତିଗୋଚର କରିଯା ପ୍ରଭୃତ ଆନନ୍ଦ ଆଶ୍ରମ ହଇଲେନ; ଏବଂ
 ଧନଦାନେ ଶୁଦ୍ଧିନଗନକେ ଏକବାରେ ଅଦେଶ କରିଯା ଦିଲେନ ।
 ଶୁଦ୍ଧରୁ, ଅଚିରକାଳ ମଧ୍ୟେଇ ମହିଦୀର ଗତ୍ର ସଂଖ୍ୟାର ହଇଲ ।
 ଏବଂ ବିଧିକୁତ ବିଧି ଅମୁଖାର୍ଥିକାଳେ, ମହାରାଣୀ ଏକ
 କାଳୀନ ଛୁଇ ପୁଞ୍ଜ ଓ ଏକ କଷ୍ଟା ପ୍ରସବ କରିଲେନ । ଭୂପତି
 ମହାନ ଭୂରିଷ୍ଟ ହଇଯାଛେ ଅବଶ କରିଯା ଆନନ୍ଦାର୍ଥବ ଉତ୍ସିତ

କଣ୍ଠକଳ ମନେ ସାଚକଗଣେର ଅଭୀପିତ ଧରନାନ କରିଯା
ସୁରାଜ୍ୟର ଶତକ୍ରୋଷ ସୌମାପର୍ବ୍ୟନ୍ତ ମକଳେର ଦରିଦ୍ରତାଷ୍ଟ୍ର
କରିଯା ଦିଲେନ । ଏମନ କି, ବୋଧ ହୁଏ, ଭୂପାଲେର ବଦ୍ରାଜତା
ଗୁଣେ, ତୁରକୋଷ ଧରକୋଷ ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟ ହେଇଯା ଗିଯାଛିଲ ।
ଏହି କୃପେ ନିତ୍ୟ ମହା ମହୋତ୍ସବେ ଏକ ବ୍ୟସର କାଳ ରାଜ୍ୟଙ୍କୁ
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଜାଗଣ୍ଡି ଆମୋଦିତ ଛିଲ । ଅନ୍ୟତର, ଆମାଦିଗେର
ସଥାଯୋଗ୍ୟ କାଳେ ନାୟକରଣାର୍ଥ ପିତା ଜ୍ୟୋତିର୍ବୈଷ୍ଣବ
ପଣ୍ଡିତ ଆନନ୍ଦନ ପୁରଃସର ଗଣନାଯତେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନର ନାମ ସମିତି.
ତୁର, ମଧ୍ୟମେର ନାମ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ଆର ଏ ହତଭାଗିନୀର ନାମ
କଣପ୍ରଭା ରାଖିଲେମ, ଏବଂ ପଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସକ୍ରମ କାଳେ ବିଦ୍ୟା
ଶିକ୍ଷାର୍ଥ ଏକ ବିଦ୍ୟାଲୟ ନିର୍ମପଣ କରିଯା ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ର ବିଶ୍ଵାରଦ
ଏକ ଜନ ଶିକ୍ଷକ ଆନନ୍ଦନ ପୁର୍ବକ ଆମାଦିଗେର ମକଳଟକେ ଇହ
ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାଯ ନିୟୁକ୍ତ କରିଯା ଦିଲେନ । ଏମତେ ସତ୍ୟର୍ଥ
ପାଠୀବନ୍ଧୀୟ ଅଭୀତ ହେଇଲେ, ପିତା, ଆମାକେ ବିଦ୍ୟାଲୟ
ହେଇତେ ଆନନ୍ଦନ ପୁର୍ବକ ଅନ୍ତଃପୂର ମଧ୍ୟ ମାତୃ ମନ୍ଦିରାମେ
ପ୍ରେରଣ କରିଲେମ; ଆର ଭାତୃଦୟକେ ଅଧିକତର ବିଦ୍ୟୋ-
ପାର୍ଜନାର୍ଥ ସେଇ ବିଦ୍ୟାଲୟରେଇ ଅବନ୍ଧାନ କରିତେ ହେଇଲ ।
ଆମି ଦୈବାନୁଗ୍ରହେ ଶିକ୍ଷକର ନିକଟ ଗୋପନଭାବେ ଏମନ
ଏକ ମନ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା କରିଯାଛିଲାମ, ଯେ, ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭାବେ ସମସ୍ତ
ତୁମଣୁଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିଲେଓ କିଞ୍ଚିତ୍ବାତ୍ମା ଓ ଆନ୍ତିର୍ଯୁକ୍ତା ହେଇତେ
ହୁଏ ନା । ବିଶେଷତଃ ପରୌଜୀତିଦିଗେର ପକ୍ଷଦୟ ଗୋପନ
ହେଇତେ ପାରେ; କୁତରାଂ ତନ୍ଦାରୀ ମାନସୀ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଜୀବି
ଅମୂଳନ ହୁଏ ନା ।

ମେ ସାହା ହୃଦିକ ଆମି, କାହିନୀ ପ୍ରପୂରିତ ଅନ୍ତଃପୂର

ମଧ୍ୟ ଥାକିଲା ଅଗନ୍ତୁଷ୍ଠରେ ମହିମା ପ୍ରଭାସ, ଝୁଲୀଙ୍କତା ବ୍ୟବହାରେ ପ୍ରାୟ ସକଳକେଇ ବଣୀଭୂତ କରିଲାମ । ଏବଂ ଜନ ମୌଳ ଆମାକେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା କୃପା କରିତେବ, କାରଣ ଅନୁଭୂତି ଦିଗେର କରିତ୍ତ ସମ୍ପଦର ପ୍ରତିଇ ସ୍ଵତସିଙ୍କ ମେହେର ଆଧିକ୍ୟ ଭାବ ଅକାଶ ପାଇଯା ଥାକେ । ବିଶେଷତଃ ସମ୍ଭାବନଗଣ, ପିତ୍ତୀ ମାତାର ନିକଟ ସ୍ତ୍ରୀର ଭକ୍ତି ଭାରୀ ଆରାତ ମେହ ତାଙ୍କର ହିତେ ପାଇବେ । ଅତ୍ୟଥ ଆମି ପ୍ରଗାଢ଼ ଭକ୍ତିଭାବ ଅକାଶ କରିଯା ମାତାର ଦୃଢ଼ଶୀ ପ୍ରୟାତମା ହଇଲାମ, ସେ, ତିନି ଆମା ଭିନ୍ନ କଣ କାଳର କାଳ ହରଣ କରିତେ ପାରିତେବ ମା । ଅନୁଭବ, ଏକ ଦିବସ ନିମ୍ନାୟ କାଳୀର ରଜନୀ ମନ୍ଦିର, ଅମଧ୍ୟେକୁ ହଇଯା ଆମି, ଅନନ୍ତର ମହିତ ପରୀବାହ ବିଂହାରବାବଚ ହଇଯା ଅମଧ୍ୟ କରିତେ କରିତେ ଏକ-ଚିତ୍ତ ଅଫୁଲଦ ଉଦୟାନ ମର୍ମରେ, ମେହ ହାବେ ବିରାମ କରଣୀର୍ଥ ବିଂହାରମ ହିତେ ଅବଭିର୍ବ ହଇଲାମ । ଏବଂ ମେହ ମନୋରମ ଆରାମ ମଧ୍ୟେ, ଅବେଳ କରିଯା ସେବିଲାମ, ସାମନ୍ତୀ-କୁରୁମ-ଦିକବିତ ଶୈରଭାକୁଳ ମଧୁପକୁଳ, ମଧୁଲୋତେ ମନୁତା ପ୍ରବୃତ୍ତ ଅଫୁଲିତ ପ୍ରମୁନତମ ପରିତ୍ୟାଖ କରିଯା କୁରୁମାର କୁରୁଲ ମଧ୍ୟେ ଅବେଳ ଆମମେ ସାହିଶ୍ୱର ଦଳ ଅକାଶ କରିତେହେ । ଆହା । ମିତପକ୍ଷ ଶର୍ମରୀ ମନ୍ଦିର ଶୈତରଶ୍ଵରି ଶୌଭରଶ୍ଵରିତେ କୁରୁରେର ଶିଖର ଦେଶେର ଲ୍ୟାମ ମନୋହରନୀର ଅଟ୍ଟାଲିକାର ଅପୂର୍ବିତ ମେହ ପ୍ରାୟଦେର କିବା ଅବଶିଷ୍ଟବ୍ୟ ଶୋଭା । ହଇଯା ଥାକେ, ବୋଧ ହସ କୁରୁମଧ୍ୟା, ବିରହିଜନଗଣଙ୍କେ ଅଳକ୍ୟ ମଞ୍ଚାନ ମାନିବେ ମେହ ବିଜନ ବିପିନ ମଧ୍ୟେ, ଧର୍ମପାଣି ହଇଯା ବିରାଜ କରିଯା ଥାକେନ । ଯଦିଚ ଆମି ତ୍ର୍ୟକାଳେ ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟ

রসে অমভিজ্ঞ। ছিলাম, কিন্তু সেই ছবন্ত রত্তিকান্ত
আমাকে একান্তে পাইয়া প্রথমতঃ আমারই হৃদয়দেশে
অমোঘ শরের সন্ধান করিল। হেমহাত্তাগ! লোকা-
জ্ঞের কুমুম বাণাসনের কুমুমশরে সংবিন্দ হইয়া, দাবদক্ষ
ব্যাকুল মৃগীকুলের ন্যায় সেই উদ্যানস্থ প্রকৃতিত প্রমুখ
নিচয়ের পরিমল আঘাতে, মনে এক অনিবাচনীয় ভা-
বের উদয়ে অধীরা হইয়া উদ্যান মধ্যে ইতস্ততঃ বিচরণ
করিতে লাগিলাম। এই ক্রমে অন্তঃকরণে যেন উচ্চয়ের
সকল লক্ষণ উদয় হটিয়া সহসা আমাকে বিস্রূত
করিয়া ফেলিল। তাহার কারণ, জন্মাবধি কখন আর
তত্ত্বপ বিপৎ শৃঙ্খলে নিবন্ধ হই নাই; সুতরাং সেৱক
ঘটনার কোন কারণ অনুসন্ধানে অশক্ত হইয়া ক্রমশ
উৎকলিকাকুলচিন্ত হইয়া উঠিলাম। তদন্তর, অমণ
করিতে করিতে মাধবীলতা মণ্ডপে, উপনীত হইয়া দেখি-
লাম, তবাকুতি সর্বাঙ্গ সুন্দর, ভূবনমোহন, অনঙ্গীক
ত্তিরকৃত অঙ্গ প্রত্যঙ্গ এক যুবা, কুমুম শয়নে শয়ান হইয়া
আছেন। তাহা দর্শন করতঃ প্রথমতঃ বোধ হইল, যেন
রুতিপর্তি স্বকার্যে অবকাশ হইয়া কিয়ৎকাল বিরাম
মানসে এই বিবিজ্ঞ বিপিন মধ্যে আসিয়া নির্দিত রহি-
য়াছেন। কিন্তু তাহার অন্তিচির মধ্যেই, যখন সম্ভ-
লোচিত চিত্তে পৃথিবী পৃষ্ঠে প্রতিবিম্ব নিরীক্ষণ করিলাম
তখন, স্পষ্টই কোন সন্তুষ্ট কুলজ্ঞাত দেবাবতীর্ণ পুরান
বলিয়া আনিতে পারিলাম। কিন্তু তাহার সেই অশৌ-
কিক ক্ষপাতিশয় সন্দর্শনে, পরিণাম ভাবনা না ভাবি-

ଯାଇ ଏକବାରେ, ଆମି ଆଉ ବିଶ୍ୱରଗ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସମର୍ଗ ମାନମେ ତ୍ରେ ପାର୍ଶ୍ଵ ଉପବିଷ୍ଟି । ହଇଯା ଗାତ୍ରେ ହଞ୍ଚା-ପଣ ପୂର୍ବକ ନିର୍ଜାତିଗ କରାଇଯା ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଧାନେ ହାରାଙ୍ଗୁରୀ ବିନିମୟ ପୂର୍ବକ ପରିଣୟ ସମାପନ କରିଲାମ । ତଦନନ୍ତର ତୋହାର ପ୍ରାର୍ଥନା ନିବନ୍ଧନ ଆଆ ପରିଚୟ ଅନ୍ଦାମେ ଉଦ୍‌ଯତ ହଇଯା ଅଭିପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରିତେଛି, ଏମତ କାଳୀନ, ମଦୀଯ ଜନନୀ, ଅନେକ ଅନ୍ତେଷ୍ଟ କରଣ୍ଟାମ କୋଥାଓ ଆମାର ଅନୁ ମନ୍ଦାନ ନା ପାଇଯା ଅତୀବ ଉତ୍ୱକଲିକାକୁଳ ଚିତ୍ରେ, ଭମଗ କରିତେ କରିତେ ମାଧ୍ୟବିଲତା ମଞ୍ଚଗେ ଆସିଯା ମେହି ନିଭୃତ ନିଶିଥ ସମୟେ, ଆମାର ମାନବ ସମେ ଏକାମେ ଦେଖିଯା, ଆରକ୍ଷ ନଯମେ ଭୁଲେ ଭୁଲେ । ଡର୍ଶନ କରତଃ ଆମାର କେଶ-କର୍ମ ପୂର୍ବକ ଶୃଷ୍ଟମର୍ଗେ ଲଇଯା ମିଂହାମନେ ବନ୍ଧନ କରିଲେନ ମହାଶୟ ! ଆମି ପ୍ରିୟତମ ହଇତେ ବିଚିତ୍ର ହଇଯା ଡର୍ଶନେ ମେହି ନବଜୀତ ପ୍ରଗମ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ହେତୁ, ଯେ, କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନା ମହ କରିଯାଇଲାମ, ତାହା ଏକଣେ ବର୍ଣନାମାଧ୍ୟ ଯେ ହେତୁ ଦୈତ ଓ ଦର୍ଶିତାର ପରମ୍ପର, କୋନ ଦୁର୍ଦେବ ବଶତଃ ବିଶ୍ରକାର ଘଟିଲା । ହଇଲେ, ତସିନ, ମେହି ବିଧିକୃତ ବିଚ୍ଛେଦ ତାବ ଯେ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନା-ଭୂମି ହଇଯା ଉଠେ, ତାହା କେବଳ ଅନ୍ୟ ଜ୍ଞାତା ଭାବକରଗେର କୁଦମେହ ସର୍ବଦା ବିରାଜିତ ଥାକେ । କିନ୍ତୁ ମକଳେହ ଅବିକଳ ବାହୁ ପ୍ରକାଶେ ଅଶକ୍ତ ଏମନ କି, ମେହି ପାପିନୀ ଯାହିନୀତେ ଆମାର ଏମନି ବୋଧ ହଇଯାଇଲ, ସେବ, ମହା, କୋନ ବନ ବ୍ୟାଦାନ ବିଶିଷ୍ଟ କୁର୍ବିତ ଭୁବନ୍ଦିନୀର ମ୍ୟାର ଆସିଯା ଜନନୀ ଆମାକେ ଏକବାରେ ଆଶ କରିଯା କେଲିଲେନ । କିନ୍ତୁ, କି କରି

କୋଣ ଉପାୟାନ୍ତର ନୀତିଧିୟୀ ଅଗତ୍ୟୀ ଜନମୀର ଅଭିମୁଖେ
ଅର୍ଜୁ କବଲିତ ମଣ୍ଡଳକେର ନ୍ୟାୟ ଦିବ୍ୟଧାନେ ଆବଦ୍ଧା ରହିଲାମ
ହେ ନୃପକୁଳତିଲକ ! ମେ ସମୟ, ଯେ ପଣ୍ଡବଙ୍କେର ନ୍ୟାୟ, ନିଗୃତ
ପାଶନିବଦ୍ଧା ଛିଲାମ, କେବଳ ଏହି ମତ ଶ୍ଵରଣ ହସ, କାରଣ
ତାହାର କିଞ୍ଚିତ ପରେଇ ମୁଢ଼ୀ ଅଜ୍ଞାତ ସାରେ ଆସିଯା
ଆମାର ଚେତନା ହରଣ କରିଯାଛିଲ ।

ରାଜନାନ ଗୁଣାର୍ଥ, କର ପ୍ରମାରଣ କରନ୍ତ କ୍ଷଣପ୍ରଭା
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୟାତି କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗମ ପୂର୍ବକ ଚିବୁକେ ହଞ୍ଚା
ର୍ଗଣ କରିଲା ବଲିଲେନ, ଅସି ସହନେ ! ଅଧୀନେର ନିମିତ୍ତ
କି ତୋମାକେ ଏତାଦୃଶ ଦୁଃଖ କ୍ରେଷେ ପରିକ୍ଲିଷ୍ଟ । ହିଁତେ
ହଇଯାଛିଲ ? ଆହା ! ଅବଶେ, ମଦୀଯ ପ୍ରାଣେ ସେ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଦେନା ସମ୍ମୂଳ ହଇଲ, ତାହା ଅବକ୍ଷବ୍ୟ । ଅନୁମାନ କରି,
କୁଦର ଅତିଶ୍ୟ କଠୋର ପାଷାଣ ନିର୍ମିତ । ବିଶେଷତଃ ଅପ-
ରିମିତ ଯାତରା ମହ ହ୍ଲାଘାର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦୀର୍ଘ ହସ ନାହିଁ;
ମତୁବୀ, ତାଦୃଶ ସୁଖେ ପରାଞ୍ଜୁଥୁ ହଇଯା ମେହି ପ୍ରିୟା ବିରହ
କାରିଣୀ ରଜନୀତେହି କୁଦରକେ ବିଦୀର୍ଘ କରିଯା, ପ୍ରାଣ
ଏହି ଅଶେଷ କ୍ରେଷାକର ଦେହକେ ପରିତ୍ୟାଗାନ୍ତର ତ୍ରୈ ସମତି-
ବ୍ୟାହାରେ ଗମନ କରିତ ମଂଶର ନାହିଁ । ଯାହା ହୁକ ଏକଣେ,
ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗ ବରଗ କରିଲା ଅବଶେଷକୁଳଚିତ୍ତେର କୋତ-
ତାବ ଚୂରୀକରଣ କର । ତେବେ, ଅଧୁରଭାଷଣୀ, ପରିରାଜ
ନିଜିନୀ, ନୃପତନୀର ସମ୍ମୋଦ୍ଧର କରିଯା କହିଲେନ, ମାତ୍ର !
ତେବେ ପ୍ରେରାକୋଳିଣୀ ଏ ଜ୍ଵାଲୀର ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗ ଅବଶେଷ
କରିଲେ ବୋଧ ହସ, ଅଚେତନ ପରାର୍ଥ ପାଷାଣାମିଶ୍ର ବିଶେଷ
ହଇଯା ଯାମା ବାହା ହୁକ, ଏକଣେ ନିଜେର କରିତେହି

ଅବଶ କରୁମ । ଚିତନ୍ୟପ୍ରାଣେ ଦେଖିଲାମ । ଆମାର ଛତାର୍ଗ୍ୟ ବଶତଃ ତାଢ଼ିଶ ଜୀବନଦକ୍ଷ ପିତାଓ କୋଧାଙ୍କ ହଇବା ଆମାକେ ଦଶ୍ଵବିଧାନ ମାନମେ, ସୂର୍ଯ୍ୟମାନ ତରୁଣ ଅର୍ଥଗ୍ରନ୍ଥମେ ଦୂରତର ପ୍ରତି ଏଇକ୍ରପ ମିଠୁର ଆଜତ ପ୍ରଦାନ କରିତେଛେନ, ସେ, ଏହି ମହୁସ୍ୟ ସଞ୍ଚାଭିଲାଭିଣୀ ପାପଚାରିଣୀକେ ସମୁଦ୍ରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ କର । ଏଇକ୍ରପ ମୃଶଂସ ଦଶ୍ଵାଜ୍ଞା ସମାପ୍ତ ହଇବା ଗାତ୍ରେ, ତ୍ରୁଟିକାଂ ଚାରିଜନ ପରୀକ୍ଷେନ୍ୟ ଆସିଯା ଆମାର ହଣ୍ଡପଦେ ଦୁଦୃଢ଼ ବନ୍ଦନ ପୂର୍ବକ ଶୂନ୍ୟ ହିତେ ଗଭୀର ଜଳନିଧିତେ ନିକିଷ୍ଟ କରିଯା ଚଲିଯା ଗେଲ । ତଥନ ମେଇ ଗଭୀର ସାଂଗରନୀର ତରଙ୍ଗ ଅଧ୍ୟ ପ୍ରକିଷ୍ଟ ହଇବା ତଥ ପ୍ରେମାଶ୍ରମ ଏକବାରେ ଛତାଶ ହିତାଶ ବିବେଚନାର; ପ୍ରାଣ ପରିତ୍ୟାଗାପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ଛଥିଥାଇବୁତ ହିତେ ଲାଗିଲ ! କିନ୍ତୁ କୋନ ଉପାୟ ନାଇ ଭାବିଯା କୁନ୍ଦର ମତ ପ୍ରେମାଶ୍ରମେ ବାସ କରିବାର ଆଶା ପରି ତ୍ୟାଗ କରିଲାମ । ଏବଂ ଅନ୍ତିମକାଳ ଉପଚ୍ଛିତ ବିବେଚନାର ତଥନ ମନେ ମନେ ଝିଖରକେ ଶ୍ଵରଣ କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ଅନ୍ତର, ଅଲମଗ୍ରା ଥାକିଯାଇ କିଞ୍ଚିତ କାଳାବସରେ ବୋଧ ହିଲ, ସେମ ପୁରାଯାଇ, କେ, ଦୁଦୃଢ଼ ବନ୍ଦନେ ବନ୍ଦ କରିଯା ଆମାକେ ଆକର୍ଷଣ କରିତେଛେ । କିମ୍ବା କାଳ ପରେ ଦେଖି ଏକଜନ ଜାଲଜୀବୀ, ଜାଲଜାରୀ ବୁଝି ଅନ୍ୟ ବିବେଚନାର ଆମାକେ ଭୌରେ ଉତ୍ତୋଳନ କରିଲ । ଭୁଲିଯା ଯଥର ଦେଖିଲ ବେ, ଆମି ଅନ୍ୟ ନହି । ତଥନ ଆମାର ପକ୍ଷପୁଟ ଗୋପନ ଜୀବ ଥାକାଯ, ସ୍ପଷ୍ଟତା ମାନବୀ ବୋଧେ, କର୍ତ୍ତ୍ୟାତ୍ମକ ଆଶ୍ରମ୍ୟାଦ୍ୱିତୀ ହଇଯା ନରଜୀବ ପତନ ହୃଦ୍ଦାତ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ । ଆମି ସମ୍ମାନକୃତ ଭାବରେ ମଂଦିରଟିମେ ହଇଯାଇଲ ବଲିଯା ପିତାର

নির্দিষ্টচরণ গোপন করিলাম। ধনাত্তলাবী ধীবর,
 আমাৰ তাদৃশী অবস্থা বিদিত হইয়াও কিঞ্চিন্মাত্ৰ দয়া
 প্ৰকাশ কৱিল না; বৰং নিজালয়ে লঙ্ঘনান্তৰ একজন
 দাসী বিক্ৰেতা বণিকেৰ নিকট সহস্র মুড়া পণ নিৰূপণে
 আমাকে বিক্ৰয় কৱিল। হে মহারাজ ! কথনত
 কোন ক্লেশ সহ কৱি নাই, রাজকন্যা, সৰ্বক্ষণ আপনাৰ
 স্বাধীনতা মদ গৰ্বে গৰ্বিতা হইয়াই সময়পেক্ষণ কৱি-
 তাম; তাহাতে একবাবে সামান্য জড় দ্ৰব্যাদিৰ ন্যায়
 বিকৃত হইতে হইল দেখিয়া, প্ৰথমতঃ অভিমানসাগৰ
 উচ্ছলিত হইয়া উঠিল। পৱে আপনাৰ ভাগেয় ভূৱি ভূৱি
 ধিক্কার দিয়া মৱণকেই শ্ৰেষ্ঠ জ্ঞান কৱিলাম। কিন্তু
 প্ৰণয় এমনি বস্তু যে, সেই অশেষ যন্ত্ৰণা প্ৰাপ্ত হইয়াও
 পুনৱাব মিলমাশায় দেহ হইতে এ জীবন কোন ক্ৰমই
 বিৰ্গত হইতে পাৰিল না। সুতৰাং প্ৰতিকূল-বিধিৰ
 বিধি অনুসারে পৱাৰ্বীনী হইয়া, তদৰ্বধি জীবন্তত্বে
 হায়নাৰ্জিকাল সেই দাসী বিক্ৰেতাৰ আলয়ে, জীৱ
 দাসীৰ ব্যবহাৰানুযায়ি কাৰ্য্যাদি কৱতঃ সদা সঙ্গোপন
 তাৰে কাল যাপন কৱিতে লাগিলাম। একদা অতি
 প্ৰত্যুষে আপন অবস্থা সকল স্মৱণপথে উদিত হওয়া
 নয়নাশ্র সকল সাতিশয় ছুঁথে যেন মৌক্ষিককণাব
 ন্যায় ক্ষদ্ৰে পতিত হইতে লাগিল এবং ক্ৰমশঃ বিৱৰণ
 সন্তাপণ তৎসহযোগী হইয়া তৎকালে অধিকতর যন্ত্ৰণাৰ
 বৃক্ষি সম্পাদন কৱিতে লাগিল। উহাদেৱ ক্ৰমে প্ৰবল
 হইবাৰ বিশেষ কাৰণ এই যে, সে স্থানে আমাৰ এমন

କେହ ଶୁଣ୍ଟ ଛିଲ ନାୟେ, ପ୍ରିୟ ସନ୍ତୋଷଙ୍କେ, କିମ୍ବା ପ୍ରବୋଧ ବଚନେ, ଆମାକେ ସାନ୍ତୁମୀ କରେ । ଅତଏବ ବଳ୍କ୍ଷଣ ଏଇ ଅବସ୍ଥାଯ ଥାକିଯା, ଶେଷ ସ୍ଵକୀୟ ପୂର୍ବଜମ୍ବୁଦ୍ଧ ଦୁଷ୍ଟର୍ମ ତୋଗ ହିତେହେ ବିବେଚନାୟ, ପରିଧେର ବନ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବୀଷ୍ପବାରି ମୋଚନ କରିତେଛି; ଈନ୍ଦ୍ରଶ ସମୟେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବିକଟାକାର ଏକ ପୁରୁଷେର ସହିତ ବିକ୍ଷିତବଦନେ ବାଟିତେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଏବଂ ଆନ୍ତିତ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଅଞ୍ଚୁଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରତଃ ଆମାର ପ୍ରତିଲଙ୍ଘ କରିଲେକ । ଆମି ଯଦିଚ ତଥନ ତାହାର କୋନ ଭାବ ବୁଝିତେ ପାରିଲାମ ନା ବଟେ; କିନ୍ତୁ ପରକଣେ ଆର ଗୋପନ ରହିଲ ନା । ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ତାହାର ନିହିଟ ହିତେ ନିର୍ମିପିତ ମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ମମ ସମ୍ବନ୍ଧାନ ଆଗତ ହିୟା କହିଲେକ, ବାଲେ ! ଇନି ଏହି ରାଜ୍ୟର ଅହରୀ ଅଧାନ, ତୁମି ଆପନ ମୌତାଗ୍ୟ ବଳେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଈହାର ଅନୁଗ୍ରହଭାଙ୍ଗ ହିଲେ । ଏବଂ ଏହି ଉଦ୍ଦାର ସ୍ଵଭାବ ମହାଶୟ, ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ତୋମାର ଅଧାନ ଗୃହଣୀପଦେ ନିମୁକ୍ତ କରିବେନ; ଅତଏବ ସାତି ଉହାର ସମ୍ଭବ୍ୟାହାରିଣୀ ହଣ । ଏହି ବଲିଯା ହନ୍ତ ଧାରଣ କରତଃ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଅହରୀର ସହିତ ବାଟି ହିତେ ଆମାକେ ବହିଷ୍କୃତ କରିଯାଦିଲ ।

ତଥନ, ମେହି ବିକଟାକାର ପୁରୁଷେର ଆବାସେ ଅଗ୍ରତ୍ୟା ତଦୀଜାନୁମାରେ ସାଇତେ ହିଲ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମେହି ଆଶାନ ଭୁଲ୍ୟ ବାସନ୍ତାନେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହିୟା ଦେଖିଲାମ କୋନ ଥାନେ ଶତ ଶତ ଛିନ୍ନ ନରମୁଖ, କୋନ ଥାନେ ଅଞ୍ଚିରାଶି, ଏବଂ କୋନ ଥାନେ ଶୋଣିତ କର୍ଦମେ ପରିପୂରିତ କରିଯାଇଛେ ।

অপিচ নিষাদ জাতিদিগের ন্যায়, রঙ্গধূল্যাক্ত কলেবর
ও ধনুৎ খজ্জারী তাহার অধীনস্থ ভৌষণাকার পুরুষ-
গুলকে অবলোকন করিয়া সহসা আমার তালুদেশ শুষ্ক
হইয়া গেল। আসে মুছমু'ছঃ হৃকল্প হইতে লাগিল।
এমনি মনে এক প্রকার আশঙ্কার উদয় হইতে লাগিল,
যে, তাহা অবর্ণিতব্য। তবে অনুভাবদ্বারা এই মাত্র বিবে-
চনা হয়, পশুঘাতক ক্রূরকর্মী পুরুষকর্তৃৎ পাদবক্তন কাঁক্টে
নিয়োজিত অচিরকাল মধ্যে নিহ্যমান পশুকে দৃষ্ট
করিয়া স্তুত্যাক্ত আবক্ষ ছেদ্য পশুগণের মনে, তন্তু
কালে যে রূপ তাবের উদয় হইয়া থাকে, সে সময় আমার
মনেও সেই রূপ তাবের উদয় হওয়া সংব হইতে পারে।
কি অশ্রদ্ধা ! ক্রম চিন্ত, এতাদৃক সন্ত্বাসিত হইল
যে, আর বাক্য প্রয়োগ করি, এমন সাধ্য রহিল না।
সতত বিগলিত অন্তর্বাস্পেতে কণ্ঠাবরোধ করিয়া কেলিল,
আহা ! আমার সেই দুরবস্থা, তৎকালে, হিতেচ্ছু অথবা
আজ্ঞাইবর্গেরা দর্শন করিলে, অবশ্য মম দৃঢ়খে দৃঢ়খিত
হইয়া কিমদংশ করিয়া দৃঢ়খের অংশ গ্রহণ করিত সম্ভেদ
কি ? এই প্রকার শুশ্ময়নে, তাহার আলয়ে উপস্থিত হইলে,
উপবেশনাৰ্থ আসন প্রদান করতঃ প্রতু সমীপস্থ আজানু-
বর্তি কিঙ্কুরের ন্যায়, রাজপুরপাল প্রধান, সেই দিবস
প্রতীক্ষণ আমার সম্মুখে করপুঁটে অনুমতি প্রতীক্ষা করিয়া
থাকিল, এবং মধ্যে মধ্যে এক একবার চিৰাপিৰ্বতের
ন্যায় স্তির নৱনে আমার প্রতি নিৰীক্ষণ করিতে লাগিল।
অতএব হাবতাব কটাক্ষাদি দ্বারা, যখন তাহার সেই দুরা-

ତିମଙ୍କ ଆମାର ଅମୁମାନ ସିନ୍ଧ ହଇଲ, ତଥାନ ଏକବାରେ ବି-
ବାଦ ସମୁଦ୍ରେ ନିମଘ ହଇଲାମ । କିନ୍ତୁ କି କରି, ଉପାୟ ବିହୀର
ବିବେଚନାଯ, ମୌନବଳସ୍ଥନେ ମନେ ମନେ ପ୍ରଥମତଃ କେବଳ
ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ ବିଧାତାର ନିଷ୍ଠରତାଚରଣ ଅମୁଭବ କରିଯା ଭୂରି
ଭୂରି ଆକ୍ଷେପ କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ପରିଶେଷେ ଅବହିତ
ଚିତ୍ତେ ପରମ ପିତା ପରମେଶ୍ୱରେର ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଗୁଣଗେଣର ଗାନ
କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ଅନୁତ୍ତର ଦିବାବସାନେ ସଞ୍ଚୟ ସଞ୍ଚା-
ଗତେର ପ୍ରାରମ୍ଭେ ପଞ୍ଜିନିମାଧ୍ୟ, ମଦୀମ ହଦୟେର ନ୍ୟାୟ ବିରହ
ବେଦନାୟ ହୀନରଶ୍ମି ହଇଯା, ପଞ୍ଚମ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟେ ଗମନ
ପୁର୍ବକ ସଙ୍ଗୋପନ ଭାବେ, ନିର୍ଜନେ ଶଯନେ ରହିଲେନ ।
ରଜନୀ ଦେବୀ ଅମର୍ନି ଅଭିସାର ପଥବର୍ତ୍ତନୀ ହଇଯା ସ୍ଵଭାବତଃ
ତିମିରାୟର କୁତପରିଧାନୀ ହୁତ ଅୟର ଦେଶାଚୁନ୍ନ କରିଯା
ଆଗମ୍ୟମାନ ପତି ଶଶଧର ସନ୍ଦର୍ଶନ ଲାଲମାୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା
ବନ୍ଦନେ ହାତ୍ତ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ପ୍ରୌଢାବଧୁଗଣ, କୁବେଶା
ତହିୟା ଶୟ୍ୟା ସଞ୍ଜା କରିଯା ସ୍ଵିଯ ହଦୟବଲ୍ଲଭେର ଆଗମ
ପ୍ରତୀକ୍ଷାୟ, ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତେ କାଳ ସାପନ କରିତେ ଲାଗିଲ ।
ଆର ନବୋଢା ବାଲା ବ୍ୟୁଗଣ, କାଳ ସ୍ଵର୍କପିନୀ, ପତି ସହ୍ୟୋଗ
କାରିଣୀ ରଜନୀ ସମୟ ସନ୍ଦର୍ଶନେ, ଅପ୍ରବୋଧମନାଃ ପ୍ରେସ୍ତୁତ
କୁଧାକୁଳ ପତି ଅଶାନ୍ତତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଯାଚରଣ ଶ୍ମରଣ କରିଯା
ବିଳାସାଂଗାର ପରାଞ୍ଜୁଥୀ ହଇଯା, ଶାରୀରିକ ପୌଡାଚୁଲେ
ରୋଦନେ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଲ । ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରେ ବ୍ୟାପ୍ତ
ମଲୁଷ୍ୟଗଣ, ସ୍ଵ ସ୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବସର ପାଇଯା ପୌର ପରିଜନ ଓ
ଆଜୀଯବର୍ଗେର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦାର୍ଗବେ ନିମଘ ହଇଲ, ଏବଂ
ମାଦୃଶ ବିରହୀ ସମ୍ମହ, ଅନ୍ତର୍ବେଦନାୟ ପ୍ରପାତି ହୁତ

বনদপ্ত পশুসদৃশ, ব্যাকুলাস্তুকরণে ইতস্তত বিচুরণ পুর্বক
বারম্বার কেবল দীর্ঘ নিশ্চাস পরিত্যাগ করিতে
লাগিল। এদিকে অহো প্রধান, হর্ষযুক্ত বিকটাকার
বদনে উচ্ছেবনিতে হাস্ত করতঃ আমার সহিত প্রণয়
লালসায় সমুপাগত হইয়া, সম্মতিক্রম প্রত্যুষ্টরের
প্রতীক্ষা করিতে লাগিল। ছুর্মদের সেই ছুরাকাঙ্ক্ষা
দৃষ্ট করিয়া তৎকালে, সমুদ্র পতনে জীবন বিসর্জন
করাও আমার পক্ষে শ্রেয়জ্ঞান হইয়াছিল। অতএব
সেই বিষয়ের চিন্তা হেতু তাহার বাক্যের প্রত্যুষ্টর প্র-
চানে নিরুপ্তর। থাকিলাম। সে ছুরাজ্ঞাও, সে দিবস
মনে কি ভাবিয়া তথা হইতে প্রস্থান করিল। কিন্তু পর
দিন প্রত্যুষে, সেই ভীষণাকার কৃতান্ত কিন্তু সম ছুরম্ব
রাঙ্গপুরুষক, করে তীক্ষ্ণ করবাল ধারণ করতঃ হাস্ত-
বদনে মম সদনে পুনরায় সমাগত হইয়া কহিতে লাগিল;
প্রিয়ে! এ আশ্চর্য জনের প্রতি সদয় হইয়া বারেক
আলিঙ্গন প্রদানে পরিতৃপ্ত কর। তাহার অকস্মাৎ এই
অশ্রোতব্য ভাষ্য শ্রবণ করিয়া, মণিহার। ফণির ন্যায়
হৃদয়বলভের শোকে, এককালে অধীর। হইয়া উঠিলাম।
সে যাহা হউক, মদীয় মৌনাবলম্বন ভাব অবলোকন
করিয়া তৎকালে, সে ছুষ্ট তথা হইতে গমন করিল বটে,
কিন্তু ছুরাচারের সেই ছুরাভিসঙ্গি হৃদয়ধার হইতে
অপস্থিত হইল না। পরদিন রঞ্জনীতে, আমার বাসগৃহে
উপস্থিত হইয়া স্বাতিমত সাধনাৰ্থ প্রথমতঃ নানামত
বিনম্বাস্তুত বাক্য ও রসিকতা ভাব প্রকাশ করিল। পরে

ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ଆରକ୍ଷ ନେତ୍ରେ ଗତୀର ଶବ୍ଦେ କହିତେ ଲାଗିଲ; ସଦିଶାଂ କଳ୍ୟ ତୋମାର ଏକପ ଭାବ ଦର୍ଶନ କରି, ତବେ ଏହି ଶାଶ୍ଵିତ ଶସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରିବ, କଦାଚ ଇହାର ଅନ୍ୟଥା ହଇବେ ନା । ଆମି ତାହାର ଏତାଦୃଶ ପରିଷୋଜନ ପ୍ରବନ୍ଧ କରିଯା, ମରଣ ଶ୍ରେସ୍ତ ଅଭିପ୍ରାୟେ ସଥନ କୋନ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିଲାମ ନା, ତଥନ ମେ କିମ୍ବାକାଳ ହିର ତାବେ ଆମାର ଅଭିଯୁତ୍ଥେ ଦଶାୟମାନ ଥାକିଯା ପରେ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରେ ଅନ୍ତର୍ମାନ କରିଲ । ଦୁର୍ଲଭ କଳାକାଙ୍କ୍ଷୀ ଉର୍କଗତବାହୁ ବାମନେର ନ୍ୟାୟ, ଆମାର 'ବିବାହକପ ଫଳ ଲୋଲୁପ ମେହି ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ହତାଶ ହିୟା ଅନ୍ୟତ୍ରାଭିଗମନ କରିଲେ, ପିଞ୍ଜରାବନ୍ଧ ତିର୍ଯ୍ୟକ ଜୀତିର ନ୍ୟାୟ ଆବଶ୍ୟକ ଥାକାଯ, ଭବିଷ୍ୟତେ ବଜ୍ରମତ ଅନିଷ୍ଟ ସଂଘଟନା ହଇତେ ପାରିବେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଯ ପରିତ୍ରାଣ ବିଷୟେ ଓ ନିର୍କପାୟ, ଏହି 'ଉତ୍ୟ ଚିନ୍ତା' ଆମାକେ ଏମତ ଚିନ୍ତାର୍ଥେ ପାତିତ କରିଲ ଯେ, ଯାମିନୀ ପ୍ରାୟ ପ୍ରଭାତୀ ହଇଲ, ତଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାର ଚିନ୍ତାପାରାବାରେର କୁଳ ଲକ୍ଷ ହଇଲ ନା । ପରିଶେଷେ ସ୍ଵତଃ ସହଜାତଃ ସ୍ଵଜୀତୀୟ ଅଙ୍ଗ ସ୍ଵର୍ଗପ ପକ୍ଷଦୟେର ସାପକ୍ଷେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ଅନ୍ତର୍ମାନ ବିଷୟେ, କୃତ ସନ୍ଧାନ ହିୟା ଅଟ୍ରାଲିକାର ଶିରୋଦେଶେ ଅଧ୍ୟାରୋହଣ କରନ୍ତଃ ସର୍ବଶକ୍ତି-ମାନ୍-ଇନ୍ଦ୍ରରକେ ଶ୍ରମପୂର୍ବକ ଆକାଶମାର୍ଗେ ଉଡ଼ିବୀନ ହିୟାମ । ପରେ ବହୁ ଦେଶ ଅତିକ୍ରମନ କରିଯା ଗମନ କରିତେଛି, ଇତୋମଧ୍ୟେ, ଆମାର ପ୍ରାଣମମା ପ୍ରିୟତମା ସଙ୍କଳିତରେର ସହିତ ସହସ୍ର ସାକ୍ଷାଂ ହୋଇଯାଇ, ଅମୁପମ ସୁଖୋଦୟେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରେମାଶ୍ରୀ ବିସର୍ଜନ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରିୟାଲାପନ ଏବଂ ନୟାୟେ ପତନାବଧି ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଜ୍ଞାବୁନ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣନାନ୍ତର ପିତା

মাতা ভাতা ও অপৱাপৱ পৱিজনেৱ কুশল জিজ্ঞাসা
কৱিলাম । সখি ! মাতা কি এ হতভাগিনীৰ নিমিত্ত
কথম শোকজনক কোন কথার উপৰ অথবা আক্ষেপ
কৱিয়া থাকেন ? না বিস্ময় ! ইইয়াছেন ? তাহারা কহিল
সখি ! তোমাৰ গৰ্ত্তধাৰিণী স্বয়ং আপনাকে অপত্য
হত্যাকাৰিণী বিবেচনা কৱিয়া, দারুণ শোকে অভিভূত
ও অহোরাত্ৰ রোদনপৱায়ণা বিধায় নয়নহীনা হই-
য়াছেন, এবং প্রায় সৰ্বক্ষণ হাঁচ ক্ষণ প্রতে ! ইত্যাকাৰ
নামোচ্চারণ পূৰ্বক সৰ্বদা দৌৰ্ঘ্য নিশ্চাস পৱিত্যাগ কৱিয়া
থাকেন । কোন কোন সময়ে রোদন কৱিতে কৱিতে
মুক্তা প্রাণে হইয়া থাকেন । তাহার এই মহারোগ
মোচনাৰ্থ মহারাজ, অনেক বৈদ্যুতি নিৰোজিত কৱিয়া
দিয়াছেন; কিন্তু এ পর্যন্ত তাহাতে কোন উপকাৰ
দৰ্শিতেছে না । জননী এতাদৃশ প্ৰবল পীড়াকৃষ্টা হইয়া
কালাতিবাহিত কৱিতেছেন অবণ কৱিয়া মাতৃ স্নেহ স্বৰণ
পূৰ্বক বছবিধ বিলাপ কৱিলাম ও পৱে জিজ্ঞাসা
কৱিলাম । সখি ! একমে তোমৱা উভয়ে কোথায় গমন
কৱিয়াছিলে বল ? আমাৰ এই বাক্য অবণে, সখিস্তৱ,
লজ্জা নজ্জুৰী হইয়া কহিলেক, প্ৰিয়তমে ! তোমাৰ
মাৰবে স্বামীস্বৰূপ অবণ কৱিয়া বেই মহাআকে
কৰ্মনাৰ্থে এবং বিধি প্ৰতিকূলে তোমাৰ জীবনে জীবন
বিহুষ্ট হইয়াছে এই অশিখ সমাচাৰ অবণ কৱিয়া
তত্ত্বিক লিখন কৱণাৰ্থ উভয়ে সকলেৱ অজ্ঞতসাৰে
ৱাঙ্গভবন হইতে বহিৰ্গত হইয়া অনেকামেক মৰ্ত্য রাজ্য

ଭ୍ରମ କରିଲାମ । କିନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞାତ ବିଧାୟ କୋନ ହାବେଇ କୋନ ଲଙ୍ଘଣୀ ଦ୍ୱାରା ମେଇ ମହାମୁତ୍ତବ ପୁରୁଷରଙ୍ଗକେ ଲଙ୍ଘ୍ୟ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଏବଂ ତୋମାର ଅକୁଶଳ ସଂବାଦେର କୋନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିତେ ନା ପାରିଯା, ଶେବେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ, ପ୍ରତିଗମନ କରିତେ ଛିଲାମ । ଇତୋମଧ୍ୟ ଆମାଦିଗେର ବହୁ ମୌଭାଗ୍ୟ ହେତୁ ହାରାନିବି ଓ ଅମୂଲ୍ୟରଙ୍ଗ ସ୍ଵକପ ତୋମାର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହିଲ । ବୋଧ ହୁଏ, ତୋମାର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହିବେ ବଲିଯାଇ ବିଧାତା ତ୍ୱରିତୀନ, ଆମାଦିଗେର ତାତ୍ତ୍ଵ ଶୀଘ୍ରତି ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଲେନ । ଅଚେତ ଅବିନିତ ପ୍ରଦେଶ ଗମନେ ଏବଂ ଅପରିଚିତ ଓ ଅଳକିତ ଅନଦର୍ଶନେ ମହିମା ମନେର ଏମନ ଇଚ୍ଛା ହିବେ କେନ ? ଯାହା ହୁଏକ, ଅନ୍ୟ ଆମାଦିଗେର ପରିଶ୍ରମେର ସାର୍ଥକତା ଲାଭ ହିଲ, ଏବଂ ଛରାଖା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହିଲ । ତାଳ ପ୍ରିୟମନ୍ତି ! ଜିଜ୍ଞାସା କରି, ମେଇ ମନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ପଦାକୃତ ମହିମାକର କୋନ ଭାଗ୍ୟବତୀ ରାଜଧାନୀକେ ସ୍ବୀପ କପାତିଶ୍ୟେ ଓ ପ୍ରଭୁତ ଗୁଣ ଗୌରବେ ମୁହଁଲିତ କରିଯା ଅବହାନ କରିତେହେନ ? ଏବଂ କି ନାମ ଧାରଣ କରେନ ? ଅଗ୍ରେ ମେଇ ବିଷୟେ ପରିଚିତ ପ୍ରଦାନ କର । ଆର ତିବି ଯେ କି ଅକାର କପବାନ, ମେ ବିଷୟେ କୋନ ଜିଜ୍ଞାସା ନାହିଁ । ସେହେତୁ ତୁମ ଯଥିନ, ଦେଖିବାମାତ୍ର ତ୍ବାହାକେ ବରଣ କରିଯାଇ, ତୁଥିନ ତିନି, ଅମାରାନ୍ୟ କପ ଲାବଣ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବଟେନ, ତାହାର ଆର ମନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅତରେ ତ୍ବାହାର ନାମ ଓ ଧାରେର ପରିଚିତ ପ୍ରଦାନ କର । ଅବାର୍ତ୍ତ ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟାକୁ-ଲିତ ହିଯାଛ । ଏବଂ ଭ୍ରମବନ୍ଧତଃ ଯଦର୍ପେ ଅଶେଷ କ୍ଲେଶ ମହ କରିଯାଇ । ବିଶେଷତଃ ମନ୍ତି ! ଅନ୍ୟ ମେଇ ମର-

লোকপাল অগদীষ্মের অপার কল্পনা বলে, তোমার
 পুনর্জীবন প্রাপ্তি বৃপ্ত শিবকর সংবাদ, অস্মদাদির প্রযুক্তাৎ
 প্রাপ্তি হইয়। ভবদীয় মরণ ক্রতনিষ্ঠয়। পরীনগরী বর্ষ-
 দ্বারিদ সমাগমে তৃষিত নিদায়চাতকী সদৃশী আনন্দ
 স্নিখনীরে ভাসমান হইবে সংশয় নাই। অতএব আর
 বিলম্ব করিওনা দ্বৰায় আত্ম বৃত্তান্ত বর্ণন কর, শ্রুতি হইয়।
 স্বদেশ যাত্রা করি। প্রাণেশ ! যদিচ তাহাদিগের
 দর্শনে এবং নানাবিধি কথোপকথনে, অন্যমনক্ষতা হেতু
 কথফ্রিং হৃদয়স্থ বিরহানল শাস্তুভাবাবলম্বন করিয়াছিল
 বটে; কিন্তু পুনর্বার দর্শিতের পরিচয় প্রার্থনায়, আরণ,
 যেন নির্বাপিতাঘিকে পুনশ্চ ঘৃতাছতি প্রদান করিয়।
 দ্বিতীয়তর উদ্বীপন করিয়। দিল, কিন্তু কি করি, কেবল
 ঘূঁঁকের স্থানদর্শন ও তক্ষরবনিতার মানসিক রোদনবৎ
 কিঞ্চিংকাল অস্তর্দাহে দ্রুতমান হইয়। কর্হিলাম। সখি !
 আমি তাহার হৃদয় লাবণ্যাতিরিক্ত অন্য কোন বিষয়ের
 পরিচয় অবগত নহি। কারণ নিশ্চিত সময়ে, মাতার
 সুহিত পরীবাহ সিংহাসনে আরোহণ করিয়। ভ্রমণ
 করিতে করিতে চিন্তাপহারক উদ্যান দর্শনে, তথায়
 বিহার জন্য অবকাঠ হইয়াছিলাম ; তজ্জন্মাই দেশের বিষয়
 কোন বিশেষ নির্ণয় করিতে পারি নাই। অন্য কথা
 কি, তৎকালে দিকেরও নির্ণয় হয় নাই। বিশেষতঃ
 নিত্রিত ব্যক্তিকে প্রবোধ করিয়। পরিগ্রহ করিয়াছিলাম।
 এই হেতু তিনি কে, মানব কি গর্বস্ব, কি পরীজ্ঞাতি,
 কিম্বা কোন মায়াবী, এবং কি নাম, কোথায় ধাম,

ମେ ବିଷୟର ସବିଶେଷ କିଛୁଇ ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ । କେବଳ ଦର୍ଶନମାତ୍ରେই ଏପାପ ଜୀବନକେ ସମର୍ପଣ କରିଯାଇଲାମ । ତିନିଓ ବିବାହେର ଅପ୍ରେ, ଆମାକେ କୋନ କଥା ଜିଜ୍ଞାସା କରେନ ନାହିଁ । ଏକ ମାତ୍ର ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଅଙ୍ଗୁରୀ ବିନିମୟ କରତଃ ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଧାନେ ବିବାହାଦି ସମାଧାନ ହଇଯାଇଲ । ତଦନ୍ତର, ତିନି, ଆମାର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣେ ସମୁଦ୍ରକ ହଇବାରେ, ଆପର ଜାତି, ବସତି, ସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରଣୋଦୟତ ହେତୁ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରରେ ଅର୍କକ୍ଷୁରିତ ହିତେହେ, ଏମତ କାଳୀନ ଅନ୍ତେଷ୍ଟ ପରାୟଣ ଜନନୀ, ଆମାର ମେଇ ନିବିଡ଼ ତମହିନୀତେ ପୁନାନ୍ତାତିର ସହିତ ଏକାସନେ ସମାସିନୀ ଦେଖିଯାଇ, କୋପେତେ କ୍ଷୁରିତାଧର ହଇଯାଇ, ବନ୍ଦ କବରୀର ବେଣୀ-ନିକର ଆକର୍ଷଣ କରିଯା ଆମାକେ ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ଲାଇଯା ଗେଲେନ; ଏହି ମାତ୍ର ଅବଗତ ଆଛି ଅନ୍ୟ କୋନ ସମାଚାର ଜ୍ଞାତ ନହିଁ । ଇଦାନୀଂ ମେଇ ପୁନ୍ରସ୍ତତମ, ଜୀବିତ, କି ମୃତ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର କୁଶଲାକୁଶଳ ବିଷୟରେ କୋନ ସଂବାଦି ଜ୍ଞାତ ନହିଁ । ଏମତେ ଅମ୍ବି କର୍ତ୍ତ୍ତକ ତାବନ୍ଦୁଭାନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହିଲେ, ପ୍ରାଗ୍ଭାଟିତ କ୍ଲେଶ୍ୟହ, ଯେନ ତ୍ରେକାଳେ ଆମାର ଶୂତିପଥେ ଅଭିନବ କପେ ଉଦ୍ଦିତ ହଇଯା ପ୍ରବଳ ବିରହାନଙ୍କେ ପୁନର୍ଲଦ୍ଦୀପନ କରିଲ । ଅତ୍ରେ ମେଇ ବିଜ୍ଞେଦାପି ଦୟା କୁଦରେ ଆମି ଆର୍ତ୍ତନାଦେ ରୋଦନ କରିଲେ କରିଲେ ମୃଞ୍ଜ୍ୟତା ହଇଲାମ ।

ଚେତନ ପ୍ରାଣେ ସଧିଦୟ ଆମାଯ, ମହୋଧନ କରିଯା ବଲିଲେ ଲାଗିଲେନ, ଭାଲ ପ୍ରିୟମଧି ! ବୁଧା, ଆଜ୍ଞାବାଶକ ଭୟକ୍ଷର ବିଜ୍ଞେଦ ଛତାଶନେ ଦୟା ହଇଯା ଦେଖ ଦେଖ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

কত ক্লেশই সহ করিতেছে ; কিন্তু যদি পূর্বে বিশেষ পর্যালোচনা পূর্বক কার্য্যে অব্যুত্ত হইতে, তাহা হইলে এত দুঃসহ যাতনা তোগ করিতে হইতে না । কারণ, কর্ম করণের প্রারম্ভে চিন্তা করিলে কোন প্রকার অপকার ঘটনা সন্তুষ্ট না । এই কথা মহাজ্ঞান কর্তৃক কথিত আছে, অতএব তাহা কদাচ অন্যথা হয় না । সে যাহা হউক, তোমাদিগের অসুত পরিণয় সংজ্ঞাতি ব্যাপার অবগে উভয় দম্পতীকেই সহস্র সহস্র ধিকার দিতে ইচ্ছা হইতেছে । কারণ একবার দর্শনমাত্রে যাবজ্জীবনের নিমিত্ত যে পরম্পর পরম্পরকে জীবন সহর্ষণ করা, এ অতি বিমুচ্চের কর্ম । যাহা হউক, এক্ষণেত সেই দ্রুত ব্যক্তির অনুসন্ধান করিয়া বহুকাল পর্যটন করিলেও কিছু মাত্র নির্ণয় করিতে পারিবে না । অতএব চল স্বীয় জগত্কৃতি পরৌরাজধানীতে প্রতিগমন করি । কারণ অবলাজ্ঞাতির স্থায়ং ইচ্ছারিণীর ন্যায় ভূমণ্ডপেক্ষা বরং তথায় যাইয়া তাহার অনুসন্ধান নিমিত্ত স্থানে স্থানে চর সকল প্রেরণ করিব । তাহাদিগের এবং বিশেষ বাক্যসমূহ অবণ করিয়া কহিলাম, সখি ! সেই মন্ত্রমোহন ব্যক্তিত আমার আর রাজ্যমুখে প্রয়োজন কি ? ও অন্যান্য বাঙ্গববগেই বা প্রয়োজন কি ? বিশেষতঃ সখি ! যে নির্দিষ্ট পিতা, আমায় সমৃদ্ধে নিক্ষেপ করিয়াছিলেন ; আমি তাহার নিকট এ কলঙ্কাঙ্কিত বদন আরদেখাইতে স্মৃত্বা করি না । এবং তিনিও পুনর্বার আমার প্রতি যে কি প্রকার ব্যবহার প্রকাশ করিবেন তাহাঙ্ক

ବଲିତେ ପାରି ନା । ଅତେବ ମେ ମର କଥାମ ଆର ପ୍ରମୋଜର
ନାହିଁ, ତୋମରୀ ଏକଣେ ସ୍ତ୍ରୀଯ ଗୃହେ ବା ସ୍ତ୍ରୀମୁକଳିତ ସ୍ଥାନେ
ଗମନ କର, ଏ ଚିରଦୁଃଖନୀର ନିମିତ୍ତ ଆର ଆକେପ କରିବେ
ନା । ଆମି ଅଭିଲଷିତ ପ୍ରାଣପତିର ଅସ୍ଵେଷଣେ ଗମନ କରି,
ଯାହାର ନିମିତ୍ତ ଏତାବନ୍ଧକାଳ ଯତ୍ନାଭୋଗ ଓ ପ୍ରାଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପଣ କରିଯାଛି । ତୋମାରାଓ ଏକଣେ ଅମୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ
କରିଯାଇ ବିଦ୍ୟା ହୁଏ । ସହି ଉତ୍ସର୍ଗମୁକଳିପାଇଁ ଜୀବିତ ଥାକି
ଓ ସଙ୍କଳଣ ବିଷୟେ କୁଠକାର୍ଯ୍ୟ ହଇତେ ପାରି, ତବେ ପୁନର୍ଭାର
ମାକ୍ଷାଂ ହଇବେ, ନଚେ ଏଜନମେର ମତ ବିଦ୍ୟାମ ହଇଲାମ ।

ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଏହିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥୋପକଥନେ କଥିତ ପ୍ରମନ
ମମାଧାନ କରିଯାଇ ତାହାଦିଗେର ମନ୍ତ୍ର ପରିତ୍ୟାଗପୁର୍ବକ
ଆକାଶ ପଥେ ଉଡ଼ୁନ ହଇଲାମ । ତାହାରା ଆମାର ବିଚ୍ଛେଦେ
ଅତିଶୟ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଯା, ମେହି ସ୍ଥାନେ ଦଶାୟମାନ
ଥାକିଯା ଦୌନନୟନେ ରୋଦନ କରିତେ ଲାଗିଲ । କିନ୍ତୁ ଆମି,
ମାଯାବିହୀନେର ନ୍ୟାୟ ସ୍ଵର୍ଗର କରିଯା ତାହାଦେର ପ୍ରତି
ଆର ପୁନର୍ଦୁଷ୍ଟି ନା କରିଯା ସତ୍ତର ଗମନେ ଗମନ କରିତେ
ଲାଗିଲାମ । ଦିବାବସାନେ ପ୍ରତିନିଯତ ଗମନ ଆଣ୍ଟେ ଝାଣ୍ଟ
ହଇଯା ବିଶ୍ରାମ ଜନ୍ୟ ବେଗବତୀ ଶ୍ରୋତସ୍ତ୍ରୀ ଅକୁତର୍ମାର
ଭୌରଭୂମିଶ୍ଚିତ ଏକ ଉଚ୍ଚେଶ୍ୟାଖ ଘରୀବହ ମୂଳେ ଉପବେଶନ
କରତଃ ବିଷଖମନେ ତଥେ ଚିନ୍ତାଯ ନିର୍ମାଣ ନିମିଶ ହଇଲାମ ।
ଅପିଚ, ମେହି ସମୟେ ଭରନ୍ତର ବିରହ ଆଳା କରେ ନିର୍ଭାଙ୍ଗ
ଅ ସହିହିଯା ଉଠିଲ ଦେଖିଯା, ବିବେଚନୀ କରିଲାମ ଯେ,
ସାବଜୀବନ ଏଇକପ ଦୁଃଖ ବିରହ ଯତ୍ନୀ ମହ କରିଯା
ପ୍ରାଣଧାରଣ କରଗାପେକ୍ଷା ବରଂ ପ୍ରାଣ ପରିତ୍ୟାଗ ଶେଷ ।

ইত্যাদি পর্যালোচনা করতঃ জীবনে জীবন বিসর্জন মানসে, সেই শোকহারণী ত্রিতাপহরা ভাগিরথী নৌরে কটিদেশ অবধি নিমজ্জন করিয়া মৃত্যু প্রতীক্ষায় তৎকালোচিত জগদীষ্টরে স্মরণ পূর্বক এই প্রকার স্তুতি পাঠ করিতে লাগিলাম । হে শুণনির্ধে ! এমন্দভাগিনীর প্রতি সদয় হইয়া আচরণামুজে স্থান দান কর । হে করুণাকর ! করুণাকর ঠাকুর ! এই অশেষ যন্ত্রণাকর শরীরকে বিনাশ করিয়া পতিবিচ্ছেদ আলা দূরীকরণ কর । আর যদিশ্চাণ কর্মভোগ নিমিত্ত জন্মভূমিতে পুনরায় প্রেরণ কর, তবে সেই শুণাকর পতিকে প্রদান করিও । আমি এবস্তুত অর্থাণ কথিত প্রকার আর্থনা করিতেছি ইচ্ছ সময়ে প্রচণ্ড মার্ত্তমাণ কিরণ সদৃশ অঙ্গপ্রভ দণ্ডারী দীর্ঘশ্বাঙ্গরাজি মুশোভিত প্রসন্ন বদন এক প্রবীন যোগী আসিয়া আমার হস্তধারণ করতঃ হঁ ! হঁ ! এতাদৃশ ভীষণ কার্য করিও না । আহা ! আঝাহত্যা পাপ, ঘোরতর নরকোৎপাদনের হেতুভূত, অতএব তুমি তাহা কদাচ করিও না অতি সন্দেশে তোমার অভিলাষ পূর্ণ হইবে । এই পর্যন্ত আশ্বাস বাক্য প্রদান করিয়া নিমেষ মধ্যে সেই তেজোময় পুরুষ অস্তর্হিত হইলেন । আহা ! বোধ হইল, যেন দিনেশগভস্তিতে সেই জ্যোতিরাশি যোগেশ প্রলীন হইয়া গেল । আমি তাবৎ-কালপর্যন্ত প্রিয়তম প্রাণপতির প্রেমাশার্ণবোধিত নৈরাশ্যতরঙ্গ হইতে আশ্বাসভীর আশ্রু হইয়া প্রাণাধিকের সহিত সম্মিলন মানসে পরিভ্রমণ করিতে লাগিলাম ।

ପରେ, ବ୍ୟସର ଦୟ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରକାର ଅଶେଷ ଯତ୍ନଗ୍ରହିତ
କବିଯେ ମୃଗତୃଷ୍ଣା ଦର୍ଶନେ ଅଲପିପାନୁ ମୃଗବ୍ୟ ପରିଭାମ୍ୟମାଣା
ଥାକିଯା ଗତକଳ୍ୟ ଏହି ରାଜ୍ୟ ସମୁପଚ୍ଛିତ ହୁନ୍ତ ରଜନୀତେ
ରାଜଧାନୀ ଅମ୍ବେଷଣ କରଣାଭିପ୍ରାୟେ ଆକାଶମାର୍ଗେ ଉଡ଼ୁଭୀର-
ମାନ ଆଛି ଟିକୁଶ ସମୟେ କୁତାଙ୍ଗ ସମ ଦୁର୍ଦାନ୍ତ ଭୌଷଣକାର
କଲେବର ଏକ ରାଜ୍ୟମାଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତକ ପଞ୍ଚବଟ ଅଟେବୀତେ ବିଜନ
ବାସିନୀ ଏକାକିନୀ ଦଶକକ୍ରାପହତା ଜନକାଉଁଜ୍ଞାର ନ୍ୟାୟ,
ଆମି ଅପହତା ହଇଯା ମେହି ପୂର୍ବଚ୍ଛିତ ଅରଣ୍ୟେ ନୀତ
ହଇଲାମ । ତଦନନ୍ତର, ଆମାକେ ମେହି ଥାନେ ଆନନ୍ଦନ-
ପୂର୍ବକ ଉଦ୍ବାହ କରଣ ମାନସେ ବଛବିଧ ଅନୁନୟ କରିଲ;
କିନ୍ତୁ କୋନମତେ ଆପନ ଅଭୀଷ୍ଟସାଧନେ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ
ହିତେ ନା ପାରିଯା, ଅବଶେଷେ ଅଶେଷ ପ୍ରକାର ଯତ୍ନଗ୍ର
ପ୍ରଦାନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଏମନ କି, ବୋଧ ହୟ ଯେନ
ଆଣ ବହିଗମନେର ଉପକ୍ରମଣକରିଲ । ତଜ୍ଜଣ୍ଯ ବାରବ୍ରାର
ଯତ୍ନଗ୍ରୟୁକ୍ତ ମାନସେ ଦୈବଭାତାକେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଯା ପରି-
ଭାଗ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ଲାଗିଲାମ; କିନ୍ତୁ କେହ ଏ ଅନା-
ଥାର ପ୍ରତି ସଦୟ ହଇଯା ତ୍ୱରାଲେ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିତେ
ଆଗମନ କରିତେ ପାରିଲ ନା । ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିତେ ଆସା
ଦୂରେ ଥାକୁକ, କେହ ଅଭୟ ଦାନେଓ କିଞ୍ଚିତ ମୁକ୍ତିର କରିତେ
ସକମ ହଇଲ ନା । କି କରି ଦୃଢ଼ତର ଯତ୍ନଗ୍ରୟ ଶେଷେ ମୃତକଞ୍ଚ
ଶରୀରେ ମୁକ୍ତରାଂ କିମ୍ବିକାଳ ଅଚେତନେ ଧରାଶୟାଶାରିନୀ
ହଇଯା ଥାକିଲାମ । ବୋଧ ହୟ, ମେ ସମୟ ମେ ଦୁରାଆ
ଆମାଯା, ମୃତାନ୍ତମାନ କରିଯା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଗିଯାଛିଲ ।
ମହାଭାଗ ! ଯେ କାଳେ ଆପନି ଏ ଅନାଥାର ପ୍ରତି ଅନୁ-

କଳ୍ପିତ ହଇଲୁ ରକ୍ଷା କରଣ ମାରସେ ଉପାରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରା
ମନ କରିଯାଛିଲେନ । ତେବେଳେ ଆମି କଣିକ ଚେତନେ
ଅଜ୍ଞାନତାପ୍ରୟୁକ୍ତ, କି ବିଧାତାର ଅନୁକୂଳତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ବଲିତେ
ପାରି ନା, ଅତଃପର ଆପନାର ବାଚନିକ ବାକ୍ୟେରଦ୍ୱାରା
ପ୍ରତୀତ ହଇତେଛେ, ସେଇ ମଣିମାଳା ଲହିଲା ଆପନାର ଅଭିନ୍ଦିତ
ମିନ୍ଦ୍ୟର୍ଥେ, କଥ୍ରାର ବୃତ୍ତ ହଇଲ ଆର ଥ୍ରାହାର କରିଓ ନା
ଇତ୍ୟାକାର ବାକ୍ୟ ଅଯୋଗ କରିଯା ତବ ପଦେଇ ପ୍ରକ୍ଷେପ
କରିଯାଛିଲାମ । ଆହା ! ମରି ମରି ! କଙ୍ଗାମନ୍ଦିର ପରମେ-
ଶ୍ଵରେର କି କଙ୍ଗା ପ୍ରଭାବ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ କୌଶଳ, ଦେଖୁନ
ଦେଖି, ଆପନିଇ ତେବେଳେ ଉପାସ୍ତିତ ଛିଲେନ ; ଅମୁଭବ
ହୟ ସେଇ ନିମିନ୍ତିଇ ଏଇରୂପ ବାକ୍ୟ ମୁଖହିତେ ନିଃଶ୍ଵତ
ହଇଯାଛିଲ । ଏବଂ ମାଲାଓ ବୃତ୍ତ ହଇଯାଛିଲ ; ମଚେ
ଆଗ୍ରାଗଭୟେ ନିଶାଚରେର ପ୍ରତି ଉଲ୍ଲେଖ କରିତେ
ମେ କଥା ଆମାର ବଦନ ହିତେ କଥନଇ ବିନିଃଶ୍ଵତ ହିତ
ନା । ପ୍ରିୟବର ! ମରଣେତ କାତର ନହି । ଆଗନାଥ ତିମ୍ବ
ଆଗନ୍ତ ଆମାର ଅଧିକ ପ୍ରିୟତମ ନହେ । ସାହା ହଡ଼କ,
ଶ୍ରୀନାଥ ! ଏକଣେ ଅବିରାମ ଝିଲ୍ଲରେର ଶୁଣଗାନ କଙ୍ଗଳ,
ଯାହାର କୁପାବଳେ ଆମାଦିଗେର ପୁନଃ ସଂଯୋଗରୂପ
ଆଶା ବିକ୍ଷିତ ହଇଯାଛେ । ନାଥ ! ଦେଖୁନ ଦେଖି, ଏ କାହାର
କରାନ୍ତିରୀମ, ଏହି ବଲିଯା କଣପ୍ରଭା, ଅନ୍ତଲି ହିତେ
ଅନ୍ତରୀଳକି ଉମ୍ମୋଚନ କରିଯା ନିର୍ଦର୍ଶନର୍ଥେ ରାଜକୁମାରେର
ହକ୍ତେ ସମର୍ପଣ କରିଲେନ । ରାଜ୍ୟସ୍ଥର ପୁନର୍ବାର ଆଗା-
ଧିକା ପରୀକୁମାରୀର ଅନ୍ତୁଲିତେ ସେଇ ଅନ୍ତିରୀ ପରାଇଲୁ
ମୃଗାଳାମୁଖ କିଞ୍ଚଳକମୃତ କରାନ୍ତିରୀକୁ ଅନ୍ତିରୀକେ ଧାରଣ

କରତୁଣ୍ଡ ପ୍ରଗରହିତ ବଚନେ କହିତେ ଲାଗିଲେନ । ରେ ଅଚେ-
ତନ ପଦାର୍ଥ ଅଜୁରୀୟ ! ତୁମ ପୂର୍ବ କୁକୁତି କଲେ ପ୍ରିୟାର
ଅମୁଖର୍ମ ଅଜୁଲିତେ ଆପନ ସମ୍ପତ୍ତି ଯୋଗ୍ୟତାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା
ସ୍ଵୀର କୁର୍ତ୍ତାର୍ଥତା ଲାଭ କରିଯାଇଛ ; ଏବଂ ଯଥଂ ସମ୍ବନ୍ଧେ
ମଞ୍ଚିଲନ ବିଷୟେ ଅରଣ୍ୟକର ହଇଯା ପରମ କୁହଙ୍କନେର ନ୍ୟାୟ
ମହତ୍ତ୍ଵପକାର କରିଲେ ; ଅତଏବ କଦାଚ ତୋମାଯା ଏହି କୁର୍ତ୍ତା-
କର କ୍ଷାନ ହଇତେ ଭଣ୍ଡ କରିବ ନା ; ଏହି ବଲିଯା ଚିର-
ବାଞ୍ଛିତା ପ୍ରିୟତମାକେ ଗାଢାଲିଙ୍ଗନପୂର୍ବକ ପ୍ରଗରହମାତ୍ରି-
ବିଜ୍ଞ ବଚନେ ପୁନରାୟ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅହି ନିଥିର
ବିତର୍ଷିନି ! ଏକଣେ ତୋମାକେ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ଶୋକଭାରା-
କାନ୍ତ ହୃଦୟର ଛର୍ବିଦିଃ ବିରହଜ୍ଞାଳୀ ଦୂରୀକୃତ ହଇଯାଇଛ ।
କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟେ ! ଦୌର୍ଯ୍ୟକାଳାନ୍ତେ ପୁନଃ ମଞ୍ଚିଲନେ ଚିନ୍ତେର
ଅସୀମ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ ହେତୁ ଇଦାନୀଂ ଯେ, କି ବକ୍ଷ୍ୟ ବାକ୍ୟ
ପ୍ରୟୋଗ କରିଯା ଯନେର ମନୋରତ ତାବ ପ୍ରକଟିନ କରିବ,
ତାହା ଅନୁମିତି ହଇତେଇଛ ନା । କାରଣ ନିମିଶ କୁର୍ତ୍ତାର୍ଥରେ
ଆର ନିଶ୍ଚାସ ପରିଭ୍ୟାଗ କରଣେରେ ସାବକାଶ ହଇତେଇଛ ନା ।
ଏ ଦେଖ, କୁନ୍ୟ ରତ୍ନ ଅନ୍ଧପ ପ୍ରମେଦୀ ପ୍ରାଣେ, ବିରହ ଦାୟ
ହଇତେ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଯାଇ ଅବଲୋକନ କରିଯା, ଅନୁଭ୍ରୁକ୍ତି-
ଉର୍ଧ୍ଵାନ୍ତିତ ହଇଯା ଯମାଙ୍କେ ସ୍ଵୀର ହୋଘାୟ ମନୋହନ ବାଣ
ନିକ୍ଷେପ କରିତେଇଛ । ଓକି ଜାନେ ନା, ଯେ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରିୟାର
ଯୌବନରୁଥେ ଆକଳ୍ପ ହଇଯା କୁଦରତ୍ତ କୁଚଶମ୍ଭୁ ସହାୟେ, ସ୍ଵରତ୍ତ-
ଭିଲାସ ଶିଲିମୁଖ ପୂର୍ବଭୂଷେ, ସ୍ଵଯଂ ସମରାକାଞ୍ଜଳୀଯ ସମୁଦ୍ରାତ
ଆଛ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରିୟେ ! ସହି ତୁମ କୁପାକଟ୍ଟାକ ନିକ୍ଷେପ
କରିଯା ଅଧୀବେର ପ୍ରତି ଏକବାର ପ୍ରସମ୍ଭା ହଣ,

তবে আমি পঞ্চশর সংস্থানযুক্ত সেই পঞ্চশরকে
কদাপি ভয় করিব না। তদনন্তর, উভয়ের বাক্যা-
বসানে, বহুকাল বিনোদন বিনোদনের বিরহ হেডু ইদাবীং
সংযোগ শাস্তিরস অভিসেচন পূর্বক বিরহবহিনকে
তিরোহিত করিলেন। আহা ! বিরহ অবসানের পর পুরণ
সংযোগ হওয়ায় তত্ত্বকালে সংযোগিদিগের মনে যে,
কত প্রকার ভাবের উদ্বে হয় তাহা সুরমিক ভাবক-
বর্ণের মনে প্রায় সর্বদাই বিরাজিত আছে। অতএব
এ স্থানে আর বাগাড়ুর রূপ মাত্র। এই পর্যন্ত
প্রসঙ্গ করিয়া কৈলাশনাথ, তুষ্টিভাববলম্বন করিলে,
শ্বেরানন্দা পার্বতী করপুঁটে কহিলেন ; তগবন্ন। তদ-
নন্তর কি হইল বিবরণ করিয়া পরিতৃপ্ত করুন।

অভয়ার এবন্ধিৎ স্মৃতিবাক্য অবণ করিয়া রজত-
গিরিনিত শিব, সহান্তবদনে কহিলেন ; প্রিয়ে ! অবণ
কর। গুণার্থ ও ক্ষণপ্রভাব এইমত বহু প্রয়াস সাধ্যে
সর্বানুকূলের সান্তুকুলতায় পুরণ মিলনকৃপ আশা পরি-
পূর্ণ হওয়ায় সে সময়ে, তাহারা উভয় দম্পত্তী পুলকি-
তাঙ্গে প্রেমাঞ্ছ বিসর্জন দ্বারা বিরহস্তাল। নিবারণ
করিতেছে, সেই সাবকাশে পূর্বদৃষ্ট যুবাদ্বয় সহস্রা
মস্তকোন্নত করতঃ গাত্রোথান পূর্বক প্রথমতঃ বহুক্ষণ
পর্যন্ত কেবল গভীরনাদে হাস্ত করিতে লাগিলে ; পরে
প্রকাশ পুরণসর উভয়েই একবারেই উচ্ছের্নাদে বলিল,
ইখর প্রসাদে অদ্য আমাদিগের কামনা সিঙ্গ হইয়াছে।
গুণার্থ, উম্বুতের ন্যায় যুবাদ্বয়ের আশচর্যকর অব্যক্ত

ତାବେର ଭାବର୍ଥିକ କରିତେ ନା ପାରିଯା ତୁର୍ତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତ
ହେଉ ମାନସେ, ଅତୀବ ଚଞ୍ଚଳ ଚିନ୍ତେ କହିତେ ଲାଗିଲେନ ;
ହେ ମନ୍ଦ ଜ୍ଵାଳା ମହୋଦୟ ! ଆପନାରୀ ଆମାଦିଗେର
ଆଗମନେର ପୂର୍ବେ, ଉତ୍ତରେଇ କି ତାବେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହିଁରା
ଏତାହୃତ ବିଷଖବଦନେ କାଳାତିବାହିତ କରିତେହିଲେନ, ଯେ
ସନ୍ଦାରୀ ଆମାଦିଗେର ଅତ୍ରହୁଲେ ଆଗମନ ବିଷଯର କିଞ୍ଚି-
ଆକ୍ରମ ଅବଗତ ହିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ଅପିଚ ଇନ୍ଦ୍ରାନୀଂ
ମହମା କି ଆଶାର ଅଶ୍ଵର ପ୍ରାଣେଇବା ହାସ୍ୟ ଆଜ୍ଞେ ଏତା-
ଦୃକ୍ ସମ୍ପୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିତେହେନ ; ଇହାର କାରଣ କିଛୁଇ
ବୋଧ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଅଧିରାଜେର ସାକ୍ୟାବ-
ସାନେ ତମାଧ୍ୟେ ଏକଜନ କହିଲ ; ମହାରାଜ ! ଆପନାର
ପ୍ରିୟତମା ପ୍ରିୟମୀ ପ୍ରମୁଖାଂ ଯେ, ତଦୀୟ ଭାତୃଭୟେର ପରି-
ଚର ପ୍ରାଣ ହିଁରାହେନ ; ବୋଧ ହୟ ଅରଣ ଥାକିବେ ଅର୍ଥାଂ
ଆସି ମେଇ ପରୀରାଜ ପରିମଳେର ଜ୍ୟୋତିଷ୍ପୁତ୍ର ସମିତିଙ୍କ୍ୟ,
ଆସି ବିଦ୍ୟାଲୟ ହିତେ ଆଲମେ ଅତ୍ୟାଗତ ହିଁରା, କଣ-
ପ୍ରଭା ଅଦର୍ଶନ ଜନ୍ୟ ମୃକର୍ତ୍ତକ ତାହାର ବିବରଣ ଜିଜ୍ଞାସିତ
ହେଲେ, ପୌରଜନେରୀ କହିଲେକ ; ପିତା, କୋଧ ପରତତ୍ତ
ହେତୁ ପ୍ରାଣମା ପ୍ରିୟତମା କରିଷ୍ଠ ମହୋଦୟା କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ
ଗଭୀର ମାଗରନୀରେ ମିକିଣ୍ଟ କରିଯାହେନ । ତାହାତେ ମାତା
ପିଯ ମୁକ୍ତିବିଜ୍ଞାନ-ଶୋକେ ଶ୍ରୀଶତାବ ବଶତଃ ରୋଦର
ବାହୁଲ୍ୟ ନୟନହୀନା ହିଁରାହେନ । ଆର ପିତାଂ କୋଧ
ଶାସ୍ତ୍ରର ପର, ମର୍ବଦୀ ବହୁବିଧ ବିଳାପ କରିଯା ଥାକେନ ।
ଏକପ ତାହାଦିଗେର ପ୍ରମୁଖାଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହିଁରା ଶେଷେ ଅକ୍ଷରଂ
ଅତ୍ୟକ୍ତ ଦେଖିଲାମ ଯେ, ତାହା ନକଳି ମତ୍ୟ । ଅପିଚ

ବାଜ୍ୟର ସମ୍ମତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାୟ କଣ୍ଠପ୍ରଭାର କଲେବର ନାଶେ
କୃତ ନିଶ୍ଚଯ ହିୟା । ଉହାର କୃପ ଲାବଣ୍ୟେର ଓ ଅସୀମ ଶୁଣେର
ଅଶ୍ଵମ୍ଭା କରିତେ କରିତେ ସ୍ନେହପ୍ରଭାବେ, ସର୍ବଦା ଛୁଟପରାଯଣ
ହିୟା କାଳାତିପାତ କରିତେଛେ । ହେ ସଦାଶବ୍ଦ ! ଏବ-
ଶ୍ରକାର ଅମଙ୍ଗଲମୟୀ ରାଜଧାନୀ ଦର୍ଶନ କରିଯା ତେବେଳେ
ମଦ୍ଦୀଯ ଚିନ୍ତା ଯେ, କିବିପ ବିଷାଦାର୍ଗରେ ପତିତ ହଇଲ
ତାହା ପ୍ରକାଶକମ । ଏମତେ ବ୍ୟସରଦ୍ୱୟ ଅତୀତ ହଇଲେ,
ଏକ ଦିନ, ପ୍ରିୟ ଭଗନୀର ଉପଦେଶିକା ଓ ଭକ୍ତିକା ମାନ୍ୟ
ସଥୀର୍ଥୟେର ଅମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତ ହଇଲାମ ଯେ, ପ୍ରାଣାଧିକା
ମହୋଦରା ଈଶ୍ଵରାମୁକଞ୍ଚାୟ ତାଦୂଶ ସନ୍କଟ ହିତେ ନିଷ୍ଠୀର
ହିୟାଛେ । ଏବଂ ଆପନ ପତିର ଅନ୍ଧେଷଣ ନିର୍ମିତ ଗ୍ରନ୍ଥ
କରିଯାଛେ । ହେ ଭୂପାଲବଂଶଜ ! ଆମି, ତାହାଦେର
ନିକଟ ଏହି କୁଶଲମୟୀ ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବଣ କରିଯା, ଦରିଦ୍ରେର
ଆଶା ପୂରଣେ, ବିରହିଣୀ ସୁବତୀର ନିର୍ମାଣିଷ୍ଟ ପତିର ଦର୍ଶନ
ପ୍ରାପଣେ, ଏବଂ ନୟନଦୀନେର ନୟନ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେ ଘରେର
ଆନନ୍ଦ ଲାଭ ହେଯା ଯତ୍ନପ ମନ୍ତ୍ରବ ହିତେ ପାରେ ତତ୍ତ୍ଵପ
ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରିଲାମ । ଅପିଚ ତେବେଳ୍ପାଇଁ ଅନ୍ତକ
ଜରନୀ ପରିଜନ ମନେରେ ଏହି ଶୁଭମଂଦାଦ ପ୍ରଦାନ କରି-
ଲାମ । ଅନୁଷ୍ଠର, ସ୍ଵିରାମୁଜ ଜଣନାମନ୍ଦେର ପ୍ରତି ପିତା
ମାତାର ପରିଚର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଭାରାର୍ଗଣ କରିଯା ମହୋଦରା ସ୍ନେହବନ୍ଧନେ
ଗାଢ଼ତର ବନ୍ଧପ୍ରୟୁକ୍ତ ଉହାର ଅନ୍ଧେଷଣ ନିର୍ମିତ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ପରି-
ତ୍ୟାଗ ପୂରଃମର ସ୍ଵର୍ଗଂ ଆକାଶଗତିତେ ନାନା ଜନପଦ, ନଦୀ ମଦୀ,
ଓ ପର୍ବତାଦି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିଯା ପ୍ରାୟ ଯାବନ୍ତ ପୃଥିବୀ ପର୍ଯ୍ୟ-
ଟନ କରିଲାମ, ତଥାପି ସ୍ଵିର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ବିଷୟେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ

ହିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଶେଷେ ବିକ୍ରିତ ହେତୁ ଦୌରାନୀବହୁମାନ
ଅମଣ କରିତେ କରିତେ ଗତରାତ୍ରେ ଦୈବ ବଶତଃ ପଥଆଶ୍ରମ
ଦୂରୀକରଣ ନିମିତ୍ତ ଅତ୍ରଙ୍କ ମହିଳାହମୁଲେ ଉପବିଷ୍ଟ ହଇଯା,
ଆପନ ପରିଶ୍ରମେର ନିର୍ଯ୍ୟକତା ପର୍ଯ୍ୟାମୋଚନା ପୂର୍ବିକ ଅତୀବ
ଖିଲମନେ ଈଶ୍ୱରକେ ଚିନ୍ତା କରିତେଛିଲାମ । ଏମନ ସମୟ,
ବଲିତେ ପାରି ନା, କି ଚିନ୍ତାଯ ଚିନ୍ତିତ ହଇଯା ଇନିଓ, ମମ
ସଦୃଶ ବିଷଳବଦନେ କୋନ ସ୍ଥାନ ହିତେ ଆଗମନ କରତଃ ମଦୀଯ
ପାର୍ଶ୍ଵଭାଗେ ଆସିଯା ଉପବେଶନ କରିଲେନ । ତବେ ଭାବ
ଦେଖିଯା ତ୍ରେକାମେ କେବଳ ଏହି ମାତ୍ର ଅନୁଭବ ହଇଯାଇଲୁ ଯେ
ଇନିଓ ଏକଜନ ଚିନ୍ତାଭୂର ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଆମ୍ବୁ
ସର୍ବଦା ସ୍ତ୍ରୀର ଶୋକାନଳେ ସମ୍ପଦ ହଦରେ କାଳ୍ୟାପନ ହେତୁ,
ଉହାର ଆଗମନେର କାରଣ ଜ୍ଞାତ ହେବାର୍ଥ କୋନ ବାକ୍ୟ
ପ୍ରଯୋଗ କରି ନାହିଁ । ଏବଂ ତ୍ରେକର୍ତ୍ତକ ଆମିଓ କୋନ
ବିଷୟେ ଜିଜ୍ଞାସିତ ହଇ ନାହିଁ । ଆର ଉନି ଯେ ଏକାଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାଗରେ ଭାଗମାନ ଥାକିଯା ଏକଣେ ଆପନା-
ଦିଗେର ଦମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରମ୍ପରା ଆଉ ଆଉ ପରିଚାରେ
ତମ୍ଭଦ୍ୟ କି ପ୍ରକାର ଶୁଭ ସଂବାଦପୋତାବଳୟନେ ଆନନ୍ଦ
ତୌରେ ଗାତ୍ରୋଷାନ କରିଯାଇନ ତାହା ବଲିତେ ପାରି ନା ।
ବୋଧ ହୁଏ, ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେ ବଲିତେ ପାରେନ । ମେ
ବାହା ହଟକ, କିନ୍ତୁ ଆମି ଏକଣେ ଆପନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଷୟରେ
କୁର୍ତ୍ତାର୍ଥତା ହେତୁ, ବୋଧ ହିତେହେ ଯେମ ପରମ କାଳ-
ଣିକ ପରମେଶ୍ୱରେର କୁପାତରୀ ପ୍ରାଣେ ଅଦ୍ୟ ନିମିଶ୍ରମାଗର
ହିତେ ନିଷ୍ଠୀର୍ଗ ହଇଲାମ । ଏବଂ ତୋମାଦିଗେର ଉଭୟେ-
ରହି କପ ଲାବଣ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ଓ ଅନ୍ତୁତ ସଂବଟନ ଶ୍ରବଣେ, ଏବଂ

যোগ্য যোজনা সমর্থনে দেখিলাম, আনব সংগ্রহ হেতু
আর কোপিত হইবার কোন প্রয়োজন হইতেছে ন।।
কোপ প্রকাশ করা চূরে থাকুক বরং তোমাদিগের
উভয়কে দর্শনাবধি প্রতৃত আহলাদ-সাগরে ভাসমান
আছি। অতএব আমি প্রার্থনা করিতেছি, যে, তোমরা
একণে সেই কল্পনার প্রজাপতির প্রসাদে বিজেতা
হেমে নিরুৎসেগে যাবজ্জীবনের নিমিত্ত সুখী হও।
আর, রাজতন্ত্র ! তোমাকে এক বিষয়ে অনুরোধ
তেহি অবধান কর, তুমি সত্ত্বার্থ হইয়া অগ্রে স্বীর রাজ-
ধানীতে গমন কর; পরে উভয়েই অস্মান্তাঙ্গে গমন
করিবে, আর আমাকেও একণে পরীনগরী অধ্যে
সত্ত্বর গমন করিতে হইবে। কারণ মদীয় পরিবারবর্গ,
তোমাদিগের সংবাদবারি আপন লাললাঙ্গ, মিদাঘ-
চাতকবৎ আশাপথ নিরীক্ষণ করিয়া রহিয়াছেন। তৰি-
মিত্ত তথ্যান্ব গমন পূর্বক অন্যুপস্থিতির দ্বারা এই শুভ
সংবাদবারি বর্ষণে সকলকে পরিতৃপ্তি করিতে হইবে।
তদন্তর, তোমাদিগের উভয় দম্পতীকে পরীনগরীস্থ জন
সমূহের প্রদর্শনার্থ এক অপূর্ব বিমান আনয়ন পূর্বক
স্বায় পরীরাঙ্গে লাইয়া রতি রতিকাণ্ডের ম্যায় যোজনা
ও অসামান্য লাবণ্যবুক্ত তোমাদিগের উভয়কে চৃষ্টি
গোচর করাইয়া সকলের চিন্তাস্থ ছাঁখাপরোদ্ধম ও সরু
ধারণের সার্থকতা সম্পাদিত করিয়া ফুটফুট্য হইব।
এই হেতু, একণে অভিলাষ যে, অদেশ যাত্রা করিব; কিন্তু
মহারাজ ! তুমি সরল করুবে মৎ সকাশে অঙ্গীকার

କର, ଯେ, ଉତ୍ତରେ ତଥାମ ଏକବାର ଗମନ କରିଯା ମକଳକେ ପରିତୋଷ ଲାଭ କରାଇବେ । ସମିତିଙ୍ଗୟେର ଏବୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ-
ବସାନେ, ପରୀକୁମାରୀ ସୁଶୀଳା କ୍ଷଣପ୍ରଭା, ସୌମ୍ୟ ଲେଖ୍ଟ
ଭାତାରୀ ମାଟ୍ଟାଟେ ପ୍ରଣିପାତ ପୂର୍ବିକ ଈସଲ୍ଲଙ୍ଜିତ ଭାବେ
ମୌନାବଲୟନେ ରହିଲେନ । ଅତଃପର ରାଜକୁମାର ଗୁଣାର୍ଥ,
ମହାନ୍ ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତ କୁଳୋତ୍ତବ ଶାଲକେର ଯଥାବିହିତ ସମ୍ମାନ
ରଙ୍କା କରିଯା ଅଗତ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଦାନେ ସ୍ଵିକାର ହିଲେନ ।
ଏବଂ ପୂର୍ବ କଥିତ ଅନ୍ୟ ଅପରିଚିତ ଯୁବାକେ ଓ ସୌମ୍ୟ ଧର୍ମ
ପତ୍ନୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଲାଇଯା, ରାଜ୍ୟଧାନୀତେ
ପ୍ରବେଶପୂର୍ବିକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ମନ୍ତ୍ରଲଚ୍ଛବି ମକଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ
ନଗରୀ ମଧ୍ୟେ ଭେରୀ ନିର୍ଭୋବ କରିଲେ ଅମୁମତି ପ୍ରଦାନ କରି-
ଲେନ । ଏବଂ କାରାବଙ୍କେର ବନ୍ଧନ ମୋଚନ ଓ ଅପର ସାଧା-
ରଣେ ଧନ ଦାନ କରିଯା ମନ୍ତ୍ରୋଷିତ କରିଲେନ । ତ୍ରୈପର,
ଅମାତ୍ୟବର୍ଗ ବୈକ୍ରିତ ମନ୍ତ୍ରମଧ୍ୟେ ଗମନପୂର୍ବିକ ମନ୍ତ୍ରଜନ
ମହିମକେ ଆଉ ପରିଣମ ସଂକାଳ ଅନ୍ୟୋପାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାପକ
ବର୍ଣ୍ଣ କରତଃ ମର୍ତ୍ତବଗଣେର ଅତାମୁମାରେ ପରୀରାଜନମିଳୀକେ
ମହିଷୀ ପଦେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଯା ଅବଶେଷେ ଅନ୍ୟପୂରେ
ପ୍ରେରଣ କରିଲେନ । ଏବଂ ଆନୀତ ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳ ଯୁବାର
ରୀତିଅତ ବାନ୍ଧୁମ ନିର୍ଗର୍ହ କରିଯା ଦିଯା ମେ ଦିବମ ମନ୍ତ୍ରର
ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତରମନ୍ତ୍ରକେ ବିଦ୍ୟାର କରିଯା ଅନ୍ୟପୂର ବଧ୍ୟ ଗମନ
ପୂର୍ବିକ ଭାବର ସାହିତ ପ୍ରିୟାର ମହିତ ବିବିଧ ଅନ୍ୟୋବଜନକ
ବାକ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ଓ ନାରୀ ଜୀବୀ କୌତୁକ ରାମେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାକିଯା
କୁର୍ବି କୁର୍ବାନ୍ତରେ ହିରମକେ ଅଭିବାହିତ କରିଲେନ ।

পর দিন প্রত্যাষ্ঠে, গাত্রোথ্যান করতঃ ক্লতাহিক হইয়া ভূপাল কুল পাবনকর গুণগুণ, মহান् ক্লতিকুশল সচিবগণ ও আজ্ঞানগণপ্রভৃতি সকল অমর সদৃশ বুধ-মণ্ডলী সমন্বিত সভামধ্যে আগমন পুরাঃসর নিয়মিত রাজকার্যাদি পর্যালোচনার পর্যাবসানে, মধ্যাহিক ভোজনাদি সমাপন করিয়া উদ্যানস্থ সৌধশিখরে প্রিয়া ক্ষণপ্রভাব সহিত পরমসুখে সদালাপ করিতেছেন, এমতকালে সেই আনন্দ যুবাকে অরণ হওয়ায় তাহার পরিচয় গ্রহণ বিষয়ে নিতান্ত উৎসুক হইয়া এক জন অস্তঃপুর রক্ষককে তাহার আনন্দনার্থ প্রেরণ করিলেন। প্রেরিত কংকুৰী, সত্ত্ব গমনে বিদেশীয় অপরিচিত যুবক সদনে উপনীত হইয়া বিন্দু বদনে কহিল, মহাভাগ ! আমি শ্রীমত্ত্বারাজের পাদপদ্ম চিহ্নিত অস্তঃপুরাধ্যক্ষ, কিঞ্চিত্ত্বিদন আছে। বর্তমান দেশের আচার বিষয়ে সম্পর্কসমন্বয় কুমীল, বার্ণাবহ পুরুষকের নত্রাচার দর্শন ও শ্রতিমুখকরবাক্য শ্রবণ করিয়া, অতীব হর্ষেৎকুল লোচনে কহিলেন, হে অস্তঃপুরাধ্যক্ষ ! বোধ হয়, তুমি নয়েন্দ্রনন্দনের কোন অনুমতি লইয়া আসিয়াছ। রাজা-স্তঃপুরুষক বিনয়গর্ত বচনে কহিল হঁ মহাশয় ! মহিমা-সাগরঃ অহীপাল, আপনাকে আস্ত্রান করিতেছেন স্বরায় আগমন করল। বিশুদ্ধাকার যুবা কুমীল, নরনাথের আস্ত্রান শ্রবণ করতঃ রাজসম্রদ্ধন অন্য সাত্ত্বিশয় অভিলাষী কংকুৰী সমভিযাহারে নৃপতমন্ত্রের সমিধারে সহাগত হইলেন। এবং রাজ সম্মানোচিত অভিবাদন করতঃ

ବିଶୁଦ୍ଧଭାବେ ମଣ୍ଡାଯମାର ରହିଲେନ । ରାଜତନୟ, ଗଞ୍ଜର୍ବ-
ଦୁରକ୍ଷଳକେ ଦେଖିଯା, ସାତିଶୟ କୌତୁକାବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ରେ, ମହାନ୍
ମନ୍ଦରପୂର୍ବକ ଏକଟୀ ପରିଚାରିକାକେ ଆସନ ପ୍ରଦାନେ
ଅନୁମତି କରିଲେନ । ଗଞ୍ଜର୍ବତନୟ ନୁଦୀନ, ରାଜମହାଶେ
ମନ୍ଦାତ ହଇଯା ପ୍ରଦତ୍ତ ଆସନେ ଉପବେଶନ କରିଲେନ । ଉପ-
ବିଷ୍ଟ ହଇଲେ, ନରପତି ତାହାକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ;
ମହାଶୟ ! ଆପନାର ବସତି କୋଥାର ? ଆର ଏହି ସଂମାର
ମଧ୍ୟ କି ନାମେତେ ପ୍ରମିଳ ହଇଯାଛେନ ଏବଂ କି ମାନସେଇ
ବା ସ୍ଵଦେଶ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହଇଯାଇଛେନ ଏହି ସମ୍ମତ
ବିବରଣ ସରଳାନ୍ତଃକରଣେ ବିବରଣ କରିଲେ, ଆମି ଆପନାକେ
କୃତାର୍ଥ ବୋଧ କରିବ ଅତଏବ ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ଆଆ ହୃଦ୍ଭାଷ୍ଟ
ପ୍ରକାଶ କରନ୍ । ବିଶେଷତଃ ଆମି, ସ୍ଵଧ୍ୟମ ହିତେ ନିର୍ଗମ-
ବେର କାରଣ ଜାନିତେ ପାରିଲେ, କୃତସାଧ୍ୟ ସତ୍ତଶୀଳ ହଇଯା
ଆପନକାର ଅଭିପ୍ରାୟ ମିଳି ଜନ୍ୟ ଚେତ୍ତିତ ହିବ, ତାହାର
ସମେହ ନାଇ । ଗଞ୍ଜର୍ବକୁମାର ଏବର୍ଦ୍ଦିକାର ସଂଗୋରବ ବାକ୍ୟେ
ଜିଜ୍ଞାସିତ ହଇଯା ସହାସ୍ୟ ଆସ୍ୟ କହିଲେନ; ମହାରାଜ !
ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଏ ହତଭାଗ୍ୟେର ପରିଚାର ସକଳ ଶ୍ରବନଙ୍କୁ
ଶ୍ଵାନଦାନ କରିଲେ କୃତାର୍ଥଶ୍ରମ୍ୟ ହିବ ଅତଏବ ନିବେଦନ କରି-
ତେହି ଶ୍ରବଣ କରନ୍ ।

ପିତାମହଲୋକ ହିତେ ହିମାଲୟ ପର୍ବତ ପଥାଗଟା
ବାହିନୀ ତ୍ରିବର୍ଷାଗାର ପଶ୍ଚିମତଟିଛିତ ପ୍ରମିଳ ଶ୍ରୀରାମପୁରେର
ଅନୁର୍ଗତ ଗୋପାଲନାମକ ଏକ ନଗର ଆଛେ, ଯଥାର ଗଞ୍ଜର୍-
ଗଣ ବାସ କରିଯା ଥାକେନ; ତଥାର ଆମାର ଜନ୍ମଶ୍ଳାନ ଆମାର
ନାମ ନୁଦୀନ, ଆମରା ଗଞ୍ଜର ଜାତି । ଏହି ହୃତ୍ତାଗ୍ନ ଧରଣୀ ପତିତ

হইলে পর, আমাৰ শৈশবকালে, জননী ছুদৈৰ বশতঃ কালগ্রামে কবলীকৃত হইলেন ; তাহাতে আমাৰকে মাতৃ-হীন দেখিয়া পিতাই স্বয়ং স্ত্রীজ্ঞাতিৱন্যায় স্নেহপাশে বদ্ধ হইয়া সাতিশয় লালন সহকাৰে পালন কৰিতে লাগিলেন। তদ্বারা আমি কৰ্মে বৰ্কমান হইলাম বটে, কিন্তু ঐ পিতৃ লালন, পরে আমাৰ পক্ষে সম্পূর্ণকৃপে বিপক্ষ হইয়া উঠিল। অৰ্থাৎ বিদ্যা শিক্ষা বিষয়ে, অতি মৎস্য প্রতিহতভাৱ ঘাটিয়া উঠিল। তাহার কাৰণ, ইহ জগতীভূলে সন্তানগণে সময়াতিৱিজ্ঞে পিতাী মাতাী লালন কৰিলে, কৰাপি তাহাদিগেৱ বিদ্যাবিষয়ে বৈপুণ্য লাভ হইতে পাৰে না। বিদ্যাবিষয়ে সুপ্ৰতিষ্ঠিত হওয়া দুৱে ধাকুক বৰং মূৰ্খতাহেতু ঐ বংশপাবনকৰ সন্তানগণ, অন্যান্য সেবিত পদবীতে পাদবিক্ষেপ কৰিয়া শেষে বংশপাতন কৰ হইয়া উঠে। এতদ্বিষয়ের ভূরিশঃ প্ৰমাণ, এই ভূমণ্ডলোই দেৌপ্যমান ইহিয়াছে। বিশেষতঃ সংসারিলোকে ধনহীন হইলে ধিদ্যালাভ কৰা ছুল্লজ্জ হইয়া উঠে ; তাহা আমাৰেই স্পৰ্শ প্ৰতীয়মান হইয়াছে। অপিচ, বিধাতা বিমুখ হইলে প্ৰায় কোন প্ৰকাৰেই মঙ্গল হয় না। যেহেতু অপৱাপৱ বাঙ্কবৰ্গ স্বত্বেও আমাৰ কোন কল দৰ্শিল না। তাহাৰা কৈবল্য স্বতাৰ বশতঃ স্বগীয়-সুখদায়িনী সীমদ্বিতী সেবা ভিম অন্য বিষয়ে মনো-বিবেচ কৰিতেন না। তাহা কেবল হিতাহিত আৱা-জাৰ প্ৰযুক্ত। আহা ! এই সংসার মধ্যে হুৰুৰ রঢ়ি-কাস্তেৱ কি প্ৰকাৰ ! সহায়ান ! বিশেষন ! কৰিয়া।

ଦ୍ୱାରା, ଯାହାର ପ୍ରତାବେ ପ୍ରତିନିଯିତ ମଙ୍ଗଳାତିଳାବି ପ୍ରାଣମ
ଶ୍ଵେତରାଦିର ପ୍ରତି ହତାଦର କରତଃ ଐ ମକଳ କାମମୋହିତ-
ଗଣ ସଂମାର ମୁଖଦା ପ୍ରମୋଦାର ଆଜ୍ଞାବର୍ଗେର ମରୋମତ କାର୍ଯ୍ୟ
ମାଧ୍ୟମର୍ଥ ମତତ ତ୍ରୈପର । ଅତଏବ ହେ କିତିପାଇ ରମ୍ଭନ !
ତୋହାରୀ କଥିତ ନିଯମମୁଦ୍ରାରେ ସଂମାରେ ବିଚରଣ କରଣ
ହେତୁ, ଆମାର ପ୍ରତି ବିଶେଷକପ ଜ୍ଞେହ ପ୍ରକାଶ କରିବେମ
ନା । ତାହାତେ ମୁତରାଂ ଆମାର ନିର୍ମିତ ଧର୍ବୟରେ ନିର୍ବର୍ଧକ
ବୋଧ କରିଯା ତମମୁକ୍ତାମେ ବିରତ ଥାକିଲେନ । ଏହିକେ
ପିତା, ପ୍ରାଣମା ପତ୍ରୀବିହୀନ ହଇଯା ପ୍ରାପ୍ତ ମର୍ମଦା ମବିଦାଦ
ଚିତ୍ତେ କାଳ୍ୟାପନ କରିଲେନ । କିମ୍ବଦିବସ ଏହିକପେ ଗତ
ହଇଲେ ଶେଷେ ସମୁଦ୍ରି କରିଯା ସ୍ଵର୍ଗ ପୁନର୍ବାର ଦାରପରିଗ୍ରହ
ନା କରିଯା ମଦୀପ ବିବାହ ଦେଉମାର୍ଥ ଉତ୍ସୋଗ କରିଲେନ ।
ଏବଂ ଆମାର ଭାଦଶ ବନ୍ସର ବର୍ଯ୍ୟକମ ପ୍ରାଣେ ସ୍ଵିତ୍ର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ
କାର୍ଯ୍ୟ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଲେନ । ଅନନ୍ତର, ଆମି ତମଣାବନ୍ଧୁମ୍ଭୟ
ତମ୍ଭଣ ତମ୍ଭଣୀ ପ୍ରାଣ୍ତ ହଇଯା ଭାବିଭାବନୀ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ
ବିଦ୍ୟାନୀତି ଶିକ୍ଷାଯ ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳାଞ୍ଜଳି ପ୍ରମାନ କରି-
ଲାମ । ଏବଂ ଶେଷେ ଦେଖିଲ ଅନନ୍ତବ୍ୟ ପଥପାତ୍ର ମମବନ୍ଦ୍ର-
ଦିଗ୍ବେର ସହିତ ପ୍ରଭୃତ ପ୍ରମୋଦେ ପ୍ରମତ୍ତ ହଇଯା ମୁଖୀ କାଳତରଣ
କରିଲେ ଲାଗିଲାମ । ପରମ୍ପର, ବୟୋଧର୍ମପ୍ରତାବେ ସ୍ଵଭାବ
କୁଳତ କଥିକ୍ଷିତ ନିର୍ବର୍ଧକ ଚତୁରତା ଜଞ୍ଜିଲେ, ତ୍ରୈକାଳେ
ଆପନାକେ ଏକଜନ ଧୀମ୍ବନ ବଲିଯା ବୋଧ ହଇଲ । ଏବଂ
କିଞ୍ଚିତ ବିଦ୍ୟା ଓ କୁଣ୍ଡଳତା ଶିକ୍ଷାର ନିର୍ମିତ ଏକୀ-
ବେଚ୍ଛୁକ ହଇଯା ଥାମେ ଥାମେ ବହଳ ଚେଷ୍ଟା କରିଲାମ, କିନ୍ତୁ
ଆମାର ଚେଷ୍ଟାବାରି ମେଚନ ଭାରା ଆଶାବୁଦ୍ଧ, କୋନ ପ୍ରକା-

ରେଇ କମାନ୍ଦ ହଇଲା ନା । ଏମନ କି, ତୁଇ ତିନବାର ଦେଶ ହିତେ ବହିଗତ ହଇଲାମ, ତଥାପି କୋନ କୁହେଇ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ବିଷୟେ କୁତକର୍ମୀ ହିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଅତଏବ ଜାନିଲାମ ଯେ, ଦରିଦ୍ରେର ଆଶା, ବିଧବାର ସୌବନ୍ଧ, ପ୍ରାର୍ଥ ଅମୂଳକ ହଇଯା ଥାକେ । ଆମାର ତାହାଇ ସଟିଯା ଉଠିଲ ଅର୍ଥାଏ କେବଳ ଆମାର ଅସୌଭାଗ୍ୟତା ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ସକଳ ଚେଷ୍ଟାଇ ନିକଳ ହଇଯା ଗେଲ । ଅନୁତ୍ତର, ପୁନଃ୍ୟଶିକେର ନ୍ୟାୟ ଦେଶେ ଆସିଯା, ପ୍ରଗମ୍ଭିନୀ ପ୍ରଗମ୍ଭପାଶେ ଏତାଦୃଶ ଆବନ୍ଦ ହଇଲାମ, ଯେନ ଭାଣେନ୍ଦ୍ରିୟବିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତିବାହ ବଲୀବନ୍ଦୁ ହଇଯା ତାହାର ସଥା ନିଦେଶ ଶକ୍ତିକେ ବହନ କରିତେ ଲାଗିଲାମ; ମୁତ୍ତରାଂ ତ୍ରୈପ୍ରୟୁକ୍ଷ ଆର କୁଆପି ଗମନେର ଶକ୍ତି ରହିଲ ନା । ଏବଂ ଯନୋରଙ୍ଗନାର୍ଥ ପ୍ରତିନିୟମ ପ୍ରମୋଦାର ସନ୍ନିକଟେ ଆଜାଧୀନ ଥାକୁ ବିଧାୟ କ୍ରମଶଃ ସଂସାର ପାଶେ ଝୁଟୁଢ଼କିପେ ଆବନ୍ଦ ହଇଲାମ । ତାଳ, ତର୍ବିଷସେଇ ନା ହୟ କୁଥୀ ହଇ । କିନ୍ତୁ ବିଧାତା ତାହା ସହ କରିତେ ଅକ୍ଷମ ହଇଲେନ, ପୂର୍ବୋକ୍ତମତେ ଅର୍ଥାଏ କିମ୍ବଦ୍ଵିବସ ଅତୀତ ହଇଲେ ସହସା ଦୁର୍ଦୈବ ବଞ୍ଚତଃ ପ୍ରାଣାଧିକୀ ପ୍ରିୟାର ଦେହାବସାନ ହେଯାର କଣ୍ଠପର ଦିବସ, ଯେ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୋକାତୁର ଅବସ୍ଥାଯ କାଳକ୍ଷେପ କରିଯାଛିଲାମ; ତାହା ଏକଣେ ସବିଜ୍ଞାର ବର୍ଣନ କରିତେ ନିର୍ଭାବ ଅକ୍ଷମ । ଏମନ କି ଅନ୍ୟାପି ସେଇ ଗୁଣତୀର ଗୁଣ ସମ୍ମହ ଆରଣ ହଇଲେ, ତ୍ରୈପ୍ରେମାକାଞ୍ଜି ଅନଃ ଅମନି ତ୍ରୈକଣ୍ଠାଂ ଦେହକେ ନିରାଶ କରିଯା ପ୍ରାଣକେ ହାନାନ୍ତର ଗମନେର ନିରିନ୍ଦ୍ର ପୁନଃ୨ ଅମୁରୋଧ କରିତେ ଥାକେ । କିନ୍ତୁ କି କରି, ଅଧିରାଜ ! ଅବଶ୍ୟକ୍ତାବିକାର୍ଯ୍ୟ କାହାରେ କର୍ତ୍ତୃକ ନିବାରିତ ହିତେ

ପାଇଁ ନା, ଇହା ସମ୍ମାଲୋଚନା କରିଯା ବହୁତେ ଚିନ୍ତକେ ଛିର କରିଲାମ । ବିଶେଷତଃ ଦେଖିଲାମ, ବୁଥା ଶୋକମାଗରେ ନିମିଶ ହଇଯାଏବଳ ସ୍ତ୍ରୀର ଘନକେ ପରିକୁଳିତ କରଣ ଡିଲ ଅନ୍ୟ କୋନ ଲାଭ ନାହିଁ; ଏହି କୁତରେ ସମ୍ମତ ଶୋକାଦି ସମ୍ମରଣ କରିଲାମ ଏବଂ ମାନସ ସରୋବରେ ପୁର୍ବ ମଙ୍ଗଳ କ୍ରମ ସରୋକୁରହମୂଳ ମଂଞ୍ଚାପିତ ଥାକାଯ, ଉହା କ୍ରମେ ଆଶା-ଲତାପଣେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହଇଯାଏ ପ୍ରାୟ ସମ୍ମତ ସରସୀକେ ବ୍ୟାପନ କରିଯା ଫେଲିଲ, ଏବଂ ଅବସରକ୍ରମ ସ୍ତ୍ରୀର ଉଦୟ ଯୋଗ୍ୟ ସମୟ ପ୍ରାଣେ ଉଂସାହ କ୍ରମ ପକ୍ଷ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଯାଇ ଅଜାନ ରଜନୀ ପ୍ରଭାତ ନା ହୋଇଯାଇନ୍ତି ଜନ୍ୟ ମୁଦିତ ରହିଯାଇଛେ; ଅତିଏବ ଉହାକେ ବିକସିତ କରଣ ମାନସେ ସମୁଦ୍ୟତ ହଇଯା ଜୀବନଶୂର୍ଯ୍ୟ କୁଦୟାକାଶେ ଉଦୟ ଲାଲମାୟ, ଏକଣେ ଗୁରୁକ୍ରମ ଉଦୟାଚଲେର ଅନ୍ଧେରଣ କରଣ କାରଣ ସ୍ଵଦେଶ ପରିତ୍ୟାଗପୁର୍ବିକ ଭବନ କରିତେ କରିତେ ଏ ପ୍ରଦେଶେ ଉପନ୍ଥିତ ହୁଏତଃ ପୁର୍ବଲକ୍ଷିତ ବୁକ୍କମୂଳେ ଅର୍ଥାଏ ଯେ ପାଦପମୂଳେ ଆମାଦିଗେର ଉଭୟଙ୍କେ ଉପବିଷ୍ଟ ଦେଖିଯାଇଲେନ, ସେଇ ସ୍ଥାନେ ସମ୍ଭବ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ଉପବେଶନ କରିଯା ପୂର୍ବକୁତ ନିର୍ବାଣ ଶୋକାଦି ପୁନର୍ଜାଗିତ ହୋଇଥାରୁ ସେଇ ସମ୍ଭାପେ ସମ୍ଭାପିତ ହଇରେଇଲାମ । ତଃପ୍ରମୁକ୍ତି ମୁକ୍ତକେରନ୍ୟାଯ ବାଞ୍ଚିରିଷ୍ଟତି ବିରହ ହଇଯା ବିଷମଭାବେ ଉପବିଷ୍ଟ ଛିଲାମ । ପରମ୍ପରା ଅଟେ ତୀହାର ଅର୍ଥାଏ ମନୀର ପାର୍ଶ୍ଵକୁତ ସମଭାବାପନ ଜନେର ଉଦୟଶ୍ୟ ବିଷମ କୁମିଳ ଅନୁମାନେ ଏବଂ ଆପନ ଅଭିଜାତ ବିଦ୍ୟା ବୁନ୍ଦି ଧର୍ମ ନାତି ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା ବିଷୟେର ଯୋଗ୍ୟ ଉପଦେଶ୍ଟା ଏବଂ ଅଶେଷ ଶ୍ରଣେର ଗୁଣାକର ସ୍ଵର୍ଗପ ଆପନାକେ ପ୍ରାଣ ହଇଲାମ ବଲିଯା

ମେହି ମିମିତ୍ତ ତେବେଳେ ଅସୀମ ଆହୁତି ମହକାରେ ହାତ୍ତ
କରିଯାଇଲାମ । ମେ ଯାହା ହୃଦୟ ମହାରାଜ ! ଯଦିଓ ଇତି-
ପୂର୍ବେ, ଆମି ଆପନାକେ ଛରଦୃଷ୍ଟବାନ୍ ବିବେଚନାରେ ସର୍ବଦା
ବିମର୍ଶିତ୍ବରେ କାଳାତିବାହିତ କରିତାମ, କିନ୍ତୁ ଏକଣେ ମାତୃଶ୍ରୀ
ହୃତ୍ତଗ୍ୟାନ୍ତିତ ଅନ ମୟକେ, ତବାତ୍ମଶ ପୁରୁଷମନ୍ତମେର ଏତାତୃଶ୍ରୀ
ହୃତ୍ତପା ବିତ୍ତରଣ ଦର୍ଶନ କରିଯା, ମନେ ମନେ ଏକପ ବିବେଚନା
ହଇତେହେ, ଯେ, ମେହି ଜଗନ୍ନିଧିକାର ପ୍ରମନତା ପ୍ରଭାବେ
କ୍ରମଗତେର ପୁର୍ବେର ହୃତ୍ତଗ୍ୟ ନିଶାର ଶେଷ ହିଁମା ବୁଝି ମୌ-
ତାଗ୍ୟ ମୁଖ୍ୟର ଉଦୟ ହିଁଲ, ନତୁମା ଏ ଦୀନେର ପ୍ରତି ଏକପ
ଅମ୍ବାବ୍ୟ ଦର୍ଶା ପ୍ରକାଶ ହେଉଥାବାପାଇଁ କଦମ୍ବ ସଞ୍ଚବ ହିଁତେ ପାରିତ
ମା । ହେ ଶୁଣଧାମ ! ଯଥନ ଆପନି ପରୀରାଜପୁଞ୍ଜ ମମିତି-
ଶ୍ରେର ମହିତ ଫ୍ରିଯାଲାପନେ ତୋହାକେ ବିଦାର ଦିନୀ ପଞ୍ଚାଂ
କର୍ମଗାରମ ମେଚନ ଦ୍ୱାରା ମଦୀର ଏ ତାପିତ କୁଦରେର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ହତାଶମ ନିର୍ବାଣ କରିଯାଇଛେ ଏବଂ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ
ରାଜଧାନୀତେ ଆମୀତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀର ମହିମା ପ୍ରଭାବେ
ଆମାକେ ଏତାତୃଶ୍ରୀ ମାଦରେ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଛେ,
ତୁମ ଅବଶ୍ୟକ ଡାଗ୍ୟେର ପରିବର୍ତ୍ତି ହିଁମାହେ ବଲିଯା ସ୍ତ୍ରୀକାର
କରିତେ ହିଁବେ । ଯାହାହୃଦୟ ଆମି ଅନ୍ୟାବ୍ୟ ଆପନକାର
ଚରଣଶ୍ରିତ ଶିଷ୍ୟ ହିଁଲାମ, ଅତେବ ହେ କର୍ମଗମିଧାନ ! ଏ
ଅଧୀନ ପ୍ରତି ଅମୁକଙ୍ଗା ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ କିଞ୍ଚିତ ଜାମୋ-
ପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିଯା ଆମାକେ କୁଭାର୍ଥ କରନ୍ । କାରଣ
ଦେହିଦିଗେର ମୁଖ୍ୟାନ ଲାଭ ବ୍ୟାତିତ କଦାଚ ଦେହ ଧାରଣେର
ମାର୍ଥକତା ମଞ୍ଚାଦିତ ହିଁତେ ପାରେ ମା । ମୁଦୀନ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଉତ୍ତି କରିଯା ରାଜତନମେର ମୁଖ୍ୟଗୁଲେର ପ୍ରତି ହୃଦୀପାତ

କରିଯା ରହିଲେନ । ଅଧିରାଜ ଗୋର୍ଗବ, ବିଦ୍ୟା ଓ ଧର୍ମନୀତି ଶିକ୍ଷାର ବିଷୟେ ନିତାନ୍ତ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଜାନିଯା ଆଖାତ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ସୁଦୀନକେ କହିଲେନ ; ସୁଦୀନ ! ଗନ୍ଧର୍ବଗଣେର ଆଚାର ବିଷୟେ ଆମରା ଅନଭିଜ୍ଞ, ଏହିହେତୁ ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟାପକ ଅବଶେଷ ଆମର ନିତାନ୍ତ ସ୍ମୃତି ହିତେଛେ, ଅତେବ ତୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମତଃ ଆପଣ ପ୍ରତିବାସି ଗନ୍ଧର୍ବଗଣେର ଚାରିତ୍ର ଏବଂ ତୀହାରା କୋନ ଧର୍ମାଚାରମାର୍ଗେ ବିଚରଣ କରିଯା ଥାକେନ, ତାହା ଆମର ସମୀକ୍ଷାପେ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ; ପରେ ତୋମାର ଯଥା ଜ୍ଞାନାମୁଦ୍ରାରେ ସରହନ୍ତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରାନ୍ତର୍ଗତ ଏବଂ ଅପରାପର ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷଣ ମହାକାରେ ଉପଦେଶ ବାକ୍ୟ ମକଳ ଅବଶ କରାଇତେଛି । ସୁଦୀନ, ମୃତନଯେର ପ୍ରଶ୍ନେ କ୍ଷଣିକ ଘୋନାବଳସ୍ଥଳେ ଥାକିଯା କହିଲେ ଲାଗିଲେନ, ମହାରାଜ ! ଆପନାର ଜିଜ୍ଞାସା ବିଷୟ ଯଥାଜ୍ଞାତାମୁଦ୍ରାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିତେଛି ଅବଶ କରନ୍ ।

ଅମ୍ବଦେଶୀର ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ, ସାଧୁବିଗହିତକର୍ମଚାରୀ, ମତ୍ୟ- ପଥବିବର୍ଜିତ, ଏମନ କି ପ୍ରାୟ ମକଳେଇ ଅସୁଯାପରବଶ, ମିଥ୍ୟାଧର୍ମ ପରାଯଣ, ଭଦ୍ର ଧଳେଶ୍ଵର ନିର୍ବୋଧ ଚତୁର । ଏବଂ ମକଳ ବିଷୟେ ଅପ୍ରାଜ୍ଞ ହିୟାଓ ତଥାପି ଆପନାଦିଗଙ୍କେ ସୁବିଦ୍ଧାନ୍, ଜୀବି, ମାନୀ, ମୁରମିକ, ଓ ସୁମର ବଲିଯା, ବାଲକ ବୃଦ୍ଧ ନାରୀ, ମକଳେଇ ଏବହିଥ ଆଜ୍ଞାଭିମାନ କରିଯା ଥାକେ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ବ୍ୟାତିରେକେ ଅହଂ ମଦେ ମତତାପ୍ରସୁତ ଶୁଣ୍ୟାଳୟ ମତ ଅବିରତ ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତିପାଳ୍ୟ ପରିବାରବର୍ଷ ମଦନେ ଯଥେଚ୍ଛାଚାର ଓ ଦ୍ୱାତ୍ରିକତା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେନ । ଏବଂ ଏମନ ଟୈପ୍ରଣ ସଭାବ ମିଳ, ଯେ ଶୟାମର ଉପଦେଶେ

ତୋହାରା ପ୍ରାୟ, ଆପନ ଆପନ ଉଭୟ ଦଙ୍ଗତୀର ଶୁଣ ଓ ଅପବେର କଞ୍ଚିତ ଦୋଷ ଏବଂ କଥାଯ କଥାଯ କେବଳ ବ୍ୟାଙ୍ଗନାଦି ପାକେର ଓ ଶସ୍ୟାଦିର ଉପର୍ତ୍ତି ବିଷୟକ କଥା ମକଳ ଲଈଯା ପରମେଷ୍ଠରେର ଶୁଣ କୌର୍ତ୍ତନେର ନ୍ୟାୟ ମହାନ୍ ଆହ୍ଲାଦ ମହକାରେ ମହାସ୍ୟବଦନେ ସର୍ବଦା ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଯା ଥାକେନ । ଅତ୍ୟଥ ଛୁରାଚାର ଗଣେର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନେ ଆର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ସମ୍ରେ ଆମାର ସ୍ଵଦେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଆଗମନ କରା ହିଁମାଛେ, ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିତେ ଆଜ୍ଞା ହଟକ୍ । ସର୍ବ-ଶୁଣାସ୍ତିତ ଶୁବ୍ରି ମହାରାଜ ଶୁଣାର୍ଗବ, ଗଞ୍ଜର ନମ୍ବନ ଶୁଦ୍ଧିନକେ ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା କହିଲେନ; ହେ ନୌତି ଶିକ୍ଷେଚ୍ଛା ଶୁଦ୍ଧିନ ! ଆମି ତୋମାର ଆପନ ବୋଧାମୁସାରେ ସଥା କଥିଷ୍ଟିତ ଉପଦେଶ ସାକ୍ୟ ବଲିତେଛ ଦୃଢ ବିଦ୍ୟା ପୂର୍ବକ ମନୋହିଭିନ୍ନବେଶ କର ।

ପ୍ରଥମତଃ ଏହି ଅଗମଶୁଲେ ଅନ୍ତିମ ଗ୍ରହଣ କରତଃ କିଞ୍ଚିତ୍ ବୟାପ୍ରାଣ୍ତ ହିଲେ, ପ୍ରତିପାଳଯିତାର ଅତିମତେ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାଯ ନିଯୁକ୍ତ ହେତଃ ଆପନ ପ୍ରାଙ୍ଗନ ଅମୁଖାୟି ବିଦ୍ୟୋପାର୍ଜନ ହିଲେ ପର, ସର୍ବଦା ସଜ୍ଜନ ସଂସର୍ଗ ଓ ସଭ୍ୟମାଜେ ଗମନ-ଗମନ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ରତା ଏବଂ କିଞ୍ଚିତ୍ ଜୀବୋପାର୍ଜନ କରିବେ । ତନ୍ଦନତ୍ୱ, ସାବ୍ଦକାଳ ସଂମାରେ ଅବଶ୍ୟାନ କରିବେ ତାବେ ପିତା ମାତାର ପ୍ରତି ଅନୁତ୍ରିମ ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ଓ ପରମ ସତ୍ତ୍ଵେ ତୋହାଦିଗଙ୍କେ ଦେବବ୍ୟ ଶୁଙ୍କରା କରିବେ । ଏବଂ ସର୍ବକଳ ତୋହାଦିଗେର ଆଜ୍ଞାଧୀନ ଥାକିବେ । କଦାପି ତାହାର ଅନ୍ୟଥା କରିବେ ନା ; କାରଣ ପିତୃ ମାତୃ ଶୁଙ୍କନେର ଆଜ୍ଞା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିଲେ, ଅଗମୀନ୍ୟ ଐ ଛୁରାଜ୍ଞା ମହାନେର ପ୍ରତି ବିମୁଖ

ହେବ । ଆର ସକଳ ଶୁଧାର୍ଥିକଗଣ ମେଇ ନରାଧମକେ ସୃଗ୍ନ-
ପୂର୍ବକ ତାହାର ମୁଖାବଲୋକନ କରେନ ନା । ଅପିଚ ସାଧୁ-
ଗନ ପିତୃ ମାତୃ ଭକ୍ତିବିହୀନ ମହୁୟଗଣେ ପାପାଜୀ ଉଲ୍ଲେଖେ
ସ୍ପର୍ଶକ କରେନ ନା । କାରଣ ପିତା ମାତା ଓ ଭାତା ଭଗିନୀ
ପ୍ରଭୃତି ଆଜ୍ଞାନଗନ ପ୍ରତି କି ପ୍ରକାର ଭକ୍ତିବାବ ଓ ମେହ
ପ୍ରକାଶ କରିତେ ହୟ, କେବଳ ମେଇ ଶୁବ୍ରି ମହୋଦୟେରାଇ
ତାହା ବିଲକ୍ଷଣ ଅବଗତ ଆଛେନ ; ନଚେ ସେ ସମ୍ମତ ପାରଣ-
ଗନ, ଅଧୁନା ଧର୍ମାମେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହିତେହେନ ତୋହାରା, କେବଳ
ଶ୍ରେଣ୍ଯ ସ୍ଵଭାବେ ବଶୀଭୂତ ହିୟା ଅହରହଃ ପ୍ରମୋଦାର ମନୋ-
ରଙ୍ଗନାର୍ଥାଇ ବିଭ୍ରତ ଥାକେନ । ଆରଓ ତୋହାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା
ବା, ସୁର୍ତ୍ତତା ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ଅଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଯେଣକିଞ୍ଚିତ ଧର୍ମା-
ପାର୍ଜନ କରିଯା ଥାକେନ, ତାହା ଆର ହଦୟ ବିଲାସିନୀ
କାମିନୀର ଅଭିଲଷିତ ବିଷରେଇ ବ୍ୟାପ ହିୟା ଥାକେ । ତଭିନ୍ନ
ଅର୍ଯ୍ୟ କୋନ ବିଷରେ ବ୍ୟାପ କରିତେ ହିଲେ, ତୃକ୍ଷଣାଂୟ ଅମନି
ଅନ ମମାଜେ, ଆପରାଦିଗେର ସହମତ ଛୁରବସ୍ତାର ବିଷଯ ବିଜ୍ଞା
ପନ କରିଯା ଥାକେନ । ଏମନ କି, ଐ ଛୁରାଆଗନ, ସହି
ଜନକ ଜନନୀଦିଗେର ଅଶନ ଦସନାଭାବେ ପ୍ରାଣ ବିମୋହିନ
ହିତେହେ, ଏତାଦୃକ୍ ନିର୍ମାଳ୍ୟ ସମ୍ବାଦ ଅବଶ କରେ, ତଥାପି
ତୋହାଦିଗେର ମୁଖାବଲୋକନ କରେ ନା । ଇହାତେ ମେଇ କୁଳା-
ଙ୍କାରଗଣେର କଥା କି କହିବ, ତାହାରା କେବଳ ଏହି ଅଗତେର
କୟାରେ କାରଣ ଜୟ ପ୍ରହଣ କରିଯା ଥାକେ । ଅତ୍ୟବ ସାବ-
ଧାନ କ୍ରିୟମାନ କର୍ମେର ପୂର୍ବକାଳେ ବିଲକ୍ଷଣ ବିବେଚନା ପୂର୍ବକ
ତ୍ରୈ ପ୍ରତି ପ୍ରହନ୍ତ ହିସେ । ଆର ସାତିଶାର ଶକ୍ତା ସହକାରେ
ପିତା ମାତାର ସେବା କରିବେ ; କାରଣ, ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତା ସହକାରେ

ଦେଖ ଦେଖି, ସଥିନ ସାଲ୍ୟାବନ୍ଧାର ଭୂମି ଅବଶ୍ୟକ କରିତେ, ତଥିନ ମେହି ପିତା ମାତା ତୋମାର ପ୍ରତି କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୟା ବିତରଣ ପୂର୍ବକ ସମୁହ ବିପଦାର୍ଥବ ହିତେ ନିଷ୍ଠାରଣ କରିଯାଇଛେ; ଏବଂ କତ ଦୂର ଆୟାମ ସାଧ୍ୟେ ଲାଲନ ପାଲନ କରିଯାଇଛେ । ଏମନ କି ତାହା ଆୟାମ କରିଲେ ହରିଦୀର୍ଘ ହିୟା ଯାଏ । ଆହା ! ପିତା ମାତା କ୍ଷୁମ୍ୟଦାୟୀ ସମ୍ମାନଗଣକେ ବର୍ଦ୍ଧନ କରିବାର ସମୟ, ସେ କତଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶ ସହ କରିଯା ଥାକେନ, ତାହା ମହା ସମ୍ବନ୍ଧ ହିଲେଓ ବର୍ଣନାମାଧ୍ୟ । କାରଣ କଥିନ ସଦି ଐ ଶୈଶବ ସମ୍ଭାନେର କୋନ ପୌଡ଼ା ଉପଚ୍ଛିତ ହୟ, ତାହା ହିଲେ ତ୍ବାହାରା ଏତଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତାକୁଳମନେ କାଳାତିପାତ କରେନ, ସେ, ତ୍ରେକାଳେ ତ୍ବାହାଦିଗେର ପ୍ରାର ଆହାର ନିନ୍ଦା ପରିବର୍ଜିତ ହିତେ ହୟ । ଆହା ! ଏବମ୍ପକାର ପିତା ମାତାର ପ୍ରତି କେବଳ ବିମୁଢ଼ିଚେତାଗଣହି ଅକ୍ରୂତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେ; କିନ୍ତୁ ଭୂମି ତାହା କମାପି କରିବେ ନା । ତାହା ହିଲେ ପରିଣାମେ ନରକାଳେ ଗମନ କରିତେ ହିବେ । ଅତଏବ ତୋମାର ପାଲନ ନିମିତ୍ତ ତ୍ବାହାରା ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ସ୍ଵିକାର ଓ ମେହ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଛେ, ଭୂମି ଅବଶ୍ୟ କୁତ୍ତଜ୍ଞତା ପୂର୍ବକ ସର୍ବଦା ତାହା ଆୟାମ କରିବେ; ଭାବେ କମାଚ ବିଶ୍ୱାସ ହିବେ ନା । ତାହା ହିଲେ ତ୍ବାହାଦେର ଆଶୀର୍ବାଦେ, ପରମ ମୁଖେ ସଂସାର ସାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିତେ ପାରିବେ । ଆରଙ୍ଗ ଦେଖ, ଏ ବିଷମେ ଅନୁଷ୍ୟ କି, ପଣ ପକ୍ଷିଗଣେରେ ଚମ୍ଭକାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିତେ ପାଞ୍ଚରା ଯାଏ । ଏବଂ ତାହା ଦର୍ଶନ କରିଯା ଜଗନ୍ନ ପିତା ଅଗନ୍ଧିଶରେର ଅନୁକଳ୍ପାର ପ୍ରତି ଅମଂଖ୍ୟ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିତେ ହେ । କାରଣ ତାହାରା ମାନବଜ୍ଞାତି ଅପେକ୍ଷା ମହ-

ଆଂଶେ ହୀମବୁଦ୍ଧି ହଇସାଓ ଦ୍ୱୀପ ଶାବକଗଣଙ୍କେ ତୃପତିତ
ତଥୁ ଲକଣ ସକଳ ଚଞ୍ଚୁ ପୁଟେ ଆହରଣପୂର୍ବକ ମନୁଷ୍ୟଗଣେର
ନ୍ୟାୟ ତଦ୍ଵାରା ମୟତ୍ତେ ପ୍ରତିପାଳନ କରିଯା ଥାକେ ଏବଂ
ଏ ଶାବକଗଣେର ପ୍ରତି କୋନ ବିପଦ ସଟନା ହଇଲେ ତାହା
ହଟିତେ ଉତ୍ସାହିଗଙ୍କେ ଉତ୍କାର କରିବାର ନିର୍ମିତ ଆପନାର୍ଦ୍ଦିଗେର
ଆଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପବ କରିଯା ଥାକେ । ତାହାର ତାଢିପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ,
ଅଗମ୍ବଣୁଳେ ଜୀବ ମସ୍ତକେ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ଅତୀବ ଗୁରୁତରା
ହଇଲେଓ ତଥାଚ ଅପତ୍ୟ ବ୍ରେହ୍ମପାଶବନ୍ଧ ନିର୍ବନ୍ଧନ ଆପନାର୍ଦ୍ଦିଗେର
ଜୀବନ ଥାକିତେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଯାଇତେ ପାରେ
ନା । ଅତଏବ ସଥନ ପକ୍ଷୀ ଜାତିଦିଗେର ଆଜ୍ଞା ଆଜ୍ଞା ବିଷୟ
ଗୋଚର ବୁଦ୍ଧି ରହିଯାଛେ ; ତଥନ ମନୁଷ୍ୟ ଆତିର ଏତଦ୍ଵିଷୟେ
ମନୋଯୋଗ ହୋଇଥାଏ ଅତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆର ସଦି, ଅମଂଷ୍ଟାନ
ହେତୁ ବହୁ ପରିବାର ପରିପାଳନେ ଅକ୍ଷମ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଭିକ୍ଷା ସଂଖ୍ୟ-
ହିତାନ୍ତର ଭୋଜନେ ଦିବା ଅତିବାହିତ କରିତେ ହୁଁ, ତାହାଓ
ଉତ୍ସମ ; ତଥାପି ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆଜ୍ଞା ସଦୃଶ ଆଜ୍ଞା ବନ୍ଧୁଗଣେର
ପ୍ରତି, କଥନ ପ୍ରୀତି ଓ ଦୟାର ଝାମତା କରିବେ ନା । ଅତି-
ଶର ସତ୍ତ୍ଵ ସହକାରେ ତାହାଦିଗଙ୍କେ ବ୍ରକ୍ଷଣାବେଙ୍ଗନ କରିବେ ।
ଆର ଅଗତୀତଲେ ଦେହୀର ପକ୍ଷେ କାମାଦି ସଂଜ୍ଞକ କଏକ
ପ୍ରବଳ ବିପକ୍ଷ ଆହେ, ତାହାଦିଗଙ୍କେ ଆପନାର ଗାଣ୍ଡିର୍ୟ ଓ
ମହତ୍ୱଶବ୍ଦି ଅଧିବା ସମ୍ମାନବର୍ଜନମସ୍ତଚକ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର
ବଲିଯା କଦାଚ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାନା । କେନନା ତୁମି ତାହାଦି-
ଗଙ୍କେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଲେ, ମେହି ପ୍ରବଳ ରିପୁଗନ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା
ଶେଷେ ତୋମାଙ୍କେ ଏହି ସଂସାର ମଧ୍ୟେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ
କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇତେ ଅର୍ହତ କରାଇବେ । ତାହା ହଇଲେ ସୁଭର୍ମାଣ

তোমার পক্ষে এই জগদ্বিপক্ষমূল হইয়া উঠিবে। এবং জগন্মধ্যে, সকলেই তোমাকে একজন লোকানিষ্ঠকারী বলিয়া গণনা করিবে। অপিচ অস্থানকে অতি সন্তুর যত্ন-সহকারে পরিত্যাগ করিবে; কারণ, পরের শুণ বিষয়ে দোষারোপণ করিলে, নিন্দুকগণ মধ্যে পরিগণিত হইতে হয়। অতএব আপন শুণ ও অপরের দোষ ইহা মুখে প্রকাশ করা দূরে থাকুক অরণ্যেও কস্তাপিস্থান দান করিণ না; বরং আপনাকে সর্বদা রিম্বাভাজন ও ঘৃণাম্পদ বলিয়া বিবেচনা করিবে, কারণ যৌবনকাল দেহীর সম্বন্ধে অতি বিষম কাল; তৎকালে মাদক দ্রব্য পান ব্যতিরেকেও স্বভাবজ্ঞাত যৌবনমন্দেই যুবকগণের মনে গুরুতর গন্তব্য অন্নিয়া থাকে। এবং তদ্বারা ক্রমে তাহাদিগকে অজ্ঞান অস্ত্বকারে আচ্ছন্ন করে। তদনন্তর, ঐ অজ্ঞান অস্ত্বকারে আবৃত যুবকগণ, প্রায় সর্বদা বিপদ ঝুঁকে পতিত হইয়া থাকে। সে সময় সহপদেশজনিত জ্ঞানতরী নাথাকিলে, তাহা হইতে নিষ্ঠীণ হইবার আর কোন উপায় নাই। আর একালে, কাম, ক্ষোধ, লোভ মৌহ, মদ, মাংসর্য প্রভৃতি বজ্রবর্গের আচুর্ভাবে সাধু সম্মত নিয়ম সকল ও ধূর্তবিদিগের কৃত প্রত্যরূপালীভি ও আপনাকে স্বচ্ছতুর, জ্ঞানসংক সর্বিচেক বলিয়া বোধ হয়। এমন কি, সে সময়, এতাদৃক রিপুর পরতন্ত্র হইয়া উঠে, যে আপন মতের অন্যথাকারী সহপদেষ্টার হস্তক ছেদন করিয়াও ক্ষোধের শাস্তিকে লাভ করিতে পারে না। এবং মাদক দ্রব্য শেবন ব্যতীত আপনার শরী-

ରେର ସ୍ଥାନ୍ୟ ଓ ମନେର ନିର୍ମଳତା ଲାଭ କରିତେ ପାରେ ନା । ସର୍ବକ୍ଷଣ ସମବ୍ୟବହାରି ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ସମତିବ୍ୟାହରେ ଲୋକ ଗହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସକଳ କରିଯାଇ ତାହାଦିଗେର ପକ୍ଷେ କର୍ତ୍ତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବଲିଯା ବୋଧ ହୁଏ । ଅତଏବ ମେଇ ଘୋବନ ମନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ର କୁଳକଟ୍ଟକୀଗଣେର କଥା କି କହିବ ; ତାହାରୀ ଆପନାର ପରିତୃପ୍ତ କରଣାର୍ଥ ସଦି ଅନ୍ୟେର ପ୍ରତି ଅଶେଷ ପ୍ରକାର ଅନି-ଷ୍ଟାଚରଣ କରିଯାଇ ତତ୍ତ୍ଵିଷୟ ସଂପାଦନ କରିତେ ହୁଏ, ତଥାପି ତାହା ଅନାଯାସେ ଧର୍ମମାର୍ଗେ କଟ୍ଟକ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ସମାଧାନ କରିଯା ଥାକେ । ଏବଂ ଚରମେ ପରମପିତା ପରମେଶ୍ୱରେର ପ୍ରଜ୍ଞାଲିତ କୋପ ଦହନେ ଦାହନ ଭୟ ନା ରାଖିଯା ପରଦାରୀ ହରଣେ ଓ ଅନ୍ୟେର ପ୍ରତି ନିର୍ଦ୍ଦୟାଚରଣ କରଣେ ସ୍ତ୍ରୀଯ ଅଭୂତ ବଲିଯା ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରେ । ରିପୁ ଶକ୍ତାର୍ଥ ଶକ୍ତ ଇହା କଦାଚ ବିଶ୍ୱାସ ନା କରିଯା, ବରଂ ଉତ୍ତାଦିଗକେ ଅନୁଷ୍ୟେର ମୁଖେର ହେତୁ ହୃଷ୍ଟ ହଇଯାଛେ ବଲିଯା ଜନ ସମାଜେ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେ । ଏବଂ ତୃତ୍ରେରିତ କାର୍ଯ୍ୟେର ପ୍ରତି ବିରତି ନା ହଇଯା ବରଂ ଅନୁରାଗ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଅତଏବ ଏବୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନହୀନ ଘୋବନମନ୍ଦ ପ୍ରମନ୍ତ କୁଳପାଂଶୁନଗଣେ, ମହାୟ ମହାୟ ଧିକ୍ ! ଆର କି ବଜିବ, ସେହେତୁ ଐ ସକଳ ପଶ୍ଚାତାରୀ ଉତ୍ତର ଲୋକ ହିତେ ଅଷ୍ଟ ହୁଏ । ମେଇ ହେତୁ ତୋମାକେ ସାବଧାନ କରିତେଛି, ଯେନ ତୁମିଓ ଛରନ୍ତ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ରିପୁଦିଗେର ପରତନ୍ତ୍ର ହଇଯା ଛରାଚାରି ଦିଗେର ମତ ବେଦପ୍ରଣିହିତ ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟ ମଂଞ୍ଚାପିତ ଚିର ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମପଦ୍ମା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିଯା ମନକେ ପାପପଞ୍ଚିଲାଚ୍ଛନ୍ନ ଭୂରିରିକ ସଙ୍କଟ କଟ୍ଟକ ସଂଲଗ୍ନ ଅଧର୍ମ ପଦବୀତେ ପଦାର୍ପଣ କରିତେ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରିବା ନା । ଯେ ସମୟେ ଐ ଛରନ୍ତ

রিপুগণ তোমাকে আক্রমণ করিবার উপক্রম করিবে সেই
সময়ে শুমার্জিত বুদ্ধির অনুবলে মনকে ধৈর্য রজ্জুদ্বারা
বহুন পূর্বক বস্তু বিচার, ক্ষমা এবং চিন্ত প্রসংগতা, ইহা-
দিগকে সহায় করিয়া সুশাণিত জ্ঞানখঙ্গের দ্বারা কাম,
ক্রোধ, লোভ প্রভৃতি প্রবল অরিকুলকে ছেদন করতঃ
কার্য সকল সম্পাদন করিবে, যেন মানসবিকার বারিবাহ
হইতে চঞ্চল বায়ু উৎপাদিত করিয়া শেষে তরঙ্গ ভয়ে
সদ্গুরুপোদেশজনিত জ্ঞান রূপ কর্ণকে স্মৃত ইহয়া
আত্ম তরী বিপৎ সমুদ্রে নিমজ্জন করিও না । তাহা
হইলে অজ্ঞানতা হেতু শেষ দিবসে তোমার প্রতি সেই
ভূতভাবন বিশ্বপতি অমুকল্পার অভাব হইবে । এবং
তজ্জন্য তোমাকে দুষ্টর তমস লোকে পতিত হইতে
হইবে; কারণ পরিণামে পরমপিতা পরমেশ্বরকে
সুন্দর্যতীত অন্য কেহ তাহা হইতেউকৰ্ত্তা নাই । সেই হেতু
সর্বদা তাহাকে চিন্তা করিও; এবং সেই পরমেশ্বরকে
জীবগণ, কি প্রকার উপায় অবলম্বনে প্রাপ্ত হইতে পারে,
তাহাও সংকেপে বলিতেছি প্রবণ কর । প্রথমতঃ অন-
ধিকারী জন্য স্বজ্ঞাতীয় আশ্রম বর্ণিত ক্রিয়ার দ্বারা
নির্মল অস্তঃকরণ হইলে, জ্ঞান গুরু কথিত শ্রতি বাকেয়ের
প্রতি ও তন্ত্রিক্ষিট অভীষ্ট মন্ত্রের প্রতি দৃঢ় বিশ্বাস
করিতে হয় । কারণ বিশ্বাস না থাকিলে কোন কল দর্শন
না; অতএব সেই কৃত বিশ্বাস বাক্য জ্ঞানশঃ চিন্তে বিবেক
অবলম্বন পূর্বক ঘোগাভ্যাসে রত হইবে । পরে ঘোগাভ্যাস
দ্বারা বুদ্ধির নির্মলতা ও চিন্তের একাগ্রতা হইলে, ক্রমে

ଆପନି ସେଇ ସ୍ଵର୍ଗପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଉଦ୍‌ଦୟ ହିଁବେ; ଏବଂ ଉହା ସମୁଦ୍ଦିତ ହିଁଲେଇ ଅମନି ତୃତୀୟାଂଶୁ ମେଳେ ନିଷ୍ଠଳ ପରାତ୍ମକରେ ଯିନି ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଭର୍ମ ଅଧ୍ୟାତ୍ମାପଦ୍ଧତି କରଣ-କାରଣ ସ୍ଵର୍ଗପିଣ୍ଡୀ ଅବିଦ୍ୟା, ତାହାର ତିରୋହିତ ହିଁଯା ଯାଇବେ। ଅପିଚି ଯଥିନ ଏବମୁକ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧିଯୁକ୍ତି ଓ ସାଧନାମୁଖଲେ, ଅଜ୍ଞାନ ତମୋରାଙ୍ଗି ନାଶ କରିଯା ଜ୍ଞାନକ୍ରମ ମୂର୍ଖୀ ଉଦ୍‌ଦୟ ହିଁବେ, ତଥିନ ମୁତରାଂ ମେଳେ ପ୍ରଶ୍ନଟ ମାଯା ଜୀବକୁକୁ ଯୋଗୀର ସମ୍ବନ୍ଦେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାବେର ଅଭାବେ ବ୍ରଜ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରକାଶ ହେତୁ ଏକ ମାତ୍ର ଅଦ୍ଵିତୀୟ ବ୍ରଜଈ ସର୍ବତ୍ରାବଭାସମାନ ହିଁତେ ଥାକିବେନ ।

ଶୁଦ୍ଧିନ, ଶୁରୁ ନିକଟେ ଜ୍ଞାନକ୍ରମା ବ୍ରଜ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟାର ନାମ ଶ୍ରଦ୍ଧନ କରିବା ମାତ୍ର, ପ୍ରଥମତଃ ତାହାର ଚିନ୍ତା ଆନନ୍ଦନୀରେ ଭାସମାନ ହଇଲ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ଶକ୍ତିର ବହୁମତ ତାଃପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରଚଲିତ ଥାକା ବିଧାୟ, ଚିନ୍ତେ କିଞ୍ଚିତ୍ ସଂଶୟାପନ ହିଁଯା, ତଦ୍ଵିଷୟକ ସଂଶୟ ନିରୀକରଣ ମାନସେ ଧରଣୀବିଲୁପ୍ତି ହିଁଯା ଶୁରୁଚରଣେ ଅନିପାତ ପୁରଃମର ଯୁଗ୍ମକରେ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ବୋଧନ ପୂର୍ବକ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ହେ ଅଜ୍ଞାନ ତମୋରାଶମ ପ୍ରଭାକର ! ହେ ଭବାର୍ଣ୍ଣବ ପୋତ ନାବିକ ଶୁରୋ ! ଏ ଅନଭିଜ୍ଞ ଜନେର ପ୍ରଶ୍ନ ସାମରିକ, ଯଦି ଅଜ୍ଞାନତା ବଶତଃ କୋନ ଆଲିତ ବାକ୍ୟ ମୁଖ ହିଁତେ ନିଃଶ୍ଵତ୍ତ ହସ, ତଦ୍ଵିଷୟେ ନିତାନ୍ତ ଶରଣାଗତ ଜ୍ଞାନିଯା ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରିବେନ । ଏବଂ ଜିଜ୍ଞାସା ପ୍ରଶ୍ନେର ସଂଶୟ ଛେଦପୂର୍ବକ ଶରଣା-ଗତ ଶିଖ୍ୟେର ଅଭିଲାସ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାଂ ସାହାତେ ଆମି ଏ ଅଜ୍ଞାନ ଅପାରବାରିଧି ହିଁତେ ଅନାମ୍ବାସେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହିଁତେ ପାରି ତାହା କରିବେନ ।

প্রশ্নারভ ।

প্রঃ । শাস্ত্রজ্ঞ পশ্চিমগণ কহিয়া থাকেন যে, বিদ্যা শব্দের অনেক অর্থ আছে, কিন্তু সেই অর্থ, কি কি প্রকার তাহা কখন কাহারও মুখে প্রত হওয়া যায় নাই। অতএব অদ্য আপনার নিকট ছাই প্রকার বিদ্যা শব্দার্থ অবগত করিয়া সাংস্কৃতিক সংশয়াপন্নচিন্তা হইয়া জিজ্ঞাসা করিতেছি; অমুগ্রহ প্রকাশ পূর্বক বিদ্যা শব্দের এক প্রকার তাৎপর্যার্থ তাহা স্পষ্ট প্রকাশ করিয়া অর্থ প্রকাশ করুন।

উঃ । বিদ্যা ছাই প্রকার, শিক্ষাবিধি ব্যাকরণ ও জ্যোতির্বিদ্যা ও শিল্পবিদ্যা প্রভৃতি নানা শাস্ত্র অর্থাত্ যে সকল বিদ্যা ছারা সংসার প্রবর্তী জীব সকল, অর্থাত্ উপার্জন করিতে সক্ষম হয়। ঐ সকল ত্রিবর্গ সাধন শাস্ত্রাদির কারণ স্বৰূপ যিনি, তিনিই জীবের ভাস্তুকপা অবিদ্যা। এবং যিনি জীবের জীবস্তুভাব প্রণষ্ঠ কারিণী জ্ঞানকপা, তিনিই সাক্ষৎ মুক্তিদায়িনী ব্রহ্ম বিদ্যা।

প্রঃ । ত্রিবর্গ কাহাকে বলে ?

উঃ । ধর্ম, অর্থ, কাম।

প্রঃ । অর্থ কি ? যাহাকে পরমার্থ কহে, না, অপর কোন অর্থ আছে ?

উঃ । না, এ মে অর্থ নহে; ইহা ভারা কেবল পোষ্যবর্গাদি প্রতিপালিত হইতে পারে, অর্থাত্ বিষয় তোগ সাধনকর অর্থ *।

* যদ্যাচার বৈষ্ণবিক কার্য নির্বাচ হইয়া থাকে।

ପ୍ରେ । ଏ ଅର୍ଦେର ସାରା ଧର୍ମ କିମ୍ବା ଆଚାରାଦି ରଙ୍ଗା
ହିତେ ପାରେ ?

ଡଃ । ନା, ନା, ସାହାରା କେବଳ ମର୍ବଦୀ ଧନୋପାର୍ଜିନେ
ବ୍ୟାକୁଳ, ତାହାରା ଆର ମିଥ୍ୟା, ହିଂସା, ବିରୋଧ, ଓ
ବାଞ୍ଛବବର୍ଗେର ଅନାଦର କରିଯା, ସେଚ୍ଛାଚାରି ଚତୁଷ୍ପଦେର ମତ
ଅନ୍ୱରତ ଅହଂମଦେ ମତ ଥାକିଯା କେବଳ ମନୁଷ୍ୟଲୋକେ ଧୂମ-
କେତୁର ନ୍ୟାୟ, ଲୋକାନିଷ୍ଟକାରୀ ହିସ୍ତା ଜୀବନ ସାପନ କରେ ।
ତଥାଧ୍ୟେ ଯେ ମହାଆରା ଐ ସ୍ଵୋପାର୍ଜିତ ଅର୍ଥ ସାରା ରୀତ୍-
ମୁଖ୍ୟାୟି, ପିତା ମାତାର ଭରଣ ପୋଷଣ ଏବଂ ତୀହାଦିଗେର
ଆଜାପାଲନ ଓ ତୀହାଦେର ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ଭାସ୍ତ୍ର, ଏବଂ ସହୋଦର
ସହୋଦରାର ପ୍ରତି ଅଭିନ୍ନଭାବ, ଓ ମୁକ୍ତିପଥେ ମନୋନିବେଶ,
ସତତ ମାଧୁପଦ୍ମାଯ ପାଦ ଦିହରଣ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିଜନେର ସହିତ
ଅକ୍ରତିମ ପ୍ରେସ୍, ଆର ସ୍ଵଦେଶୀୟ ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେର ସହିତ
ସରଳକୁଦୟେ ସମ୍ଭାବଣ, ଦରିଜ୍ଜେର ପ୍ରତି ଦୟା ବିତରଣ, ଆଜ୍ଞା-
ଭିମାନ ପରିତ୍ୟାଗ, ମକଳେର ପ୍ରତି ସମଭାବ ପ୍ରକାଶ, ନ୍ୟାୟ
କପେ ଧନୋପାର୍ଜିନ, ମଦା ପ୍ରିୟ ଅର୍ଥ ମନ୍ୟବାକ୍ୟ ମନ୍ୟାବଣ,
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂସନ ଏବଂ ଅତିଥି ମନ୍ଦକାର ଅର୍ଥାଏ ଏବମୁକ୍ତ
ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ମାଧୁମୟତ କାର୍ଯ୍ୟ ମକଳ କରିଯା ଥାକେନ ତୀହାରାହି
ହିଲୋକେ ଧନ୍ୟ ଓ ମଂସାରାତ୍ମମେ ଥାକିଯାଉ ଜ୍ଞାନମୟୀ
ବ୍ୟକ୍ତିବିଦ୍ୟାକେ ଲାଭ କରିଯା ଚରମେ ମୁକ୍ତିର ଭାଜନ ହିତେ
ପାରେନ । ଅନ୍ୟଥା ସେଇ ଅର୍ଥ ଏବଂ ଅର୍ଥକରି ବିଦ୍ୟା ଉତ୍ସମ୍ଭାବ
ଭୟକୁ ଓ ଭୟକୁରୀ ହିସ୍ତା ଉଠେ; ଅର୍ଥାଏ କଥିତ ନିମ୍ନମେର
ବିପରୀତାଚାରି କର୍ତ୍ତାକେ ଅଧିପତିତ ହିତେ ହୁଏ ।

প্রঃ । মোক্ষ জ্ঞানদাত্তি ব্রহ্মবিদ্যা দ্বারা কি শরীর পাত ভিন্ন ইহলোকে অর্থাৎ শরীর বর্তমানে মুক্তি বা জ্ঞানমাত্ত হইতে পারে না ?

উঃ । অনন্য চিন্তা হইয়া সেই পরম পুরুষে উপাসনা করিলে ব্রহ্ম বিদ্যা প্রকাশ পাব ; তাহা হইলে জীবৎ শরীরেই মুক্ত হইয়া যোগী, সেই পরাম্পর নির্মিকার নিয়ময় জগদাশ্রয়ের অপার মহিমার প্রভাব অমুভব করতঃ সদা ব্রহ্মজ্ঞানামন্দে আনন্দিত থাকেন ।

প্রঃ । ভাল, ত্রিবর্গাস্তর্গত যে ধর্মের কথা উল্লেখিত হইয়াছে, উহা কোন ধর্ম ?

উঃ । উহা সংসার প্রবৃত্তি কৃপ ধর্ম ।

প্রঃ । কাম কাহাকে বলে ?

উঃ । বিষয়াদিতে সন্তোগ বাসনা ।

প্রঃ । এ সকল এক প্রকার বোধ গম্য হইয়াছে একশণে, প্রস্তাবিত জ্ঞানবৰ্যী ব্রহ্মবিদ্যা কি কৃপে উভব হইতে পারে, তাহা প্রকাশ কৃপে বর্ণন করুন ।

উঃ । মনে গৃহীত বৈরাগ্য হইয়া সদা অধ্যাত্ম অর্থাৎ ব্রহ্ম প্রতিপাদক শাস্ত্র সকলের সমালোচনা, আচার্য সেবা, ইন্দ্রিয় বিনিগ্রহ, অন্ত মৃত্যুদি ছৃংখ মনে মনে পর্যালোচনা এবং শ্রদ্ধির মতানুসারে ঝঁপ্রে নিষ্ঠ হইয়া নিত্য মিজ্জনে অবস্থান পূর্বক যোগাভ্যাস, এই সকল কর্ম অভিমান শূন্য হইয়া মনঃ শুচি পূর্বক অনুস্থান করিলে ব্রহ্ম বিদ্যা উদয় হইতে পারে ।

ଅଃ ! ସ୍ୟାକରଣ, ଅଭିଧାର, ଧାତୁପାଠ, କାବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି
କି, ତବେ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ର ନହେ ?

ଉଃ । ନା, ତତ୍ତ୍ଵରା କେବଳ ସଂକୃତ ଭାଷାଯ ଜ୍ଞାନ ଜମେ
ମିତ୍ର; ନଚେ ତାହାତେ ମୁଗ କଳ କିଛୁଇ ନାହିଁ

ତବେ ଯେ, ଅଙ୍ଗଭାଗ ଶକ୍ତିର ପୋଷକକାରକଗଣ, କେବଳ
କାକି ଶିକ୍ଷାୟ ଅତିଶ୍ୱର ଯତ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେନ,
ତାହାତେ କେବଳ ତାହାଦିଗେର ଧର୍ମ କାକି ଦିଲ୍ଲୀ କାକିତେ
ପଡ଼ା ଲାଭ ହୁଏ ମାତ୍ର; କିନ୍ତୁ ସ୍ୟାକରଣ ସାହିତ୍ୟାଦିକେ ଜ୍ଞାନ
ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଶେଷ ଉପଯୋଗି ବଲିଯା ଅବଶ୍ୟଇ ସ୍ଵାକ୍ଷର
କରିତେ ହେବେ । ଆହା ! କି ଆକ୍ଷେପେର ବିଷୟ, ଆଧୁ-
ନିକ ଆରୋପିତ ମାତ୍ର, ପ୍ରାଚ୍ଯର ଅତିପାଦ୍ୟ ପରିହାର
କରିଯାଇ ବୁଝା କାଳକ୍ଷେପଣ କରେନ । ଅତଏବ ତୋମାର ଘାକର
ଗାନ୍ଧି ବିଷରେ ଜିଜ୍ଞାସାର ପ୍ରମୋଜନ ନାହିଁ; ସତ୍ୟଧର୍ମ ବିଷରେ
କିଛୁ ଜିଜ୍ଞାସା ଥାକେ ବଳ ।

ଅଃ । ଇଦାନୀଂ ଆପନାର ପ୍ରମାଦେ ବ୍ରଜବିଦ୍ୟାର ବିଷୟ
ବୁନ୍ଦି ଅମୁମାରେ ନିଶ୍ଚଯ କରିଲାମ; ପୁନଶ୍ଚ ସତ୍ୟଧର୍ମ ବିଷରେ
ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟ ଏହି, ପୁରୁଷାର୍ଥ ସାଧନ ବିଦ୍ୟା, ଏହି ଯେ, ଗୌରବାନ୍ତିତ
ବାକ, ମହାଭାଗଣ ଅତିରିତ ବଲିଯା ଉପାଦିତ ଆହେ; ମେ
ଅର୍ଥକରି ବିଦ୍ୟା କି ମୋକ୍ଷଜ୍ଞାନକରି ବିଦ୍ୟା ?

ଉଃ । ମେହି ମୋକ୍ଷ ଜ୍ଞାନଦାତୀ ବ୍ରଜବିଦ୍ୟା ।

ଅଃ । ମେ କି ମହାଶୟ ! ଇଦାନୀମୁଣ୍ଡନ ସହଭାବି ପଞ୍ଜି-
ତାଭିମାନି ମହାଶୟରଗଣ ଯେ, ମେ କଥାର ବିଶ୍ୱାସ ନା କରିଯା
ଦୋଷାରୋପଣ କରିଯା ଥାକେନ ?

উঃ। দেখ, আপাততঃ ক্ষণিক সুখকর অর্থই ভ্রম,
ইত্যাকার জ্ঞানবিশিষ্ট মমুষ্যগণ, চির সুখকর তত্ত্ব-
জ্ঞানামুধির অমৃতকৃপ *অমৃত আস্থাদনে আপনারা স্বয়ং
বিমুখ হইয়া শেষে স্বীয় আচরিত পথের অন্য পদ্ধতিগ্রন্থ
বিমৃচ লোকদিগকে আপন গতি অনুযায়ী পথাবলম্বন করা
ইটীর নিমিত্ত সতত চেষ্টা করিয়া থাকে। যেমন মাদক
দ্রব্য সেবনশীল ব্যক্তি স্বীয় স্বভাব বিক্রীত অসৎমার্গের
প্রশংসা করিয়া আপন পথের অর্যাচারি পথিকগণকে
মমুষ্য বলিয়া গণনা করে না। তেমনি পূর্বোক্ত ব্যক্তি
গণও অর্থকর অর্থে পার্জন বিমুখ, সুবিজ্ঞ জ্ঞানদক্ষ
সদাচারিগণকে মমুষ্যত্ব বিহীন ভঙ্গ বলিয়া সম ব্যবহারি
নৌচ প্রকৃতি যাবস্থাদন অর্থপরায়ণ দ্বিপদ পশুর নিকটে
বুথা বাগাড়ম্বর করিয়া থাকে। তন্মিতি কি তাহাতে
ক্ষেত্রিক হওতঃ ধৰ্ম পরায়ণ ব্যক্তিকে স্বীয় ধৰ্ম পরিত্যাগ
করিয়া তদন্ত্যাবলম্বন করিতে হইবে? না, তাহাদের
মেই অঙ্গোত্থ্য বাক্য শ্রবণ করিয়া জ্ঞানিত হইতে
হইবে? অর্থাৎ জ্ঞানিগণের তাহা কলাপি সন্তবে না;
কেন না, সুরাপানে ঘূর্ণায়মান অঙ্গনবন্ধুক কূটভাষি
ব্যক্তিয় প্রতিকার করিতে গিয়া কেহ কখন সুরাপান
করিয়া থাকে না। ভাল, আর এক কথা জিজ্ঞাসা করি,
অঙ্গ সৌষ্ঠব সমস্তিতা সুখেোপভোগিনী বারাঙ্গনার
স্বাধীনতা সৰ্বনে, কি কুলকামিনীগণের সতীত্ব, লজ্জা,
ধৈর্য, কুল গৌরবাদি পরিত্যাগ করিয়া মেই পংপজৱক

ଧର୍ମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ହୋଇବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ହୋଇବା ଦୂରେ ଥାକୁକୁ
ତାହା ପତିପରାୟନାଦିଗେର ଭରଣ କରା ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ତବେ ସଂସାରେ ସ୍ଥିତ ହଇଯା ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହାରେ
ଧର୍ମମୁଗ୍ରତ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବଟେ,
କିନ୍ତୁ ତାହା ନା କରିଯା କେବଳ ଆତ୍ମ ଅନିଷ୍ଟକର ମିଥ୍ୟା,
ଦେବ, କ୍ରୋଧ, ବଞ୍ଚନା, ଚୌର୍ଯ୍ୟାଦି ବ୍ୟବସାୟ ଆଶ୍ରମ କରିଯା ଯେ,
ଧର୍ମ ଉପାର୍ଜନ କରା, ମେ ନିତାନ୍ତ ବିମୁଢ଼େର କର୍ମ । ଯେହେତୁ
ଇହମୋକେ ଲୋକତଃ ବିଲକ୍ଷଣ ନିଷ୍ଠା ଓ ରାଜଶାସନ, ପରି-
ଧାରେ କ୍ରିୟାକଳ ଭୋଗଜନ୍ୟ ଭୟକ୍ଷର ମୂର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗଶାସନ, ଇହ
ଉତ୍ତମ ଲୋକେଇ ସଂସ୍ଥାପିତ ରହିଥାଛେ; ତବେ ଏମନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-
କପ ଦେଖିବିଧାନ ସ୍ଵର୍ଗେ, କେବଳ କୁଟୁମ୍ବ ପରିପୋଷଣ ନିମିତ୍ତ
ଭୂରି ଭୂରି ଅଧର୍ମ ମଞ୍ଚରେ ଧରୋପାର୍ଜନ କରିଯା ସ୍ତ୍ରୀଯ ଲୋଧ୍ୟ
ପ୍ରକାଶେ ପ୍ରୟୋଜନ କି ? କେବଳ ତାହାତେ ଅମୃତିକ୍ରିୟା
କରଣେର ସାହସୀ ହୋଇବା ମାତ୍ର ।

ଥ୍ରେ । ଭାଲ ମହାଶୟ ! ମର୍ବ ଧିଷ୍ୟେ ଅନଭିଜ୍ଞ *
ହେଇଯାଓ ଐ ମକଳ ଛୁଟଗଣ, ମାଧୁମଧ୍ୟ, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ
ସୁକ୍ରିୟକୁ ବିଷଯେ, ଅଶ୍ରୁକୁ ଏବଂ ଆପନାତେ ଅଖିଲ ଶ୍ରେ
ସମ୍ପନ୍ନ ଗୁଣେର ପ୍ରତୀଯମାନ କରେ, ତାହାର କାରଣ କି !

ଉଠି । ଇହାର କାରଣ, ଅଜ୍ଞାନ ଦର୍ପଣେ ଆପନ ଅନୁକପ
ଦର୍ଶନ କରିଯା ତ୍ରୈପ୍ରୟୁକ୍ତ ଏହି ଜଡ଼ଦେହେ ମନେର ଆସ୍ତବୋଧ
ହୋଇବାତେଇ ଯତ ଅନର୍ଥ ସଟିଯା ଥାକେ, ବିଶେଷତଃ କାହାକେବେ
ବା ମେଇ ମନେର ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟା ପ୍ରାଣ ଅହନ୍ତାବେର
ଆଧିକ୍ୟ ହେତୁ ଇହମୋକେ ଲୋକାଚାର ମସଙ୍କେ ହାସ୍ୟାମ୍ପଦ ଓ

* ବିର୍କୋଧ ବୋଧଗମ୍ୟ ।

ପରଲୋକେ ପରମ ପୁରୁଷାର୍ଥ ସାଧନେ ବଞ୍ଚିତ ହିଁତେ ହୟ । ଅତଏତ ଉଥର ଆଧିକ୍ୟ ହିଁଯା । ଉତ୍ସଲୋକ ହିଁତେ ପତିତ କରିଯା ଥାକେ, ଅର୍ଥାଏ ଆମି ଧନୀ, ମାନୀ, ଗୁଣୀ, ଜାନୀ, ସହିବେଚକ, ଶୁଚତୁର, ସଦ୍ଵକ୍ତ୍ତା, ସଦାଶୟ ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଣସଂପଦ ଆପନାତେ ବୋଧ ହିଁଯା ଥାକେ । ଯେମନ, ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରେ ସକଳେରଇ ବହୁକଣ ଦର୍ପଣେ ଆଉ ପ୍ରତିବିଷ୍ଵ ଦର୍ଶନ କରିଯାଏ ଆପନାକେ କଦାପି କଦାକାର ବୋଧ ହୟ ନା, ବରଂ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶୁଦ୍ଧର ବଲିଯାଇ ବୋଧ ହୟ; ତେବେନି ମନ୍ଦ, ଅଞ୍ଜାନ ଦର୍ପଣେ ଚିତ୍ତନୟେର ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟା ଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ତାହାତେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ବିକାର ବିଶିଷ୍ଟ ହିଁଯା । ଆମି ସକଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଇତ୍ୟାକାର ଅହଙ୍କାରେର ଉତ୍ସପତ୍ର କରିଯା ଥାକେ । ଅତଏବ ସେଇ ମାନସବିକାରୋତ୍ସପନ ପାପାଚାର ସାଧନବିଷ୍ଵକାରକ, ଅହନ୍ତାବ ସ୍ଵର୍ତ୍ତେ ନିଷ୍ଠାର ନାହିଁ । କେବଳ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜେତୀ ଯୋଗିଗଣଇ, ସେଇ ସର୍ବାନିଷ୍ଟକାରି ଅହଙ୍କାରକେ ପରାଜିତ କରିଯା ପ୍ରତିନିଯତ ଜଗଦୀଶ୍ଵର ଚିନ୍ତାୟ ନିଯୁକ୍ତ ଥାକିଯା ନିର୍ବାଣପଦକେ ଲାଭ କରିଯା ଥାକେ ।

ପ୍ରଃ । ଜଗଦୀଶ୍ଵର କି ପ୍ରକାର କୃପଧାରୀ ?

ଉଃ ତିନି ନିରାଶ, ନିଷ୍କ୍ରିୟ, ଶାସ୍ତ୍ର, ନିରବଦ୍ୟ, ନିର୍ଭ୍ରମ, ଅମୃତେର ଆକର ଏବଂ ଦନ୍ତଦାରୀ ଅନଳେର ନ୍ୟାୟ ନିର୍ମଳ, ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧ ହିଁତେ ଭିନ୍ନ, ବାଞ୍ଚାନୋହଗୋଚର, ପ୍ରତିନିଯତ ସୌମ୍ୟ ମହିମାତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆହେନ । ତିନି ଆକାଶେର ନ୍ୟାୟ ସର୍ବଗତ ଓ ନିଷ୍ଠ ।

ପ୍ରଃ । ଭାଲ, ସାକାର ଦେବ ଦେବୀ ତବେ କି ?

ଉଃ । ବାଞ୍ଚାନ୍ତ ଅଗୋଚର ଭକ୍ତେ ପୁନ୍ତଲିକାଦିଚଲେ, ସାମାନ୍ୟ ବାଲକବ୍ୟ ଅଞ୍ଜନିଗେର ଦୃଢ଼ ବିଖ୍ୟାନ ହେତୁ, ଅଥଚ

ଚିତ୍ତାର ଘୋଗ୍ୟ କଳ୍ପିତକାପେର ପ୍ରତିପତ୍ତି କରା ମାତ୍ର ଅର୍ଥାଏ
ସାହି ଅପ୍ରଶାନ୍ତମନାଃ ଅନଧିକାରି ଭକ୍ତଗଣେର ଉପାସନାର
ନିମିଷ୍ଟ, ମେହି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅବ୍ୟମ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅଛେତ ଚିନ୍ମୟ ନିଷ୍ଠଳ-
ବ୍ରଜକିରଣ, କାର୍ତ୍ତ ଲୋକ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରସ୍ତରାଦିତେ, ଶାସ୍ତ୍ରକାରକେବେଳେ ଏକପ
ଯୁକ୍ତି କୌଶଳେ ଧ୍ୟେ କାପର କଳ୍ପନା ନା କରିତେବ ତାହା
ହିଲେ ଏ ସକଳ ଅନଭିଜ୍ଞ ଜନ୍ମଗଣ, ନାସ୍ତିକତାବତ୍ରେ
ବିଚରଣପୂର୍ବକ ଏହି ଜଗତୀତଳେ, ଧର୍ମକଟକ ସ୍ଵରୂପ ହିଁଯା
ଘୋରତର ଅନିଷ୍ଟ ଉତ୍ୱପାଦନ କରିତ ।

ପ୍ରଃ । ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ଏ ଜଗତେର କାରଣ କି ନା ଏବଂ
ତାହାର କାରଣରେ ପ୍ରମାଣ ମିଳି ହିଲେଓ କିର୍ତ୍ତପ ଯୁକ୍ତିବଳେ
ଅନୁମାନ ହିଁବେ ଏବଂ ଏ ଅନୁମିତି ପଦାର୍ଥଇ ବା କିର୍ତ୍ତପ
ଉପାୟାବଳସମେ ସୁପ୍ରେକ୍ଷଣ ଅନୁଭବ ହିଁତେ ପାରିବେ ?

ଉଃ । ଆଦିତ୍ୟାଦିତୈଜ୍ଞ ପଦାର୍ଥଅବଧି, ଦେହାଦି ସ୍ଥାବର
ଅନ୍ତର୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଖିଲ ଜଗତେର କାରଣ, ଯେ ମେହି ସର୍ବେଶ୍ୱର
ପରମାତ୍ମା, ଇହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵୀକାର କରିତେ ହିଁବେ, ଯେହେତୁ କାରଣ
ବ୍ୟତୀତ କଦାପି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମପନ ହସନା; ଅତଏବ ଏହି ଜଗତେର
ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ପର୍ଯ୍ୟାଳୋଚନା କରିଯାଇ ଇହାର କାରଣକେ
ଅନୁମାନ ଦ୍ବାରା ସ୍ଥିର କରିତେ ହିଁବେ । ସଥନ କୌମରାବଙ୍ଗାମ
କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟ ଅନଭିଜ୍ଞତା ବଶତଃ ପ୍ରଥମତଃ କେବଳ ବକ୍ତ୍ଵବର୍ଗ-
ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହିଁଯା ତାହାଦେର ବାକ୍ୟମାତ୍ରେ ନିର୍ଭର କରତଃ
ଶରୀରୋତ୍ୱାଦକ ଉତ୍ୱ ଦର୍ଶକୀକେ ତାତ୍ପର୍ୟାର୍ଥ ବୋଧେ ମନ୍ଦମ
ନା ହିଁଯାଇ ପିତା ମାତା ଇତ୍ୟାଦି ଶର୍ମମାତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରା
ଯାଇ, ଏବଂ ବରଃ ପ୍ରାଣେ ଅର୍ଥାଏ କଥକିଂବ ବିଷମ ବୋଧାନମ୍ବର,
ଆୟବଙ୍କ ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ମ ମୁହଁର ମାତୃଗର୍ତ୍ତ ହିଁତେ ସଂମାର୍ଦ-

গমন ক্রিয়াদি দর্শন করিয়া, দেহোৎপত্তির কারণ যে, পিতা মাতা, তৎকালে ইহা বিলক্ষণক্রমে অনুমান হইয়া থাকে; পরম্পরাগত পূর্ণ যৌবনকালে, সহধর্মীণী সহ বৈকৃত কার্য্যানন্দের এ স্তুর গর্ত্ত সমূত্ত সন্তানে সম্ভর্ণন করিয়া স্পষ্টই প্রতীয়মান হয় যে, যদীয় কৃত বপন বীজই এই সন্তানোৎপত্তির কারণ, এ বিষয়ে আর কোন সংশয় নাই। তবে যদি একটা দেহমাত্র উৎপন্নের কারণ বিজ্ঞান করিতে হইলে, প্রথমতঃ বক্রবর্গের শুভ বাকে বিশ্বাস, দ্বিতীয়তঃ অপরের সন্তানোৎপত্তির দৃষ্ট করিয়া অনুমান, তৃতীয়তঃ আচ্ছাদিত সন্তানে লক্ষ্য করিয়া স্পষ্টান্তর এবং স্পৃকার বছ পরিশ্রম সাধ্য করিয়া ঐ কারণকে অবগত হইতে হইল, তখন এই সমস্ত জগতের কারণকে জানিতে হইলে, ঐক্যপ পূর্ববৎ যত্পু পাওয়াই উচিত অর্থাৎ প্রথমতঃ বেদোক্ত আচার্য বাকে বিশ্বাস করিবে। তদনন্দন, সোম, শুর্য, তারকাপ্রভৃতি জ্যোতিগণ ও নিদাঘ, প্রায়ট, শরদাদি আতুগণ ইহাদিগের যথা নিয়মে উদয়াদি কার্য্যের প্রতি অবলোকন করিয়া ঐ সকল নিয়ম্যদিগের নিয়ন্ত্রণ অনুস্থান করিবে, তাহা হইলেই জগতের কারণ কে স্থির হইবে। অর্থাৎ যদি প্রশাসিতা না ধাক্কিত তাহা হইলে যামনীতে শুর্য এবং দিবাতাগে রজনীপতি ও নক্তাদির উদয় হইতে পারিত, অথবা প্রতিনিয়ত বিজ্ঞাবরী বর্তমান ধাকিয়া এই অগতকে বিশৃঙ্খল করিয়া জন্ম সহজে বহুমত অনিষ্ট উৎপাদন করিতে পারিত। অতএব এই সমস্ত কার্য্যকে সমালোচনা করিয়াই অবশ্য কারণকে অনুমান

କରିତେ ହିବେ ତନମନ୍ତର, ଆଚାର୍ୟୋପଦିଷ୍ଟ ମହାବାକ୍ୟ ଅହ-
ରହ ଶ୍ଵରଣ କରତଃ ବାସନା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ବିଜନେ ଯୋଗା-
ଭ୍ୟାସପୁର୍ବକ ଧାରଣାଶୀଳ । ବୁଦ୍ଧିର ଦ୍ୱାରା ସଥିନ ଟ୍ରେଷ୍ଟର ଚିନ୍ତାମ
ଚିନ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା ହିବେ, ତଥିନ ସମାଧିକାଲେ ମେଇ ପ୍ରଶାନ୍ତ
ମନୀ ଜିଞ୍ଜେନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗୀ ରଚିତ ପ୍ରସନ୍ନତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅବଶ୍ୟାଇ
ବ୍ରଜାବନ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟାଗ୍ରହିତେ ଅନୁଭବ ହିବେ ।

ପ୍ରେୟ । ପୂର୍ବେ କହିଯାଛେନ, ବ୍ରଜ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଏବଂ ସର୍ବ
ବ୍ୟାପୀ । ଡାଳ, ତ୍ାହାର ସର୍ବବ୍ୟାପିତ୍ତ ଓ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟମ୍ଭ ସିଙ୍କ
ହିଲେଓ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ବାଜ୍ରାନଃ ଅଗୋଚର ମେଇ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ
ପୁରୁଷକେ ତବେ କିଥିକାର ସାଧନମିଳିଅର୍ଥାଂ ପ୍ରାପ୍ତ ହିବେ ?
ଅନୁଗ୍ରହପୁର୍ବକ ଏହି କିଜ୍ଞାନିତ ବିଷୟ, ବିଶ୍ଵାରଙ୍ଗପ ବ୍ୟାଖ୍ୟ
କରିଯା ଏ ପଦାନ୍ତିତ ଶିମ୍ୟେର ସଂଶୟ ନିଯ୍ୟାଶ କରନ୍ ।

ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ । ମୂର୍ଖ, ଚନ୍ଦ୍ର, ନକ୍ଷତ୍ର, ମନୁଷ୍ୟ, ପଣ୍ଡ, ପକ୍ଷି, କୌଠ,
ପତଙ୍ଗ, ଲତା, ଗୁର୍ବା, ଆକାଶ, ମହି ମହୀଧର ଅବଧି ମେଇ
ବିଶୁଳେକପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସାବତୀର ଦୃଶ୍ୟାଦୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଆଛେ, ତାହା
ସମନ୍ତରେ ମେଇ ସର୍ବଶକ୍ତିମାଳ ପରମେଶ୍ୱରର ପରା ଓ ଅପରା
ଶକ୍ତି ପ୍ରତାବ ମାତ୍ର; ତଥାଦ୍ୟ ଅନୁଗଣ ଅର୍ଥାଂ ଚେତନ ପଦାର୍ଥ
ମାତ୍ରେ ଚୈତନ୍ୟକୁପିନୀ ପରାଶକ୍ତି ପ୍ରତାବେ ମନେର ଇଚ୍ଛାପତ
କାର୍ଯ୍ୟ ମଞ୍ଚାଦିନେ ମନ୍ତ୍ରମ ହର । ଏବଂ କ୍ଷାବର ମାତ୍ରେଇ ଅର୍ଥାଂ
ପାଦପ ପ୍ରକ୍ରିୟର ଅପରା ଶକ୍ତି ପ୍ରତାବେ ଶରୀର
ପରିବର୍କମାଳ ହିଲା ଥାକେ । ତବେ ମୁତରାଂ ମେଇ ଜଗଦୀଶ୍ୱର
ହିତେ ଜଗନ୍ତ ଅଭିମ ଦ୍ୱୀକାର କରିତେ ହିବେ, ଅତ୍ରେବ ତିନି
ସେ, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ତାହାର ଆର ସଂଶୟ ନାହିଁ । ଏବଂ ମେଇ ବିଶୁଳ
ଚୈତନ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଃପଦାର୍ଥଦିଗେର ପରମ

ଜ୍ୟୋତିଃସ୍ଵରୂପ ଅର୍ଥାଏ ଲୋକ ପ୍ରକାଶକ ମୂର୍ଖୀଙ୍କ ତାହାର ଜ୍ୟୋତିଃ ଆଶ୍ରମ କରିଯାଇଗଢ଼ିକେ ପ୍ରକାଶ କରିତେ ମନ୍ଦମ ହେଁନ । ଏକାରଣ ତିନି ଜଗତୀଙ୍କ ସମ୍ମତ ପଦାର୍ଥ ହିତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଲିଯାଇ କଥିତ ହେଁନ ଏବଂ ମକଳେର ଅନ୍ତର୍ଧାମୀ, ପ୍ରାଣି-ଦିଗେର ପ୍ରାଣ, ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରେରଣକର୍ତ୍ତା ଅର୍ଥାଏ ଯିନି, ଅସ୍ମଦାଦିର ବୁଦ୍ଧି ବ୍ରତିକେ ମୋକ୍ଷପ୍ରଭୃତି ସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଯୋଗ କରିତେ ଛେନ, ତିନିଇ ଜଗମୃତ୍ୟ ଭୟବୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଦିଗେର କର୍ତ୍ତକ ଉପାସନୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟମ ଭକ୍ତ । ଅତେବ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବିଷୟେ ଆରକୋନ ସଂଶୟ ରହିଲନା, ଯେହେତୁ ଇହା ବ୍ରକ୍ଷ ପ୍ରତିପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ରେ ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ଆଛେ । ତବେ ଯେ ତାହାର ବାଞ୍ଚନଃ ଅଗୋଚରତ୍ବ ଇହା କି ପ୍ରକାରେ ମିଳି ହିବେକ ଏଇ ଏକ ସଂଶୟ ଆଛେ । ଇନ୍ଦ୍ରନୀଏ ସେଇ ବିଷୟେର ଯଥାଶକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟାତ୍ମର କରିତେଇ ନିବିଷ୍ଟମନା ହେଁଯା ତାହା ପ୍ରଣିଧାନ କର । ସମ୍ମିଳିତ ତତ୍ତ୍ଵୀ ସହ୍ୟୋଗେ ତାଲ ସୁମ୍ଭୁତ ସଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରବଣେ ତଦ୍ସଂଗତ ଶୂର ଲମ୍ବଜନିତ ଆନନ୍ଦ, ଉତ୍ସରୋତ୍ତର ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଁଯା ମନେର ଚିତ୍ତାଦି ବିନଷ୍ଟ କରିଯାଇ ତ୍ରୈକାଳୀନ ଯେକପ ଅପାର ବିଷୟା-ନମ୍ବେର ଉଦୟ କରେ, ତାହା ପ୍ରାମ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ବିରାଜିତ ଥାକିଯା ଓ ତଥାଚ ଅଦୃଶ୍ୟ ଓ ଅବକ୍ଷର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଯେକପ ବେଦନାନ୍ତାନଷ୍ଟିତ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ସ୍ଵରୂପ କ୍ଷେତ୍ରକାଦି ଦୃଷ୍ଟି ହିଲେ, ତତ୍ତ୍ଵନିତ ବେଦନା ପଦାର୍ଥ କରାପି ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟେର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହିତେ ପାରେ ନା; କିନ୍ତୁ ଅଗୁଡ଼ବ ମିଳି ଅନାମାନେ ହେଁଯା ଥାକେ । ସେଇକପ ସଂଶୟରହିତ ବୁଦ୍ଧିର ନିର୍ମଳତା ପ୍ରଭାବେ, ଅଜ୍ଞାନଭିମର୍ତ୍ତରକପ ଜ୍ଞାନ୍ସୂର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ମଦିତ ହିଲେ, ସେଇ

ମିତ୍ୟଜ୍ଞାନମୟ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରଭ ସର୍ବାନନ୍ଦମୟ ପରମାତ୍ମାର
ଅମୁତବ ହଇଯା ଥାକେ ।

ପ୍ରଃ । ହେ ଶ୍ରୀ ! ବଲଦ୍ଵାରା ନିଯୋଜିତେର ନ୍ୟାୟ, ଇଚ୍ଛା
ନା କରିଲେଓ ପ୍ରାଣୀମୂଳ କାହାର କର୍ତ୍ତ୍ରକ ପ୍ରେରିତ ହଇଯା
ପାପକର୍ମ ଆଚରଣ କରିଯା ଥାକେ ?

ଉଃ । ରଜୋଗୁଣ ହିତେ ସମୁଦ୍ରପତ୍ର ଛପ୍ତୁରଣୀୟ ମହାପାପ
ସ୍ଵର୍କପ ଏଇ କାମଇ, କୋଥ କାପେ ପରିଣତ ହଇଯା ପ୍ରାଣିଗଣେ
ପାପ କର୍ମ ଆଚରଣେ ନିଯୋଜିତ କରେ; ଅତ୍ୟବ ଇହାକେଇ
ଜଗତୈରି ବଲିଯା ଜାନିବେ । ଯତ୍କପ ଧୂମଦ୍ଵାରା ଅଗ୍ନି, ମଳ ଦ୍ଵାରା
ଦର୍ପଣ, ଗର୍ଭବେଷ୍ଟକ ଜରାୟ ଦ୍ଵାରା ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ଆହୃତ ଥାକେ;
ତତ୍କପ ଛପ୍ତୁରଣୀୟ ଅନଳ ସ୍ଵର୍କପ ଜଗତୈରି କାମ ଦ୍ଵାରା ଜ୍ଞା-
ନିଦିଗେର ଜ୍ଞାନ ଆଚନ୍ନ ହଇଯା ଆଛେ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନ୍ଦ, ବୃଦ୍ଧି
ଇହାର ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାନ । ଏଇ କାମ, ଆଶ୍ରମଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିର
ମହ୍ୟୋଗେ ଜ୍ଞାନକେ ଆବେଳ କରିଯା ଦେହିକେ ବିମୋହିତ
କରେ । ହେ ଶୁଣାକର ଶୁଦ୍ଧୀନ ! ତର୍ଣ୍ଣମିତ୍ତ ତୁମି ପ୍ରଥମତଃ ଇନ୍ଦ୍ରି-
ସାଦି ସଂଯମ କରଣାନ୍ତର ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ନାଶକ ସ୍ଵର୍କପ ମେହି
ପାପକପ କାମକେ ବିନାଶ କର । ହେ ମୌଳ ! ପରେ ଅଜ୍ୟେ
କାମକପ ଶତ୍ରୁକେ ବିନାଶପୂର୍ବକ ସଂଶୋଧିତ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ଵାରା
ପରମାନନ୍ଦସ୍ଵର୍କପ ଅମୃତମୟ ପୁରୁଷକେ ବିଦିତ ହଇବା, ଏହି ଜନ୍ମ
ମରଣକପ ନରକପୂରିତ ସଂସାରକେ ପରାଜିତ କରିଯା ପବିତ୍ର
ଚିତ୍ତେ ଅହନ୍ତିଶ ବ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ ସନ୍ତୋଗେର ଅଧିକାରୀ ହଇବେ ।

ପ୍ରଃ । ଛର୍ଣ୍ଣମିତ୍ତ ମୁଖାକାଜିକ ସଚଞ୍ଚଳ ମନେର, ସ୍ଵର୍ଗ
ଭୋଗ ହେତୁ, ଜ୍ଞାନଦେହେ ଆଜ୍ଞାବୁଦ୍ଧିକପ ଛର୍ଣ୍ଣବାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହିତେ
କି ଅକୋରେ ପରିତ୍ରାଣ ହିତେ ପାରେ ?

ଉଃ । ଆହଁ ! ତୋମାର ଅପୁର୍ବ ପତିତପାବନକର ସୁଜ୍ଞ
ସୁଜ୍ଞ ପ୍ରଶ୍ନ ଶ୍ରବଣେ ଆଗ ଶୀତଳ ହିଲ ।

ଦେଖ, ପ୍ରତୋକ ମନୁଷ୍ୟେରଇ ମୋକ୍ଷାର୍ଥେ ବେଦୋଜ୍ଞ ସୁଜ୍ଞ-
ସୁଜ୍ଞ ବାକ୍ୟ, ବିଶ୍ୱାସପୂର୍ବକ ତାହାର ତାତ୍ପର୍ୟାର୍ଥ ବିଷୟେ ଚିନ୍ତା-
ଭିନ୍ନବେଶ କରା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କାରଣ ଏକେତ ତ୍ରିଗୁଣମୟୀ
ମାତ୍ରାପତ୍ର ମନଃ ପ୍ରହଞ୍ଚି ପ୍ରେମେ ନବାନୁରାଗି ହିଲୀ କାମ,
କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ରମୟ, କୁଧା, ତୃଷ୍ଣା, ମିଥ୍ୟାଚାର
ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିବାରବର୍ଗ ଲହିଲୀ ମନୀ ପ୍ରମତ୍ତ,
ତାହାତେ ଆବାର କି ତାହାକେ ଅମ୍ବାର୍ଗ ପ୍ରେରଣକର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଭି-
ଚାରିଣୀ କୁମତିର ପ୍ରେମ ତରଙ୍ଗେ ସଂମଘ ହିତେ ଉତ୍ସାହ
ପ୍ରଦାନ କରା ଉଚିତ ? ଅର୍ଥାତ କଦାପି ହିତେ ପାରେ ନା, ସ୍ଵର୍ଗ-
ଯତ୍ନ ପାଇଯା କେହ କଥନ ନରକାଳୟେରଦ୍ୱାରା ମୌଚନ କରେ ନା ।
ଅତଏବ ମନକେ ଧାରଣାଶୀଳା ପରମାର୍ଥିକ ସୁଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ଵ-
ଜ୍ଞାନ ବିଷୟେ ନିଯୋଜିତ କରିଯାଇ ବିଷୟପଥରେ ତତ୍ତ୍ଵବତ୍ତେ
ଝୁଚୁତୁରତା ପ୍ରକାଶ କରାନ ଉଚିତ । ଏବଂ ପ୍ରଥମତଃ
ପୂର୍ବୋଜ୍ଞ ଆପନାର ଅନିଷ୍ଟକର ରିପୁଗଣେର ଦୋଷ ଶୁଣ ସକଳ
ବିଚାର କରା ଉଚିତ । ଯେହେତୁ ସତତ ଚକ୍ରଳ ମନଃ ଛନ୍ଦିମିତ୍ତ
ଶୁଖ ଆଶାହୃତ ହିଲୀ କେବଳ କାମାଦି ବଶେଇ ସର୍ବଦା ବ୍ୟକ୍ତ ।
ଆର ଦେଖ, କ୍ଷଣିକ ଶୁଖାର୍ଥେ ଜୀବଗଣ ଯେ ସକଳ ବ୍ୟଥା କାର୍ଯ୍ୟକ
ମାନସିକ କଷ୍ଟପାଇ, ତାହା କେବଳ ସୁଜ୍ଞର ଅନିପୁଣ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ
ଜୀବିବେ ଅର୍ଥାତ ସେମନ ଅନିପୁଣ୍ୟ ମାରଥିର ମିହିତେ ରଥ
ସଂଘୋଜିତ ଅବଶୀଳ୍ତ ଅଶ୍ଵଗଣ, ପ୍ରବୋଧ ନା ମାନ୍ୟା
ସଥେଚିହ୍ନିତ ପଥେ ପଦ ସନ୍ଧାରଣ କରେ, ଏ ଶ୍ଵଲେଣ ମେହିକପ
ଜୀବିବେ ଅର୍ଥାତ ସୁଜ୍ଞମାରଥିର କାର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରକୃତାବଶତଃ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ

କପ ଛଟାଶ୍ଵଗଣ ସଦାତମ ବିଷୟମାର୍ଗେ ଧାବମାନ ହୟ । କିନ୍ତୁ ଯିନି, ବିଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧି ସାରଥିର ସହାୟେ ମନୋକ୍ରପ ଅଶ୍ଵରଙ୍ଗୁ-ଦାରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟକ୍ରପ ଛଟାଶ୍ଵଗଣକେ ବଶୀଭୂତ ରାଖିଯା ଏହିକ୍ରପ ବିଚାରବାନ୍ ହୟେନ, ଯେ, ଅନାତ୍ମ ଜ୍ଞାନଦେହେ ମନେର ଆତ୍ମକ୍ରପ ସଙ୍କଳଣ ହେତୁତେଇ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଯତ୍ନଣା ଅନୁଭବ କରିତେ ହୟ ମାତ୍ର, ଏହି ସର୍ବହି ମିଥ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ମନେର ଅବଶୀଭୂତତାହି ଯାତନାର ମୂଲ କାରଣ, ତିନିଇ ଉତ୍ସତ ବାରଣ ସଦୃଶ ଦୁର୍ନିର୍ବାର ମନକେ ଶାଶନ କରିତେ ସଙ୍କଳ ହୟେନ । ଅର୍ଥାତ୍ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ରିପୁକର୍ତ୍ତକ ଆକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରମତ୍ତ ମନକରୀକେ, ପୁରୁଷାର୍ଥ ପକ୍ଷେରୁହ ବନ୍ଦଲନାର୍ଥ, ଗମନୋଯୁଧ ଦେଖିତେ ପାଇଲେଇ ଅମନି ତେ-କ୍ଷଣାତ୍ ପ୍ରବୋଧକ୍ଷଣୁ ଅନୁବଳେ ପ୍ରତ୍ୟାହରତ କରିଯା ସହପ-ଦିନ୍ତ ବାକ୍ୟ ସକଳ ସମାଲୋଚନା ପୂର୍ବକ ଉଦିତ ଭାବେର ଅନ୍ତର୍ଧାନ କରତଃ କ୍ରମଶଃ ବିବେକ ପଥେର ଆଶ୍ରୟ କରିତେ ପାରେନ; ଅଥବା ଉପାୟାନ୍ତର ଆଶ୍ରୟ ଦାରା ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରବଳ ରିପୁର କାର୍ଯ୍ୟ ଗମନୋଯୁଧୀ ବାଯୁ ସଦୃଶ ସଂକ୍ଷଳ ସ୍ଵଭାବାପନ ଆ-କ୍ରାନ୍ତ ମନକେ ପ୍ରତ୍ୟାହରଣେ ଅଶ୍ରୁ ଜନ୍ୟ, ତେବେକାଳୀନ ମେହି ଅଭିଭିତ କାର୍ଯ୍ୟକେ ଅତି ଗହିର୍ତ୍ତ ବିବେଚନାୟ, ଯେ କ୍ଷଣିକ ବିରାଗ ଜନ୍ମେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକେ ଉପରତି କହେ, ମେହି ସଂପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚିତ ଉପରତିକେ ଧୈର୍ୟ ଓ ଧାରଣାଶୀଳ ବୁଦ୍ଧି ଦାରା ପରମେଶ୍ୱର ଉପାସନା ସହ୍ୟୋଗେ ଅଭ୍ୟାସ କରିଲେ, ତାହାତେ କ୍ରମେ ଝିଥରେ ଗାଢ଼ିତରା ତକ୍ତି ଜନ୍ମେ, ଏବେ ମେହି ଜ୍ଞାନେର ଅର୍ଥଗତ କଳ୍ପାଧନକର୍ତ୍ତୀ ଭକ୍ତିଦାରା ନିର୍ମଳତା ସଂଶୟ ମନେର ରୁହିତ ହେତୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକାନ୍ଦ ତାପତ୍ରୟ ପ୍ରଣଟିକାରି ସ୍ଥର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗପ

স্বপ্রকাশক জ্ঞান পদার্থের উদয় হয় এবং ঐ সমুদিত জ্ঞান প্রতাবে জীব এই আরোপিত মায়াসমূলুত মনের, আনন্দাসে নিরৱ পরিপূরিত সংসার যন্ত্রণা হইতে পরিত্রাণ হইতে পারে। ইত্যাদি বাক্যাবসানে, সুদীন করপুষ্টে দীনভাবে অতি কাতর পূর্বক বলিতে লাগিলেন, হে শুরো অধিরাজ! ইদানীং মৎপ্রতি অনুকল্পা প্রকাশ পুরঃ-সর উপনিষদ্বাক্য স্বৰূপ কোন গীতাদির প্রসঙ্গ করিয়া মনোয় মানবিক বেদনা দূরীকরণ করুন। শিষ্যসন্তাপ-হারক প্রসম্ভাবাপন্ন তত্ত্বদর্শ গুণার্থে, প্রিয়বর সুদীনকে সৎসন্দর্ভ*উপদেশ করণেছে ক হইয়া উপনিষদ সারসংগ্রহ অধ্যাত্ম রামায়ণান্তর্গত স্বয়ং ভগবন্যুখনিঃস্তুত রামগীতার উপাখ্যান আরম্ভ করিলেন। যাহা শ্রবণমাত্রে স্বৰ্বাসনা সংসার যাতনা ভস্মরাশি হইয়া যায়, এবং প্রেদৌপ্ত পাবকস্বৰূপ জ্ঞানমূর্য, মানবনিকরের হৃদয়াকাশে সমুদিত হওত বিমল কর প্রদানে, এককালীন অজ্ঞানাঙ্গকাৰকে প্রণষ্ট করিয়া স্বয়ং সর্বকণ সপ্রকাশ থাকে। অর্থাৎ যদমূলে জন্ম সমূহ জীৰ্ণোপাধি পরিত্যক্ত হইয়া চরমে পরম পুরুষার্থ মুক্তি পদার্থ লাভ করিয়া থাকে। অতএব হে দেবি পৰ্বত রাজমন্দিরি ! সদা কুটুম্বদিগের সুরক্ষ তরঙ্গময় সংসার সাগরে সমগ্র জীবগণে, উদ্ধারকরণেছে ক হইয়া সেই অখিল ব্রহ্মাণ্ডনাথ ভগবান রামচন্দ্র, উত্তর কোশলস্থ সিংহাসন লক্ষে পরম সুখে প্ৰজা পালন সময়ে, একদা নির্জনাবস্থিত হইয়া যোগ জিজ্ঞাসু সুমিত্রা নন্দনে

* উত্তম প্রবক্ত ।

ସେ ଅନୁତମ ଯୋଗପ୍ରସଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଅପାର ଅଜ୍ଞାନ ପାରାବାର ହିତେ ନିଷ୍ଠାର କରିଯାଇଲେନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ମୁଖ୍ୟମିତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ ମଧ୍ୟେ ସଯତନେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଯାଇଛେ, ରାଜ୍ଞିର୍ବି ଗୁଣାର୍ଥ, ମେଇ ଅପୂର୍ବ ଅମୃତୋଗମ ରହସ୍ୟ ବିବରଣ କହିତେ ଲାଗିଲେନ ।

କୋନ ସମୟେ ବିଶୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧି ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ, ନିଜ ରାମ-ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣ ହଇଯା ତ୍ବାହାର ଲକ୍ଷ୍ମୀକର୍ତ୍ତକ ସେବିତ ପାଦପଦ୍ମ ଯୁଗଲେ ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ କରତଃ ସବିନୟେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ; ହେ ମହାମତେ ! ଆପନି ବିଶୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧି ଓ ଆତ୍ମା ସ୍ଵର୍କପ ଏବଂ ସର୍ବ ଦେହିଦିଗେର ନିଯୋଗକର୍ତ୍ତା; ତଥାପି ଆପନି ସ୍ଵୟଂ ଶରୀରାଦି ରହିତ ହଇଯାଏ ଆପନାର ଚରଣ କମଳ ଯୁଗଲେ ମଧୁକର ମଦୃଶ ପ୍ରାଣ ମଙ୍ଗ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃକରଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନଦ୍ଵାରିଦିଗେର ମୟକେ ପ୍ରକାଶିତ ହଇଯାଏ ଥାକେନ । ଅତେବ ହେ ପ୍ରତୋ ! ଆପନାର ଯୋଗି ଯୋଗଗମ୍ୟ ସଂସାର ନିବର୍ତ୍ତକ ଚରଣାରବିମ୍ବେ ଶରଣାଗତ ହଇଲାମ ; ଆମି ଯାହାତେ ଅନାୟାସେ ଦୁଷ୍ଟର ଭବଜଳଧି ହିତେ ଶୁଦ୍ଧେ ଉତ୍ସୀର୍ଣ୍ଣ ହିତେ ପାରି, ମେଇକପ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ । ତଥିନ ଲକ୍ଷ୍ମାଣେର ବାକ୍ୟ ଶ୍ରୀବନ୍ଦିନୀ ଭବରୋଗହାରୀ ପ୍ରଶାସ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ଭଗବାନ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଅଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତି କରଣାର୍ଥ ରାଜ୍ଞିଦିଗେର ଭୂଷଣସ୍ଵର୍କପ ଶ୍ରଦ୍ଧି କଥିତ ଆତ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅତେ ସ୍ଵଜୀତୀୟ ଆଶ୍ରମ ବର୍ଣ୍ଣିତ କିମ୍ବା କରଣାର୍ଥ ପୂର୍ବାବସ୍ଥାର ଉପାସନା ସମାପନ ଅର୍ଥାତ୍ କିମ୍ବାଦି ନିରୁତ୍ତି କରତଃ ବୈରାଗ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଆତ୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରଦ୍ଧଜ୍ଞାନ ଲାଭାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରକେ ସମାପନ କରିବେ । ରାଗ

দ্বেষাদিমুক্ত পাপ পুণ্যামুরাগি মানবের সম্বন্ধেই, শরীরো-
ত্বের হেতুভূতা ক্রিয়া আদরণীয়া হয়; কারণ যদ্বারা দেহ
ধারণ করিতে হয় এবং দেহধারণ করিলেই পুনর্বার
ক্রিয়ার আরম্ভ হয়; এই নিমিত্ত এই ভব সংসারকে
চক্রবৎ বলিয়া কথিত আছে। অজ্ঞানই ইহার মূল
কারণ, অতএব সে বিষয়ের ত্যাগই বিধান হইয়াছে;
কিন্তু সেই অজ্ঞানতা নষ্ট করিবার নিমিত্ত বিরোধের
সহিত কথিত কর্ম, অথবা তজ্জ্ঞাত কল উভয়েই পটুতর
নহে; কিন্তু বিদ্যাই পটুতর। হইয়াছেন। কর্ম দ্বারা অজ্ঞা-
নতার হানি এবং রাগ দ্বেষাদির সম্যক্ প্রকারে ক্ষয়
হয় না, কিন্তু তাহা হইতে দোষের অর্থাৎ পুনঃ২ কর্ম-
সকলই উৎপন্ন হয়; সেই কর্ম হইতে পুনরপি অবারিত
সংসারই হইয়া থাকে; তামিমিত্ত তত্ত্ববিদ্য সর্বদা জ্ঞান
বিষয়ে বিচারবান् হইবেন। শ্রুত্যাদিতে যজ্ঞপ বিদ্যাকে
পুরুষার্থসাধন নিমিত্ত বলিয়া প্রকটিত হইয়াছে, তজ্ঞপ
ক্রিয়াকেও কথিত হইয়াছে, অতএব দেহবান্দিগের
প্রথমতঃ নিষ্ঠাম হইয়া নিত্যনৈমিত্তিক কর্ম অবশ্য কর্তব্য;
কারণ বাসনা রহিত ক্রিয়ার অস্তর্গত বিদ্যাকেই প্রাপণ
সাধনীভূতা। নিত্যক্রপা কর্ম অকরণে শুতি উক্ত প্রত্য-
বায় সেই হেতু অনধিকারি মুক্তি ইচ্ছুকজনকর্তৃক নিত্য-
কর্ম অবশ্য কর্তব্য; কিন্তু চিমুনা জনগণকর্তৃক শুক্ষজ্ঞান
লক্ষণকর্তৃ, * কর্মের অপেক্ষা করে না। শুক্ষবিদ্যাই উপা-
সনীয়া অথবা কর্মের অপেক্ষা করে? না; তাহা কদাপি

* দুর্বৃষ্ট।

ମସ୍ତବେ ନା (ଏହି ଶ୍ଲୋକେର ପରାଞ୍ଜିଭାଗେର ଅର୍ଥାତ୍ତର) ଭାଲ, ଆଧୀନା ଜ୍ଞାପଣୀ ବ୍ରକ୍ଷ ବିଦ୍ୟା, ଚିତ୍ତର ପୁରୁଷାର୍ଥ ମାଧ୍ୟନକର୍ତ୍ତୀ ହିୟା ଇନି କି କାହାର ମହାୟତାର ଅପେକ୍ଷା କରେନ ? ନା, ତାହା କଦାପି କରେନ ନା । ଯେହେତୁ; ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହିୟିଲେ କର୍ମେ ଅଧିକାର ଥାକେ ନା । ଅନିତ୍ୟ ସର୍ଗାଦି ଫଳମାଧ୍ୟକ ହିୟା ଓ ଯେକୁପ ଯାଗାଦି ଜ୍ଞାନେର ଉତ୍ୱପାଦକ ହୟ ; ସେହି କୃପ ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମେର ମହିତ ବିଦ୍ୟା ମୁକ୍ତିବିଷୟେ ଅଧିକତରୀ ବିଶେଷଣୀୟା (ବିଶେଷ ହୁୟେନ) । କୋନ କୋନ ବିତର୍କବାଦି ଗଣ, ଏହିକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନେର ମହିତ କର୍ମେର ସମଭାବ ବା ଏକତ୍ତା କହିୟା ଥାକେନ, ଦୂଷ୍ଟ ବିରୋଧ ହେତୁ ତାହା ଉଭୟଙ୍କ ଅମ୍ବ * କାରଣ, କ୍ରିୟା ଦେହାଦିତେ ଅଭିମାନ ବଶତଃ ସର୍ବତୋଭାବେ ଅଭି-ବର୍ଜନ ହିୟା ଥାକେ, ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ଗଲିତ ଦେହାଭିମାନ ଜନ-ମସ୍ତକେଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଛେ । ବିଶୁଦ୍ଧ ବିଜ୍ଞାନମସ୍ତକପ ବେଦାତ୍ସ୍ତ ବାକ୍ୟ ବିଚାରବାରା, ଯିନି ବ୍ରକ୍ଷ ବିଷୟକ ଅନୁଃକରଣ ବୃତ୍ତିପ୍ରାପଣ-କାରଣୀ, ତିନିହି ବ୍ରକ୍ଷବିଦ୍ୟା ; ଅତଏବ ଇହା ବିଦ୍ୟାନଗନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଯା ଥାକେନ ଯେ, ବିଦ୍ୟା ସମସ୍ତ କାମାଦି ମହିତ କର୍ମକେ ବିମାଶ କରେନ, ଏବଂ କର୍ମ ସମୁଦ୍ର କାମାଦିର ମହିତ ଉଦ୍‌ଦିତ ହିୟା ଥାକେ । ଅତଏବ ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟା, ସର୍ବତୋଭାବେ କର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବେନ ; କାରଣ ପରମ୍ପର ବିରୋଧ ହେତୁ ବିଦ୍ୟା, କର୍ମେର ମହିତ ଏକତ୍ତା ହୁୟେନ ନା । ଅନନ୍ତର ଚିନ୍ତନଶୁଦ୍ଧ ହିୟିଲେ, ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିଷୟ-ଗୋଚର ହିୟିତେ ନିବୃତ୍ତ ହିୟା ଆତ୍ମାମୁଦ୍ରା ମଞ୍ଚାନ ପର ହିୟିବେ । ଯାବନ ମାଯା ପ୍ରଭାବେ ଅଡ଼ିଦେହେ ଆତ୍ମ-

* ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକ୍ତିର କାରଣ କର୍ମ ଅଧିବା ଜ୍ଞାନ କର୍ମେର ମସ୍ତନର କମାପି ହିୟିତେ ପାରେ ନା ।

বুদ্ধি থাকিবেক, তাৰে বেদ বিধি উক্ত কৰ্মসমূহ অবশ্য কৰ্ত্তব্য । তদনন্তৰ তম তম এইজন বিচারে সমন্বয়ৰ তিরোহিত * কৱলঃ পরমাত্মতত্ত্ব বিদিত হওয়ানন্তৰ সমন্বয় কৰিয়া পরিত্যাগ কৱিবে । যখন স্বীয়াজ্ঞাতে পরমাত্মার অত্তে জনপুরণ দীপ্তিবিশিষ্ট বিজ্ঞান প্রকাশিত হইবে, তখন স্বীয় ব্যাপারের সহিত যাই সম্যক্ত প্রকারে বিলীন হইয়া যাইবে । অত্যাদি প্রমাণযুক্ত মহাবাক্য দ্বারা সেই সংসার কর্তৃ অবিদ্যা বিনষ্ট হইলে, পুনৰ্জন্ম কি প্রকারে উৎপন্ন হইতে পারিবে ? অর্থাৎ বিমল অভৈতামুভৰ জ্ঞান নিষ্ঠা দ্বারা অবিদ্যা, কদাপি পুনৰ্জন্মপন্তি হইতে পারিবে না, যদি দেহ সমৃদ্ধে অবিদ্যা নষ্ট হইয়া পুনৰ্জন্মপন্তি না হয়, তবে অক্ষতি গুণ সমুদ্ভূত কার্য্যে অহমিত্যাকার কর্তৃবৈধ কি জন্মে হইতে পারে ? অর্থাৎ কদাপি পারে না । অতএব স্বাধীনা ত্রুটিবিদ্যা কেবল মোক্ষের নিশ্চিন্ত বিশেষজ্ঞপে জ্ঞানসমাপ্ত হয়েন, কোন কর্মেরই অপেক্ষা করেন না; সেই তৈত্তিরীয় শুষ্ঠি সর্বতোভাবে কৰ্ম পরিত্যাগ ব্যক্তি কৱি-রাছেন এবং যজুর্বেদোপনিষদও এইজন বলিয়াছেন, যে, জ্ঞানই মোক্ষের নিশ্চিন্ত সাধন কৰ্ম নয় । বিদ্যার সহিত যাগাদিৰ সমতুল্য তাবে পৰ্য্যত হইয়াছে, সে দৃষ্টান্ত কদাপি হইতে পারে না, অর্থাৎ বিদ্যার সহিত যাগাদিৰ সমতুল্যতা কথিত নাই; যেহেতু উভয়ের ফল পৃথক্ক, যাগাদি বিবিধ ধারণার সহিত সাধনীভূত, এবং জ্ঞান তাহার বিপর্যয়ের অর্থাৎ বিপরীত । সেই ব্যক্তিৰ প্রত্য-

* অন্তর্ভুক্ত ।

ବାଯୁ* ହଇଁବା ଥାକେ, ଯାହାର ଦେହେ ଅହମିତ୍ୟାକାର ଆୟୁଦ୍ଧି
ଆଛେ; କିନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶି ସମ୍ବନ୍ଧେ ନହେ, ଅତଏବ ବିକାରରହିତ
ତତ୍ତ୍ଵବିଜ୍ଞାଗ କର୍ତ୍ତ୍ବକ ବେଦବିହିତ କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରଣ କର୍ତ୍ତ୍ବୟ ।
ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ଵିତ ହୃତଃ ଗୁରୁ ପ୍ରମନ୍ତାଯ ତତ୍ତ୍ଵମ୍ବୀ ବାକ୍ୟ-
ଦ୍ୱାରା ଜୀବାଜ୍ଞା ପରମାଜ୍ଞାର ଏକତ୍ରବିଦିତ ହଇଁବା, ଅଚଳ ସଦୃଶ
ଅକଲ୍‌ପିତଚିତ୍ରେ ମୁଖୀ ହଇଁବେ । ତତ୍ତ୍ଵମ୍ବୀ ମହାବାକ୍ୟାର୍ଥ ଅନୁଭବ
ବିଷୟେ ଅଗ୍ରେ ତ୍ୱରି, ଅଗ୍ରି, ଅଗ୍ରି ଏହି ତିରଟୀ ପଦେର ଅର୍ଥ ଅବ-
ଗଠି ହେବାବଶ୍ୟକ, ବିଧି ଉକ୍ତ ତ୍ୱରି ପଦାର୍ଥେର ଅର୍ଥ ପରମାଜ୍ଞା,
ଅଗ୍ରି ପଦେର ଅର୍ଥ ଜୀବ, ଅନ୍ତର ଅଗ୍ରି ଏହି କ୍ରିୟା ନିଷ୍ପନ୍ନ ଦ୍ୱାରା
ଏହି ଦୁଇ ପଦେର ଐକ୍ୟ କରିଲେ ମୁତରାଂ ଏକ ପରମାଜ୍ଞାଟି ତତ୍ତ୍ଵ-
ମ୍ବୀ ପଦେର ଅର୍ଥହୟ । ମେଇ ଉଭୟ ପରମାଜ୍ଞା ଜୀବେର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ପରୋକ୍ଷ ବିରୋଧ ପରିତ୍ୟାଗାନ୍ତର ଲଙ୍ଘଣୀ ଦ୍ୱାରା ଲଙ୍ଘିତା
ଏବଂ ସଂଶୋଧିତା, ଏକ ଧର୍ମ ଚିତ୍ତନ୍ୟ କୃପତା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି
ସ୍ଵିର୍ଯ୍ୟାଜ୍ଞାକେ ବ୍ରଦ୍ଧ ଜୀବିନ୍ୟା ଦୈତ୍ୟାବ ରହିତ ହଇଁବେ । ଐକ୍ୟ
ହେତୁ ଜହଳଙ୍ଗା ଓ ବିରୋଧେର ହେତୁ ଅଜହଳଙ୍ଗା ଏବଂ
ତିନି ଇନିଇ † ଏବିଧି ଅପରାପର ପଦାର୍ଥେର ନ୍ୟାୟ ଭାଗ
ଲଙ୍ଘଣୀ ଯୁଦ୍ଧ ଅଭାବ ହେତୁ ମସ୍ତବେ ନା । ଅତଏବ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ
ହେତୁ ତତ୍ତ୍ଵଃ ପଦାର୍ଥେର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତା ଓ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତା ଏତତ୍ତ୍ଵମ୍
ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତନ୍ୟତା ମାତ୍ର ବିଦିତ ହଇଁବେ ।
ପୃଥିବ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚକୃତ ଭୂତୋଽପର ମୁଖ ଛଞ୍ଚାଦି କର୍ମଭୋଗେର
ଆଲୟ ସ୍ଵର୍ଗପ, ଦୁଷ୍ଟତ୍ୟାଦି କର୍ମଜୀବିଃ ଯାଯାମିଯ, ମୁଲ ଶରୀର

* ଅନିଷ୍ଟ ।

† ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵଃ ପଦାର୍ଥେର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ହେତୁ ତିମିଇ ଏବିଶବ୍ଦର ପଦାର୍ଥେର ନ୍ୟାୟ
ଭାଗଙ୍କଣ୍ଗ ଯୋଜନା ହୟ (ପ୍ରକାରାକ୍ଷରାର୍ଥ) ।

ଆଜ୍ଞାର ଉପାଧି ହୟ । ମନୋବୁଦ୍ଧି ଅହଙ୍କାରାଦି ବୁଦ୍ଧେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚପ୍ରାଣାଦି ମେଇ ଅପଞ୍ଚିତ୍ତ ଭୂତୋଽପନ୍ନ ମୁଦ୍ରା ଶରୀର, ମୁଖ ଛୁଟିଥାଦି ଭୋଗେର ସାଧନ ସ୍ଵରୂପ ହୟ; ପରମ୍ପରା ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟ ପରମାଆକେ ଶରୀର ହିତେ ପୃଥକ୍ ଇହା ଅବଗତ ଆହେନ । ଅନାଦି ଅବ୍ୟକ୍ତ ଏହି ଜଗତେର କାରଣ ସ୍ଵରୂପ, ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରଧାନ ଉଽପନ୍ନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମୂଳ୍ୟ ଶରୀର ଅର୍ଥାତ୍ ଲିଙ୍ଗ ଶରୀରାଦି ହେତୁଭୂତ; କିନ୍ତୁ ଉପାଧି ଭେଦ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତର ଦ୍ୱିବିଧ ଶରୀର ହିତେଇ ସ୍ଵିଯ ଆଜ୍ଞାକେ ପୃଥକ୍ ବଲିଯା ଜାନିବେ । ଅମ୍ବରୂପ, ଅଜୟା, ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଏହି ଆଜ୍ଞା ଯେମନ ସ୍ଫୁଟି-କାଦିତେ ନୀଳ ପୀତାଦିର ସଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ମେଇ ନୀଳ ପୀତାଦିର ଦୀପି ପ୍ରକାଶ ପାଇ, ମେଇରୂପ ଏହି ଶରୀରରୁ ପଞ୍ଚକୋଷେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଁନ, ଜ୍ଞାନୀଗଣ, ସର୍ବତୋଭାବେ ଏଇରୂପ ବିଚାର କରିବେନ । ମେଇ ନିତ୍ୟ ପରମ ମଙ୍ଗଳସ୍ଵରୂପ ଭକ୍ତେ, ତ୍ରିଗ୍ରୂପା ଅକ୍ଷିକା ବୁଦ୍ଧି ହିତେ ଜାଗତ ସ୍ଵପ୍ନାଦି ଭେଦ କରଣକ ତିନ ପ୍ରକାର ଅବଶ୍ଥା ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୟ, କିନ୍ତୁ ଅବଶ୍ଥାତ୍ରୟ ସମାନ ହିଲେ ପରମ୍ପରା ବ୍ୟାପିଚାର ଅନ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ଜ୍ଞାନ ହୟ । ଦେହେନ୍ଦ୍ରିୟାଦିର ପ୍ରତିନିମିତ ସଙ୍ଗଜନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିରୁତି ପରିବର୍ତ୍ତି ହୟ, କିନ୍ତୁ ମେଇ ଅଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷଣୀ ବୁଦ୍ଧି ଯାବନ୍ତ ଥାକେ, ତାବନ୍ତ ଏହି ଭବସଂମାର ହିଲ୍ଲା ଥାକେ । ଅତଏବ ଇହା ନମ୍ବ, ଇହା ନମ୍ବ ଏଇରୂପ ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ସର୍ବତୋଭାବେ ରମଣ୍ୟାତିତ କଳ ପରିଭ୍ୟାଗେର ନ୍ୟାୟ ମାର ଗ୍ରହା-ନଷ୍ଟର ଅଗନ୍ତ ପରିଭ୍ୟାଗ କରିବେ । କାରଣ ଏହି ଆଜ୍ଞା କଦାପି ମୃତ୍ୟୁ ଜାତଃ କରି ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ବିବର୍ଣ୍ଣିତ ନହେନ, ଇନି ସର୍ବ ହିତେ ଅଭିତ, ମୁଖ ସ୍ଵରୂପ, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟ, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ଦ୍ଵିତୀୟ

ରହିତ, ଏଇକପ ବିଜ୍ଞାନମୟ ସୁଖସ୍ଵରୂପ ଆଜ୍ଞାତେ ସୁଖ ଛୁଟିଥା-
ଦିର ଆକର ମାୟିକ ସଂସାର କିରପ ପ୍ରତୌଳ୍ୟମାନ ହଇତେ
ପାରେ । କେବଳ ଅଞ୍ଚାରତୀପ୍ରୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାଶ ହୟ, ପରମ୍ପରା ଜ୍ଞାନ
କର୍ମର ପରମ୍ପରା ବିରୋଧ ହେତୁ ଜ୍ଞାନାନ୍ତର ବିଲୀନ ହଟୁଇବା
ଯାଯା । ଭରମ ବଶତଃ ଅନ୍ୟ ବନ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ବନ୍ତର ଯେ ଜ୍ଞାନ ହୟ,
ପଣ୍ଡିତଗଣ ତାହାକେଇ ଭରମଲିଯା ଥାକେନ, ଯେକପ ଅମର୍ପ-
ଭୂତ ରଜ୍ଞାଦିତେ ସର୍ପ ଜ୍ଞାନ ହୟ, ସେଇ କପ ଟ୍ରେଷ୍ଟରେ ଜଗନ୍ନାଥମ
ହୟ । ବିକଳ୍ପ, ମାରୀ ରହିତ, ଚିନ୍ଦପ, ନିର୍ମଳ, ପରବ୍ରକ୍ଷେତ୍ରେ
ପ୍ରଥମତଃ ଅହମିତ୍ୟାକାର ଯେ ପ୍ରକଳ୍ପିତ ହଇଯା ଥାକେ
ଇହାର କାରଣ ଭରମ ମାତ୍ର । ଇଚ୍ଛା, ରାଗ, ଦ୍ୱେଷ, ସୁଖ, ଦୁଃଖ,
ଧର୍ମ, ଅଧର୍ମାଦିତେ ଯେ କଳ୍ପିତ ବୁଦ୍ଧି, ଇହା କେବଳ ଏଇ
ସଂସାରେର ହେତୁ; ଯେହେତୁ ଆମାଦିଗେର ପ୍ରଗାଢ଼ ନିର୍ଦ୍ରାକାଳେ,
ତାହାଦିଗେର ଅଭାବ ବଶତଃ କେବଳ ସୁଖୀଙ୍କ ପରମାଜ୍ଞାନି
ଭାଗୀମାନ ହେଯେନ । ଅନାଦି ଅବିଦ୍ୟା ଉତ୍ତର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରତି-
ବିଶ୍ଵିତ * ଚିତନ୍ୟ, ଜୀବକୁପେ ପ୍ରକାଶ ଇହା ପଣ୍ଡିତଗଣ କହିଯା
ଥାକେନ; କିନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, ବୁଦ୍ଧି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାଙ୍କ୍ଷି କପେ ପୃଥକ୍-
ଶ୍ରିତ, ଯିନି ନିର୍ମଳ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଏଇକପ ଜାମେନ ତିନିଇ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଯେନ † । ଚିତନ୍ୟ ପ୍ରତିବିଷ୍ଵ ସାଙ୍କ୍ଷ୍ୟାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି-
ଦିନ୍ପେର ସମ୍ବନ୍ଧେ, ଭରମ ବଶତଃ ବନ୍ଧିତତ୍ତ୍ଵ ଅଯସଥିଶେର ନ୍ୟାୟ
ଏକତ୍ର ବାସ ନିର୍ମିତ ଚିନ୍ଦପ ଏବଂ ଚିତ୍ତର ପରମ୍ପରା ଚିଜ୍ଜ-
ଡ଼ତା ପ୍ରତୌଳ୍ୟମାନ ହୟ । କୁଳ ସମୀକ୍ଷାପେ ଉପବିଷ୍ଟ ଶ୍ରତି
ବାକ୍ୟେ, ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵମସି ମହାବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଯକ୍ଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟା-

* ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟ ପ୍ରାପ୍ତ ।

† ପ୍ରକାରାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ କିନ୍ତୁ ତିନିଇ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ପର ହଟୁଇଛନ ଯାହାର
ବୁଦ୍ଧି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏଇ ଆଜ୍ଞା ସାଙ୍କ୍ଷି ପୃଥକ୍ ଶ୍ରିତ ହେଯେନ ।

ମୁହଁବେ, ଉପାବି ବର୍ଜିତ ଆଜ୍ଞାବିଷୟରେ ଅକାଶମାନ୍ ମେଇ
ଆଜ୍ଞାକେ ଦର୍ଶନ କରିଯା ସର୍ବତୋତ୍ତାବେ ଜଡ଼ତା ପରିତ୍ୟାଗ
କରିବେ । (ଆଜ୍ଞା ଦର୍ଶନ କାଳେ ଏଇକ୍ରପ ଚିନ୍ତା କରିବେ)
ଶୁଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନସ୍ଵରୂପ, ଜୟ ରହିତ, ଅଦ୍ଵିତୀୟ, ଆମି, ଏକାକିଇ
ସର୍ବତୋ ଅକାଶମାନ୍, ଅତି ନିର୍ମଳ, ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନମୟ ନିର୍ବି-
କଳା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦରୂପ ଏବଂ ଅକ୍ରମ ଆମି ନିତ୍ୟମୁଖ,
ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଶକ୍ତିମାନ୍, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିର ଅତୀତ, ଜ୍ଞାନରୂପ, ବିକାର
ରହିତ, ଦେଶକାଳ ଅପରିଚିତ, ସର୍ବଦା ବେଦବାଦୀ ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟା-
କର୍ତ୍ତକ ଚିନ୍ତେ ଚିନ୍ତନୀୟ; ଏଇକ୍ରପ ଅଚଞ୍ଚଳ ଚିନ୍ତ ଦ୍ୱାରା
ଆଜ୍ଞାକେ ବିଭାବ୍ୟମାନ୍ ପଣ୍ଡିତଗଣେର ଯେ (ମୋହିଯଂ ଇତ୍ୟା-
କାର) ବିଶୁଦ୍ଧ ଉପାସନା, ଅଚିରକାଳ ମଧ୍ୟେ ବିବିଧ ବାସନାର
ମହିତ ପାରଦର୍ଶ ଭିଷକ୍ ପ୍ରକ୍ରିୟାକେ ନଷ୍ଟ କରିବେ । ନିର୍ଜନେ ସମୀ-
ଶୀନ ପୂର୍ବକ ବଶୀକୃତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ଜିତାନ୍ତା ହେତୁ ବିଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃ-
କରଣେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଆଜ୍ଞାତେ ଅବସ୍ଥିତ-
ନଷ୍ଟର ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବେ । * ସରତ୍ର
ପରମାଜ୍ଞାନରୂପର ହିଁଯା ଜଗତେର ହେତୁ ସ୍ଵରୂପ ଏଇ ବିଶ୍ୱ
ସଂଶାରକେ, ଆଜ୍ଞାତେ ବିଲୀନ କରନ୍ତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦମୟ
ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ ଅନ୍ତର୍ବାହ୍ଯ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁବେ । ସମାଧି
ପୂର୍ବକାଳେ (ଏହି ଅର୍ଥିମାତ୍ର) ମଚରାଚର ଜଗତ ସଂଶାରକେ ଓଙ୍କାର
ମାତ୍ର ଚିନ୍ତା କରିବେ; ସେହେତୁ ତିନିଇ ବାଚ୍ୟ, ଆର ପ୍ରଣବ
ବାଚକ ସ୍ଵରୂପ, ସ୍ଵରୂପ ଅଜ୍ଞାନ ବଶତଃ ଏଇକ୍ରପ ଭାବନା କରିବେ
ଜ୍ଞାନାନଷ୍ଟର ନମ । (ସମାଧି ପୂର୍ବାବସ୍ଥାତ୍ରୟ) ବିଶ୍ୱକ ଅକାର

* ଅଧିବ ବିଜ୍ଞାନତ୍ରକ ହିଁବେ ।

ଆଖ୍ୟାୟକୁ ହୟ, ତୈଜସ ପୁରୁଷ ଉକାର ଆଖ୍ୟକ, ପ୍ରାଞ୍ଚପୁରୁଷ ମକାର ସଂଜ୍ଞକ, ନିଥିଲ ବିଦ୍ୱଦ୍ୟକ୍ଷିଗଣ କର୍ତ୍ତକ ଅକୁଣ୍ଡକପେ କଥିତ ହଇଯାଛେ । ବହୁ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ବିଶ୍ୱକ ଅକାର ସଂଜ୍ଞକ ପୁରୁଷକେ, ତୈଜସ ଉକାର ସଂଜ୍ଞକ ପୁରୁଷେ ବିଲୀନ କରିବେ; ତଦନନ୍ତର ପ୍ରଣବାନ୍ତଙ୍କ ମକାର ସଂଜ୍ଞକ ପୁରୁଷେ ତୈଜସ ପୁରୁଷକେ ବିଲୀନ କରିବେ । ଅନନ୍ତର ପ୍ରାଞ୍ଚାଖ୍ୟମଂଜ୍ଞକ ମକାର ପୁରୁଷକେଓ ଜଗତ୍କାରଣ ଚିନ୍ତପ ଭକ୍ତେ ବିଲାପଣ କରିବେନ । (ତଦନନ୍ତର ଏଇକ୍ରପ ଭାବରୀ) ଆମି ମେଇ ଭଙ୍ଗ, ଅନୁପାହିତ, * ବିମଳ, ନିତ୍ୟ ମୁକ୍ତେର ନ୍ୟାୟ, ଏବଞ୍ଚକାର ବିଶିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନକ୍ରମ ଆଜ୍ଞାକେ ଦର୍ଶନ କରିବେଁ (ଆଜ୍ଞାଦୂତ ଜୀବନ୍ୟୁକ୍ତ ଯୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷଣ ଦ୍ୱାରା ବଲିତେହେନ) ଏକ୍ରପ ବିଦିତ ପରମାତ୍ମାଜନ ଯୋଗୀ, ଭଙ୍ଗାନମେ ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟ-ପୂର୍ବକ ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ଅଖିଲକେ ବିଶ୍ୱତ ହଇଯା ବାରିଧି-ବାରିବନ୍ ଅଚଲଭାବେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବେ; କାରଣ ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞାବିଷୟେ ନିତ୍ୟ ମୁଖ ପ୍ରକାଶକ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିବର୍ତ୍ତକ, ବଶୀକୃତ ରିପୁ, ଜିତସଭ୍ରଣ୍ଟଗାୟା ଏବଂ ସର୍ବଦା କୁତାତ୍ୟାମ ସମାଧି ଯୋଗିମୟକେ ଆମି ପ୍ରତିନିଯତ ଦୃଶ୍ୟ ହେ । ମାଯା-ପାଶ ବନ୍ଦନମୁକ୍ତ ମୁନି, ଏଇକ୍ରପ ଆଜ୍ଞାକେ ନିରନ୍ତର ଧ୍ୟାନ କରଣାନ୍ତର ଆଜ୍ଞାତେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଲେ ଏବଂ ଅଭିମାନଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ହୃଦ ପ୍ରାରକ୍ଷ ଭୋଗ କରିଲେ, ମାକ୍କାଣ ଆଜ୍ଞାର ସ୍ଵର୍ଗପ ଆମାତେଇ ପ୍ରଲୀନ ହୟ । ତମ ଶୋକେର କାରଣ ଭୟସଂମାରେର, ଆଦି, ଅଧ୍ୟ, ଅନ୍ତଃ ବିନିତ ହଇଯା ଶ୍ରଦ୍ଧି ବାକ୍ୟୋଜ୍ଞ ସମନ୍ତ

* ଆବୋଧିତ ନାୟ ।

† ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନକ୍ରମ ଆଜ୍ଞାଦୂତ ହଇବେ ।

কার্য পরিত্যাগ করণানন্দের সর্ব জীবের ঈশ্বর স্বৰূপ
পরমাত্মাকে সম্যক্ ভজনা করিবেক অর্থাৎ স্বীয়
আত্মাকে পরমাত্মাকে জ্ঞানিবে। আত্মাতে এই জগৎ
সংসার অভেদ কৃপেচিষ্ঠা করিয়া, অপরাপর উদক
সাগরসলিলে, ক্ষীরে ছুক্ষ, মহাকাশে ঘটাকাশ, অখিল-
বাযুতে প্রাণ বায়ু আদির অভিন্ন দর্শনের ন্যায়, (আমাৰ
সহিত) পরমাত্মার সহিত স্বীয়াত্মাকে অভেদ দর্শন করে।
মুনি, সংসারে অবস্থান করিয়াও শ্রাত্যুক্তি দ্বারা যদি
জগৎকে দৃষ্টিদোষ বশতঃ দ্বিচন্দ্ৰ দর্শন ও দীর্ঘিষয়ে অন্য
দিগের ভূমের ন্যায়, নিষ্ঠিত মিথ্যাভাব করতঃ পূর্ব
শ্লোকোক্ত পরমাত্মা দর্শন করেন, তাহা হইলে কৃতার্থ
হয়েন। এই অখিলসংসার যাৰ্থকালপর্যন্ত মদীয় স্বৰূপ
দর্শন করিতে সক্ষম না হয়, তাৰ্থকাল আমাৰ আৱাধনা
বিষয়ে তৎপর হইবে, যে ব্যক্তি আন্ধ্রাযুক্ত অতীব ভক্তি-
লক্ষণাক্রান্ত হয়, তাহার মানসাকাশে সর্বক্ষণ উদয় হই।
এই যে শ্রাত্যসারসংগ্রহভূত রহস্য নিষ্ঠিত করিয়া প্রিয়-
তম হেতু তোমায় কথিত হইল, যে ব্যক্তি ইহা আলোচনা
করে, সেইজন বুদ্ধিমান হইয়া তৎক্ষণাত সমস্ত পাপরাশি
হইতে মুক্ত হয়। হে ভাত ! এই জগৎ যাহা প্রকৰ্ষকৃপে
দৃশ্য হয় সমস্ত মিথ্যাভূত মাত্র। অতএব বুদ্ধিমানে পরি-
ত্যাগ করিয়া মদীয় স্বৰূপ ভাবনায় কৃত শুন্ধাস্তঃকরণে
বিগতজ্ঞের হইয়া পরমানন্দে সুখী হও। * যিৰি, কদা-

* এই শ্লোকের অন্য অর্থ। হে ভাত ! এই জগৎকে কেবল মায়াহেতু
অকৰ্ষ অর্থাৎ সত্যকৃপে স্বান হয়, অতএব বুদ্ধিমান জগন্নাথ পরিহার করিয়া
মদীয় চিত্তায় চিত্তিত হওত কৃতশুন্ধাস্তঃকরণে পরমানন্দময় হইয়া আসুখী হও।

ଚିତ୍ତ ଆମାକେ ମାୟାର ଅତୀତ ନିଷ୍ଠାଣ ପରତ୍ରକ ସ୍ଵରୂପ ଅଥବା ସକ୍ଷଣ ଭାବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ରାମ କୃଷ୍ଣାଦି ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଲୀଳା ବିଗ୍ରହ ମୂର୍ତ୍ତି, ମାନମେ ଉପାସନା କରେନ, ତିନି ଆମାର ସ୍ଵରୂପ ହଇୟା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପଦଲଘା ଧୂଳୀ ଦ୍ଵାରା ସ୍ପର୍ଶ କରତଃ ଦିବାକରେର ନ୍ୟାୟ, ଲୋକତ୍ୱକେ ପବିତ୍ର କରେନ । ବେଦାନ୍ତଜ୍ଞ ପରତ୍ରକ ସ୍ଵରୂପ ହଇୟାଓ ରାମରୂପ ଚରଣେ, ଅର୍ଥାତ୍ ରାମମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରିୟା ସମ୍ମତ ଶ୍ରତିର ସାରମଂଗ୍ରହ ମୃଦୁକର୍ତ୍ତକ କଥିତ ହଇଲ, ଇହା ବିଜ୍ଞାନସ୍ଵରୂପ, ଯଦି ମଦୀଯ ଏହି ସକଳ ବାକେୟ ଦୃଢ଼ଭକ୍ତି ହ୍ୟ, ଅଥଚ ଯିନି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଗୁରୁଭକ୍ତିମଂୟୁକ୍ତ ହଇୟା ଅହରତଃ ପ୍ରକୃଷ୍ଟକପେ ଏହି ଗୀତା ପାଠ କରେନ, ତିନି ଦେହା-ବସାନେ ଆମାର ସ୍ଵରୂପରୁକେ ପ୍ରାଣ ହେବେନ * । ଗୀତା ସମାପ୍ତା ।

ଏବନ୍ଦ୍ରାକାର ନବଦୂର୍ଖାନ୍ଦଲଗଞ୍ଜିତ ଶ୍ୟାମଲ ମୂର୍ତ୍ତି ଭଗବନ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରୋକ୍ତ ଶ୍ରତିସାର ସଂଗୃହୀତ ଯୋଗ ସକଳ, ରାଜର୍ଧି ଶୁଣାର୍ଥ, ପ୍ରିୟଶିଷ୍ୟ ମୁଦୀନକେ ବିଧିମତେ ବିଜ୍ଞାପନପୂର୍ବକ ପ୍ରିୟ ମହୋଦନେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ହେ ମୌମ୍ୟ ମୁଦୀନ ! ସଂଶୟମଳ ସମ୍ବିତ ମନୋମଯପାତ୍ରକେ ସଂସନ୍ଦର୍ଭକପ ଅନ୍ତରମ ଦ୍ଵାରା ପରିମାର୍ଜିତ କରିୟା ସଥାବୋଧାନୁସାରେ ଆମାର ଖ୍ୟାତ ଏଟ ଅତି ଗୁଡ଼ ଯୋଗକଥାମୃତ, ଅବହିତ ଚିତ୍ତ ହଇୟା ଅବନ-ପୁଟକେ ପାନ କରତଃ ତାହାତେ ଧାରଣ କରିଯାଇ କି ନା ; ଅପିଚ, ଅବିଦ୍ୟାମୟୁତ ତ୍ରିଶ୍ଵରରଜୁକେ ଯୋଗଜନିତ ଅବୋଧକପ ଶୁତୀଳ୍ପ ଅମିତାରୀ ଛେଦ କରିଯାଇ କି ନା ; କେମନ ବ୍ୟବ ମୁଦୀନ ! ଅଜ୍ଞାନଧାନ୍ୟକେ ତିରଙ୍ଗାର କରିୟା ତୋମାର ହୃଦୟାକାଶେ

* ଅଥବା ଆଶଂମାହେତୁ ଭବିଷ୍ୟତକାଳାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳେର କ୍ରିୟା ଅର୍ଥୋଗ ହେଇଥାଇ ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରୋକ ଲଙ୍ଘଣେ ଏହି ଗୀତା ଯିନି ପାଠ କରିବେନ ତିନି ଦେହାତେ ଆମାର ସ୍ଵରୂପରୁ ପ୍ରାଣ ହେବେନ ।

ପ୍ରବେଧ ପ୍ରତାକର ସମୁଦ୍ଦିତ ହଇଯା ବିମଳ କମଳକର ପ୍ରଦାନେ
ମାନସ ପଦ୍ମକେ ବିକସିତ କରିଯାଛେ କି ନା ; ଅଥବା ସଂଶୟ
ନିରାସେର ଅପେକ୍ଷା ଆଛେ ; ହେ ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରକୃତେ ! ତାହା
ଆମାର ନିକଟ ସରଳାତ୍ସଂକରଣେ ପ୍ରକାଶ କର । ଗୁରୁର ଏବମ୍ପକାର
ସମୀଦୃତବାକ୍ୟ ଆକର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଗଲସଂଲଗ୍ନତବାସୀ ସୁଦୀନ,
କୁତ୍ତାଞ୍ଜଲିପୁର୍ବକ କହିଲେନ, ହେ ଗୁରୋ ! ଆପନାର ପ୍ରସାଦେ
ଇଦାନୀଁ ମନଃ ଶୋକ ମୋହଜନିତ, ସଂଶୟାଦି ବିଗତ ହଇଯା
ଆପ୍ତ ଚେତନ ହଇଯାଛେ । ଅତଏବ ଆପନାର ଯୁଗଲଚରଣେ
ଭୁରୋଭୁଯଃ ପ୍ରାଣତିପୁର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହି ଯେ ପ୍ରପନ୍ନେର ପ୍ରତି
ସତତ କରୁଣାପାଞ୍ଜେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବେନ । ଏବମ୍ପକାର ଉଭୟୋକ୍ତ
ମ୍ରେହସଲିଲାଭିଷିକ୍ତ ଓ ଭକ୍ତିରସ ମର୍ମନ୍ତି ବାକ୍ୟ-
ଦ୍ୱାରା ପରମ୍ପରା ସନ୍ତ୍ଵାଷିତ ହଇଯା ସୁଦୀନ, ସଥାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଶ୍ଵା-
ମାବାସେ ଗମନ କରିଲେ ଯୁବରାଜ ଅନ୍ତଃପୁରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା
ପରମଶୁଦ୍ଧ ବିଭାବରୀ ଅବସାନ କରିଲେନ । ଅନ୍ତର,
ଅତ୍ୟଥେ ଗାତ୍ରୋଥାନ ପୂର୍ବମର କୁତ୍ତାଙ୍କିକ ହଇଯା ରାଜସିଂ-
ହାମନେ ଅଧ୍ୟାବୋହଣ କରିଯା ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ମଞ୍ଚାଦମେ ନିଯୁକ୍ତ
ହଇଲେନ । ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଦିନ ଏହି କପ ରାଜଧର୍ମାନ୍ତୁ-
ସାରେ ସୁବିଚାର ମହକାରେ ପ୍ରଜା ପାଲନେ ରତ ଥାକିଯା ମମ-
ାତିବାହିତ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଏ ଦିକେ ସୁଦୀନ, ପ୍ରତିଦିନ ଗୁରୁଶୁଗାର୍ଣ୍ଣବେର ବଦନ ବିନି-
ର୍ଗତ ଶୁଧାସମ ଉପଦେଶ ବାକ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶ୍ରବଣମହର ଦୃଢ଼ଭକ୍ତି
ମହକାରେ ମେହି ବେଦୋକ୍ତ ବାକ୍ୟମୂହ ଜ୍ଞାନେ ଧାବଣ କରିତେ
ଲାଗିଲେନ ; ଏବଂ ତାହାତେ ଚିତ୍ତେର ପରିତ୍ରାପ୍ରସୁକ୍ତ
ଜ୍ଞାନାଙ୍କୁର ଉଦିତ ହେଯାଯା ଆପନାକେ କୁତ୍ତାର୍ଥ ବୋଧ କରି-

ଲେନ । ତନେନଷ୍ଟର, ଶୁଣୁମକାଶେ କିଛୁ ଦିବସ ସଂସାରେ ଅବ-
ଥାନ ଜନ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରିଷୟକ ହିତା�ିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମୁଦୟ ଶିକ୍ଷା
କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଏଇ ଅକାରେ ଆୟଃ ଏକବନ୍ଦେଶର
ଅତୀତ ହଇଲେ ଏକ ଦିବସ, ଯୁବରାଜ ସିଂହାସନାକ୍ତ ହଇଯା
ମତ୍ତାମଧ୍ୟେ ମତ୍ୟଗଣ ସମ୍ମିଧାନେ କୁତବିଦ୍ୟ ଶିଷ୍ୟ ମୁଦୀନେର
ଦୂରଦର୍ଶିତା ଲାଭହେତୁ ତୃପ୍ତି ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ହଇଯା ପ୍ରଥମଙ୍କଳ
ଭୂରିଭୂରି ପ୍ରେରଣଜନ୍ୟ ଇଚ୍ଛୁକ ହଇଯା କହିତେ ଲାଗିଲେନ ; ସ୍ଵଦେଶଦେଷ୍ଟା
ମୁଦୀନକେ ଏକବାର ଗଞ୍ଜର୍ବ ନଗରୀତେ ପ୍ରେରଣ କରିତେ ହଇବେ ;
କାରଣ, ଉହାର ପିତା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ, ବୌଧ ହୟ; ତିନି
ମୁଦୀୟକାଳ ମନ୍ତ୍ରାନ୍ବିଚ୍ଛଦେ ଅତିଶୟ କାତରାୟିତ
ଆଛେନ । ଅତେବ ମୁଦୀନକେ ମତ୍ତାମଧ୍ୟେ ମହାରେ ଆସ୍ତାନ
କର । ଏଇ ବଲିଯା ମଧୁଥବର୍ତ୍ତି ଏକଜନ ପ୍ରତିହାରୀର ଅତି
କଟାକ୍ଷ କରିଲେନ । ଶୁଚଭୂର ପ୍ରତିହାରୀ, ମହାରାଜେର
ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ ଅବଗତ ହଇଯା ଅତି ଡ୍ରତଗମନେ ମୁଦୀନେର
ବାସଗୃହେ ଉପଚ୍ଛିତ ହେତୁଃ ବିନମ୍ର ନନ୍ଦାବେ ରାଜାଙ୍ଗୀ
ନିବେଦନ କରିଲେ, ଗଞ୍ଜର୍ବକୁମାର, ପ୍ରତିହାରୀର ମମତି-
ବ୍ୟାହରେ ରାଜମତ୍ତାର ଉପନୀତ ହେତୁଃ ଗଲମଘିକୁତବୀମା
ହଇଯା ସୀର ଶୁଣିପଦେ ମାଟ୍ଟାକେ ପ୍ରଣିପାତ ପୂର୍ବିକ କରପୁଟେ
ଅନୁମତି ଅପେକ୍ଷାର ହଣ୍ଡାରମାନ ଥାକିଲେନ । ଶନଶାଲୀ
ଶ୍ରଗାଣ୍ୟ, ଅଙ୍ଗାବାନ ଶିଷ୍ୟେର ଅତି ଦୃଢ଼ିପାତ କରନ୍ତୁ
ମନ୍ଦରେ ମନୋଧିତୀଷ୍ଟ ମିନ୍ଦିରକୁଟେ * ଇତ୍ୟାକାର
ଆଶ୍ରୀର୍ବଚନ ପୂର୍ବିକ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ ; ହେ ପ୍ରିୟମୁଦୀନ

* ତୋରା ମନୋଭିନୀର ନିଷି ହଉକ ।

বৎস ! তোমার সৌজন্য গ্রন্থে আমরা সকলেই সর্বদা
সন্তুষ্ট আছি ; বিশেষতঃ আমি, তোমার ভক্তিপাশে
এতদুর আবক্ষ হইয়াছি যে তাহা বাক্যব্ধারা প্রকাশে
পরিসীমা করিতে পারি না । এমন কি তোমার
ভক্তিজ্ঞনিতন্মেহ আমার কূদাবাসে গাঢ়তর ক্রপে প্রবেশ
করিয়া কৃতাধীন মনকে, নিরন্তর তোমাকে চক্ষুর
অন্তর করণ জন্য বারব্ধার অমুরোধ করিতেছে । অর্থাৎ
ম্লেহাধীন মন তোমার স্বদেশ গমনে ভাবি বিরহ চিন্তা
করিয়া অতীব ব্যাকুল হইতেছে ; কিন্তু কি করা যায়,
সুতরাং তোমাকে স্বদেশ প্রেরণ করিতে হইয়াছে ।
কারণ, তুমি যে আপন বৃক্ষ পিতাকে পরিত্যাগ করিয়া
নিশ্চিন্তমনা হইয়া সময়াতিপাত করিতেছ, ইহাতে
আমার মনে বহুতর সংশয় জন্মিতেছে ; বোধ হয়,
তোমার শোকে পুজ্জবৎসল বৃক্ষ পিতা, প্রাণত্যাগ করিয়া
থাকিবেন । অতএব সন্তুষ্ট গমনে গঙ্কর্ব নগরীতে প্রয়াণ
কর । কিঞ্চিদিবস তথায় অবস্থান করিয়া স্থায় প্রত্যা-
গমন করিও ; কারণ, আমি তোমা ব্যক্তিরেক অতি কাত-
রাস্তিত থাকিলাম । নরনাথ, এইমত প্রিয়সন্তানণে
সুন্দীরকে গঙ্কর্ব রাখ্যে প্রেরণ করিয়া আপনি প্রাঙ্গ
সর্বদা অতি বিষয় মনে কাল যাপন করিতে লাগিলেন ।
অনন্তর, তাহার এবস্তুত ব্রহ্মবাদ চিন্তে কালাতিবাহন
করণ সময়ে, একদা পরীরাজনদের সর্বিত্তঝর, সহারাজ !
চিরজীবীহউন्, হে অগৎপ্রিয় রাজন ! আপনি সুচির-
কাল জীবিত থাকিয়া এই সমস্ত পৃথিবীর স্বামী হওতঃ

ବିଭାବରୀ ସମୟେ ରୋଦନେର କୋଲାହଳ ଧରି ଶ୍ରୀମତୀ ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ କୋନ ଭୟକ୍ଷର ବିପଣ ଉପଶିତ ହିଲ, ଏଇରୁପ ଅନୁମାନେ ସକଳେଇ ବ୍ୟକ୍ତ ହେତୁଃ ଅତି ବେଗଗମନେ ଅନ୍ତର୍ଭବ ମଧ୍ୟେ ଶୋକତାପିତ୍ତର ସନ୍ନିଧାନେ ସମୁପଶିତ ହିଲେନ । ଅନୁମର ଅଧିରାଜେର ଅବର୍ତ୍ତମାନତାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଓ ସମହୋଦରୀ ରାଜୀର ରୋଦନେର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ସେ ସମୟେ, ଜିଜ୍ଞାସିତ ବାକ୍ୟେର ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ପ୍ରଦାନ କରା ଦୂରେ ଥାକୁକୁ, ତୀହାଦିଗେର ବାକ୍ୟ, ତୀହାଦିଗେର ଉଭୟେର ଶ୍ରଦ୍ଧି-ଗୋଚରଣ ହିଲ ନା । କେବଳ ଏକ ଏକବାର, ହାୟ କି ସର୍ବ-ନାଶ ହିଲ । ହାୟ ! କି ସର୍ବନାଶ ହିଲ । ଏଇରୁପ କାତ-ରୋଙ୍କି, ସମନ ହିତେ ଅତି ମୃଦୁସ୍ଵରେ ନିଃସ୍ଥତ ହିତେଛେ ମାତ୍ର । ବର୍ତ୍ତକଣ ପରେ ସମିତିଷ୍ଠଯ, କିଞ୍ଚିତ ଶୋକାବେଗ ସମ୍ଭରଣ କରିଯା ସମ୍ମ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଜ୍ଞାପନ କରିଲେନ । ତୀହାର ବଦ-ନାକାଶ ହିତେ ଶତ ବଜ୍ରପାତେର ମଦ୍ଦଶ ଦେଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶିବ ମଂବାଦ ଶ୍ରୀମତୀ କରିଯା ସକଳେର ଜିଲ୍ଲା ଏକବାରେ ଶୁଷ୍କ ହିଯା ଗେଲ । ଓ ଶିରୋଦେଶ ଘୂର୍ଣ୍ଣଯମାନ ହିତେ ଲାଗିଲ ; ଏବଂ ଶରୀରେ, ମୁହଁମୁହଁ କମ୍ପ ହିତେ ଲାଗିଲ । ଏମନ କି, ପ୍ରାୟ ସକଳେଇ ସ୍ତର୍ତ୍ତିତେଜ୍ଜ୍ଵଳ ହିଯା କିମ୍ବକାଳ ଚିତ୍ରିତ ପୁଣ୍ଡଲୀକାର ନ୍ୟାୟ ହେଲନ୍ତିମାନ ଦଶ୍ମାୟମାନ ରହିଲ । କଥିଷ୍ଠିତ କାଳ ପରେ, ଦୌର୍ଘ୍ୟ ନିଷ୍ଠାସ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ହା ମହାରାଜ ! ତୋହାକେ ବିହୀନ ହିଯା, ଏକ୍ଷଣେ ଆମରୀ କାହାର ଶର୍ଣ୍ଣପରି ହିବ ? ଇତ୍ୟାକାର କାରଣ୍ୟୋଙ୍କୁ ଅମ୍ଭୋଗ ପୂର୍ବକ ସକଳେଇ ରୋଦନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

এমতে, প্রায়ৎ দিবসত্তিতে, সর্বসিদ্ধ নগরে হাঁহাকার ভিন্ন অন্য কোন শব্দ শ্রোতৃবর্গের শ্রতিগোচর হয় নাই। এমন কি, গৃহপালিত পশ্চাদি পর্যান্তও অর্থাৎ তুরঙ্গ, মাতঙ্গ, কুরঙ্গপ্রভৃতি সকলেই ছাঁখ ভাব প্রকাশ পূর্বক নয়ন হইতে অবিরত নয়নবারি বর্ণণ করিয়াছিল। তৎকালে এই অমঙ্গলকর মহাবিপৎ সংঘটনে, শক্রগণেও ছাঁখিত ছিল। যেহেতু, তৎকালে তাহারা তাঁহার বাক্যের প্রতি কোন অবিষ্টাচরণ করে নাই। সে যাহা হউক, এখনে প্রগাঢ় ধীশক্তিসম্পন্ন পরীরাজনদেন সমিতিশ্চয় মনে মনে এইরূপ বিবেচনা করিলেন; যে উপাস্থিত সম্মতে বিমুঠের ন্যায় শোক মোহন দ্বারা নষ্টচেতা ন। হইয়া, বরং তাহার প্রতিকার করাই অতি কর্তব্য হইয়াছে; ইত্যাকার পর্যালোচনায় শোকাদি সম্বরণ করিলেন; এবং প্রধান অমাত্যের প্রতি বসুকরার ভাব সমর্পণ করিয়া স্বীয় সহোদরা ক্ষণপ্রতাকে বিশেষতঃ প্রবোধ বাক্যের দ্বারা উপদেশ ও আশ্বাস প্রদান পূর্বক তাঁহার শোকের কিঞ্চিৎ শমতা করিলেন। অনন্তর সৈন্য সেনানীদিগকে আল্লান করতঃ চতুর্দিকে প্রেরণ করিয়া, অবশেষে স্বরং প্রিয় পুর্ণপতির অস্বেষণার্থে দৃঢ়প্রতিজ্ঞ হইয়া যাত্রা করিলেন। পরীরাজকুমার, নরপতির অশুসন্দান করণার্থে সাধারণ অন প্রার হীনবেশে অঙ্গ, বন্ধ, কলিঙ্গ, কর্ণাট, গুজরাট, শৌরাষ্ট্র, ভাবিড়, কাশী, কাঞ্চী, অবস্থিকাপ্রভৃতি বহুল ব্রাজ্য পরিভ্রমণ করিলেন; কিন্তু কোথাও তাঁহার কোন

ଅଧିକ ସଂପାଦିତଶାଲୀ ଓ ଶକ୍ତିବିହୀମ ରାଜ୍ୟସନ୍ତୋଗୀ ହଇଯା
ପ୍ରଜାଜନେର ମନୋରଙ୍ଗନ ପୁରଃମର ପରମ ମୁଖେ ମନ୍ଦର ବିହରଣ
କଳନ୍ ତାହା ହଇଲେ ପ୍ରାୟ ମଦା ଦୁଷ୍ଟଭାବେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତା,
ଏହି ବିଶ୍ୱଶ୍ଵରା, କିମଦିବମେର ନିମିତ୍ତ ତାହା ହଇତେ ନିଷ୍ଠୁର୍ତ୍ତା
ଥାକିଯା ଯୋଗ୍ୟପତି ପ୍ରାଣ ହେତୁ, ପରମପରିତୁଷ୍ଟଭାବେ ଲୋକ
ମନ୍ଦିଲକାରିଣୀ ହଇତେ ପାରିବେନ । ଇତ୍ୟାଦି ଆଶୀର୍ବଚନ
ପ୍ରୟୋଗ କରଣ୍ଟର ମଦା ନୌତିବିଶାରଦ ମନ୍ୟଗଣ ପରିବୃତ
ମେହି ମହତ୍ତ୍ଵ ରାଜ୍ୟମତ୍ତା ମଧ୍ୟେ ଉପରୀତ ହଇଲେନ ।

ଅଧିରାଜ ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବ, ମହାନ୍ ମନ୍ତ୍ରୁଷ୍ଟ ରାଜକୁଳୋଦ୍ଧ ଶ୍ରାଳ-
କକେ ସଭାମଧ୍ୟେ ସମାଗତ ଦେଖିଯା ମାମାତ୍ୟ ମସଭ୍ୟ ହଇଯା
ଗାତ୍ରୋଥାନପୂର୍ବକ ବହୁବିଧ ସମାଦର ମହକାରେ ତ୍ବାହାର
ମନ୍ଦ୍ୟାନ ରକ୍ଷା କରିଲେନ । ତନମୁଖ କୁଶଲବାର୍ତ୍ତାଯ ପରମ୍ପର
ମନ୍ତ୍ରାଷ୍ଟିତ ହଇଯା ଉତ୍ତରେ ଆନନ୍ଦାତିଶୟେ ଦିବାବମାନ
କରିଲେନ ଏବଂ ରଜନୀତିତ ନୃପକୁମାର ସମିତିଞ୍ଜ୍ଞଙ୍କେ ଅନ୍ତ-
ପୁରମଧ୍ୟେ ଲାଇଯା; ଏକ ରମ୍ୟଷ୍ଟାନେ ଆମନ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ ।
ଅପିଚ ଆପନି ସ୍ତ୍ରୀଯ ପ୍ରିୟତମା କ୍ଷମପ୍ରଭାବ ମହିତ ଅପର
ଏକ ଆମନ ଲାଇଯା ତାହାତେ ସମାଜୀନ ହୃଦ ପରୀରାଜ୍ୟେର
କୁଶଲ ବାର୍ତ୍ତାମୟୁହ ବିଶେଷକପେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିତେ ଆରାଷ୍ଟ
କରିଲେନ । ପରମ୍ପରା ଉତ୍ତରେ ଉତ୍ୟକର୍ତ୍ତ୍ବ ଯଥା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଧାନେ
କୁଶଲ ଜିଜ୍ଞାସିତ ହଇଲେ; କ୍ଷମପ୍ରଭା ସ୍ତ୍ରୀଯ ଜ୍ୟୋତି ମହୋଦୟ
ସମିତିଞ୍ଜ୍ଞଙ୍କେ ଅଭିବାଦନ ପୂର୍ବକ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ;
ଭାଙ୍ଗିଛି ! ଆମାର ଜନକ ଜନନୀ ଶାରୀରିକ କୁଶଳେ ଆହେ-
ନତ ? ଏବଂ କରିଷ୍ଟ ଭାତୀ ଜ୍ଞାନମନ୍ଦପ୍ରତ୍ତି ଅପରାପର
ମନ୍ଦିଲାକାଙ୍କ୍ଷା ବାକ୍ଷବର୍ଗ ମକଳେଇ ନିର୍ବିଶେ କାଳସାପନ

କରିତେହେବତ ? ନା କାହାର କୋନ ବିଷ ଘଟିଯାଛେ ? ଭାତ୍ତଃ !
 ମସ୍ତର ପିତୃରାଜ୍ୟର ମଞ୍ଚମୟୀ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନେ ଆମର ଉତ୍ୟ-
 କଥା ଦୂରୀକରଣ କରିଲୁ । ଭାଲ, ଆର ଏକ କଥା ଜିଜ୍ଞାସା
 କରି, ପିତା ଆମାର ଏହି କୁଶଳମ୍ବାଦ ପ୍ରାଣେ ହସ୍ତ
 ଅଥବା ବିମର୍ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ? ଜନକରାଜ୍ୟର
 କୁଶଳ ଅବଗତ ହେତୁ ଉତ୍ୟକଲିକାକୁଳ କ୍ଷଣପ୍ରଭାର ମୁଖ
 ହଇତେ ଏହି କଏକଟୀ ପ୍ରଶ୍ନ ନିଃସ୍ତ ହଇଯାଛେ ମାତ୍ର, ଏମତ
 ସମୟେ ମହାଭୟକ୍ଷର କଲେବରଧାରୀ ଏକଜନ ନିଶ୍ଚାଚର ତଙ୍କୁ
 ଦିବାକର ସଦୃଶ ଆରଜ୍ଞନୟନେ; ମହୀ ତଥାର ଉପଶ୍ଚିତ
 ହଇଯା ମହିମାକର ଯୁବରାଜେର କରୟଗଲେ ଧାରଣ କରତଃ
 କ୍ଷଣକାଳ ମଧ୍ୟେ, ସ୍ତ୍ରୀଯ ଗର୍ବେ ଆକାଶ ପଥେ ଚଲିଯା ଗେଲା;
 କ୍ଷଣପ୍ରଭା ଓ ସମିତିଞ୍ଜୟ, ମହୀ ମେଘ ବିହୀନ ବଜ୍ର
 ପାତେର ନ୍ୟାୟ ଏହି ଅତି ଅନ୍ତୁତ ଅମଞ୍ଚମୂଚକ ବ୍ୟାପାର ସନ୍ଦ-
 ଶନ କରିଯାଉପବିଷ୍ଟ ଆସନେ କୁତ୍ରିମ ପ୍ରକଳିକାରନ୍ୟାୟ ଉଭ-
 ସେଇ ସ୍ପନ୍ଦନ ବିହୀନ ନୟନେ ସମ୍ମ ବାହେନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ଶୁଣିତ
 ହଇଯା ଅବାକ୍ଷୁଟ୍ଟାବେ ଥାକିଲେନ । କିମ୍ବା ଅବସରେ
 ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେ, ହାହାକାର ରବେ ଚିତ୍କାର କରତଃ ପୃଥିବୀ
 ଶୟାୟ ପତିତ ହଈଲେ । ବିଶେଷତଃ ରାଜ୍ଞୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭା,
 ସ୍ତ୍ରୀଯ ପତିର ଦୁର୍ଜ୍ଞନ ହଟେ ପାତିତ୍ୟ ହେତୁ ଏବଂ ତୀହାର ଜୀବନ
 ରକ୍ଷା ବିଷୟେ ନିଝପାର ବିବେଚନାୟ ସାତିଶୟ ଅଧୀରା
 ହଇଯା ପଡ଼ିଲେନ । ମହିମୀ, ଦୟିତେର ଅଶିବକର ବ୍ୟାପାର
 ଅରଣ କରିଯା କରୁଣସ୍ଵରେ ଜନ୍ମନ କରତଃ ପୁରବାସି ମକଳକେ
 ଅମଶୋକ କ୍ରମେ ନିକିପ୍ତ କରିଲେନ । ଏଥାନେ ବହିଃ ସଭାମଣ୍ଡ-
 ଲଙ୍ଘ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିଜନ ଓ ବାଙ୍କବରଗ୍ମ, ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟେ ମହୀ

ଅକାରେ ଅନୁମନ୍ତନ କରିତେ ନା ପାରିଯାଏ ପରିଶେଷେ
ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚନ୍ତ ହେତ ପୁନରପି ସାଗରାନ୍ତର୍ଭର୍ତ୍ତି ଲିଙ୍ଗଳ
ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଉପଦ୍ଵୀପ ସକଳ ଅନ୍ତେଷ୍ଟ କରିତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ହଇ
ଲେନ । ଏ ଦିକେ, ପତିବିରହ କାତରା କ୍ଷଣପ୍ରତା, ପ୍ରାଣବ-
ଶେଷା ଦୀରହିବେଶାପ୍ରାୟଃ ଧରଣୀପୃଷ୍ଠେ ପତିତ ହଇଯା ହା
ନାଥ ! ଏବମ୍ପକାରେ କରଣାନ୍ତରେ ଜ୍ଞାନ କରତଃ କ୍ଷଣିକ
ମୁର୍ଛାକ୍ରାନ୍ତା ଓ କ୍ଷଣିକ ଚେତନପ୍ରାପ୍ତା ଏବଂ ଚୈତନ୍ୟାଦୟେ
ଗୁଣାକର ଗୁଣାବେର ଗୁଣ ସମୃହ ଶ୍ୟରଣ କରିଯାଇ ନିଷ୍ଠ ଲିଖିତ
ବାକ୍ୟ ସକଳ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଅହର୍ନିଶ ବିଲପମାନା ହଇଯା
କାଳହରଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ପଦ ।

ହୃଦୟ ହୃଦୟ ପ୍ରାଣ ସାଯ ପ୍ରାଣନାଥ ବିନେ ।
କିମେ ପାବ ପରିତ୍ରାଣ ଉପାୟ ଦେଖିନେ ॥
ଅର୍ଥମ ବିବହ ଆର ସମୁଦ୍ରେ କ୍ଷେପଣ ।
କୋଟାଲେର ହଞ୍ଚେନ୍ୟାନ୍ତ ରାଙ୍କମେ ଅର୍ପଣ ॥
ଅବଳୀ ବଲିଯା ବିଧି ଏତ ଜ୍ଞାଲୀ ଦିଲ ।
ସରଳାର ପ୍ରାଣ ତାଟ ସକଳି ସହିଲ ॥
ନିଷ୍ଠ ହୃଦୟ ବିଧି ସେ ବାଦ ମାଧିଲ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରମାନନ୍ଦ ଅବଳୀ ମଜିଲ ॥
ପତି ବିନା ପାପ ପ୍ରାଣେ କି କାଯ ଯତନେ ।
ଅନଳେ ତାଜିବ ତରୁ ଅତମୁ କରଣେ ॥
ପର୍ଯ୍ୟାନ ତାଜିଯା ପୁନଃ ମେଇ ପତି ଆଶେ ।
କରିବ କଟୋର ଭପ ଗିରି ଶୁହାବାସେ ॥
ନନ୍ଦୁରୀ ସହେନା ଆର ଅବଳାର ପ୍ରାଣେ ।
ଦିବାନିଶି ପୋଡ଼େ ପ୍ରାଣ ପତିଶୋକ ସାଧେ ॥
ତାହାତେ ବିଷମ ଆର କୁନ୍ତମେର ଶର ।
କାମିନୀ କେମନେ ପ୍ରାଣେ ସବେ ନିରନ୍ତର ॥

କୁହ କୁହ ରବେ ସବେ ପିକ କୁହରିବେ ।
 ଶରେ ଶିହରିବେ ପ୍ରାଣ କେ ରାଖିବେ ତବେ ॥
 ଅତିକୁଳ ହୟେ ତାହେ ବକୁଳେର ମାଳ ।
 ବ୍ୟାକୁଳ କରିବେ ପ୍ରାଣ କେ ସହିବେ ଜ୍ଵାଳ ॥
 ଗୁଣ ଗୁଣ ତୁଳି ତାନ ସତ ଅଲିଦଲେ ।
 ଦଲିବେକ ନଳିନୀର ପ୍ରତି ଦଲେ ଦଲେ ॥
 କାନ୍ତ ବିନା ଶାନ୍ତ ବଳ କେ ଆର କରିବେ ।
 ଦଇନ ଦାହନେ ସବେ ଅବଳା ଦହିବେ ॥
 ରମିକା ରମିକ ସତ ବୃଥିବେନ ଘନେ ।
 ଯେ ସାତନା ଘଟେ ପ୍ରିୟଜନ ପ୍ରଯୋଜନେ ॥
 ହାନାଥ । କୋଥାଯି ଗେଲେ ତାଙ୍କ ଏ ଦାସୀରେ ।
 ପ୍ରାଣ ସାଧ ନା ହେରିଯା ମେ ମୁଖ ଶଶିରେ ॥
 ଛଥତୋଗେ ଦୁଖିନୀର * ଯାବେ ଚିରକାଳ ।
 ବୃଥିଲାମ ବିଦି ମୋର ଭାଲେ ନହେ ତାଳ ॥
 ବୃଥି ଓହେ ନାଥ ଆର ନା ହଇଲ ଦେଖ୍ବା ।
 ମେହି ଖେଦ ଶେଳ ମମ ହାଦେ † ବୈଲ ରେଖା ॥

ଏଇମତ ବିଲାପ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରିୟତମା ମୁଢ଼ିମଥୀର
 ସମଭିବ୍ୟାହରେ କିମ୍ବୁସମୟ ଅତିବାହିତ କରଣାନୟର
 ପୁନର୍ଭାବ ଚୈତନ୍ୟଳାଭ କରିଯା ଦୈବ ସମ୍ବୋଧନେ ଆକ୍ଷେପ
 ଆରନ୍ତ କରିଲେନ । ହେ ନୃଶଂସ ବିଧାତଃ ! ଏତଦିନେର ପରେ
 କି ତୋମାର କର୍ତ୍ତ୍ବ କର୍ମ ସାଧନ ହଇଲ ; ଅନାଥା ଅବଳା
 ବାଲାର ବିବାହ କାଳାବଧି କ୍ରମଶଃ ଶକ୍ତତା ବ୍ୟବହାର କରିଯା
 ତଥାପି ତୋମାର ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇଲ ନୀ ; ହାର !
 ସହି ଆମାର ପ୍ରାଣ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଉ ପ୍ରିୟତମେର ପ୍ରାଣ ରଙ୍ଗା
 କରିତେ, ତାହା ହଇଲେ ତୋମାକେ ନିର୍ଦ୍ଦିଯ ବଲିଯା କହାଚ

* ପର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ ଅନୁରୋଧେ ମୁଗଳ ଦୁଃଖ ଶକ୍ତର ବିମର୍ଶ ଲୋପ ହଇଯାଇଛେ ।

† ଏହାମେ କେବଳ ଆବ୍ୟ ହେତୁ ହାନି ହାନେ ହାଦେ ଏହି ଶବ୍ଦ ମରିବେଳିତ ହଇଯାଇଛେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିତାମ ନା । ଇତ୍ୟାକାର ଶୋକଶ୍ଵଳିତ ବାକେ ବିଧାତାର ପ୍ରତି ପ୍ରିୟ ପର୍ତ୍ତିବିଚ୍ଛେଦଜନ୍ୟ ଦୋଷାରୋପଣ କରିଯା ପୁନରପି ଶୋକ ବଶତଃ ମୁର୍ଚ୍ଛାକ୍ରାନ୍ତଃ ହଇଲେନ ।

ପୁନଃ କ୍ଷଣିକ ଚେତନ ପ୍ରାଣେ, ସ୍ଥୀର ପ୍ରାଣକେ ଉଦ୍ଦେଶ କରିଯା ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ । ରେ କଟିନ ପ୍ରାଣ ! ତୋମା ହଇତେ ନିମ୍ନାତ୍ମାଜନ ଆର ଅନ୍ୟ କେହ ନହେ ; କାରଣ ସେଇ ପ୍ରିୟତମ କୁଦୟବଲ୍ଲଭ ସ୍ଵତାତ ତୋମାର ଅନ୍ୟ ପ୍ରିୟତମ ବଞ୍ଚ ଅଗତୀତଲେ ଆର ଆଛେ ? ନା କେହ ହଇବେ ? ଅତ୍ୟବ ତୁମି ବୁଥା ବାସନାୟ କେନ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୂଳ ମହ କରିତେଛ ଅତ୍ୟବ ଆମାର ବାକ୍ୟ ଅବଣ କରିଯା ଅବିଲମ୍ବେ ଏହ ଶୋକ ଆବାସବ୍ରକ୍ଷପ ଶରୀରେର ମାୟା ପରିହାର କରିଯା ସ୍ଥୀର ସାମ୍ରୀର ଅନ୍ତେଷ୍ଟଗାର୍ଥ ବହିର୍ଗତ ହେ । ବିଶେଷତଃ ତୋମାକେ ଆରଓ ଏକ ବିଷୟେ ବିଶେଷ ଦୋଷାରୋପଣ କରି, କାରଣ, ଯେକାଳୀନ କ୍ରେଧିନସ୍ତଭାବ କାଳ ସଦୃଶ ରାକ୍ଷସାଧମ ତୋମାର ସର୍ବସ୍ଵ ସଂପଦିନସ୍ତକ୍ରପ ଗୁଣକରେର କରାକର୍ମଣ କରିଯା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇଲ ; ତେବେଳେ ତୁମି, କେନ ତାହାର ମହଚର ହଇଲେ ନା ? ଅତ୍ୟବ, ରେ ହୁରାଜ୍ଞନ ! ତୁମି ମେ ମୟୁର୍ଦ୍ଧେ ଅଭୀବ ନିମ୍ନନୀୟ ହଇଗାଇଁ, ଏ କାରଣ ଆମି ଆର ତୋମାର ଅପେକ୍ଷା ନା କରିଯା କୁଦୀର ଅଧିର୍ଭାନସ୍ତକ୍ରପ ଏହ ଦେହ ପ୍ରଜ୍ଞାଲିତ ଅନଳେ ଭ୍ରମୀଭୂତ କରିବ ; ନଚେ ତୁମି ଏଥିନି ପ୍ରିୟତମେର ଅନ୍ତେଷ୍ଟଗାର୍ଥ ଗମନ କର । ଏଇକପ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାଣକେ ଭୂରି ଭୂରି ତିରକ୍ଷାର କରିଯା ସାଧ୍ୱୀ କ୍ଷଣପ୍ରତା, ହା ନାଥ ! ତୋମାର ଶର୍ଗାଗତା ଏ ଅଧୀନୀକେ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବିକ କୋଥାମ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହଇଯା ରହିଲେ, ଏକବାର ଦୟା ପ୍ରକାଶ

କରନ୍ତୁ ଦର୍ଶନ ପ୍ରଦାନ କର । ଏଇକଥ ଆକ୍ଷେପଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରେ
ଭୁଲୋ ଭୁଲୋ ବିଲାପ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ପୁନର୍ବିଲାପ ଯଥ ।

ଅକ୍ଷୟାଂ ସଜ୍ଜାଘାତ କେ କରିଯା ଶିରେ ।
ହରିଲ କଣୀର ମନି ଆସିଯା ଶୁଷିରେ * ॥
ଅମାତିଥି ହରେ ନିଲେ ନିଶୀର ଶଶିରେ ।
ତମୋମୟ ହୟ ଯେନ ଏ ଦଶ ଦିଶିରେ ॥
ମେଇମତ ଦେଖିଏବେ ମୋର ସବ ହୟ ।
ମେ ଶଶି ବିହନେ ଦଶଦିଶି ତମୋମୟ ॥
ପ୍ରାଣଧନ ହୀନ ହୟେ ଏହି କି ହଟଳ ।
ତାପିନୀ ସାପିନୀ ସମ ପାପିନୀ ରହିଲ ॥
ଅଧୀନୀ ଅପରାଧୀନୀ ନହେତ କାହାର ।
ତବେ କେନ ମମ ପ୍ରତି ହେନ ବାବହାର ॥
ବାଲାବଧି ନିରବଧି ବିଧି ବାଦୀ ହୟେ ।
ସାଧେ ସାଧିଲେନ ବାଦ ତରୁ ଥାକି ମୟେ ॥
ତଥାଚ ହଲୋନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନା ତ୍ବାହାର ।
ଅବଶେଷ ମେ ପ୍ରାଣଶ ହରିଲ ଆସାର ॥
ବିଧି ସଦି ଏତ ବାଦୀ ମୋରେ ନାହିଁ ହବେ ।
ଅବଳା ବଲନା କେନ ଏ ସାତନା ମବେ ॥
କରାଳ କାଳେର ସମ ଆସି ନିଶାଚର ।
ପ୍ରାଣପତି ହରେ ଲମ୍ବେ ହଲୋ ଅଗୋଚର ॥
ଅଶ୍ଵିନ ତଥନ ମନ ଜ୍ଞାନ ହତ ହୟେ ।
ମନୁଷୀ ଦିତ୍ୟାମ ପ୍ରାଣ ପତି ବିନିମୟେ ॥
ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଦାନ କରି ଅଗ୍ରଜ ଆସାର ।
ଗିଯାଛେନ ବିଶେଷ ଜାନିତେ ସମାଚାର ॥
ଡିନି ନାହିଁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଆଇଲେନ କି କରି ।
ବୃକ୍ଷିଷ୍ଟ ଏମବ ମେହି ବିଧିର ଚାତୁରି ॥

ଏଇକୁଣ ଶୋକେ ସତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରିୟପତି ବିନା ।
କାନ୍ତର ହେଯା ଅତି ହେଲେ ମତିହୀନା ॥
ଉର୍କୁମୁଖେ ଚାରମୁଖେ ଚାରିଦିକେ ଚାଯ ।
ଦଶଦିକ ଶୂନ୍ୟ ଦେଖି ଆର ଥିଲ ତାଯ ॥

ଏହି ପ୍ରକାର ଚାର୍ବଞ୍ଚୀ କୃପାତ୍ମା, ପୁନଃ ପୁନଃ ହା ନାଥ !
ଇତ୍ୟାକାର ଧରି କରତଃ ଧରାଶାୟିନୀ ହେଯା କଦାଚିତ୍ ମୁଢ୍ଛା,
କଦାଚିତ୍ ପ୍ରାଣସଂଭାବ କାଳାତିପାତ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଏଦିକେ, କ୍ରୂରକର୍ମୀ ରାକ୍ଷସପ୍ରଧାନ, ସୌମ୍ର ବାହ୍ରୁତ ପରୀକ୍ଷା
ଦୁହିତାର ପରିଣେତା * ରାଜତନୟେ, ବଲଦ୍ଵାରା ହରଣ କରିଯା
ସ୍ଵକୀୟ ଆବାସ ଥାବେ ପ୍ରତିଗମନ କରିଲ । ଏବଂ କୋଥ
ପୂରିତମୟନେ ସ୍ଵବାସେ ଆନିତ ଅଧିରାଜେର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ
ଈକ୍ଷଣ କରିଯା ମୁହଁଶୂନ୍ଧ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନେ କହିତେ ଲାଗିଲ ।
ଅରେ ନିର୍ବୋଧ ! ପ୍ରଜ୍ଞାନିତ ଅନଳେ ପତଙ୍ଗବ୍ର ପତନେଚ୍ଛା
କରିଯାଇ ? ନଚେ କି ମାହସେ ତାଦୃଶୀ ଅମରଭୋଗ୍ୟ ମନୌଯ
ଚିରାଭିଲବ୍ଧିତା ବରାରୋହା କାମିନୀ ପରୀନନ୍ଦିନୀକେ ବିବାହ
କରିଯା ଅନାୟାସେ ସନ୍ତୋଗ କରିତେଛ । ଏହି କାରଣ ତୋମାର
ଶମନ ଭବନେ ଗମନ ନିଗିନ୍ତି ମୁଲଭ ସମ୍ଭାବନା ଦେଖିତେଛ ।
ବିଶେଷତଃ ତୋମାର ନ୍ୟାୟ ରାଜସଂଶ୍ମୂଳ ପ୍ରାଜ୍ଞମମ୍ଭାବେରା
ପରାଭିଲବ୍ଧିତ ପ୍ରମୋଦାଗଣକେ ଗ୍ରହଣ କରା ଦୂରେ ଥାକୁକ
କଥନ ସ୍ପର୍ଶଓ କରେନ ନୀ । ଅତଏହ ରେ ରାଜକୁଳାଧିମ ! ସନ୍ଦି
ଜଗତୀଜଲେ କିଛୁ ଦିନ ଭୌବିତ ଥାକିଯା ଏହି ବହୁଭ୍ରମକୁଳା
ମେଦିନୀକେ ତୋଗେର ଲାଲମୀ ଥାକେ, ତବେ ଅବିଲମ୍ବେ ମେହି
ତୋମାର ପ୍ରିୟପଦ୍ମୀ ଅବନୀଲଲାମଭୃତା ପରୀରାଜକୁମାରୀକେ
ମନୌଯ କରେ ସମର୍ପଣ କର । ଅନ୍ୟଥା ଆମର ଶାଲ ପ୍ରାଂଶୁ

* ଉର୍କୁ ।

সନ୍ଦଶ ବିଶାଳ ବାହ୍ୟଗଲ ହିତେ ତୋମାର ଆର ପରିତ୍ରାଣେର ଉପାୟାନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହିତେଛେ ନା । ଯାହା ହୁକ, ଯଦି ଏକଣେ ଏ ଦୁଷ୍ଟର ମଞ୍ଚଟମାଗର ହିତେ ନିଷ୍ଠରଣେଚାହା ଥାକେ, ତବେ ଅନନ୍ୟ କର୍ମୀ ହେତ ମଦୀୟ ବାକ୍ୟ ସମ୍ପାଦନେ ଯଡ଼ାଧାନ କର । ନିଶାଚର ଏଇକପ କଠୋର ବାକ୍ୟ ସକଳ ଉତ୍କଳ କରିଯା ବାରମ୍ବାର ଆୟୁଗରେ ଗର୍ବିତ ହିଇୟା ଭୀଷମମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ବାହ୍ୟାକ୍ଷେଟ କରିତେ ଲାଗିଲ ।

ସର୍ବଶୁଦ୍ଧମହିତ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ ଯୁଦ୍ଧର୍ଜ, ପରୁଷଭାଷି ରାକ୍ଷସେର ଏଇ ସକଳ ମରଣାତିରକ୍ତ ମନଃପୌତ୍ରଦବାକ୍ୟ ଅମହାତୀ-ପ୍ରୟୁକ୍ତ ନିରକ୍ତରେ କ୍ଷାନ୍ତ ଥାକିତେ ନା ପାରିଯା କହିଲେନ । ରେ ନିଶାଚର କୁଳପାଂଶୁ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧେ ! ତୋମାର ବଜ୍ରସନ୍ଦଶ ମର୍ମଭେଦକବାକ୍ୟ ସକଳ ମହ କରିତେ ଶରୀର ଝରି ଅତ୍ୟାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ ହିଇୟା ଉଠିଲ । ଅତଏବ ବୋଧ କରି ମେହି ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବିପତ୍ତାରଣ ପରମେଶ୍ୱର, ତୋମାର ଏବନ୍ଧିଧ ଅତ୍ୟାଚାରେ ଅସହିଷ୍ଣୁଳ ହିଇୟା ଦ୍ଵରାମ ପ୍ରତିକାର କରିବେନ, ମନ୍ଦେହ ନାହିଁ ବିଶେଷତଃ ରେ ଦୁରାଚାର ! ତୁମି ଯେ, ଆମାର ପ୍ରତି ମିଥ୍ୟା ଦୋଷ ଆରୋପଣ କରିତେଛ, ଆମି ତର୍ଦିଷ୍ୱଯେର ବିଚାରଜନ୍ୟ ତୋମାର ପ୍ରତିଇ ଭାରାପଣ କରିତେଛ; ମେହି ପରମେଶ୍ୱରେର ଶପଥପୂର୍ବକ ସତ୍ୟ କରିଯା ବଳ ଦେଖି ଯେ, କୃତପରିଣୟ ବିଷୟେ ଆମାର ଅପରାଧ କି ? ଆମି ତୋମାର ସହିତ ସମର୍ଶନ ସଂଘଟନାର ବର୍ଦ୍ଧନିନ ପୂର୍ବେ ମେହି ଯଦୁଚାହା ଗତା କାର୍ମିନୀ ରପାଣି ଗ୍ରହଣ କରିଯାଛିଲାମ । ଅନୁଷ୍ଠର, ଦୁର୍ଦୈବକର୍ତ୍ତକ ମେହି ଲଲନ ଅପରାଧ ହେୟାଯ ତୁମି ତାହାକେ ସ୍ଵହାରୀନା ଏକାକିନୀ ପାଇୟା ଆପନାର ଅଭିଲାଷ ମିଳକରଣ ମାନସେ ବିବିଧ

ପ୍ରକାର ଯତ୍ନ କରିଯାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ସ୍ଵିକାର ନା ହୋଯାପ୍ରୟୁକ୍ତ ବହୁତର ପ୍ରେମାଶାୟ ନିତାନ୍ତ ନିରାଶ ହେତୁ ଯତ୍ନଗୀ ଅନ୍ଦାନ କରଣାନ୍ତର ତାହାର ମରଣ ବିଷୟେ କୃତନିଶ୍ଚତ୍ର ହଇଯା, ଏକା-କିମ୍ବା କାମିନୀକେ ଜୀବନ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ପରିହାରପୂର୍ବିକ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଯାଇଲେ । ତଦନନ୍ତର, ଆମି ପରମକର୍ମାକର ପରମେଶ୍ୱରେର ଅଳୁକମ୍ପା ବଲେ, ମେହି ପୂର୍ବ ବିବାହିତୀ ଧର୍ମ-ପଢ୍ବୀକେ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଛି । ଅତରେ ଏବିଷେଖ ତୋମାର କୋପ ସମ୍ମପନ ହଇବାର କୋନ କାରଣ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହଇତେଛେ ନା । ତବେ କେବଳ ସ୍ଵକୀୟ ଜୀବିତରେ ସ୍ଵଭାବ ଅବଲମ୍ବନେ, ଝର୍ମାର ପରତତ୍ତ୍ଵ ହଇଯା ଆମାକେ ବିନାଶ କରିତେ ସମ୍ମଦ୍ୟତ ହଇତେଛେ । ଅପରିଗିତ ବଲଶାଳୀ ନିଶାଚର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ୍ୟାୟ ବାକ୍ୟ ଅବଶ୍ୟକ କରିଯା ଯଥାର୍ଥ ବିଚାରେ ଆପନାକେ ଦୋଷୀ ବିବେଚନା କରିଯା କିଞ୍ଚିତକାଳ ତୁଷ୍ଟିଷ୍ଟାବେ ଥାକିଲୋ, କିନ୍ତୁ ଆଳୁର ସ୍ଵଭାବବଶତଃ ହିଁମା ଧର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିତେ ନା ପାରିଯା ଅବଶ୍ୟେ ଆଜ୍ଞା କର ପ୍ରସାରଣପୂର୍ବିକ, ପୁରୁଷମନ୍ତ୍ରମ ନୃପକୁମା-ରେର କରଣ୍ଠାନ୍ତର ପ୍ରୋଦ୍ବୀଣ୍ଟ ପାବକମଧ୍ୟେ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରିଲ । ତଦନନ୍ତର ସ୍ଵିର ପାଲିତତନୟା ବିଦ୍ୟାଲୟତା ନାହିଁ କର୍ମ୍ୟକେ ଅଧିପରାଖିରିକା କାର୍ଯ୍ୟ ନିଯୋଜିତ କରତଃ ସ୍ଵିର ତୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅନ୍ତେଷ୍ଟାର୍ଥ ଦିଗ୍ନତରେ ପ୍ରୟାଣ କରିଲ ।

ବିଦ୍ୟାଲୟତା, ଏହି ଉପଶିତ ସଟନାର କିଛି ମାତ୍ର ଅବଗତ ଛିଲେନ ନା । ତିନି ଯେମନ, ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ପଞ୍ଚଦାହନ ଦଙ୍କ-ନକେ ନିର୍ବିପଣ କରିଯା ଭାଷ୍ମମିଶ୍ରିତ ଦଙ୍କ ପଞ୍ଚକେ ପରିଚାଳ କରତଃ ନିଶାଚରେର ତୋଜନ ନିମିତ୍ତ ସ୍ତୁପୁର୍ବିକ ରକ୍ଷଣ କରିଲେ; ମେ ମେ ଦିବମତ୍ତେ ତଦମୁମାରେ ବାରିକୁଣ୍ଡ କଙ୍କେ ଲାଇଯା

সমীপবর্তী হইয়া দেখিলেন, অনলভ্যস্তরে অলৎ অনল নিভযুক্তি এক ভূবনমনোহর পুরুষ অবলীলাক্রমে অবস্থান করিতেছেন। অন্ত্যায়ুবতী তাদৃশাবস্থা গুণগ্রবে দেখিয়া দেবতাজ্ঞানে প্রথমতঃ সাষ্টাঙ্গে প্রণিপাতপূর্বক স্তুতি-পাঠ করিতে লাগিলেন। হে দয়াময় তগবন্ন! এ নিরবলস্বিনীকে অশেষ যন্ত্রণাকর দেহ ভারবহন হইতে বিমোচন কর। এইরূপ, অশেষ প্রকারে স্তুতি প্রণতি সহকারে জনমনোরমণী রমণী বিদ্যুল্লতা, ধরণী পতিতা হইয়া বলিতে লাগিলেন; হে প্রভো! পুনর্বার তোমায় প্রণাম করি। এইরূপ কাতরতা পূর্বক ভূয়োভূয়ঃ প্রণাম করণানন্দের কহিলেন; বোধ হয়, এতদিনের পর অনুকূল তগবন্ন, স্বয়ং মুর্তিমান হওতঃ শ্রীপাদপদ্ম দর্শন প্রদানে হৃষ্টৃত কর্মভোগ হইতে পাপানলসন্তপ্তা রমণীকুলের অপদার্থ স্বরূপণী কামিনীকে নিষ্ঠার করিলেন। হে ক্রপাকর ক্রপাকর! যদি আমায় অভিলম্বিত বর প্রদান কর; তবে মদভিলম্বিত যোগ্য বর প্রদান কর। এই ছুরাআনিশাচর যদিচ, আমাকে আজ্ঞাজ্ঞার ন্যায় প্রতিপালন করিতেছে; তথাচ পিতা মাতা প্রভৃতি বিস্তৃত রাজকুলের সমূলে বিনাশকারীর পূর্বকৃত ক্রুৰতার বিষয় স্মৃতিপথে উদিত হইলেই, অমনি তৎক্ষণাত্মে বৈরনির্বিজ্ঞন * করিবার নিমিত্ত চিন্ত একবারে সাতিশয় ব্যাকুল হইয়া উঠে; কিন্তু কি করি, সহায় বিহীন। একাকিনী কামিনী কেন উপায়ান্তর না থাক।

* শক্ত অভিকার।

জন্য, সুতরাং মানসিক বেদনা মনেতেই বিলীন করিয়া।
 ক্ষান্ত হইয়া থাকি। বিশেষতঃ মস্তকে কণা বিস্তীর্ণ বিষম
 বিষধরের ন্যায়, একেত ঘোবনাহি দংশনে, অবলা সদা-
 তন আলাতন হইতেছে, তাহাতে আবার দ্রুত রতি-
 পতি, বিবিজ্ঞ স্থানে সহায় হীন। পাইয়া সর্বদা স্বীয়
 দ্রুত প্রকাশ করিতে থাকে। তাহার মেই শরপ্রভাবে
 যেন শরসংবিদ্ধ কুরঙ্গীকুলের ন্যায় ব্যাকুল হইয়া সময়া-
 তিপাত করি। মৈহির কৃপা বালিকার এব্যুক্ত কর্তৃ-
 গাস্তর সংযুক্ত স্তুতিপাঠ অবণ করিয়া গুণার্গ, গুণার্গ
 কর সঞ্চালন দ্বারা কঠিলেন। অয়ি চার্বিকি-বালে !
 বিপদাগ্রস্ত মনুষ্যের উপাসনা করিলে তোমার কি ফল
 লাভের সন্তান। আছে ? আমি দেবতা নহি, মানব
 জাতি। রাক্ষস অতিশয় অচূয়াপরতন্ত্র হইয়া আমায় এ
 স্থানে আনয়ন করিয়াছে। এবং আমায় বিনাশ মানসে
 প্রজ্জ্বলিত অনল রাশিতে প্রক্ষেপ করিয়া স্বীয় ক্রোধের
 শান্তি লাভ করিয়াছে। অতএব হে বরাননে ! আসন্ন-
 মৃত্যু জনের বিবরণ একগে বিস্তার করে আর কি বর্ণিত
 হইবে ; এইকর্পে আঃক্ষেপ করিয়া নৃপচূড়ামণি, আপন
 আদ্যোপাস্ত সমস্ত বৃত্তান্ত, মেই অপরিমিত ক্রপশালিনী
 কামিনীকে বিজ্ঞাপন করিলেন। অনন্তর, মধুরভাবিণী
 চারুহাসিনী বিছ্যজন্তা ছত্রাশন হইতে অধিরাজ্ঞের প্রাণ
 পরিত্রাণ বিষমের কারণ জিজ্ঞাসা করায়, তিনি শিক্ষক
 দন্ত অঙ্গুরীয়কের অশেষ প্রকার গুণ ব্যাখ্যা করিতে
 লাগলেন এবং পুনরায় আপনাকে, একাকী ও শক্ত-

ବିହିନତା ହେତୁ ଜନଶୂନ୍ୟ ରାଜ୍କସ ସ୍ଥାନ ହିତେ ନିଷ୍ଠାରଣ କରଣେର ଉପାୟାନ୍ତର ନା ଦେଖିଯା, ଯୁତରାଂ ଆପନାର ଅରଣ୍ୟ କୁତନିଶ୍ଚରେ ସ୍ଵୀଯ ସୀମଣ୍ଠିନୀ ଦ୍ଵିରଦଗ୍ଧମନୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭା ବିନି ଦିତ ରାଜୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭାର ଅନିର୍ବିଚନୀଯ ପ୍ରେମରୁତ୍ତାନ୍ତ ଅରଣ୍ୟ କରିଯା ଅତିଶୟ ଥିଲମନେ ପୁନଃ ପୁନଃ ବିଲାପ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ହେ ବିଲୁପ୍ତାଙ୍କ ଶଶ୍ଵତ ବଦନେ ! ପ୍ରିୟେ-କ୍ଷଣ-ପ୍ରଭେ ! ଏହି ସମୟ ଏକବାର ଦର୍ଶନ ଦିଯା ବାକ୍ୟଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରମେକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣକେ ଶୁଶ୍ରୀତଳ କର । ତୋମାର ବଦନ ଶୁଦ୍ଧଃଶୁଦ୍ଧ ବିରହିତ ଶୁଦ୍ଧାପାନ ତୃଷିତ ଚାତକେ ବୁଝି ଏଇବାର ଜୟେଷ୍ଠର ମତ ଇହଲୋକ ହିତେ ବିଦାୟ ହିତେ ହଇଲ । ହାୟ ! ମନେ ଏହି ବଡ଼ ଥେଦ ରହିଲ, ଯେ, ଚିରବିଦାୟ କାଲେ ପ୍ରାଣମା ପ୍ରଗମନୀର ସହିତ ଏକବାର ସାକ୍ଷାତ ହଇଲ ନା । ହା ବିଧାତଃ ! ଏକେ ନୃଶଂସ ନିଶାଚର ଜୀତିର ହଣ୍ଡେ ପାତିତ କରିଯା ଅଗ୍ନି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରିଲେ, ତାହେ ଆବାର ପ୍ରିଯାବିଘୋଗ ପ୍ରୋଦ୍ବୀଷ୍ଟ ହତାଶନ ରାଶିତେ ଅନିବାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ କରିଯା ଅବଶିଷ୍ଟ ବାମନା ପୁରଣେର ଶେଷ କରିତେଛ । ହା ପାଷାଣମଦୃଶ ସହିକୁ ଆଗ ! ଏତାଚୂପ ପରିକ୍ଲିଷ୍ଟ ହଇଯାଉ କି ତୋମାର ଏହି ଅଶେଷ ସ୍ତରଗାକର ଶରୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିତେ ଯୁଗା ଜମିତେଛେ ନା ? ପାମର ! ତୋମାକେ ଧିକ୍ । ଯେହେତୁ, ତାତ୍ତ୍ଵଶୀ ଶ୍ରଣ-ଶାଲିନୀ ପତିପ୍ରାଣୀ କାମିନୀର ବିଘୋଗଜନିତ ଶତ ଶତ ଶେଳାଘାତସମ ଛର୍ବିଷହ ସ୍ତରଣୀ ସହ କରିଯାଉ ତଥାପି ଏହି ପାପଭୋଗେର ଆଲୟସ୍ଵର୍କପ ଶରୀରକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିତେ ସ୍ମୃତା କରିତେଛ ନା । ଅତଏବ ତୋମାଯ ଆର କି ବଲିବ ଆହା ! ସଦି ପରମ ପିତା ପରମେଷ୍ଟରେର କିପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ

সର୍ବଭୂତେ ଦୟା ଓ ସ୍ଵୀୟ ଅନ୍ୟାର୍ଜିତ ଆଦି ଅନ୍ତ କର୍ମଭୋଗ
ଏହି ସକଳ ସର୍ବଦୀ ଶ୍ଵରଣ ପୂର୍ବକ ସମୟ ବିହରଣ କରିତେ, ତାହା
ହିଁଲେ ତୋମାକେ ଏତ୍ତାଦୃଶ ନରକେର ଆଲୟ ସ୍ଵର୍ଗପ ସଂମାର
ମଧ୍ୟେ ଛଞ୍ଚିଯାଇନିତ ଯାତନୀ ଭୋଗ କରିତେ ହେତ ନା ।

ଶୁଣାର୍ଥବ, ଯଥନ ଏବନ୍ଧିଧ ନିତାନ୍ତ ଉତ୍ସତତା ପ୍ରୟୁକ୍ଷ
ତ୍ର୍ୟକାଳୀନ ସ୍ଵୀୟ ପ୍ରାଣବିଯୋଗ ମଞ୍ଚବନୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ଵାସ
ହିଁଯା, ମହିଳାର ବିଚ୍ଛେଦ ଜନ୍ୟ ଶୋକେ ଏକବାରେ ଚୈତନ୍ୟ
ହୀନ ହିଁଲେନ; ତଥନ ତଦୀୟ ମଞ୍ଚଲାଭିଲକ୍ଷିତ ରାକ୍ଷସ
ପ୍ରତିପାଳିତା ରାଜଦୁର୍ଗିତା ବହୁଫ୍ରାମପୂର୍ବକ ରାଜନମନେର
ଚେତନ କରାଇଯା, ଯୁଗ୍ମକରେ ଅତି ବିନୀତଭାବେ ବଲିତେ
ଲାଗିଲେନ; ହେ ମହାଅନ୍! ଭବାଦୃଶ ମୁବିଜ୍ଞ ଲୋକେର
ଉଚ୍ଚିତ ଯେ, ଉପଶ୍ରିତ ବିପଦେ ଅତିଭୂତ ନା ହିଁଯା ବିପଦ
ମୟୁଦ୍ର ଉତ୍ତ୍ରୀଣ ହୋନାର୍ଥ ମଦ୍ୟୁକ୍ତିକ୍ରମ ତରୀର ଆଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ
କରୀବା । ତାହା ନା କରିଯା ତାହାର ବିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥକେ ଅବଲ-
ସ୍ତ୍ରୀ କରିଲେନ କେନ? ଅର୍ଥାତ୍ ଈତ୍ତଶ ଘୋରତର ମନ୍ଦିର
ମଧ୍ୟେ ଅନାର୍ଥ୍ୟଦେବିତ ଅକୀର୍ତ୍ତିକର ମୋହ ଆପନାତେ
ଆସିଯା ଉପଶ୍ରିତ ହିଁଲ କେମ? ବିଶେଷତଃ ହେ ମହା-
ମତେ! ତୋମାତେ ଈତ୍ତଶୀ ଅଞ୍ଜାନହାରିଣୀ ମାଯା ଉପଶ୍ରିତ
ହୋଯା କଦାଚ ମନ୍ତ୍ରବ ହୟ ନା । ଅତେବ (କାତରତା)
ମାଧ୍ୟାରଣ ପ୍ରକ୍ରତିପ୍ରାୟ ସହୀ ଉତ୍କୃତ ହଦୟେର ଛର୍ବିଲତାଭାବ
ପରିହାର ପୂର୍ବକ, ରାଜକୁଳମନ୍ତ୍ରିତ ମନ୍ତ୍ରାନ୍ଦିଗେର କୁଳୋଚିତ
ସାହସକେ ଅବଲସ୍ତନ ବକ୍ରନ । ଶୁଣାର୍ଥବ, ଦୌର୍ଘ୍ୟନିଶ୍ଚାମ ପରିତ୍ୟାଗ
ପୂର୍ବକ କହିଲେନ, ମୁଲୋଚନେ! ମେହି ପ୍ରାଣମା ପ୍ରିୟତମା
ଦିରହଜନ୍ୟ ଶୋକକେ, ଅବହାର କରିଯା ସ୍ଵର୍ଗ ଜୀବିତ

থাকিতে অভিলাষ করি না। কাত্তরতা ও একান্ত ভাবি
বিচ্ছেদজন্য শোকপ্রযুক্ত আমাৰ স্বাভাৱিক শৌর্যাদি
অপস্থত হইয়াছে, এবং চিন্তণ সেই হেতু বিষ্ণুল হইয়া
ৱহিয়াছে। এক্ষণে, আমি কৰ্তব্যতা বিষয়ে কিছুই
স্থিৰীকৰণ কৰিতে পাৰিতেছি না। তাতএব, আমাৰ
শোকাপনয়ন ও জীবনৱৰক্ষা পক্ষে যদি কোন শ্ৰেষ্ঠকৰ
উপায় থাকে, তবে তদ্বিষয়েৰই উপদেশ প্ৰদান কৰ;
মতুৰা বিপৎ হইতে উদ্ধাৰ না কৰিয়া অগ্রে অভিযোগ
কৰা বিধেয় নহে। এই বলিয়া বিপদাক্রান্ত মহীপমুত,
বিচ্ছালতা সমুখে তৃক্ষণীয়াৰ্থবলম্বন কৰিলেন। তখন
মতিমতী যুবতী, মৃহুমদ্বাস্য আসে কহিতে লাগিলেন;
হে সুধীৱ ! অনুগৃহীতা অধীনী হইতে বোধ কৰি ইহার
কোন প্ৰতিবিধান হইতে পাৰিবে। আপনি আৱ
চিন্তাকুল হইবেন না; বৰং এসময়ে শক্ত নাশনে
সাহসকে অবলম্বন কৰুন। তাহা হইলে, অমা-
মাৰ্মে অহঙ্কাৰী অৱিকে জয় কৰিতে পাৰিবেন। বিশে-
ষতঃ প্ৰাঞ্জলি আসন্ন বিপৎকালে কদাপি বিষ্ণু হয়েন
না, কাৰণ বুদ্ধিৰ অপ্রমতা হেতু কোন সহপান
উপস্থিত হইতে পাৱে না। মহাশয় ! হীনবুদ্ধি মহি঳া-
জাতিৰ উপদেশ প্ৰদান কৱায়, যদিচ প্ৰাগলভ্য প্ৰকাশ
হইতেছে, তথাচ এ অধীনী আপনাৰ বিপদুপশম আকা-
জিঙ্গণী হইয়াই, বাৱবাৰ কথিত বাক্য প্ৰয়োগ কৰিয়াছে।
বিশেষতঃ শাস্ত্ৰকাৱেৱা কহিয়াছেন, যে, বিপৎসময়
স্বী জাতিৰ নিকট হইতেও সম্মতণা গ্ৰহণ কৰিবে। সে

যାହା ହେଲା, ମହାରାଜ ! ଯଦି କୋନ ଅଳିତବାକ୍ୟ ନିର୍ଗତ
ହେଲା ଥାକେ, ତାହା ଅବଳାଜ୍ଞାତି ବିବେଚନାୟ କ୍ଷମା କରି-
ବେନ । ନୃପତନୟ, ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତାର ବାକ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ କରି-
ଲେନ ; ତୌରେ ! ଏତ ଶକ୍ତାନ୍ଵିତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।
ସମ୍ଭବ ତ୍ରାଣୋପାୟ ଅମୁସକ୍ଷାନ କର । ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତା କହିଲ,
ଚିତ୍ତରଙ୍ଗନ ! ଯଦ୍ବୂରା ମେଇ ଛୁରାନ୍ତ ନିଶାଚର ବିନାଶ ହେତେ
ପାରିବେ, ଆମି ମେଇ ଉପାୟ ଦ୍ଵିର କରିଯାଇଛି । କିମ୍ବୁ
ମହାଶୟ ! ଆମାର ଏତଦ୍ଵିଷୟେ ଏକ ନିବେଦନଣୀୟ ଆହେ ଅର୍ଥାତ୍
ରକ୍ଷଃପତି ବିନଷ୍ଟ ହେଲେ, ଏ ଅବଳମ୍ବନ ବିହିନୀ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତା
କୋନ ତରୁବରକେ ଆଶ୍ୟ କରିବେ ? ଯେହେତୁ, ତ୍ରିମଂସାର
ମଧ୍ୟେ ଆମାୟ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରେ ଏମନ ଆର କେହି ନାହିଁ ।
ଛୁରାଆ ସକଳ ସଂହାର କରିଯା କେବଳ ଚିରଦିନ ଶୋକରାଶିର
ଭାରବହନ ନିମିତ୍ତ ଆମାକେଇ ଅବଶ୍ୟକ ରାଖିଯାଇଛେ ।
ଆର୍ଯ୍ୟ ! ବଲିବ କି, ଛୁରାଆ ରାକ୍ଷସ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଯେ ଦିବସ,
ପରିବାରବର୍ଗ ବିମାଣିତ ହେଲ, ମେ ଦିବସ ବାରମ୍ବାର ସ୍ତ୍ରୀଯ
ପ୍ରାଣ ପ୍ରଦାନୋଦ୍ୟତା ହେଲା ଆମି ତାହାର ନିକଟଙ୍କ ହେଲାମ,
ତଥାଚ ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରଙ୍କ କରିଲାମ । ଏମନ କି, ତଥାକୌଣ୍ଡିନ
ବିବରଣ୍ ସକଳ ମୂରଣ ହେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆମାର କୁଦର
ଶୋକ ବିଦୀର୍ଘ ହେତେ ଥାକେ । ବୋଧ ହୟ, ତଥା ବାଲିକା
ସ୍ତରାବ ସମ୍ମାନିତ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନିତେ ପାରି ନାହିଁ, ନଚେତ ତାଢ଼ିଶ
ପ୍ରଜ୍ଞାଲିତ ଶୋକାନଳ ଭରେ ଯେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ହାନାନ୍ତରେ ପଲାଯନ
କରିତ ତାହାର ଅମୁମାତ୍ର ମଂଶର ନାହିଁ । ଆହା ! ଆମାର
ପ୍ରତି ସନ୍ଦର୍ଭ ହେଲା ଛୁଃଖସୁଚକ ଆହା ଧରି କରେ, ଏମନ
ପ୍ରାଣୀମାତ୍ରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୟ ନା । ବୋଧ ହୟ, ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତି

বৃক্ষ সকল আমার ছুঁথে ছুঁথী হইয়াই প্রভাতে
নিশাতুষারচ্ছলে অঙ্গপাত করিয়া থাকে। ও
পশ্চিম, স্বীয় স্বীয় ধৰনিতে এবং অচেতন পদাৰ্থ
প্রস্তুরাদি স্বেৰ্দৰ্নিৰ্গমনচ্ছলে আদ্যাবধি আমার ছুঁথে
সমছুঁথী হওত রোদন করিয়া থাকে। অতএব ছুঁথের
কথা কি বৰ্ণনা কৰিব; বুঝিলাম, সংসার প্ৰবৰ্ত্তকাৰিণী
ত্ৰিশৃণময়ী মায়াজনিত যে দেহশোষক শোক, সে,
কেবল স্বীয় ছুঁতুত কৰ্মভোগ মাত্ৰ। অতএব ও সমস্ত
বাঁকেয়ের আন্দোলনে আৱ অধিক প্ৰয়োজন নাই,
একণে যদি, আপনি অনুকল্প। প্ৰকাশ পুৱঃসৱ আমাকে
স্বীয়পত্ৰীছে স্বীকাৰ কৰেন, তাহা হইলে—এই পৰ্যন্ত
বলিয়া লজ্জান্তুষ্টুখী সেই মুশীলাবাল।, অগল্ভত। প্ৰকা-
শ ও কুমাৰমূৰ্তি স্বুকুমাৰ রঞ্জকুমাৰ সমৰ্কে আপনাকে
অযোগ্য। এই উভয় আশঙ্কায়, মৌনাবলম্বন কৰিয়া রহি-
লেন। তখন রাজনন্দন, অনিমিষলোচনে কিঞ্চিৎকাল
উক্তদৃষ্টি কৰিয়া কহিলেন; হে বৰবণিনি ! ভাল, তোমাৰ
পাণিগ্ৰহণ কৰিব; তাহাৰ অন্যথা হইবে না; কিন্তু,
সেই মনোহৱা মহিষী ক্ষণপ্ৰভাৱ অনুমতি হেতু কিয়-
দিবস প্ৰতীক্ষা কৰিতে হইবে। আমি তাহাৰ
মনোগতভাৱ বিশেষ বিদিত আছি, তিনি আমাৰ
অভীষ্টকাৰ্য্যেৰ প্ৰতি কদাচ অতিহতী হইবেন না।
বিশেষতঃ তুমি আমাৰ পুনৰ্জীৱনদা স্বৰূপিণী। অতএব
তোমাৰ প্ৰতি সপত্ৰীভুত হেতু ইৰ্ব্বভাৱ না কৰিয়া বৱং
ৱাঙ্গী স্বয়ং অভিপ্ৰেতকাৰ্য্য সম্পাদনাৰ্থ অভিশ্ৰৱ হৰ্ষ

ପ୍ରକାଶ ପୁରଃମର ସନ୍ତୋଧାନ ବରିବେଳ । ତବେ ଯେ କିଞ୍ଚିତ୍
ବିଲମ୍ବ ହଇବେ, ମେ କେବଳ ପ୍ରଧାନ ମହିଷୀର ଗୌରବ ବର୍କାର୍ଥେ;
କାରଣ ଉହା କ୍ଷତ୍ରିୟ ଧର୍ମର ନିୟମିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ମେ ଯାହା ହୃଦ୍ୟକୁ
ଏକଣେ ତୁମି ଆସନ୍ତି ବିପର୍ଦ୍ଵିଷୟର ଜ୍ଵରାମ ପ୍ରତିକାର
ବିଧାନ କରଣେ ମୁଚ୍ଛେଷ୍ଟିତା ହେଉ; ଆମିଓ ତୋମାର ଅଭିଲାଷ
ପୂରଣ ବିଷୟେ ଅନ୍ତିକୃତ ହିଲାମ । ବିଦ୍ୟାଲୟା ସ୍ଥିତି ଅଭୀଷ୍ଟ
ମଧ୍ୟନ ବିଷୟେ ଆଶ୍ରାସ ପ୍ରଦତ୍ତବାକ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ
ଫୁଲଲୋଚନେ, ଅଧିରାଜ୍ୟର ପ୍ରତି ତିର୍ଯ୍ୟଗଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା
ଗଦ୍ଗଦ ବଚନେ କହିତେ ଲାଗିଲେନ; ମହାଭାଗ! ନିଶାଚର
ପ୍ରାଣ ସଥ ଚେଷ୍ଟାର ପରତତ୍ତ୍ଵ ହେଉଥି ଅନଳ ମଧ୍ୟ ନିକ୍ଷେପ
କରିଯା ଆପନାର ମୃତ୍ୟୁ ବିଷୟେ କୃତ ନିଶ୍ଚଯ ହିଲା ଗିଯାଛେ ।
ବୋଧ ହୟ, ପୁନର୍ବାର ଆସିଯା ଆପନାର ଆର ଅନୁମନ୍ତାନ
କରିବେ ନା । ଅତଏବ ହେ ମହୋଦୟ! ଆପନି ଏହି
ମୁତୀଙ୍କ ଅମିଧାରଣ ପୁର୍ବିକ ନିର୍ଭୟେ ଏ ନିଭୃତ ଗୃହେ ଅବ-
ସ୍ଥାନ କରନ୍ତୁ । ପାପିଷ୍ଠ, ଯଥିନ ଆସିଯା ଶ୍ରମ ଉପଶମାର୍ଥେ
ଶୟନ କରିବେ; ମେଇ ପ୍ରମୁଖକାଳେ, ତୋମାର ଶକ୍ତେତ୍ତ-
ନୁସାରେ ଆପନି ତମନି ତ୍ୱରଣୀୟ ଆସିଯା, ଶାଣିତ
ଖଜାଘାତେ ଛର୍ବିନୀତେର ମୁଣ୍ଡ ଦ୍ୱିତ୍ୱେ କରିଯା କେଲିବେଳ ।
ତାହା ହିଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟେ ଏହି ଭୀଷଣ ରାକ୍ଷସ ସ୍ଥାନ ହିତେ
ଉତ୍ସୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥି ଭେଦୀଯ ପୈତ୍ର୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଗମନ କରିଯା, ଗ୍ରହପାଶ
ବିନିର୍ମୂଳ ନଳରାଜ ସଦୃଶ ଚିରମୁଖୀ ହିତେ ପାରିବେଳ ।
ଅତଏବ ଏକଣେ, ମନ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୃହଭ୍ୟନ୍ତରେ ଗମନ କରନ୍ତୁ,
କାରଣ, ନିଶା ପ୍ରାୟ ଅବମନ୍ତା ହଇଲ । ଆହା! ଏ ଦେଖୁନ,
ବହୁନାୟିକା ନାମକେର, ପୂର୍ବମନ୍ତ୍ର ବିଲାସବତ୍ତି ନାମି-

କାଳେ କଞ୍ଚିତାଂଖାସ ପ୍ରଦାନେ ପ୍ରତାରିତ କରତଃ ନବାହୁ-
ରାଗିଣୀ ନୟିନାର ପ୍ରତି ଗାଡ଼ାହୁରାଗ ପ୍ରକାଶେର ନୟାୟ, ବିଲା-
ସିନୀ ଯାମିନୀ ଓ କୁମୁଦିନୀକେ ବଞ୍ଚନା ପୂର୍ବକ ଦୟାତି ରୋହି-
ଣୀର ଇଷ୍ଟମଙ୍ଗାଦନ ଲାଲସାୟ, ନିଶାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପା-
ଦିତ କରିଯା ବିଶାନାଥ ବିହାରଙ୍କାନ ଅନ୍ତାଚଲେ ଯାତ୍ରା କରିତେ
ଛେନ । ତିମିର, ଦିବାଭୌତେର ନୟାୟ କିରଣଭୟେ ଗିରି-
ଗୁହ୍ୟ ପଲାୟନ କରିତେଛେ, ବେଳେ ହୟ, ଏଇ ପ୍ରଭାତ
କାଳ ସମଭିବ୍ୟାହରେଇ ରାତ୍ରିଚର ଆଗତ । ଅତଏବ
ମହିମାକର ! ଆର ଅପେକ୍ଷା କରିବେନ ନା । ଏଇ ପ୍ରକାର
ପ୍ରତ୍ୟେକମତିପ୍ରଭାବେ ଯୁକ୍ତି ହେବ କରତଃ ଏକ ନିର୍ଜନ
ଗୁହେ ରାଜନନ୍ଦନେ ପ୍ରେରଣ କରିଯା, ଯୁବତୀ, ନିଶାଚରେର
ବିଶ୍ରାମାର୍ଥେ ଶଯନାଗାରେ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶଯ୍ୟା ସଜ୍ଜିତ କରିଯା
ରାଖିଲ, ଏବଂ ତାହାର ଅନତୀତକାଳ ବିଲମ୍ବେଇ ପ୍ରବଳ ବାୟୁର
ନୟାୟ ବେଗଗତିତେ ରାକ୍ଷସପ୍ରଧାନ ଉପସ୍ଥିତ ହିୟା ; ଆ !
ଇତ୍ୟାକାର ବିରାମମୂଳକ ଧରି ପୂର୍ବକ, ପ୍ରକ୍ଷତ ଶଯ୍ୟାର ଶଯନ
କରିଯା କ୍ଷଣକାଳ ମଧ୍ୟେଇ ଗାଡ଼ନିନ୍ଦାୟ ଅଚେତନ ହଇଲ ।

ଜଳଦବିନିଃନ୍ତା ବିଦ୍ୟାଲୀତା ସଦୃଶୀ ଜ୍ଞାପବତୀ ବିଦ୍ୟାଲୀତା,
ଶକ୍ତ ବିନାଶେ କୁବୋଗ୍ୟ ସମୟ ବୁଝିଯା ମରାଲଗମନେ ଅଧି-
ରାଜେର ସଦନେ ଗମନ କରିଯା ମୃଦୁଲସ୍ଵରେ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ ।
ମହାଭାଗ ! ଆପଣି ଶୀଘ୍ର ଗାତ୍ରୋଞ୍ଚାନ କରନ୍, ଦୁରାଜ୍ଞା ଆ-
ମୟା ଏହି ସମସ୍ତେ ଅଚେତନେ ନିନ୍ଦା ଯାଇତେଛେ ; ଶକ୍ତ ନାଶେର
ଯୋଗ୍ୟ ସମୟଇ ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ହିୟାଛେ । ଅତଏବ ବିଲଧ
କରିବେନ ନା, ବୀରପୁରୁଷଦିଗେର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାହସକେ ଅବଲମ୍ବନ
ପୂର୍ବକ ଖର୍ଜପାଣି ହିୟା ଶକ୍ତ ବିନାଶାର୍ଥ ଗମନ କରନ୍ ।

ଗୁଣାର୍ଥ ବିଛୁଲ୍ଲତାର ବାକ୍ୟ ଅବଶ୍ୟକତାରେ ଉତ୍ସକଣ୍ଠୀତ କରେ ଥର-
ଶାନ ଥଜ୍ଞଧାରଣ କରିଯା ଆପନାର ଜୀବନାରି ଓ ଅଶେଷ
ଗୁଣାଳ୍ପତ୍ତା ମହିଷୀ କଣପ୍ରଭାର ପ୍ରେମାଞ୍ଚମପୀଡ଼ନ ନିର୍ଦ୍ଦିତ
ରାକ୍ଷସାଧ୍ୟର ଶର୍ମାଗାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ସ୍ଵୀର୍ଯ୍ୟ, ଓ
ଗାନ୍ଧୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭାୟ ତାହାର ଶିରୋଦେଶେ ଦଶ୍ମାରମାନ ହିଲେନ ।
ପରେ, ଜାତକ୍ରେତା ଲେଲିହାନ୍ ବିଷ ବିଷମ ଆଶୀବିଷେର ନ୍ୟାନ୍
ମହାନ୍ ଗର୍ଜନ ପୂର୍ବକ, ସକ୍ରାଦେ ତୌଳ୍ଯିକୃତ ଅମି ଆୟାତେ
ନିର୍ଦ୍ଦିତ ରାକ୍ଷସେ ଦ୍ଵିତୀୟ କରିଲେନ । ତଥନ, ମେଇ ଛିନ୍ନ-
ମନ୍ତ୍ରକ ଦେହ ହିତେ ଏକଟି ଓଙ୍କାର ଶଦ୍ମାତ୍ର ବିନିର୍ଗତ ହିଯା
ପ୍ରଜ୍ଞାଲିତ ଦୌପଶିଖାବନ୍ ମେଇ ଜ୍ୟୋତିଃ ନଭୋମଣ୍ଡଳେ ଉଦ୍ଧା-
ମନପୂର୍ବିକ ଦିବ୍ୟ ଏକ ତେଜଃପୁଣ୍ୟ ଯୋଗୀର ମୂର୍ତ୍ତିଧାରଣ କରିଯା
ଅଧିରାଜେ ସାମାଧନ ପୁରଃମର ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ । ହେ
ଗୁଣାର୍ଥ ଆଖ୍ୟାଧାରିନ୍ ମହାଅନ୍ ! ଏତ ଦିନେର ପର
ଆମୀଯ ପରିଭ୍ରାଣ କରିଲେନ । ଗୁଣାର୍ଥ, ଛିନ୍ନ ରାକ୍ଷସଦେହ
ବିନିଃଶ୍ଵତ ଓଙ୍କାର କ୍ରପ ଜ୍ୟୋତିର୍ଳୟପନ୍ ମହାପୁରୁଷ ଦେହ
ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା ବିନ୍ଦୁଯାବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତେ ତଦ୍ବିମସକ ବୃକ୍ଷାନ୍ତ
ଅବଶ୍ୟକ ସମ୍ୟକ୍ ଉତ୍ସୁକ ହିଯା ପ୍ରଗମକରତଃ କରପୁଟେ
ନିବେଦନ କରିଲେନ, ହେ ତଗଦନ୍ ! ଆମି ଏଇ ଅଲୋକିକ
ବ୍ୟାପାର ଦର୍ଶନେ ଅତୀବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ଵିତ ହିଯାଛି, ଅତ୍ୟବ
ଅନୁକଳ୍ପା ପ୍ରକାଶପୁରଃମର ମନୀର ସଂଶୟାବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତେର
ସଂଶୟାଚ୍ଛେଦ ନିମିତ୍ତ ଆଜ୍ଞାପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ ।

ନବ ନରମାଥେର ବାକ୍ୟାବନୀନେ ରାକ୍ଷସ ଦେହ ବିନିର୍ମୁଦ୍ର
ମେଇ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ପୁରୁଷ ଅତିଶୟ ଯତ୍ତ ମହକାରେ କରଣ-
ରମାଭିଷିକ୍ତ ବାକ୍ୟେ ପ୍ରତ୍ୟାନ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ହେ ଡୁପାଳ ବଂଶାବତ୍ତମ ସର୍ବପ୍ରିୟ ରାଜନ ! ଏକଣେ ଅନ୍ୟ ଚେତୋ ହୁତ ମଦୀୟ ଆମୁରଯୋନିଆଶ୍ରମାନ୍ତ ଶ୍ରବଣ କର । ପ୍ରାଲେଯାଚଳ ସନ୍ନିହିତ ବଦରିକାଞ୍ଚମନିବାସି ଭଗବତ୍ବା-ମରାୟନେର ପ୍ରଥାନ ଶିଦ୍ୟ ଜୈମିନି ନାମକ ଏକ ମହିର୍ଷି ଆଛେନ, ତ୍ବାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତପଶ୍ଚା ସ୍ଥାନ ବୈପାଯନାଶ୍ରମେର କିମ୍ବଦଂଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର । ବଲିବ କି, ତ୍ବାହାର ଆଶ୍ରମ ଏତାଦୂଶ ନିରୁଦ୍ଧିଘରପେ ଦୃଷ୍ଟ ହୟ, ଯେ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ଆହା ! ମହାଆର ତପଃପ୍ରଭାବେ ବୋଧ ହୟ, ଯେନ, ତପୋବନ ସ୍ଵଯଂ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚିନ୍ତ ହଇଯା, ଏକତାନ ମନେ ବିଶ୍ୱପତିର ଆରାଧନାମାରମେ ସମାଧି ଯୋଗାବଲମ୍ବନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ପାଇତେହେ । ଏ ଦିକେ, କୋନ ସ୍ଥାନେ ଆଶ୍ରମ ବାସି ଋଷିମୟୁହ, ସମିଦ୍ଧକାର୍ତ୍ତ ଆହରଣପୂରଙ୍ଗର ସ୍ଥା, ସ୍ଵଧୀ ଇତ୍ୟାଦି ବେଦମଞ୍ଚୋଷ୍ଠାରଣ କରତଃ ଭଗବାନ ବୈଶାନରକେ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରିତେହେ, ଏବଂ ସେଇ ହତ୍ୟମକେତୁର ସଶିଖ୍ଯମନ୍ଦିନ୍ଦ୍ରିୟ ଅରଣ୍ୟରେ ପାଦପରାଜି ସକଳ ବୋଧ ହୟ ଯେନ୍ ଚଞ୍ଚଳା ସହ୍ୟୋଗି ମେଘମାଳା କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଆହୁତ ହଇଯା ରହିଯାଛେ । ତାହାତେ, କୁଞ୍ଚାଛ କଳଭରେ ବିନାନାମାନ ଓ ମୃଦୁମନ୍ଦ ବାୟୁକର୍ତ୍ତ୍ରକ ଉଷ୍ଣଜପେ ସଞ୍ଚାଲିତ ହୁଏଇବାର ବୋଧ ହୟ ଯେନ ମହୀରହଗମ କୁଦିତ ଜନେ କଳଦାନାର୍ଥ ମତତ ଶିରଶଚଳନ ପୂର୍ବକ ଦୂରବର୍ତ୍ତ ପାଞ୍ଚଗଣେ ଆହୁତାନ କରିତେହେ । ଏବଂ ନଭୋମଞ୍ଚଳରୁ ଉଡ଼୍ଡୀଯମାନ ପର୍କି ସକଳେର କଳାଖନିତେ ବୋଧ ହୟ, ତାହାରୀ ଋଷିଗଣେର ସମୀପେ କୁତାଧ୍ୟାଯନ ବେଦ-ସମୁହେର ପରିଚର ପ୍ରଦାନ କରିତେହେ । ଏବଂ ହିମଗିରି ବିନିର୍ଗତା ତଟିନୀ ନିର୍ବରବାରି ସକଳ ବର ବର ଶଦେ ଅହ-

ରହିଥାଏ ଆଧିକ୍ୟକା ହଇତେ ପ୍ରପତ୍ତି ହଇଯା ତପୋବନ ମଧ୍ୟ ଦିନ୍ୟା ପ୍ରବାହିତ ହଇତେଛେ, ଆର ମେହି ନଦୀର ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବିକ୍ଷିତ ଅର୍ବିମ୍ବନିଚର ଜଳହିଙ୍ଗାଲେ ଲୋଲିତ ହୁଣ୍ଡ ଯେନ ଭୟରହୁନ୍ଦକେ ଆପନ କୋଡ଼େ ହ୍ରାନ୍ ପ୍ରଦାନ ମାନମେ ପୁନଃ ପୁନଃ ଆହ୍ରାନ କରିତେଛେ ଓ ପାତିତ ଶୁକ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବଞ୍ଚି ପୁଞ୍ଜେର ନ୍ୟାୟ, ମେଇ ତଟିନୀର ବାଲୁକାମଯ ତଟେ କଳହଂସମାଳୀ ଯେନ ବିଲୀନଭାବେ ଅବସ୍ଥାନ କରିତେଛେ । କୋନ ଦିକେ ବା, ମୃଗକୁଳ ଜଳ ପିପାଳୁ ହଇଯା ମମାକୁଳଚିତ୍ତେ, କୁଳେ ଉପଶ୍ରିତ ହୁଣ୍ଡ ନୀରଗାର ନିର୍ମଳ ମୁଶୀତଳ ସଲିଲକେ ନିଯାକ୍ଷଣ କରି- ଯାଇ ଆଆର୍ତ୍ତଚନ୍ଦ୍ରକେ ପରିତୃପ୍ତ କରିତେଛେ । ଏବଂ କୋନ ହ୍ରାନେ ମୃଗାନ୍ତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟାଧ ମକଳ, ପଞ୍ଚହିଂସା ବିଷଯେ ବିକ- ଲୀକୃତ ହଇଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତଭାବେ ମେହି ତାପମାତ୍ରମେ ଆସିଯା ମହିକୁଳମୁଣ୍ଡେ ଉପବେଶନ ପୂର୍ବକ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ମଲଯା ମମୀରଣ ମଧ୍ୟାଲାନେ ଭୂତଳ ଶ୍ରୟାତେହି ନିର୍ଦ୍ରାଭିଭୂତ ହଇଯା ପଡ଼େ; ପରେ ସହ୍ସା ଗାତ୍ରୋଷାନ କରତଃ ଅନ୍ତିକଷ୍ଟ ମୃଗଦର୍ଶନେ ଅତୀବ ବ୍ୟାଗ୍ରତା ପୂରଃମର ଧନୁକେ ଦୃଢ଼ମୁଣ୍ଡି ହଇଯା, ଯଥନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତି କଟାକ ନିପାତକରତଃ ଶାରକ ସନ୍ଧାନୋକ୍ତୁ ହୟ, ଆହା ! ତାପମଦିଗେର ଏମନି ତପଃପ୍ରଭାବ ଯେ, ନୃଶଂଖ ସ୍ଵଭାବାନ୍ତିତ ନିଶାଦଜ୍ଞାତିରାଓ ମୂରିଗଣେର ମଧ୍ୟାହ୍ନିକ ଚିନ୍ତାଦ୍ର'କର ବେଦଧନି ଶ୍ରବନ କରିଯା ତ୍ରୈକଣ୍ଠ ସ୍ଵକୀୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବଞ୍ଚିତେ ଶରସନ୍ଧାନବିରୁତ ହଇଯା ଦୂରେ ଧର୍ମବାଣ ନିକ୍ଷେପ କରତଃ ଅମନି ଅବସନ୍ନାଙ୍ଗେ ମେହି ହ୍ରାନେ କିମ୍ବ- କାଳ ଶ୍ରଦ୍ଧର ନ୍ୟାୟ ଦଶାୟମାନ ଥାକେ । ତପଶ୍ଚାର କି ପ୍ରଭାବ ! ମହାର୍ଥର ମହତ୍ତପଃ ପ୍ରଭାବେ ଅମ୍ବବ କାର୍ଯ୍ୟ ମକଳ ଓ ମର୍ବଦୀ

ମୌକାର୍ଯ୍ୟକପେ ସମାଧାନ ହିତେଛେ । ତପୋବନେର କୋମ କୋନ ନିଭୃତଙ୍କଳେ; ଆଅମବାସି ଋଷିଗଣ, କେହ ବା ଈସ-ଶୁଦ୍ଧିତନୟନେ, ହୃଦ୍ପଦେ କରପଦ୍ମ ସଂଯୋଗ କରତଥି ପଦ୍ମା-ସନାର ହଦୟବଲ୍ଲଭ ପଦ୍ମପଲାଶଲୋଚନେର ଶ୍ରୀପାଦପଦେ ଅନନ୍ୟ-ମନୀ ହିମୀ ବାହେନ୍ଦ୍ରିୟ ମକଳ ରୁଦ୍ଧ କରିଯା ସମାଧିତେ ବସିଯା ଆଛେନ ।

ଏବଞ୍ଚିଥ ତାପସବର୍ଗ ବେଷ୍ଟିତ ତପୋନିଧିଜୈରିନି ମାନବ-ଦେହେର ସାର୍ଥକତା ସଂପାଦନ କରିଯା ଦେବଭୂଲ୍ୟଦେହେ କାଳା-ତିପାତ କରେନ; ଏକଦା, ମହାଆର ସର୍ବକ୍ଷଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମାନମ ହିତେ ମନ୍ଦେହେର ଅଙ୍କୁର ଉତ୍ପନ୍ନ ହିବାମାତ୍ରେ, ପ୍ରତିଶବ୍ଦବ୍ୟ ମେହିକଣେଟି ଅନ୍ୟ ଏକଟୀ ଦେହୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହଇଲ । ଏବଂ ମହା-ଆର ମହତ୍ୱ ଓ ତପୋଜ୍ଞାନ ଅଭାବେ ମେହି ମାନମୋତ୍ପନ୍ନ ବାଲକଦୟେର ଅର୍ଥାତ୍ ଆମାର ଏବଂ ମଦୀୟ ସହଜନ୍ମାର ବୟୋରୁଙ୍କର ସହିତ ପ୍ରାତଃକାଳୀୟ ପୁର୍ବଦିକଭାଗେର ଅଙ୍ଗ ଅଭାର ନ୍ୟାୟ କିଞ୍ଚିତ୍ବାତ୍ମ ଜ୍ଞାନାଙ୍କଣ ଉଦିତ ହଇଲ । ଏବଂ ଉଭୟେ ସର୍ବଦା ଏକତ୍ର ସହବାସେ କ୍ରମେ ଉଭୟେରଇ ଶାନ୍ତ ଭୂମିତେ ମୌଜୁଦ୍ୟାଙ୍କୁରେର ସଂଧାର ହଇଲ । କି ଆଶ୍ରମ୍ ! ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କି ଚମ୍ଭକାର ବ୍ୟାପାର ! ଶୈଶବକାଳ ହିତେ ଉହା କ୍ରମେ ଏତଦୂର ପ୍ରବଳ ହିଯା ଉଠିଲ, ବୋଧ ହସ ଯେ, ପ୍ରେମେର ସୀମାକ୍ରମ ଆକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ କରିଯାଇ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟର ଥର୍ବତା କରିତେ ପାରିଲ ନା । ଏଇକପ ନିଗୃତ ପ୍ରେମକ୍ଷଣେ ଆବଶ୍ୟ ହିମୀ ଉଭୟେ ଏକ ଯତାନୁମାରେ କାଳାତିକ୍ରମ କରଣାନ୍ତର ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର୍ଥ ପ୍ରାଣ ଶୁଣୋଗ୍ୟ ବୟବେ, ମଚେତନ ଅତ୍ରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହିମୀ, ମେହି ବାଣୀବିରାଜିତଜିହ୍ଵା ଘୋଗିବର

ଜୈମିନିର ସକାଶେ ପାଠୀର୍ଥ କରିଲାମ । ତାହାତେ, ଯାମିନୀ ବିରହେ ଅଭିମାରହୃତ୍ୟବଳମ୍ଭ ପ୍ରତିଦିନ ପରି ବର୍ଜମାନ ମିତପକ୍ଷକ୍ଷେତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରମାର ନ୍ୟାଯ ବେଦାଧ୍ୟଯନେ, ତମୋ-ରାଶି ନାଶ କରିଯା ବର୍ଜନ ମହକାରେ ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦ୍ରେର ଉଦୟ ହିତେ ଲାଗିଲ । ପରକ୍ଷେ, ପୁଣ୍ୟୌବନକାଳେ ଏକ ଦିବସ, କୌତୁକାବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ରେ ଭ୍ରମଣେଛା ପ୍ରବଳ ହେଁଯାଇ, ତପୋବନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଅଭିନନ୍ଦମ୍ଭ ସୁହନ୍ଦୟେ ଅମରନଗରୀତେ ଗମନ ପୂର୍ବକ ଭ୍ରମ କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ଅନ୍ତର, ପ୍ରିୟ-ବାନ୍ଧବେର ଅଭିମତତ୍ୱାନ ସକଳ ଭ୍ରମ କରିଯା ଦିବାବସାନ କାଳେ, ନନ୍ଦନବନେ ପ୍ରବଷ୍ଟ ହିଯା ତାହାର ମନୋହରଣୀଯା ଶୋଭା ସନ୍ଦର୍ଶନେ ତୃକ୍ଷଣ୍ଟ ମୌନଦ୍ୟଭାବାର୍ଗବେ ନିମିଶ ହଟିଲାମ । ଜନ୍ମଗ୍ରହଣାବଧି ତପୋବନ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କୋନ ସ୍ଥାନ କଥନ ଦର୍ଶନ କରିନାଇ; କୁତରାଂ ସନ୍ତୋଷକପ ସନ୍ତ୍ରଣକେ ଆଶ୍ରଯ କରିଯା ତୃଣୁତୀର ଲାଭ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା । ତାହାତେ ଆବାର, ଅଭିନବାଭିନବ ଦର୍ଶନକପ ତରଙ୍ଗେର ଆନ୍ଦୋଳନେ ଇତ୍ତତଃ ନୌନମାନ ହିଯା ପରମ୍ପର କ୍ରମେ ପୃଥକ୍ ହିଯା ପଡ଼ିଲାମ । ଏହିକେ ପ୍ରାଣାଧିକ ବନ୍ଦୁ, ଚିତ୍ରହୃତ୍ ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ ଭାବାପଙ୍କେ, ସ୍ଵିରାଚାର ସହିତୁ'ତ ରୂଥା ସୁଖପ୍ରଦ ଦୁରାଚାର ଅନ୍ତର ଶାମିତ ଦ୍ଵୀପେ ଉତ୍ୟାନପୂର୍ବକ ଭ୍ରମ କରିତେ କରିତେ, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ହାବ ଭାବାଦି କୁରଙ୍ଗକପ ଧୂଳୀ ମହ ସୁର୍ଯ୍ୟମାନ ପ୍ରବଳ ବାୟୁ ସଦୃଶ, ତିଲୋତ୍ତମା ଓ ଉର୍କଶୀର୍ମାଣୀ ସ୍ଵର୍ଗବେଶ୍ୟାହୟେ ନନ୍ଦନେର ପଥବର୍ତ୍ତ କରତଃ ତର୍କପ ବାତ୍ୟ-ପ୍ରଭାବେ ଉଡ଼ିବିଲା ଚିତ୍ରପୁତ୍ରଲିକାବ୍ୟ ଅଚଳ ନନ୍ଦନେ ଦଶ୍ମାମାନ ଥାକିଲେନ । ଯଦିଚ, ଜ୍ଞାନାଙ୍କୁଶ ଭାରା ମନୋମତ୍

ବାରଣେ ବଜୀକୁତ କରଣେର ଚେଷ୍ଟା କରିତେ ଛିଲେନ, ତଥାପି କୋନ କଳ ଦର୍ଶିଲ ନା । ଅର୍ଥାଏ ତାହା ଶ୍ରୋତସ୍ତ୍ଵୀ ଜଳେ ବାଲୁ କାବିନିର୍ମିତ ସେତୁ ସଦୃଶ ଅକିଞ୍ଚିତ ହଇସ୍ତା ଉଠିଲ । କାରଣ, ବସନ୍ତକାଳୀଯ କୋକିଲ ଓ ଭରମରମୁହେର କଳଧରି ଆବଶେ, ଏବଂ ମଲଯାଚଳ ଅନିଲସଙ୍ଗାଲିତ କୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ-ମୌରିତେ ବିଚଳିତ ଥାକିଲେନ । ଏଦିକେ, ପ୍ରାଣ୍ତକୁ ସ୍ଥିର-ଘୋରନା ଅମରବାରାନ୍ତନାହୟ, କୁମାରସଦୃଶ ମୁନି କୁମାରେର ଉପରୀରହିତ ଅଙ୍ଗଳାବଣ୍ୟ ଦର୍ଶନେ, ବିମୋହିତ ହଇସ୍ତା ଜଶରା-ସନେ କୁତୀଙ୍କ କଟାଙ୍କବାଣ ସଂଦେଖିତକରତଃ ମୁହଁମୁହଁ ସଙ୍ଗାନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଆର ସଦିଚ, ଦୁରାଜ୍ଞା ଦଥ ମଦନ, ହରନେତ୍ରେ ଏକବାର ଦଥ ହଇସ୍ତାଛିଲ ବଲିଯା ପୁନଃ ସେଇ ଆଶଙ୍କାପ୍ରୟୁକ୍ତ, ଅସିତମୟେରପ୍ରତି ପୁର୍ବେ କୋନ ପ୍ରତିକୁ-ଲାଚାର କରେନାହି, କିନ୍ତୁ ଦୈବ ପ୍ରେରିତ ନିଜାନ୍ତରଗଣେର ପ୍ରାଚୁର୍ଭାବ ଦର୍ଶନେ, ସୌମ୍ୟ ଶ୍ଲାଘ୍ୟ ସମ୍ମାହନ ବାଣ୍ୟାତେ ପ୍ରିୟତମେର ଚେତନା ହରଣ କରିତେ ପରେ ଆର ଅପେକ୍ଷା କରିଲ ନା । ତଥନ, ମଦଶ୍ରାବି ମାତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଅନୋହରାଦିଗେର ମହିତ ମିଳନକାଙ୍ଗାଯ ଧାବିତ ହଇଲେ ଲାଗିଲେନ ।

ଇତୋମଧ୍ୟେ, ଆମି ଦୂରଦର୍ଶନେ ପ୍ରିୟବାନ୍ଧବେର ଅବସ୍ଥା ଅବଲୋକନ କରତଃ ଝୁକ୍ତଗମନେ ନିକଟସ୍ଥ ହଇସ୍ତା ପଶ୍ଚାଦା-କର୍ଷଣେ ତୋହାକେ ଧାରଣ କରିଲାମ । ଏବଂ ସେଇ କୁଳଟୀ-ଛରେର ପ୍ରତି ଆରଜଳୋଚନେ କୁତ୍ରିମରୋଷ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ନୌରମବାକ୍ୟମୁହଁ ପ୍ରୟୋଗ କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ରେ ମ୍ମଦଭାଗିନୀ କାମିନୀହୟ ! ପତଙ୍ଗହୃତି ଆଶ୍ରମ କରତଃ

ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ହତାଶନେ ଆଜ୍ଞା ସମର୍ପଣ କରିତେ କାମରା କରି-
ତେବେ ! ଜାନିସ୍ମା, ମହାଆ ଗୁରୁ ଜୈମିନିର ଅନୁକଳ୍ପା,
ଓ ସୌଯ ତପୋବଲେ ଏଥିର ଭଦ୍ରୀଭୂତ କରିଯା କେଲିବ ।
ଏବିଧି ମହୁକ୍ତ ବାକ୍ୟାବସାନେ, ମୃଶଂସ ନିଶାଦଜାତିର
ସ୍ଵରକ୍ଷତମ୍ବଗୀକୁଳେରନ୍ୟାୟ ଆଶେ ମେଇ କାମିନୀରେ ପଲାୟନ
ପରାୟଣା ହଇଲ ।

ପ୍ରିୟତମ, ଚିତ୍ତପହାରିଣୀ ମେଇ କାମିନୀରେର ଦର୍ଶନ
ଅପ୍ରାପ୍ତ ବିଧାର, ତାହାଦିଗେର ଅନୁଗମନାର୍ଥ ପାଦ ବିକ୍ଷେପେର
ଉପକ୍ରମ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଯତ୍କପ ନବ୍ୟତ ମନ୍ତ୍ରମାତ୍ରଙ୍କ
ଲୋହ ଶୃଜାଳପାଶେ ଆବନ୍ଧ ଥାକିଯା, ସ୍ତ୍ରୀରାଭିଷ୍ଟ ମିଳିକର-
ଣାର୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ପଲାୟନ ଜନ୍ୟ ଅନୁକ୍ରଣ ମଚଞ୍ଚଳ ଥାକେ । ତତ୍କପ
ମମ ବାହପାଶ ନିବନ୍ଧ ପ୍ରିୟମଥା, ଗମନାଶକ୍ତ ବିଧାର ଗ୍ରୀବା-
ବକ୍ର କରତଃ ବାରହ୍ମବାର ପଶ୍ଚାତ୍ ଦୃଷ୍ଟ କରିଯା ତୃଷିତ ଚାତକ-
ମୟରେ, ମଦୀରବଦନାବଲୋକନ କରିଯାଓ ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ତତା
ପ୍ରୟୁକ୍ତ ସହବର୍ଜିତଜନେ କୋନ ପ୍ରକାରେ ଜାନିତେ ପାରିଲେନ
ନା । ଆହ ! ଛୁରାଆ ଦନ୍ତ ମଦନ, ଅତିକୁଳାଚାର କରିଲେ
ଆର ନିଷାର ନାଇ । ଉହାର ବାନପଥବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଗାଢ଼ ଧୀଶକ୍ତ
ସମ୍ପନ୍ନ ମହାଆଗନ୍ଧ ସାମାନ୍ୟପ୍ରକଳ୍ପି ମନୁଷ୍ୟର ନ୍ୟାୟ,
ଅମ୍ବକ୍ରିଯାତେଇ ସର୍ବଦା ମଦମତ୍ତ ମାତ୍ରବ୍ୟ ପରିଭ୍ରାମ୍ୟମାନ୍ୟ
ଥାକେନ । ଏ ପାପାଚାର ମଦନେର ଅଶୋଘଶକ୍ତ ପ୍ରାଚୁର୍ତ୍ତା-
ବେଇ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ରଙ୍ଗା, ଆଜକଳନ୍ୟାମନ୍ଦ୍ୟାର ପ୍ରତି ଆମକୁ
ହଇଯା ଧାବିତ ହଇଯାଇଲେନ । ଟିକ୍କା, ଗୁରୁପତ୍ରୀ ଅହଲ୍ୟାର
ରତି କରିଯାଇଲେନ । ଚନ୍ଦ୍ର, ଝୁହ୍ମପତ୍ର ପଡ଼ୁର ଗୁପ୍ତପତ୍ର
ହଇଯା କିମ୍ବନ୍ଦିକାଳାତିବାହିତ କରିଯାଇଲେନ । ଏବିଧି

দেবগণও যখন, উহার শাসনালুবর্ত্তিন, তখন সামাজ্য
মনুষ্য প্রকৃতির কথা কি কহিব। দেবাদিদেব মহাদেব,
কেোধাৰ্থিতে ভস্মীভূতঃ কৱতঃ পুনৰ্বার আণন্দান দিয়।
জগত্পিপক্ষের কেবল সাহস বিবর্জন কৱিয়। দিয়াছেন।
নতুবা, কদাচ এমন মহাবিপৎ সংঘটন হইত না। সে
যাহা হউক, অলৌকিক গুণমুক্তুস্তরা মায়াপ্রভাবে
বিমোহিত হইলে, জ্ঞানবিষয়কমুক্তিসকল গ্রহণ
করা দূৰে থাকুক, তৎকালে পুরোপাঞ্জিত সংস্কার সক-
লও তিরোহিত হইয়া যায়। এই জগৎপ্রসূতা মায়াই
সকল অনধির মূল। কি আশচর্য! উহার এক জনমাত্
অনুচর কর্তৃক আক্রান্ত হইলেই, দেহিগণ, প্রায় সতত
বিপদার্ণবে নিপত্তি হইয়া থাকে। আহা! ঐ মায়াই
. আমায় দারুণ যন্ত্ৰণায় প্রক্ষেপ কৱিবার মূল কারণ। সেই
নিমিত্ত, প্ৰিয়বয়স্যে তাদৃক ভাবাপন্ন দৰ্শন কৱিয়াও
পরিত্যাগ কৱিতে পারিলাম ন।; নচেৎ মায়াপাশ ছেদন
কৱিয়। আশ্রম মুখিন् হইলে, আৱ কোন বিপত্তুপন্থিত
হইবার সন্ধিব ছিল ন।। তখন, ভাবিলাম, সত্ত্বপদেশ
মহীষধ প্ৰদাৱে কম্পৰ্প পীড়াকান্ত বাঙ্কবে আৱোগ্য
কৱণের চেষ্টা কৱা উচিত। কারণ, বিপজ্জন পৱীক্ষণ-প্ৰস্তৱ
ভিন্ন, সুহৃদ-সুবৰ্ণের পৱীক্ষা হয় ন।। এই বিবেচনায়,
মহাসঙ্কট হইতে তাহাকে পৱিত্রাণ কৱণের নিমিত্ত
বিশেষ চেষ্টিত হইয়া, তাহার অভিমুখবন্দী হওত বলি-
লাম। সখে! অহ্য তোমার এমন চিন্ত বিভাস্ত হইল
কেন? মহাজ্ঞা জৈমিনি কর্তৃক সৰ্বদা মুশিক্ষিত সন্তুপ-

ଦେଶ ସାକ୍ଷ୍ୟ ମକଳ କି ନିଷ୍ଫଳ ହିଲ ? ଅଗ୍ରେ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୃତ୍ତନିର୍ବତ୍ତି, ଓ ଜ୍ଞାନାଦି ରିପୁଗଣେ ଏବଂ କୁଣ୍ଡପିପାମା ପ୍ରଭୃତି ସତ୍ତ୍ଵଙେ ଅଶେଷତଃ ପରାଭବ କରିଯା ସମ୍ଭାବ ଅଭ୍ୟାସ କରିଯାଇଲେ, ମେ ସମ୍ମତ ଶମଦମାଦି ତୋମାର ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଏକଣେ କୋଥାଯ ଗମନ କରିଲ ? ଅପିଚ, ଅଧୁନା କୋନ ପଦବୀତେ ପଦାର୍ପଣ କରିଯାଇ, ଏବାର ତାହାର ବିଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିଲେ ନା । ଅଧିକ କି କହିବ ତୋମାର ଧିକ ! ଅଧିରାଜ ! ଯେମନ, ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟ ଜନେର ମହୋସଦ ମେବନେ ଅଭିରୁଚି ହୁଯ ନା, ମେଇକପ ମହୁଙ୍କ ଏହି ମକଳ ଧର୍ମାର୍ଥ୍ୟକ୍ରିୟକୁ ହିତକର ବାକ୍ୟୋଷଦ ମେବନେ କାମରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରିୟସଥାୟ କିଞ୍ଚିତ୍ବାତ୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜନ୍ମିଲ ନା । ଆମି, ଯେନ ଅରଣ୍ୟେ ରୋଦନ କରିଲାମ । ଏବଂ, ଆମାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରା ଦୂରେ ଥାକୁକ, ବରଂ ଏତାଦୃଶ ସ୍ଵାଭିମତ ପଥ ପ୍ରତିରୋଧକ ସାକ୍ଷ୍ୟ ମକଳ ଶ୍ରବଣ କରିଯା, ମୁଖଭଞ୍ଜି ଦ୍ଵାରା ବିରମ ବିଜ୍ଞାପନ କରିଲେନ ; ଏବଂ କରପୁଟ ଅପରିଚିତେର ନ୍ୟାୟ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ ; ମହାଭାଗ ! ମେଇ ଶର୍ଣ୍ଣଶଶଦର ମଦୃଶ ଲାବଣ୍ୟମୟ୍ୟ ମୁଦ୍ରାଦ୍ୱାରା ଆମାର କି ଅପରାଧେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କରିଲ, ବଲିତେ ପାରେନ ? ଆମି ତାହାଦିଗେର ପଞ୍ଚାଦ୍ଵାରାର୍ଥ ପାଦବିକ୍ଷେପ କରିଯାଇ, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ବାହ୍ଯପାଶାବନ୍ଧପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅନୁଗାମୀ ହିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଅତ୍ୟବ ହେ ମହାତ୍ମ ! ମେଇ ମନୋରମା ସାମାଜିକ କାରଣ ବଶତଃ ଆମାର ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଏହାନ ହିତେ ଏହାନ କରିଲ, ଏବଂ କି ଉପାୟ ଦ୍ଵାରାଇ ବା ତାହାଦିକେ ପ୍ରାଣ ହିତେ ପାରିବ, ତାହା ଆମାକେ ଦ୍ଵରାର

বলিয়া দিন। নিতান্ত প্রমন্ডের ম্যায় সখা, এবশ্ব-
কার স্থলিতবাক্যসকল প্রয়োগ করিতে লাগিলেন।
মহারাজ! আমি উহা অবণ করিয়া বুঝিলাম যে,
এতাবৎকাল পর্যন্তও উহার ভয়ানক ভগ দূরীকরণ ও
চিন্তৃবন্তির পরিবর্তন হয় নাই। অতএব, কুত্রিম রোষ
ভাব প্রকাশকরতঃ কহিলাম ভাস্ত! তোমার কি
চেতন হইল না? বারম্বার ঐ কথা উপ্থাপন করিতেছ;
নির্লজ্জ তোমায় ধিক্! ভূমিই যেন অজ্ঞানাদ্বন্দ্বপ্রযুক্ত,
সদসন্মত লোকবিগৃহিত আত্মানিষ্ঠকর পন্থায় আকৃত
হইয়া সকল বিশ্বৃত হইয়াছ; অধিমত আর তোমার মত
কুপথাবলম্বী নহি। যে তোমার মতাবলম্বী হইব; বরং
দুর হইতে তোমার পশ্চাচার ব্যবহার দর্শন করিয়া দ্রুত
গমনে সমাগত হইয়া, বাছলতায় তোমায় বন্ধ করিলাম;
এবং পুরুষবাক্যদ্বারা মেই বেশ্বাদ্বয়কেও এঙ্গান হইতে
দূরীকৃত করিয়াছি; আর তাহাদিগের সহিত কোন
মতে সাক্ষাৎ হইবার সন্তাননা রাখ নাই। তোমার
অশালতার অবলম্বন স্বৰূপ কষ্টকরুকে সমুলে নির্মূল
করিয়াছি; পুনরাত্ম করিবার উপায় নাই, অতএব
এক্ষণে নিরবলম্বিনী আশালতাকে উচ্ছিন্ন করিয়া
আশ্রমে প্রতিগমন করি চল। হে মহোদয়! দম্য কথম
ধৰ্মকাহিনী শ্রবণ করে না; যেমন ভূক্তিশিশুকে দৃশ্য
দানে পুষ্টি করায় কেবল বিষবর্জন হয়মাত্র, তজ্জপ
মুখে উপদেশ প্রদান করিলে তাহার কেবল উত্তরোন্তর
কোপেরই বৃক্ষ হইতে থাকে; কদ্যাচ শাস্তিলাভ করিতে

ପାରେ ନା । ଅହାଆଗନକଥିତ ଏହି ଯେ ମୁକ୍ତିଯୁଦ୍ଧ ବାକ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖିତ ଆଛେ, କଦାପି ତାହାର ଅନ୍ୟଥା ହିତେ ପାରେ ନା । କାରଣ, ମନୀଯ ଏହି ସକଳ ଉପଦେଶ ସ୍ଵର୍ଗପ ତିରଙ୍କୃତ ବାକ୍ୟନିଚୟ ଅବଶ କରିଯା, ସଥା, କୋଥ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳ୍ପ-କାର ଘୂର୍ଣ୍ଣୟମାନନେବେ ଉର୍ଧ୍ଵ ଦଶନପଂଜିତେ ଅଧର ଦଂଶନ କରତଃ ସହସ୍ର ଆମାର ଗଣୁଦେଶେ ଏକ ଚପେଟାଘାତ କରିଯା ଗୁରୁତର ଅଭିମଳ୍ପାତ କରିଲେନ ରେ ଅଣୟ ବିଷ-କାରକ ଦୁରାତନ କଞ୍ଚକ ! ଯେମନ, ରାକ୍ଷସଜାତିର ନ୍ୟାୟ ବ୍ୟବହାର କରିଲି ତେମନି ଅବିଲମ୍ବେ ରାକ୍ଷସଯୋନିତେ ଜମାଗ୍ରହଣ କର ।

ଅଧିରାଜ ! ତୁହାର ଏହି ଦାଳନ ମର୍ମଭେଦ ଅଭିଶାପ ବାକ୍ୟ ଅବଶେଷ ଭୟକ୍ଷର ଚପେଟାଘାତେ, ତେବେଳେ ବୋଧ ହିଲ ଯେନ, ସାକ୍ଷାତ କୁତାନ୍ତ, ଆମାର ପ୍ରାନ୍ତରଗାର୍ଥ ମୁନି ବାଲକକୁପେ ମନୀଯ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଆସିଯା ସ୍ଵୀର ବାସନା ମିଳି କରିଲ । ହା ଶୁରୋ ଜୈମିନେ ! କୋଥାଯ ରହିଲେ, ମରଣମଯ ତବ ଶ୍ରୀପାଦପଦ୍ମ ଦର୍ଶନ କରିଯା ପ୍ରାଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରିତେ ପାରିଲାମନା ମନେ ଏହି ଆକ୍ଷେପ ରହିଲ । ଏଇକପ କାତୋରୋକ୍ତି ବାକ୍ୟ ବିନ୍ୟାସ କରିତେ, ଚେତନାଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ହିଁଯା କୁଠାରଚିନ୍ତନ ବୃକ୍ଷେରନ୍ୟାୟ ଏକେବାରେ ଧରୀଶ୍ୟାୟ ନିପତ୍ତିତ ହିଁଲାମ । କିଞ୍ଚିତ ଚେତନ ପ୍ରାଣେ, ମନେ ମନେ ଏଇକପ ଚିନ୍ତା କରିତେ ଲାଗିଲାମ ; ଅସଂସଙ୍ଗପ୍ରାଣ ହିଁଲେ ମାନବ-ଗଣକେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ, ଏଇମତ ମୃତ୍ୟୁବ୍ୟଷ୍ଟଣୀ ଭୋଗ କରିତେ ହୁଏ । ଏବଂ ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ମେହି ନୌଚ ପ୍ରକୃତିହିତ (ଅସଂକ୍ରିଯାଦି) ମାନଦୋଷ (ପାନଦୋଷ) ମଦ୍ୟାଦି ମେବନ

জন্য প্রায় যন্ত্রণার ও জনসমাজে নিম্নারভাজন হইতে হয়। অতএব আমাৰ সাধুসম্মত উচিত প্ৰতিকল কলিয়াছে; ইহাতে ক্ষেত্ৰিক হইবাৰ আবশ্যক নাই। ক্ষেত্ৰিক বড় ছুরাচাৰ, কাৰণ অতিতে শ্ৰবণ কৱিয়াছি যে, এই ছুৱাআ বিশ্ববৈৰি ক্ষেত্ৰ, চতুৰ্বৰ্গসাধনে পৱাঞ্জুখ কৱিয়। তাহাৰ বিপৰীত ফলপ্ৰদাৰ কৰে। অতএব, আমিও এ সমগ্ৰ ছুৱন্ত কোপেৰ পৱতন্ত্ৰ হইয়া কি, বিস্কান্দুবিদ্ধ দৈত্য, ও প্ৰত্যেক যত্নবৎসৰ ম্যায় উভয়েই ধৰ্ম হইব? আমাৰ ভাগ্যে যাহাছিল তাহাই ঘটিল; বৰং এ বিষয়ে ক্ষমা কৰা অতি কৰ্তব্য। কাৰণ ক্ষমাগুণেৰ তুল্য জগন্মণ্ডলে আৱ কি গুণাধিক্য আছে; বিশেষতঃ উহাৰই বা দোষ কি? সে জ্ঞান থাকিলে এমন অস্তুতব্যাপার সংঘটন হইবে কেন? অতএব এস্থলে মদনই তিৰক্ষাৰ ভূমি। রে ছুৱন্ত মদন! ভাল, জিজ্ঞাসা কৰি, যে কৰ্ম কৱিয়। লোক একবাৰ উচিতদণ্ড তোগ কৱিয়া থাকে; পুনৰ্শ তাহা কৱা। দূৰে থাকুক, স্মৰণকৰা ও কি উচিত? একবাৰ হৱকোপামলে অনঙ্গ হইয়াও পুনৰায় সেই লোকপীড়ি কাৰ্য্যক কৰে ধাৰণ কৱিয়াছ; কি আশচৰ্য্য, না হইবে কেন, অৰ্থাৎ যখন তোমাৰ তাৰুশ ভয়ঙ্কৰ প্ৰতিকলেও চৈতন্য হয় নাই, তখন জগন্মধ্য মুনিকুমাৰ বিনাশে তোমাৰ শক্তাৰ বিষয় কি? আৱ তোমাৰইবা দোষ কি। জগন্মৈশ্বৰ, জগচুৎপাদনার্থ তোমাকে মদন অখ্যায় নিমিত্ত মাত্ৰ রাখিয়াছেন, নচেৎ, এ সমস্ত কাৰ্য্যোৱ তিনিই হেতুভূত। না, না,

ମଚେ, ଏ ସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟର ତିନିଇ ହେତୁଭୂତ । ନା, ନା,
ଆଁମି ଅତି ମୁଢ । ମେଇ ନିର୍ମଳଙ୍ଗଣେ ଦୋଷାରୋପଣ କରିଯା
କେବଳ ସ୍ଵୟଂ ନରକେର ଭାରମୋଚନ କରିଲେଛି । କାରଣ,
ଏ ସକଳ ଘଟନା କେବଳ ଆପମ ଆପନ ପ୍ରାକ୍ତନ କର୍ମାନ୍ତମୁ
ସାରେ ହିୟାଥାକେମାତ୍ର । ଯାବଣ ପ୍ରାରମ୍ଭ କରି ନା ହୁଏ,
ତାବଣ ଜୀବେ, ଏହିକୃପ କୁତକର୍ମର କଳଭୋଗ କରିଲେ ହୁଏ;
ତମଧ୍ୟେ ଛଞ୍ଚିତିହେତୁ ଛର୍ମତି ଓ ସୁକୁତିହେତୁ ସୁମତି ଉପ-
ଚିତ ହିୟାଥାକେ । ତବେ, ଏତଦ୍ଵିଷୟେ କେବଳ ଅଜ୍ଞ
ଗଣଇ ଅଜ୍ଞାନତା ଅଯୁକ୍ତ ଝିଖରେ ଦୋଷାରୋପଣ କରିଯା
ଥାକେ । ଅତିରିବ, ଆପନାର କ୍ରିଯାର ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରାଖିଯା
ଭବପାରାବାର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣର ନିମିତ୍ତ ସର୍ବଦା ସହିବେଚନା କୃପ
ଜ୍ଞାନତରୀର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହକରା ଅଭିକର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କାହାରୁ
ପ୍ରତି ଦୋଷାରୋପଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକନାଇ । ହାସ !
ହାସ ! ଏକଣେ ଆକ୍ଷେପେର ବିଷୟ ଏଇ ଯେ, ରାକ୍ଷସଯୋନିତେ
ପତିତହେତେ ହଇଲ । କି କରି, ଯେମନ କର୍ମ ତେମନ ଫଳ,
ଆର ବୁଥା ମନୋଦୁଃଖେ ପ୍ରୌଜନନାଇ । ନିରାଶ୍ୟଂ ମାଂ
ଜଗନ୍ନାଶ ! ବୁକ୍ * ଏଇ ବାକ୍ୟ ଶରଣ କରତଃ ମୁନିଦାକ୍ୟ
ରକ୍ଷାର୍ଥ ତାପମଦେହ ପରିତ୍ୟକ୍ତହେଇଯା, ତୋମାର ଅଭିମୁଖ
ପତିତ ଈ ଅଧୁନାତାକୁ ଆମୁରଦେହ ପ୍ରାପ୍ତହିୟାଛିଲାମ,
ଅର୍ଥାତ ମହାରାଜ ! ଆପନାରଦ୍ଵାରା ଯେ ଦେହହେତେ ପରି-
ତ୍ରାଣ ପାଇଲାମ । ଏକଣେ ଯାଇ, ସହଦିବମାର୍ବଦି ଶୁରୁ
ଜୈମିନିର ଶ୍ରୀପାଦପଦ ଦର୍ଶନ କରିଲାଇ, ଆଶ୍ରମେ ଗମନ
ପୂର୍ବକ ମେଇ ପଦମରମୀଜେ ଅଭିବାଦନ କରିଯା ପରିତୃପ୍ତ

* ନିରାଶ୍ୟ ଅମାକେ ଜଗନ୍ନାଶ ଡକ୍କାକର ।

হই। যদিচ, সর্বজ্ঞ মুনিরাজ এই বিষয় সমস্ত জাত আছেন; তথাচ, আমাৰ যেন লজ্জা বোধ হইতেছে। কিন্তু সেই পৱাৎপৱণৰ ভিন্নত অন্যগতি মাই, অতএব মহারাজ! অনুমতি কৱন্ত গমন কৰি। শুণৰ্ণব, উদাৰ স্বত্বাব ঋষিতনয়েৰ অপূৰ্ব বৃত্তান্ত শ্ৰবণে কৌতুহলাকৃষ্ট হওতঃ কৱপুটে বলিতে লাগিলেন। হে যোগিবৰ! আহা! ভবসংসাৰে ভবাদৃশ লোক অতি বিৱল। আপনাৰ তগঃ প্ৰভাৱ ও প্ৰশাস্তুমুৰ্তি অব লোকন কৱিয়া নয়নেৰ সাৰ্থকতা সম্পাদন হইল। যদি, অনুগ্ৰহ কৱিয়া আত্মপৰিচয় প্ৰদানে চৰিতাৰ্থ কৱিতে কেুশ বোধ কৱিলেন না; তবে, আমাৰ এক নিবেদন আছে, সেই আপনাৰ মিত্ৰকূপ ব্ৰহ্মকাঙ্কস কামবিমোহিত মুনিকুমাৰ তদনন্তৰ কি কৱিল; তদ্বিষয় শ্ৰবণজন্য ইচ্ছুক হইয়া স্পৃহী যেন বাৱহ্বাৰ জিজ্ঞাসকে জিজ্ঞাসা কৱণাৰ্থ অনুৱোধ কৱিতেছে। অতএব, এ অনুগ্ৰহীত জনেৰ প্ৰতি বিশেষ দয়া প্ৰকৃশ কৱিয়া ভবদীয় সহচৰ বৃত্তান্ত বৰ্ণন কৱন্ত। মহামোহজেতা মহাআৰ বালযোগী কহিলেন; মহারাজ! তাহাৰ সমাচাৰ আমি অবগত নহি। যেহেতু, আনুৱদেহ প্ৰাণু হইয়া আমি, ব্ৰহ্ম শাপজনিত পাপ সংস্পৰ্শে যোগবলজনিত সৰ্বজ্ঞত্ব ক্ষমতা হইতে বঞ্চিত হইয়াছি। অতএব, একণে সামুকুল হইয়া বিদাৰ দানকৱন্ত। এবং মহারাজ! মদীয় মঙ্গলাৰ্থ পৱনমেৰে সমীপে এইকপ আৰ্থনাকৱন্ত যে যাহাতে আমি স্বীৰ আশ্রমে গমনপূৰ্বক সেই পতিতপা-

ବନ ଶୁରୁର କୁପାର ଡାଙ୍ଗନହୋତଃ ପୁନର୍ବାର ସ୍ଵିଯ ସାଧନାରଷ୍ଟେ
ପରମାନନ୍ଦେ ପୂର୍ବବ୍ୟ ଅବହାମକରିତେପାରି । କାରଣ ଶୁରୁ-
କୁପା ଏବଂ ସାଧନଧନ, ଯୋଗିଜନେର ସର୍ବମଞ୍ଚପ୍ରତି ସ୍ଵକପ ।
ଶୁତରାଂ ମହାରାଜ ! ଇହା ହଇଲେଇ ଆମାଦିଗେର ଯଥେଷ୍ଟ
ଲାଭ ହଇଲ । ଅପିଚ ରାଜତନୟ ! ଭବଦୀଯ ଜିଜ୍ଞାସୁ ମାନ-
ମେର ବାସନା ମିଳିଛି ହଇଲ ନା ବଲିଯାକ୍ଷୋଭିତ ହଇବେନ ନା ।
ଯେହେତୁ ବିଶ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ସମ୍ପ୍ରତି ଆମାର ଜ୍ଞାନାତୀତ, ତରେ
ସମ୍ବନ୍ଧ କରୁଥିବା କୋନ ପ୍ରମାଣେ ଉତ୍ସ ବିଷୟ ଅବଗ କରିତେପାଇଁ
ଅକ୍ରୂକାର କରିତେଛି ଅବଶ୍ୟ ଆପନାକେ ଶୁବିଦିତ କରିଯା
ଯାଇବ । ଏହି ବଲିଯା ବାଲ ତପୋନିଧି, ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟେ ତଥା
ହିତେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇଲେନ ।

ଏହି ଅଲୌକିକ ଅନ୍ତୁତ୍ୱ୍ୟାପାର ଦର୍ଶନ କରିଯା ନୂପା-
ଅଜ, ବହୁକଣ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷପଥ ନିରୀକ୍ଷନ କରିଯା ଥାକିଲେନ ;
ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତାକେ ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା କହିତେ ଲାଗିଲେନ ।
ଅମ୍ଭି ଭଦ୍ରେ ! ସମସ୍ତ ସ୍ଵଚ୍ଛକ୍ଷେ ଦର୍ଶନ କରିତେ ? ଆମି ଅକ୍ଷ
ଗ୍ରହାବିଧି କଥନ ଏତକ୍ରପ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକରିବିଷୟ ଦର୍ଶନ ବା
ଅବଗ କରିନାଇ । ଆହା ! ଏହି କ୍ଷଣକାଳମଧ୍ୟେ କି
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିଷ୍ଠାଦିତ ହଇଯାଗେଲ । ସ୍ଵପ୍ନେ କଥନ
ଏକପ ଅନୁଭବ ହୟନା । ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତା, ବିନୀତବଚନେ
କହିଲେନ ; ନରନାଥ । ଏବିଷ୍ଵିଧ ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକବ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ
ଦର୍ଶନେ ଚିନ୍ତର ଭାବୁ ଅନ୍ତରେ ତାହାର ସଂଶୟ କି କିନ୍ତୁ
ମହାରାଜ ! ମେଇ ଅପରିମିତ ତେଜମଞ୍ଚଲ୍ୟାଗିପୁରୁଷକେ
ଅବଲୋକନକରିଯା ନିରନ୍ତର ଇଚ୍ଛା, ଦର୍ଶନେକୁ ହିତେହେ;
ଯେହେତୁ ତାହାର ଦର୍ଶନ ନୟନେର ଚରିତାର୍ଥତା ଲାଭ ହିଯାହେ ।

সে যাহাইটক, একগে এই ভয়ানকস্থান হইতে স্থানান্তর হইবার শীত্র উপায় চিন্তাকরন্ত। গুণার্ণব সেই অন্তর্ম্ময় অরণ্যমধ্যে অধিককাল অবস্থানকরা অবিধেয়, বিবেচনায়, ঈশ্বরের আরণ্যপূর্বক বিছুল্লতা সম্ভিব্যাহারে নিবিড় অরণ্য হইতে নির্গতহইয়। স্বীয় রাজ্যাভিযুক্তে গমনকরিতে লাগিলেন। এবং আনুরয়োনি বিনিষ্ঠুজ্ঞ ঝৰিছন্ময় ঘটিত লোকালীত ব্যাপার আশেোলন করিতে করিতে বহুলরাজ্য অতিক্রমণকরিয়া সুর্য্যাস্তকালে এক মনোহরউদ্যান দৰ্শনে নিরুদ্ধেগে রাত্র্যাপনা-কাঙ্ক্ষায় তাহাতেপ্রবেশ করিলেন; কিন্তু সেই অমর বাস-বাস্ত্রিত স্থলে কোনপ্রাণীর সহিত সাক্ষাৎ ন। হওয়ায় চিন্তে কিঞ্চিৎ বিস্ময়াবিষ্ট হইয়।, উদ্যানস্থ সুশোভা সকল নিরীক্ষণ করিতে লাগিলেন। অথবা যদি কোন মানবের সহিত সম্পর্ক হয়, এই উভয় কারণে তিনি তাহার চতুর্দিকে ভ্রমণ করিতে প্রবৃত্ত হইলেন। এ দিকে বিরহিণী অমাযুক্ত ধার্মিনী, স্বীৱপতি সুখাকরের অদৰ্শনে বিষম্ব হইয়া ঘনত্বিমিৱাম্বরে বদন। গুণ্ঠিতা হইয়া চতুর্দিগে তাহার অম্বেষণার্থ গমন করিলেন। দিকসমূহ একবারে তিমিৱপটলে আচ্ছান্নহইয়াগেল। এমন কি, সর্ববস্তু নির্দশক দৰ্শনের্স্তুর প্রায় সামান্য ত্বকেৱন্যায় ব্যবহার করিতেলাগিল। তখন, উভয়েই অগত্যা সেই স্থলে শুঙ্গেৱন্যায় দণ্ডায়মান থাকিয়া মুদ্রণীজ বিছুল্লতাকে সমোধন করিয়া বলিতেলাগিলেন; অরি বৱানন্মে। তুমি কোথায় ? তোমায় আৱ দেখিতে পাইতেছি

ନା । ଅତଏବ ଦ୍ଵାରା ଆମାର ନିଟିବର୍ତ୍ତିନୀ ହୁଏ । ଏହି କଣ୍ଠଟି ବାକ୍ୟମାତ୍ର ବନ୍ଦନହିଁତେ ନିଃମରଣ ହୁଇତେଛେ; ଇତ୍ୟବସରେ ସ୍ପଷ୍ଟାମୁମାନ ହେଲ, ଯେନ, ସମ୍ମୁଖ ଦିଗ୍ଭାଗେ କାହାରା ଦୁଇଜନ ପରମ୍ପର କଥୋପକଥନ କରିତେଛେ । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ନୟନ, ଧନି ଶ୍ରତମାତ୍ରେଇ ଅମନି ତଃକଣେ ମେଇ ଶବ୍ଦ ଅମୁସାରି ହିଁଯା ତାହାର ଆକରେର ଦିକେ ଧାବିତ ହୁଏ । ଅର୍ଥାଏ ତାଦୃକ ପାଢାଙ୍କକାରେ କଲୁଷିତ ନେତ୍ର ଥାକିଯାଉ ମହାରାଜ, ମେଇ ଶବ୍ଦାକର ଦର୍ଶନେଚ୍ଛାୟ ଦୃଷ୍ଟି ନିଃକ୍ଷେପମାତ୍ର ଦେଖିଲେନ । ଆପନାଦିଗେର କିଞ୍ଚିନ୍ଦୂରେ ଏକଟି ଆଲୋକମୟ-ମନ୍ଦିର ଦୃଷ୍ଟିପଥେ ପ୍ରକାଶ ପାଇତେଛେ । ଦର୍ଶନମାତ୍ରେଇ ବୋଧହିଁଲ, ତାହାରମଧ୍ୟେ ଯେନ ଦୁଇଟି ଶ୍ରିରମୌଦ୍ଦାୟିନୀ ବିରାଜକରିତେଛେ । ବିଜୁଳ୍ୟତା କହିଲେନ; ବରନାଥ ! ଆଲୋକମୟ ଆଲୟେ ବୁଝି କିମ୍ବରବ୍ୟୁଗନ, ଏକାନ୍ତ ପାଇୟା ବିହାର କରିତେଛେ । ଅତଏବ, ଚଲୁନ ଅନ୍ୟ ଉତ୍ସାଦିଗେରଇ ଆଶ୍ୟାନ୍ତରହନକରିଯା, ନିର୍ମଳେଣେ ଯାମିନୀଯାପନକରିବ । ମହିପତି, ଅଗତ୍ୟ ତ୍ର କଥାତେଇ ସ୍ଵିକାର କରିଲେନ; ଅର୍ଥାଏ ମଶଙ୍କଚିତ୍ତ ଉତ୍ସୟେ ମେଇ ପ୍ରାମାଦମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶକରିଲେନ । ପ୍ରବେଶାନ୍ତର ଦେଖିଲେନ, ଚତୁର୍ଦିଗେ ସମ୍ମିବେଶିତ ମହୁସ ମହୁସ ମସୁଜ୍ଜୁଲିତପ୍ରତ୍ୟେମକଳ ପ୍ରଭାଣ୍ଣେ ଶୂର୍ଯ୍ୟକିରଣେରନ୍ୟାମ ଦୌଣ୍ଡିପାଇତେଛେ; କିନ୍ତୁ କୋନ ସଚେତନଦେହଧାରୀର ମହିତ ମନ୍ଦର୍ଶନ ନା ହେଉାଯ, ମହାରାଜ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାସ୍ତିତହମରେ ତାହାର ପାର୍ଶ୍ଵଶ୍ରିତ ଆର ଏକଗୁହେ ଉପାସ୍ତିତହିଁବାମାତ୍ର ଦେଖିଲେନ; ଗୁହାନ୍ତର ହିତେ ଉତ୍ସମ କୁଞ୍ଚାତୁଫଳ ଓ ଅଚୂର ତୋଜ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣପାତ୍ର ହଞ୍ଚେ ତ୍ରିଭୂବନ ମନମୋହିନୀକାମିନୀଦ୍ୱୟ

ଆଗମପୁରୁଷର ସମ୍ମୁଖେ ତାହାଦିଗେର ଅଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣକରିଲ । ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ମୁଦ୍ରାଦ୍ୱୟ ଅତିବିନୌତଭାବେ ଗୁଣାର୍ଥରେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ । ହେ ମହାଅନ୍ତ ! ସଦିଚ ଆମରା ସ୍ଵୀରକର୍ମଭୋଗ ହେତୁ ଦାରୁଣ୍ୟପ୍ଲାଯ ଚିରଦିନ ଅପୀଡ଼ିତାଛି, ତଥାଚ ଅଦ୍ୟ ଆପମାର ଆଗମନେ ଆମରା ପରମପ୍ରୀତିଲଙ୍ଘିତ୍ତିରୁହେଇଲୁ । ଶୁଭଦିନ ଅନୁମାନକରିତେଛି । ଯାହାହୁକ, ଆପରି କୋନବଂଶେ ଉତ୍ସବହେଇଲା ସ୍ଵୀରମୌନ୍ୟପ୍ରଭାୟ ଜଗତେର ଆନନ୍ଦବନ୍ଧନକରିତେଛେ । ବୋଧହୟ, କୋନ ଯୋଗବ୍ରଦ୍ଧ ଯୋଗପୁରୁଷ, ବିଷୟ-ଭୋଗ-ବାସନାୟ ଜ୍ଞାଗ୍ରହଣ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଯା ସ୍ଵୀରଜନ୍ମ ପରିଗୃହୀତ ବଂଶକେ ପବିତ୍ରକରିଯାଛେ । କିମ୍ବା କୋଥିତ କୃତିବାସେ, କୋନ କାରଣେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟକରିଯା, ପୁନର୍ମାର ପ୍ରାଣୁଦେହେ ଦେହିଦିଗେର ହଦୟଭେଦିଧବୁର୍ବାଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରତଃ ତ୍ରିଲାକେ ଆପନାର ବିଶ୍ୟାତଅନଞ୍ଚାଖ୍ୟ ପାରିବର୍ତ୍ତନମାନସେ ରତ୍ନଶିତ ସ୍ଵୀରାକାର ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ରତ୍ନପତି ଏହିକପେ ପରିଆମ୍ୟମାଣ ଆଛେ । ଆହୀ ! ଯାହାରା ଆପନାର ଏ ଶୁକ୍ରମାରଭବର ଦର୍ଶନକରେନନାହିଁ ତାହାଦିଗେର ନରନ ଧାରଣେର କଲ କି ? ଅପିଚ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି, ଏକବାର ଏହି ନିର୍ମଳମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନକରିଯା ଦର୍ଶନ-ବିଜ୍ଞାଦେ କାଳୟାପନ କରିତେହେ, ତାହାଦିଗେର କମ୍ବଳ କି କଠିନ ? ଆହୀ ! ଯତ ଦେଖି, ତତ ସେଇ ତୃପ୍ତନୀ ହଇଲୁ । ଅଭିନବ ଜ୍ଞାନ ହଇତେଥାକେ । ଅତରେ ହେ ଶୁକ୍ରପାକର ! ଆଜ୍ଞା ପରିଚର ଓ ଭରଣେରକାରଣ ସମ୍ମନ ବର୍ଣ୍ଣନାକରିଯା ଚିର-ଶୁଧିନୌଦ୍ଵୟର ସଂଶୟଜ୍ଞେଦ କରନ ।

ଗୁଣାର୍ଥ, ବୁଦ୍ଧିଭୟରେ ସୁଧାତିଷ୍ଠିତବଚନେ ପରିତ୍ୟ

ହଇଯା ଆଦୋପାତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧାତ୍ମକ ବର୍ଣନକରିତେ
ଲାଗିଲେନ । ଅଧିରାଜ, ପରିଣୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଓ ବିଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟ-
ଟନେର କାରଣସମୁହ ଏତାହାଶ ବିଶ୍ଵୀର୍ବଳାପେ ବିଜ୍ଞାପନ
କରିତେ ଲାଗିଲେନ ; ସେ, ଯାହିନୀ ପ୍ରଭାତାହିୟାଗେଲ
ତଥାପି ତାହାର କଥିତ ପ୍ରକାରେ ଶେଷ ହଇଲ ନା । ଯାହୀ-
ହଟ୍ଟକ୍, ନିଶାବଶେଷେ ଐ ରମଣୀଦ୍ୱାରା ଭୟକ୍ଷର ଚୀଏକାର କରିଯା
ସହସ୍ର ନିଶାମରୀହିୟା ଶୟାମ ନିପତିତହଇଲ । ଏମନ
କି ଅଚିରକାଳମଧ୍ୟ ମେଇ ଅବଳାଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚିତ ଜଡ଼ମରୀ
ପାଦାଣ ପୁଣ୍ଡିଲିକାର ନ୍ୟାଯ ଅଚେତନ ହଇଯା ହ୍ରିଭାବେ
ରହିଲ । ଗୁଣଗବ, ପୁନର୍ବାର ଏହି ଅନ୍ତତବ୍ୟାପାର ଦୃଷ୍ଟ
କରତଃ ବିଶ୍ଵାପନ୍ନଚିତ୍ତେ ଏହି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୟକରବ୍ୟାପାର ଅବ-
ଗତ ହେବାର୍ଥ ନିତାନ୍ତ ଉତ୍ସମୁକହିୟା ରମଣୀଦ୍ୱାରେ ପୁନଶ୍ଚ-
ତନ ପ୍ରାପନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ବିଷୟେ, ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ
ହଇଯା ମେଇ ଉପବନେ ସମସ୍ତ ଅତିବାହିତ କରିତେ ଲାଗି-
ଲେନ । ଏମତେଦିବସଦ୍ୱାରା ଅତୀତ ହଇଯା ଗେଲ, ତଥାତ
ପ୍ରାକ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟ କାହିନୀଦ୍ୱାରା ସଂଜ୍ଞାଲାଭ କରିଲ ନା ଦେଖିଯା,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ଅତିଶ୍ରୀ ସିମମନେ ପ୍ରାମାଦୋପରି ଉପବିଷ୍ଟହୁତଃ
ବିଛୁଲିତାମହ କଥୋପକଥନ କରିତେଛେନ ; ଇତ୍ୟବସରେ
ବିଛୁଲିତାର ପୁର୍ବଶିକ୍ଷିତ ଆକର୍ଷଣୀୟନିମନ୍ତ୍ର ଶୂତି ପଥାକତ
ହେବାର୍ଯ୍ୟ, ତ୍ୱରଣାଂକ କରପୁଟେ ବିଜ୍ଞାପନକରିଲେନ । ମହା-
ରାଜ ! ଆମି, ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଜାନି, ତଦ୍ବାରା
ଯାହାର ନାମୋଜ୍ଞାରଣ କରିଯା ଅନ୍ତପାଠ କରାଯାଇ, ମେଇ
ସ୍ମରଣୀୟବ୍ୟକ୍ତି ଅନତିକାଳବିଲୁହେଇ ସ୍ମରଣକର୍ତ୍ତାର ନିକଟ
ମୟାଗତ ହୁଏ । ବିଜ୍ଞାନୀ ! ଅନ୍ତର ଶିକ୍ଷା କରଣାବଧି କରୁଥିଲା

পরীক্ষাকরিয়া দেখিবাই। কারণ, আমারত কোন আজীব্জন নাই যে, তাহাকে শ্বরণপূর্বক মন্ত্রপরীক্ষা করিয়া দেখিব। যদিশ্চাখ এ অধীনির নিকট শ্বেষ করিবার ইচ্ছা হয়, বলিতে প্রস্তুতআছি শ্বেষকর্ত্তৃত্ব এই বলিয়া মন্ত্রপাঠ করিতে আরম্ভকরিলেন। তদনন্তর, গুরুণব তাহারনিকট শ্বেষমাত্রে; অনায়াসে স্বীয় শৃঙ্খি ধরতা ও মেধাশক্তিপ্রভাবে সেই মুনিমন্ত্রশিক্ষা ও ধারণা করিলেন। এবৎ সহর্ষে, বিদ্যুলতায় ভূয়োভূয়ো ধন্যবাদ প্রদানকরিতেলাগিলেন। অনন্তর একদিবস রজনীযোগে নির্দিতাবস্থায় থাকিয়া, প্রাণাধিকা প্রিয়তমা ক্ষণপ্রভায় স্বপ্নদর্শনে দর্শনকরিয়া, শয্যাহইতে গাত্রোথানপূর্বক উপবিষ্টহইয়া মনেমনে বলিতে লাগিলেন; হা! আমায় ধিক্। আমি কি নির্দিষ্য? রুথা মায়াকোশল দর্শনলালসায় কৃদ্যৱস্তু বিরহিত হইয়া কালহরণ করিতেছি। আহা! বৈধ হয়, সেই কৃদ্যপর্যক্ষশায়িনীভাষ্যিনীও আমার ন্যায় এই কৃপ বিরহে নিতান্ত কাতৃরীভূতাআছেন। নচেৎ মনৌয়াপ্রাণ, এত ব্যাকুল হইবেকেন? এবশ্বিধ শোকসূচক বাক্যসমূহ, আচ্ছেদন করিতে অক্ষ্যাখ উপস্থিত বিরহবেদনায় অতিশয়কাতরাপ্রিতহওতঃ সংজ্ঞাহীনহইলেন, এবৎ অশ্রুধারামকল বারিধারাবৎ তাহার নমনবুগল হইতে বিগলিত হইতে লাগিল। কিঞ্চিদিলস্ত্রে লক্ষচেতনরাঙ্গনস্থ; হা প্রিয়ে ক্ষণপ্রভে! তোমাব্যতিরেকে আর জীবনধারণ করিতেপারি না, এই বলিয়া একবারে

ଉଚ୍ଚେର୍ମାଦେ ରୋଦନକରିଯାଉଠିଲେନ । ବିଛାଳତା ମଟୀ-
କାରରୋଦନଶକ୍ତେ ନିର୍ଭାବଙ୍କେ ସହସ୍ର ତାହାକେ ଶୋକ-
ଭିଭୃତ ଦେଖିଯା, କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସାକରାୟ, କହିଲେନ, ବିଜ୍ଞା-
ଜାତେ ! ବୋଧ ହୁଏ, ପ୍ରିୟତମା ଅନ୍ୟାବ୍ୟ ଜୀବିତାନ୍ତିରେ
ଏହିଷତ ବଲିତେ ୨ ମାଧ୍ୟାରଣ ଜନପ୍ରାୟ ବିଲାପାରଣ
କରିଲେନ ।

ବିଛାଳତା ଶୁଣାର୍ଥକେ ତାଢ଼ିଶ ବିଲପମାନ ଦେଖିଯା
ନିବେଦନ କରିଲ; ହେ ଧୀର ! ଆପନି ମହାତ୍ମା ହଇଯା,
ମାଧ୍ୟାରଣ ଜନପ୍ରାୟ ଅକଞ୍ଚାଣ୍ଚ ମହାବିପତ୍ରପର୍ବତରେ ଘର
ଶୋକ କରିତେ ଆରଣ୍ୟକରିଲେନ ? କି ଆଶର୍ଯ୍ୟ ! ହେ
ମହାତ୍ମ ! ଏକଟା ସାମାନ୍ୟଅବଳାର ନିମିତ୍ତ ଆପନାର
ଏକାଢ଼ିଶ ଶୋକଭିଭୃତହେଯା - କଦାପି ସ୍ଵାଭିତନହେ ।
ଅତଏବ ଅଧୀନୀରବାଙ୍କେ ଯଦି ହତାଦର ନା କରେନ, ତବେ
ଏକଟା ଯୁଦ୍ଧ ବଲ ଗ୍ରହକଙ୍କନ, ଅର୍ଥାଣ୍ଚ ଦୂରାର କୋନପ୍ରକାରେ
ତଥାର ଆପନାର ମଞ୍ଚଲ ସଂବନ୍ଧ ପ୍ରେରଣକଙ୍କନ, ନଚେ ବିପଦ-
ଉପର୍କ୍ଷିତ ହଟିବାର ସ୍ଵାବନାଥାଛେ । ବିଶେଷତଃ ଏ ସମୟେ
ମେଇ ଆକର୍ଷଣୀ ମଞ୍ଚର ପରିକା ହିତେ ପାରିବେ; ଅତଏବ
ଆପନି ଶୀଘ୍ର କୋନ ପରିଜୀତିକେ ଆଜ୍ଞାନକରିଲେ ଉତ୍ତମ-
ହୁଏ, କାରଣ ଦୈବବଳେ ତାହାରା ମନୋଗ୍ରମିନ, ଏହିହେତୁ ତା-
ହାନିଗେର ଭାବା ସମ୍ମନମାଚାର ଆଶ ଅବଗତ ହିତେପାରି-
ଦେନ । ଶୁଣାର୍ଥ, ବୁଦ୍ଧିଭୂତିବିଛାଳତାର ସୁଜ୍ଞଯୁଦ୍ଧ ଶୁଯୁଦ୍ଧ-
ଶ୍ରବଣେ ଆହାଦିତହେଯା ଶ୍ରାନ୍ତକ ସମିତିଙ୍କରେ ନାମୋଃ
ଲେଖ କରତଃ ମଞ୍ଚପାଠ କରିଲେଣିଗଲେନ । କି ଆଶର୍ଯ୍ୟ !
ଦୈବମଞ୍ଚପ୍ରତାବେ ଅମନି ତୃକ୍ଷଣାଣ ପରିରାଜନମନ୍ଦନ ଉପବଳୁ

ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବନ୍ଦୀପାତ୍ରଙ୍କିତି ଉପରୀତହିଲେନ; ଏବଂ ରାଜତ ନୟକେ ଜୀବିତାବନ୍ଧୀୟ ଅବଲୋକନ କରିଯା ହର୍ଷୋଦକୁ ଲୋଚନେ କହିଲେନ । ହେ ପୁଣ୍ୟାଞ୍ଜନ ମହାରାଜ ! କି ପ୍ରକାରେ ମେହି ଛୁରାଞ୍ଚାରାକ୍ଷମହନ୍ତିହିତେ ପରିତ୍ରାଣପାଇଲେନ ? ବର୍ଣନ କରନ୍ । ରାଜକୁମାର ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବନ୍ଦୀପାତ୍ରଙ୍କିତ ହତ୍ସବଧି ଅଧିକ୍ଷିତଉଦ୍ୟାନେ ଆଗମନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିହାଳତାର ବିବରଣ ମହକାରେ ତାବନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଣନକରିଲେନ । ଅନନ୍ତର, ପ୍ରାଣ-ଧିକୀ କଣ୍ଠପ୍ରଭାର ଶାରୀରିକ କୁଶଳ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ସମିତିଞ୍ଜନ୍ୟ, ମୁଖରାଜେର ଅମ୍ବେଷଣାର୍ଥ ତଥା ହିତେ ବିଦ୍ୟାଯ ହଞ୍ଚନ୍ତ୍ୟବଧି ସମ୍ପଦନିବେଦନ କରିଲେ, ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବ, ଦ୍ୱାରା ଏକ ପତ୍ରିକାରଚନାପୂର୍ବକ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନାର୍ଥ ସୌମ୍ୟ କରାନ୍ତରୀୟ ଦୟା ଶାଲକକେ ବିଦ୍ୟାକରିଲେନ । ପରିରାଜକୁମାର, କୁଶଳ ମଂବାଦପ୍ରଦାପତ୍ରିକା ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବନ୍ଦୀପାତ୍ରଙ୍କିତ ତଥା ହିତେ ଦ୍ୱାରା ଆକାଶଗତିତେ ସାତ୍ରାକରିଲେନ; ଏବଂ ପର ଦିବମ ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳେ ସର୍ବମିଳନଗରେ ଅବତିରିତହିଲା, ଶାଧାରଣ ସମୀକ୍ଷାପି ଅଧିରାଜେର କୁଶଳମଧ୍ୟାଚାର ପ୍ରଚାରକରଣାନ୍ତର ଅନତିବିଲ୍ଲେ ଅନୁଃପୂରସ୍ତ୍ରୀ ସୌମ୍ୟସହୋଦରାର ସମୀକ୍ଷାପି ଉପଚ୍ଛିତହିଲା । ତୋହାକେ ଆହ୍ଵାନକରିତେଲାଗିଲେନ । କଣ୍ଠପ୍ରଭେ ! ଗାତ୍ରୋଦ୍ଧାନ କର । ଆୟି ସମିତିଞ୍ଜନ୍ୟ, ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବନ୍ଦୀପାତ୍ରଙ୍କିତ କୁଶଳମଂବାଦ ଆନନ୍ଦ କରିଯାଇ । ବାରହାର ଉତ୍ତେ-ସୂରେ ଏବଧିକ ଆହ୍ଵାନ କରିତେଲାଗିଲେନ; କିନ୍ତୁ କୋନ କୁଷେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ପ୍ରାପ୍ତି ନା ହିଲା, ଶେଷେ ଶୃହମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଦେଖିଲେନ, କଣ୍ଠପ୍ରଭା ବିନିନ୍ଦିତ ମେହି ଶ୍ରିରଙ୍ଗ-ଅଭାର ଦ୍ୱାରା ମେ କପ ପ୍ରଭାନାଇ । ବାକ୍ଷଣ୍ଡି ରହିତହିଲା ।

ଭୁଷ୍ୟାର ମୃତକଳ୍ପନାରେ ରହିଯାଇଲେ । ଅଭୂତର ଶ୍ରଦ୍ଧାମେ ନିତାନ୍ତ ଅକ୍ଷମୀ ; ଆମୀର କୁଶଳ ସଂବାଦମାତାଙ୍ଗେ ଉଠିଥିଲେ-
ଦରକେ ଦେଖିଯା ଉପାନେ ଅକ୍ଷମପ୍ରୟୁକ୍ତ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଚାସ ପରି-
ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ, କେବଳ ତାହାର ମୁଖମଣ୍ଡଳପ୍ରତି ଉର୍ଜାକ୍ଷି
କରିଯା ଥାକିଲେନମାତ୍ର । ଏମନ କି, ହୁଣ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ
କରିଯା ପତ୍ରିକାର୍ଥୀଙ୍କିରଣ ଗ୍ରହଣ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା ।
ମର୍ମତିଞ୍ଜଳି, ଆପନ ସ୍ଵମାର ଅଲୋକିକମତୀର୍ଥ ମନ୍ଦର୍ଶନେ,
ବ୍ୟାକୁଳାନ୍ତଃକରଣହିୟା ପିତୃ ମାତୃ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୱରମନ କରିତେ
ଲାଗିଲେନ । ହେ ମାତୃ ! ତୁ ମୁକୁତୋଜ୍ଜ୍ଵଳ କାରିଣୀ ନନ୍ଦି-
ନୀର ପ୍ରତି ଯେ ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରଚାରକରିଯାଇ, ତାହା ଅବଶ୍ୟକ
କରିଲେ, ଜଗତୀର୍ଥ ପ୍ରାଣୀମୂଳ୍କ ତୋମାକେ ନିତାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଯ
ସ୍ଵଭାବୀ ମହିଳା ବଲିଯା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବେ । ଏବଂ ତୁ ମିଛି
ଯେ ଇହାର ଅଶେଷ ସନ୍ତ୍ରଣାର ମୂଳକାରଣ, ତାହା ଅନସମାଜେ
ଆର ଅପ୍ରକାଶ ରହିଲ ନା । ହେ ନୃଶଂମ ! ପାଷାଣ ବିନି-
ର୍ମିତ ହନ୍ଦିଯା ! ପିତୃ ! ତୁ ମୁକୁତୋଜ୍ଜ୍ଵଳ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ
ହିୟା, ଆପନ ସମ୍ମତ ପ୍ରତି ଯେ ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇ ତାହା
କି ଆପନାର ସ୍ଵତ : ମିନ୍ଦ ? ନା ଆତିକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟବହାର ? ନା
କି ନିଜମାହାତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରଣାକାଙ୍କ୍ଷାର ଏବଶ୍ଵିଧ
କିରାତେରନ୍ୟାଯ ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇ ? ତାହା କିମ୍ବା
ଅନୁଭୂତ ହଇଲ ନା । ତବେ ଇହାତେ କେବଳ ଏହି କୃପ
ବୋଧହଇଲ, ଯେ ପରିଜାତି ଅତିନିନ୍ଦିତ, ଇହା ପ୍ରଚା-
ରିତ କାରଣ ମାନୁମେ ଏବଶ୍ଵିଧ ଅନିଷ୍ଟକରବ୍ୟାପାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ
ହଇଯାଇଲେ । ଅତରେ, ତୋମାଦିଗେର ଉତ୍ତର ଦମ୍ପତୀକେଇ
ଧିକ୍ ! ଏବଶ୍ଵରକାର ଯଥୋଚିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୱ ତିରକ୍ଷାର ଅବଶ୍ୟ

କଣପ୍ରଭା ହଞ୍ଚମଙ୍ଗଳମେର ଦ୍ଵାରା ନିଷେଧ କରିଯା ଆପନାର
ଲଲାଟେ କରାଯାତ କରିଲେନ । ଅମୁମାନେ ତୋହାର ଅଭି-
ପ୍ରାୟ ଏଇକୁପ ବ୍ୟକ୍ତ ହିଲ, ଯେନ ପିତା ମାତାର ପ୍ରତି
ଅନୃତ ଦୋଷାରୋପ ନା କରିଯା କେବଳ ଆପନାର ଭାଗ୍ୟେର
ପ୍ରତି ଦୋଷାର୍ପଣ କରିଲେନ । ଡନ୍ମନ୍ତର ଭର୍ତ୍ତାପ୍ରେରିତ
ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନକୁପଅନ୍ତରୀମ ଦର୍ଶନ କରିଯା ପତ୍ରିକା ଶ୍ରେଣୀ ବାସ-
ନାତିଶୟ ବ୍ୟାଗ୍ରଚିତ୍ରେ ସତ୍ୱତନ୍ତ୍ରମେ ବାସ୍ତବାର ପତ୍ରିକାର
ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ପରିରାଜକୁମାର
ପ୍ରେସରିଗନୀର ଅଭିମତ ଅବଗତ ହେତୁ ବୁଥା କାଳ-
ବିଲମ୍ବବିବେଚନାୟ ପତ୍ରିକା ଉତ୍ସ୍ମୋଚନାନ୍ତର ପାଠାରନ୍ତ
କରିଲେନ ।

ସ୍ଥା ।

ହେ ଜୀବିତ ସହାୟ ! ବିଧିକୁତବିଚେତ୍ତମାଗରେ ନିମିଶ
ହିଲୁ ଯେ, କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଟିଥିତ ଆଛି, ତାହା ଅଚେତନ
ଲେଖନୀଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶକରିତେ ସଦିଚ ଅକ୍ଷମ ; ତଥାଚ ଯଥା
ଶକ୍ତି ବିଦିତ କରଣାର୍ଥ କିଞ୍ଚିତ୍ତିର୍ଥିତେହି ଦୃଷ୍ଟିପାତକରିବେ ।

ପଦ୍ୟ ।

ଶୁଣମୟ ! ତବ ଶୁଣ କରିଯା ଶ୍ଵରଣ ।

ମୁହାରି ରାଖିତେ ପ୍ରାଣେ କରିଯା ଧାରଣ ॥

ଥାତନୀ ଅମଲେ ମଦୀ ଝାଲାନ୍ତନ ହେୟ ।

ଶ୍ଵାପିତ ହୟ ନା ଆର ଭାପିତ ହୁଦୟ ॥

ବଳି ଆଛେ ସର୍ବକ୍ଷଣ ତବ ପ୍ରେସକ୍ଷାମେ ।

ତାଇ ନା ତାଜିଯା ସାଇ, ପଡ଼େ ଆଛେ ଆଶେ ॥

ସତତ ଜୁଲିଛେ ଶ୍ରାବ ବିରହେ ତୋମାର ।

ଆର ନା ମହିତେ ପାରି ଏଇ ଶୋକତାର ॥

ଚତୁର୍ବୀ ।

ଇହା ହୟ ଶଶିମୁଦ୍ରି ! ହୃଦୟେତେ ମହା ଦେଖି, ନୟନ ଚକୋର ଛଥେ,
ଦେଖିତେ ନା ପାଇୟେ ।

ତୋମାର ବିରହାନଳେ, ବାରିପତନେର ଛଳେ, ହଦିତିମେ ଆଁଖିଙ୍ଗଳେ,
ମିଳନେର ଲାଗିୟେ ।

ରାଧିଯା ହୃଦୟାସଳେ, ମୁଡାଇବ ସମ୍ମୋଳଳେ, ବାସମା ଆହ୍ୟେ ମନେ,
ହେ ସୁଧାଂଶୁ ସଦନେ ।

ଦେଖି ରେଖୋ ମନେ, ଶ୍ରେମାଧୀନ ଅକିଞ୍ଚନେ, ନିର୍ଭାନ୍ତ ଆପନ ଜେନେ,
ଚେଯୋ କୁପ୍ରା ନୟନେ ।

ହେ ହୃଦୟପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଶାନ୍ତି ! ଦିବା ରଜନୀ ତୋମା ବ୍ୟକ୍ତି-
ରେକେ କିଥିକାର ଅବସ୍ଥାର ଅବସ୍ଥାନ କରିତେଛି, ତାହା ମର୍ବା-
ନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଆନେନ । ଯାହାହଟିକ, ଅତି ମହାରେ
ନିକଟଶେ ହିତେଛି ; କିନ୍ତୁ ତୁମି ପତ୍ରିକାପାଠମାତ୍ରେ, ସ୍ଵୀର
ହଞ୍ଚାକ୍ଷର ପତ୍ରିଦାରୀ ଏ ତାପିତ ପ୍ରାଣକେ ଶୀତଳ କରିବେ ।
ଆମି ଚାତକମୁଦ୍ରା, ତୋମାର ପତ୍ରିକାକ୍ରମବାରିଦାନ୍ତର୍ଗତ
ଶୁଭସମାଚାର କୁପାବାରିଲାଲମ୍ବାୟ, ଆଶାପଥ ମିରୀକଣ
କରିଯା ଥାକିଲାମ । ପରୀରାଜଛହିତା ପ୍ରିୟତମେର ଲିଖିତ
ଏଇକପପତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଣଗର୍ଭବିବରଣ ଶ୍ରବଣ କରିଯା ବାଲ୍ମୀକୀଳ
ଲୋଚନେ ଆର ବିକସିତ ଥାକିତେ ନା ପାରିଯା, କୁତରାଂ
ନୟନୟୁଗଳ ମୁଦ୍ରିତ କରିଯା ରହିଲେନ ; ଓ ଅତିମୁହୁର୍ମରେ
କହିତେ ଲାଗିଲେନ । ଭାତଃ ! ଆମି ସ୍ଵରଂ ଲେଖନୀଧାରଣ
ପୂର୍ବିକ ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ଲିଖନେ ଅକମା ; ଅତେବ ତୁମି ପ୍ରାଣେଶ
ମରିଧାନେ ସ୍ଵରଂପ୍ରମୁଖାଁ, କେବଳ ଆମାର ବର୍ତ୍ତମାନୀବନ୍ଧୁ
ବିବରଣ, ଏବଂ ଯାହାତେ ସ୍ଵରାମ ତୀହାର ଚରଣାରବିନ୍ଦୁ
ଦର୍ଶନ କରିତେ ପାରି, ଆପନି ତଦ୍ଵିଷୟରେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା
କରିବେନ । ମହିତିଙ୍ଗ୍ରେ, କଣପ୍ରଭାକରେ ବର୍ଷବିଧ ପ୍ରବୋଧ

বাক্য দ্বারা সত্ত্বমা এবং আশ্঵াস প্রদান করতঃ সত্ত্বর বিদ্যায় হইলেন। এবং পর দিন প্রাতে সেই মনোহর উদ্যানে অধিরাজ সন্নিধামে উপস্থিত হইয়া, শুভ সংবাদ প্রদানোদ্যুত সময়ে ক্ষণপ্রভাব তন্তুদ্বষ্টা; স্মৃতিপথে উদ্বিত হওয়ায় অঙ্গ বিসর্জন করিতে লাগিলেন। সর্ব মিঙ্কপতি, আগম্বক শ্যালক পরৌরাজকুমারকে সহসা অঙ্গপাত করিতে দেখিয়া, প্রিয়তমার কোন অনিষ্ট ঘটিয়াছে বিবেচনায়, হা ক্ষণপ্রভে! কোথায় গেলে। এইক্ষণ কাতরোক্তিতে সম্মোধন করিয়া, কেবল অকস্মাত্ ঘর্ষাঙ্গ কলেবর হইয়া ভৃতলে নিপত্তি হইলেন। সমিতিশ্চর, আসন্ন বিপদ্ধর্ষমে আপন শোকাবেগ সম্বৃদ্ধ করিয়া স্পন্দরহিত ও ধূল্যবলুঁঠিত মহারাজকে উদ্ভোলনপূর্বক স্বতন্ত্রে চেতন করাইয়া নিবেদন করিলেন। মহারাজ অন্য কোন অমঙ্গল সংঘটনা হয় নাই, তজ্জন্য কোন চিন্তা করিবেন না। আমি কেবল সেই তববিরহকাতরীভূতা ক্ষণপ্রভাব বিষম বিরহ বেদনা স্মরণ করিয়া রোদন করিতেছিলাম। কুশাঙ্গীর যে প্রকার অবস্থা অবলোকন করিয়া আসিলাম, তাহাতে বোধ হয় সেই প্রকার অবস্থার আর কিছু দিন গত হইলে নিশ্চয় প্রাণবৎসু পয়ান করিবে তাহার আর সংশয় নাই। অতএব অতি সত্ত্বে রাজধানীতে গমন করন্ত। আর আমি, বহুকাল ইহল স্বীয়রাজ্য পরিত্যাগ করিয়া আসিয়াছি, তজ্জন্য বোধ হয় সকলেই উৎকঁঠিত আছেন। এবিধার আমি একগে এইস্থান হইতে বিদ্যায় হইলাম। পরী-

ରାଜନୟନ, ଏଇପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଲିଆ ରାଜକୁମାର ସମ୍ବିଧାନେ ବହୁବିଧ
সମ୍ମାନେର ସହିତ ଗୃହୀତ-ବିଦ୍ୟାଯ ହଇଯା ପରୀନଗରୀ ଅଭିଯୁକ୍ତେ
ସାତ୍ରୀ କରିଲେନ । ଏହିକେ ରାଜକୁଳଦୌପକ ଶୁଣାର୍ଥ, ପାଷା-
ଣକାର ପ୍ରାଣ କାମିନୀଦୟର ଚେତନ ଲାଭ ଜନ୍ୟ ଯଦିଚ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଯା ମେଇ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟେ କାଳହରଣ କରିତେ-
ଛିଲେନ ; କିନ୍ତୁ ରାଜଧାନୀତେ ଗମନ ନା କରିଲେ ମେଇ ବାହ-
ଲୋଚନା ମହିଦୀ କ୍ଷଣପ୍ରତାର ସାତିଶୟ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟନା ସନ୍ତ୍ଵ
ବିବେଚନାଯ, ଗାଡ଼ତର ଚିନ୍ତାଯ ବ୍ୟାକୁଲିତ ହେଉଥିଲା ମନେ ମନେ
କାତର ଦୂରେ ଜଗହୀୟରେ ଆରଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ହେ
ସର୍ବଶକ୍ତିମନ୍ ! ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିନ୍ ! ଶୁଣାତୀତ ଜଗନ୍ମହାତୋ !
ଏକବାର ଏ ଅଧୀନେର ପ୍ରତି କୁପା କଟାକ୍ଷେ ଲକ୍ଷ କରିଯା
ଦୁଶ୍ରର ଚିନ୍ତାମାଗର ହଇତେ ପରିତ୍ରାଣ କରନ୍ ; ଏବଂ ଅଲୋକିକ
କପବିଶିଷ୍ଟ । ପାଷାଣକାର ପ୍ରାଣ କାମିନୀଦୟର ବିବରଣ
ଅବସ୍ଥା ହେଉଥିଲା ଆମିଯେ କୁରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହଇଯାଛିଲାମ,
ତୁମ୍ଭର ଅବଗତ ନା ହଇଯାଇ ଆମାକେ ରାଜଧାନୀ ଗମନ
କରିତେ ହଇଲ । ଅତ୍ରେବ ହେ ବିଶ୍ୱପତେ ! ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଜ-
ଜନ୍ୟ ଆମାର ଅପରାଧ କରନ୍ । କାରଣ, ଆପରାଧ
କରନ୍ତାତିନ୍ ବିପଦାର୍ଥ ହଇତେ ପରିତ୍ରାଣେର ଉପାର୍ଯ୍ୟାଭାବ ।
ଶୁଣାର୍ଥ, ଭକ୍ତିଭାବେ ଏବଂପରାକାର ଅଶେଷତଃ ଭୂତିପାଠ
କରିଲେ, ଅକ୍ଷ୍ୟାଙ୍କ ଦୈବମାନୀ ହଇଲ ; ଯଥା, ରାଜନୟନ !
ତୋମାର ଚିନ୍ତାମାନୀରେ ନିଯମ ଥାକିଯା ଜନଶୂନ୍ୟ ଦ୍ୱାନେ ନିଯ-
ର୍ଧକ କାଳହରଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ସନ୍ତ୍ଵର ସ୍ତୋରରାଜ୍ୟ
ଗମନ କର । ଆର ପାଷାଣମାୟୀ କାମିନୀଦୟର ଅପୁର୍ବ
ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅବଗତ ବିଷୟକ ଯେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭବେର ଆଶଙ୍କା କରି-

তেছ, তাহা অচিরকাল মধ্যে স্বীরুজ্জ্বালীতেই সেই পূর্ব পরিচিত তাপমকুমার প্রযুক্তি সম্প্রসারণ করিতে হইতে পারিবে। গুণান্বিত, এইকপ আশ্চাসপ্রদ দৈববাণী অবশেষে অতীব কৌতুহলাকৃষ্ট চিত্রে, আপনাকে কৃতার্থবোধ করিয়া সম্ভব বিছ্যজ্ঞানহ সেই উপর পরিত্যাগ পূর্বক গমন করিতে লাগিলেন। এমতে, ক্রমশঃ দিবসভয় নিরস্তর গমন করত নামাদেশ অভিজ্ঞ করিয়া অবশেষে স্বীরুজ্জ্বালীতে উপনীত হইলেন। প্রজাগণ, দীর্ঘকালাবধি রাজ্যেখর বিহীন হইয়া সকলে জীবগৃত্যবৎ ছিল ; এক্ষণে অক্ষয় সেই গুণশালী গুণান্বিতে সম্পর্শন করিয়া, বসপ্রত্যাগত শ্রীরামচন্দ্রের মুখারবিদ্ধ দর্শনে সম্পূর্ণ সন্তোষিত অধোধ্যাবাসিগণের ন্যায় আনন্দান্বিতে ভাসমান হইল ; এবং সকলে স্ব স্ব আবাস অঙ্গলভূমি-সুচক বাস্তোদ্যম করাইতে প্রযুক্ত হইল। নরনাথ, অন্যান্য বাঙ্গবর্গের সহিতও অমোচনসমূহের সহিত কিঞ্চিৎকাল প্রিয়ালাপন করিয়া, স্বরায় অস্তপুরে প্রবেশপূর্বক মহিষী পরীরাজনদ্বীর শয়ন গৃহে উপস্থিত হইয়া দেখিলেন, দীনহীন বেশ। কৃশা প্রাণাবশেষ। প্রাণাধিকা প্রিয়তমা ক্ষমপ্রতী, অঙ্গ-প্রতাঞ্চন্যা ছইয়া ধ্রাতলে পড়িত। আছেন। রাজবস্তু, মহিষীকে তাহুশী পরিকল্পিত। দর্শন করিয়া অতি মৃচ্ছারে আস্তাৰ করিতে লাগিলেন। হে পতি-জ্ঞতে ইন্দিৰ লোচনে ! একবার গাঢ়োখান কর ; আমি তোমার সেই প্রেমাকাঙ্গী গুণান্বিত আসিৱাহি। হে সহনে ! তোমার পবিত্ৰকৰ পাতিজ্ঞতা ধৰ্মসংহত

ପ୍ରଭୟେର ବିଷୟ ଅବଶ ଓ ଅଯତ୍ନ କରିଯା ଜଗଜ୍ଞନ, ସାଖୀ ପତିପରାଯଣା ଗଣେ ମଧ୍ୟେ ତୋମାକେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ କରିଯା ପୁଜା କରିବେକ । ମେ ଯାହା ହୃଦ୍ଦର୍କ, ଏକବାର କରୁଣା-କଟାକ୍ଷେ ଲଙ୍ଘ କର । ଶୁଣାର୍ଥେର ଅମୃତ ସର୍ଷ ବାକ୍ୟେ ଶୀର୍ଘୀପ୍ରୀ ପୁଲକିତାଙ୍କେ ହୃଦ ପ୍ରସାରଣ ପୂର୍ବକ ନାଥ ! ଆପଣି ଏକବାର ଆମାଯ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଣ ଏବଂ ଦୟା ମଦନକର୍ତ୍ତକ ଏହି ଦୟାଦର୍ଶେ ଆପନାର କୁଦୟାର୍ପଣ କରୁଣ । ବିଧାତା ନିର୍ମଳ ପ୍ରେମ ଦର୍ଶନ କରିଲେଇ ବୋଧ ହୁଏ, ଅମନି ଈର୍ଷା ବଶତଃ ବୈରଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେନ; ନଚେ ଆମାଦିଗେର ଉଭୟେର ବିଚ୍ଛେଦସ୍ଥଟିନା ହଇବେ ଏମନ କଥନ ମନେ ବିଶ୍ୱାସ ଛିଲ ନା । ରାଜନନ୍ଦନ, ଶୀର୍ଘୀପ୍ରୀ କୁରଙ୍ଗନୟନା ଲଲନାକେ କୁଦୟେ ଧାରଣ କରିଲେ, ସ୍ପର୍ଶ ମୁଖାନ୍ତୁଭବେ ପରମ୍ପର ପ୍ରେମମୃତସାଗରେ ନିମ୍ନ ହଇଲେନ; ଏବଂ ପରମ୍ପର ଅଧରାମୃତ ପାନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ବିଦ୍ୟା-ଜ୍ଞାନା ମୌଖିକ ସ୍ତରାନ୍ତରାଳ ହଇତେ ଉଭୟେର ଅକପଟ ସୌହାର୍ଦ୍ଦିନ ନୟନଗୋଚର କରିଯା ନୟନେର ଚରିତାର୍ଥତା ଲାଭ କରିଲେନ । ତଦୟତର ଶୁଣାର୍ଥ, ପଢ୍ବୀ କଣପ୍ରଭାର ମପଢ୍ବୀ ଦର୍ଶନେ ଯଦି ଈର୍ଷା ଜୟେ, ଏହି ଆଶକ୍ତାଯ ଆପାତତଃ ବିଦ୍ୟାଜ୍ଞଭାବ ବାସସ୍ଥାନ ଅନ୍ୟ ଏକଟି ଗୋପନ ସ୍ଥାନେ ନିର୍ଦିଷ୍ଟ କରିଯା ଦିଲେନ । ଏହିମତ କତିପର ଦିବସ, ସୁଗଳ ମିଳନ ହଇଯା ଅଭିନ୍ନ କହିବେ ଏକତ୍ର ବାସ କରିଲେ ପରେ, ଏକଦିବସ କଣପ୍ରଭା ନୃପତନଯକେ ସମ୍ମୋଦନ କରିଯା କହିଲେର ନାଥ ! ହୁରାଅ ରାକ୍ଷମ ହୃଦ ହଇତେ ଆପଣି କି ପ୍ରକାରେ ପରିବାଶ ପାଇଲେନ ? ଆହା ! ସଥିର ପାପିକ୍ତ ବିକଟ ବେଶେ ଶୁହାନ୍ତରେ ଥିବେଶପୂର୍ବକ ଆପନାକେ ହରଣ କରିଲ, ତଥି ଆମି ଜୀବିତାବହ୍ଵାର କି

ମୃଦ୍ଦୁବସ୍ଥାର ଛିଲାମ ତାହା କିଛୁ ବଲିତେ ପାରିବା । ମେ
ଭୟକ୍ଷର ସମୟ ଓ ଭୟକ୍ଷରାକାର ଦୁରାଜ୍ଞାର ଭୟକ୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟ
ସ୍ମରଣ ହୋଇବାର ଏଥିନେ ଆମାର ହୃଦକଳ୍ପ ହିତେହେ । କାନ୍ତ !
ପରିତ୍ରାଣ କରୁନ ପରିତ୍ରାଣ କରୁନ୍ ଏହି ବଲିଯା ମହାରାଜୀ
ଅକ୍ଷ୍ୟାଂଶୁ ମୁଢ଼ାକ୍ଷାନ୍ତୀ ହିଲେନ । ତୁପାଳ, କୁଶାଙ୍ଗୀକେ
ଅକ୍ଷ୍ୟାଂଶୁ ରାକ୍ଷସ ସ୍ମରଣ ଭୟେ ଅତି କାତରାମ୍ବିତା ଦେଖିଯା
କହିଲେନ ; ଅଯି ଭୌତିକସବାବେ ! ଭୟ ନାହିଁ, ଏହି ଯେ
ଆୟି ନିକଟେ ଆହି, ଚିନ୍ତା କି ? ଗାତ୍ରୋଥାନ କରିଯା
ଏବେ ଆମାର ଜ୍ଞାନେ ଉପବେଶନ କର । ଏହି ବଲିଯା ମୁଢ଼ା-
ପନ୍ଥନାର୍ଥ ସଫଳନେ ବହୁବିଧ ଶକ୍ତ୍ୟା କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।
ବହୁକଣ୍ଠ ପରେ ରାଜୀ, ଚିତନ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ହିଯା ରାଜତନୟର ଜ୍ଞାନେ
ଉପବେଶନ କରିଲେନ ; ଏବେ କିଞ୍ଚିତବ୍ଲମ୍ବେ ବଲିତେ ଲାଗି-
ଲେନ, ମହାରାଜ ! ମେହି ମହାତୈରବାକାର ରାକ୍ଷସାଧମକେ
ସ୍ମରଣ କରିଯା ଏତାବଦି ଆମାର ପ୍ରାଣ, ଯେନ, କଦଲୀପତ୍ରେ
ନ୍ୟାୟ କମ୍ପାନ୍ତି ହିତେହେ । ଯେ ପାପାଜ୍ଞାର ଘୋରକପ,
ଏବେ ନୃକପାଳ ବିନିର୍ମିତ କୁଟୁମ୍ବ, ସୁଗଲ ଶ୍ରଦ୍ଧିଯୁଗେ ଦୋହଳ୍ୟ-
ମାନ ରହିଯାହେ ; ଏବେ ପିଙ୍କଳଜଟୀଜଡ଼ିତ ମୟୁହ, କେଶ ଯେବେ
ଅବଲଶିଥାର ନ୍ୟାୟ, ଆର ବିଜ୍ଞୀର ଜିଜ୍ଞାଟା ଅହରହ ଲହଲହ
କରିତେହେ ; ଉଠ ! କି ଭୟକ୍ଷର ! ଦୁର୍ଭିରାତ ଶରୀରକୁ ଶୋଣିତ
ସକଳ ଏକେବାରେ ଶୁଣ ହିଯା ଯାଇ, କି ଭୀଷଣ ମୃତ୍ତି ! ଯେବେ
ମାର୍କାଂକୁତାନ୍ତ । ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ, ଯେବେ ଅନ୍ୟ କୁନ୍ତ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭି
ଲକ୍ଷ କରିଯା ତତ୍ତ୍ଵପରି ଏକକାଳୀନ ପତିତ ହୁଏ, ତେବେବି
ମେହି ପାପାଜ୍ଞା ତ୍ୱରିଗାନ୍ତ ଉପହିତ ହିଯା ଆମାର କଦମ୍ବରଙ୍ଗ
ଜଳପ ଆପନାକେ ଝରି କରିଯା ଅତି ବେଗେ ଗଗନ ଆର୍ଦ୍ଦ

ଗମନ କରିଯାଇଲ । ନାଥ ! କି ମାନସେ ମେଇ ଛନ୍ଦାନ୍ତ ରାକ୍ଷସ
ଆପନାକେ ହରଣ କରିଲ ? ଏବଂ ପରେଇ ବା ଆପନାର ପ୍ରତି
କି କୃପ ଆଚରଣ କରିଯାଇଲ ? ଅପିଚ, କି ପ୍ରକାର ମସ୍ତନୀ
ବଲେଇ ବା ତାହାର ହଞ୍ଚ ହିତେ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଲେନ । ସବି-
ଶେଷ ବିଷ୍ଟାର କରିଯା ବନ୍ଦୁନ । ଶ୍ରୀର୍ଣ୍ଣବ କହିଲେନ, ପ୍ରିୟେ !
ଯେ ଛରାଆ ତୋମାକେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣୀ ଦିଯା
ଗତପ୍ରାଣୀ ବୋଧେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଗିଯାଇଛି, ଏ ମେଇ
ରାକ୍ଷସ । ଅଧୁନା ତୋମାଯ ପୁନର୍ଜୀବିତା ଅଥଚ ରାଜ
ମନ୍ତ୍ରାଗ୍ୟ । ଅବଲୋକନ କରିଯା, ଅତି କୋଧେ ଆମାଯ ହରଣ
କରନ୍ତଃ ସ୍ଵିଯ ବାସସ୍ଥାନେ ଲାଇଯା ଗିଯା ପ୍ରଥମତଃ ବହୁମତ
ତର୍ଜୁନ ଗର୍ଜନ ପୂର୍ବକ ଶେଷେ ତୋମାକେ ତାହାର ହଞ୍ଚ ସମ-
ର୍ପଣ କରିତେ ଅମୁରୋଧ କରିତେ ଲାଗିଲ । ପରେ ସଥିନ
ତବ ପ୍ରଦାନ ବିଷୟେ ଆମାର ନିତାନ୍ତ ଅମୟତି ଓ ରକ୍ଷା
ବିଷୟେ ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ ଦେଖିଲ, ତଥିନ ଆମାକେ ପ୍ରଭ-
ଲିତ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରିଯା ଆହାରାସ୍ଵେଦଣେ
ପ୍ରକ୍ଷାନ କରିଲ । ଆଜି ତାହାତେ କେବଳ ମେଇ ଶିକ୍ଷକ-
ମନ୍ତ୍ର ଅନୁରୌଦ୍ଧବ ପ୍ରଭାବେ ଜୀବିତ ଥାକିଲାମ । ଅଗ୍ନି
ନିର୍ମାଣ ହିଲେ, ମେଇ ପାପାଚାର ରାତ୍ରିଚର ପ୍ରତିପାଲିତା
ବିଛୁଲିତା ନାହିଁ ଏକଟି କରନ୍ତା, ଅଗ୍ନି ମଧ୍ୟେ ଆମାକେ
ଅନ୍ତର୍ଦୀର୍ଘ ଦେଖିଯା ଦେବତା ଜୀବେ ବହୁବିଧ ଜ୍ଞାନି କରିତେ
ଲାଗିଲ । ମୃପାଞ୍ଜଳି ଶ୍ରୀର୍ଣ୍ଣବ, ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜ୍ରତା କରିଯା
ଲଙ୍ଘନ ମନ୍ତ୍ରକ ଅବନମନ କରିଲେ, ପରୀରାଜନମଦିନୀ କ୍ରଣ-
ପ୍ରତା, ଅକ୍ଷ୍ୱାଣ ମହାରାଜେର ଲଙ୍ଘନ ପ୍ରାଣେର କୋନ କାରଣ
ବୁଝିତେ ନା ପାରିଯା ବ୍ୟକ୍ତ ହିଲୁ ଜିଜାମା କରିତେ ଲାଗି-

লেন। প্রিয়তম ! কেন এত লজ্জায় ত্রিয়ম্বণ হইলেন যে? তৎপরে কি হইয়াছিল বর্ণনা করুন। কেন সহসা লজ্জাশ্চিত হইবারত কারণ দেখি না, বলুন্ বলুন্; তার পর কি হইল? রাঞ্জকুমার কহিলেন প্রিয়ে! তার পর সেই নিশাচর প্রতিপালিতা অনৃতা নববৌধনা বালা, পরিণয় জন্য অগ্রে আমাকে প্রতিজ্ঞা করাইয়া শেষে রংকস বধ যোগ্য সুমন্ত্রণা ধার্য করিয়া দিলেন; আমি সেই মন্ত্রণাবলেই পাপিষ্ঠের প্রাণ সংহার করিলাম। এবন্ধু পূর্বে সংঘটিত বিবরণ সমৃহ অবনীশ্বর, আনুপুর্বিক প্রিয়তমা কামিনীর নিকট বর্ণনা করিলে; ক্ষণপ্রতী সমস্তু যে বলিলেন; আমার বোধ হয় সেই বুদ্ধিমতী কোন বনুক্তরান্তঃথর কুলোভূল করতঃ জন্ম গ্রহণপূর্বক, অবশেষে স্বীয় দুর্দেববশতঃ পাপাচার নিশাচর কর্তৃক আজ্ঞানবিহীন। হইয়া কিরাতজালে কুরঙ্গী বন্দের ন্যায় বন্ধ হইয়া কালাতিপাত করিতেছিল। পরে সৌভাগ্যে দরে সদাশৱ রাজধি স্বকপ আপনার সমাগমে পুনমুক্তি লাভ করিয়াছে। যাহাহউক সেই প্রাণদাত্তী মেহমানী অবলা একগে কোথায়? রাঞ্জকুমার কহিলেন, প্রিয়ে! আমি পূর্বে প্রতিশ্রূত হইয়া তোমার অনুমতির প্রতি নিভৱ করিয়া বিবাহ করি মাই; এবং তাহারই প্রযুক্তি অবগ করিয়াছিয়ে, তিনি একজন ভূপাল বংশজ্ঞা কর্য। আমি, অনাধা বিবেচনায় সুতরাং তাহাকে পরিত্যাগ করিয়া সকে লইয়া আশিয়াছি; এবং একগে তিনি এই রাজাস্থাপুর মধ্যেই আছেন। আমি তোমার

ଭୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଏକଟା ଗୋପନ ଆଗାରେ ରାଖିଯାଇଛି । ସାତ୍ରା-
ଜ୍ୟୋତିରୀ କଣ୍ଠପତ୍ତା, ଶ୍ରୀମଦ୍ ଦୟିତେର ଏତାତୃଷ ବୈତିଗର୍ଭ
ବାକ୍ୟ ଅବଶେ ଆହାତ ମାଗରେ ନିମିଶ୍ଵା ହଇଯା ପରିଚାରିଣୀ
ଗଣକେ ସମୀପେ ଆହାତ କରନ୍ତଃ ତଥ୍ୟେ ଏକଜନଙ୍କେ
କହିଲେନ । ପରିଚାରିକେ ! ମଦୀର ଆଜ୍ଞାମୁଦ୍ରାରେ କବା
ନୀତା ଅପରିସୀମ ଗୁଣଶାଳିନୀ ଆଶ୍ରମ ମାନମୋତ୍କୁଳକାରିଣୀ
ବିଦ୍ୟାଲୟତା ମାତ୍ରୀ ରଜନୀଚର ପରିବର୍ଜିତ ରାଜମନ୍ଦିନୀଙ୍କେ
ମେସନ୍ତିହିତେ ଆବଶ୍ୟନ ପୂର୍ବକ ଦର୍ଶନକାଞ୍ଚକୀ ମନୁଷ୍ୟରେ
ମାର୍ଗକାରୀ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତଃ । ଦେଖ ଯେନ ବିଲମ୍ବ ନା ହସ ।

ଏଇକପ ବାକ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ମହିଦୀ ନିରସ୍ତ ହିଲେ,
ଆଜ୍ଞାଚାରୀ ରାଜୀର ଆଜ୍ଞାମାତ୍ର ତ୍ୱରିତିକାଂ ଶିରୋହିବନ-
ମନ ପୂର୍ବକ ବିଦ୍ୟା ହିଲୁଣା ବିଦ୍ୟାଲୟତା ସମୀପେ ଉପନୀତ
ହୁଏତଃ ରାଜବଲ୍ଲଭାର ଆଜ୍ଞା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଯା ଯୁଗକରେ ସମ୍ମାନେ
ଦଶାଯମାନା ରହିଲ । ମହାରାଜ ଗୁଣାଂବର କିରିକାଳ
ବିଚ୍ଛେଦେ ଚଞ୍ଚଳ କୁରଙ୍ଗୀର ମ୍ୟାନ ନିର୍ଜିବବାସେ ଏକାକିବୀ
ଅତୀବ ଚିତ୍ତାନୀରେ ଭାବମାନା ବିଦ୍ୟାଲୟତା, ମହିଦୀ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ
ମହିଦୀର ଆହାତ ଅବଶେ ଆନନ୍ଦଭୀର ଲାଭ କରିଲେନ ।
କାରଣ ଏହି ମୁକ୍ତେ ବୁଦ୍ଧରାଜେର ମହିତ ସାକ୍ଷାଂ ହିତେ
ପାରିବେକ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନିର ସ୍ଵତଃମିଳ ଲଜ୍ଜା ହେଲୁ
ନନ୍ଦମୁଖୀ ହିଲୁଣା କହିଲେନ, ଅରି ରାଜପ୍ରିୟା ମଜିବି !
କି ! ମହାରାଜୀ ଆମାକେ ଆହାତ କରିଯାଇନ୍ ? ଚଲ
ଚଲ, ମେଇ ମୌତାଗ୍ୟବତୀ ଶ୍ରୀର ମହିତ ସାକ୍ଷାଂ କରିଯା
ମାନୁଷକେ ମନୋଷ କରି; ଏହି ବଜିଯା କର୍ମକାରୀର ପଞ୍ଚାହିନୀ
ହିଲୁଣା ମେଇ ଗଜେଶ୍ଵରାମିନୀ, ଯୁଦ୍ଧ ମନ୍ଦ ଗମରେ ମୁଖ୍ୟ-

ନାସୀନ ନିଷ୍ଠାତୀ ମକାଣେ ଉପନୀତ ହଇସା ବିମସାବନତ ଭାବେ
ଅନୁମତି ପ୍ରତୀକ୍ଷାର କଥକିତକାଳ ଦଶାରମାନା ଥାକିଲେନ ।
ପରୀରାଜନନ୍ଦନୀ କଣପ୍ରତା, ଜନ ମନୋହାରିଣୀ ବିଜ୍ଞ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ
ବିଜ୍ଞ୍ୟଲ୍ଲତାକେ ଏକଜନ ସାମାନ୍ୟ ସହଚରୀ ସୃଜୀ ଆପନା-
ଭିମୁଖେ ଦଶାରମାନା ଅବଲୋକନ କରିଯା ତେଜଗଣ୍ଠ ଗାତ୍ରୋ-
ଖାନପୂର୍ବକ ତାହାର ମୁଗଳ କର, ସ୍ଵକରେ ଗ୍ରହଣ କରତଃ ସୌଇ
କୋଡ଼େ ଉପବେଶନ କରାଇଲେନ । ତଦର୍ମୁଦ୍ର, ଯଥନ କୁଞ୍ଚକୁମୁଦ-
ନିତ ଶୟା ସୁଶୋଭିତ ପର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେପରି ସହଚରୀ ମଧ୍ୟ-
ଭାବୀ ସଙ୍କଳନୀ ମମଭିବ୍ୟାହରେ ନୃପତମୟାଭିମୁଖେ ଉପବେଶନ
କରିଯା ଈସ୍ତ ହାସ୍ୟାନନ୍ଦେ ବିରାଜମାନା । ଥାକିଲେନ, ତଥନ
ବୋଧ ହଇଲ ଯେନ ଦିନପତିର ନବୋଦୟ ମର୍ଦର୍ଶନ ଅତିବ
ଆନନ୍ଦିତା ହଇସା ମରୋବରେର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିକ୍ବାସିନୀ କୁମୁ-
ଦିନୀଗଣକେ ସୌଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରଣାର୍ଥ ବିଲାସିନୀ
ମରେଣଜିନୀ, ମାନସ ପଞ୍ଚୋଦର ବିକସିତ କରତଃ ଅଭିନବ
ଅରବିଜ୍ଞେର ଉତ୍ତବ କରିଯା ହାସ୍ୟାଛଳ ପରମ୍ପରା ବିକସିତ
ହଇତେହେ । ସାହା ହଡକ, ରାଜୀ କଣପ୍ରତା ପ୍ରଥମତଃ ବିଜ୍ଞ୍ୟ-
ଲ୍ଲତାକେ ସମ୍ମେହ ସମ୍ମୋଧନେ କହିଲେନ ସୁଶୀଳେ । ତୁମି ଏକଣ
ହଇତେ ଆମାର ପ୍ରିୟମନ୍ତ୍ରୀ ରକ୍ଷଣେ ଉତ୍ସେଖିତ ହଇସା ପ୍ରିୟତ-
ମେର ପଦ୍ମୋଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାରେ ଅନ୍ଧାଧିକାରିଣୀ ହୁତଃ ଚିରଜୀବନେର
ମିମିକ୍ତ ସୁଖେ କାଳହରଣ କର । ହେ ଜୀବିତେଶ୍ୱର ! ସଦିଚ
ମପନ୍ତ ସଂଘଟନା, ପତିପ୍ରାଣୀ ମହିଳାଗଣେର ପକ୍ଷେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ବିପକ୍ଷତାଚରଣ ସଟେ ; ତଥାଚ ପତି-ଜୀବନପ୍ରଦା ସ୍ଵର୍ଗପା ଏହି
ମହତ୍ଵପଦାରିଣୀ କାରିନୀକେ ସ୍ଵର୍ଗ ମପଦ୍ମିର ପଦେ ଅଭିଷିକ୍ତ
କରିଯା ମରଳାନ୍ତଃକରଣେ ଆପନାର କରେ ମରପଣ କରିତେହି

ଗ୍ରହଣ କରନ୍ । ପ୍ରିସତମ ! ବୋଧ କରି ଏ ଚିରାମୁଗ୍ରତା ଅନୁ-
ଚାରୀର ଉପହାର ଅବହେଲନ ନା କରିଯା ବରଂ ଅଧୀନୀର ମ୍ୟାମ
ଇହାକେଣ ଅନୁଗ୍ରହ କରିତେ ପରାଞ୍ଜୁଖ ହଇବେଳ ନା । ନର-
ନାଥ, ପ୍ରିସତମାର ଏବସ୍ତ୍ରକାର ସାଦରମୟ୍ୟାଷଣ ଶ୍ରବଣ କରିଯା
ଅତିଶ୍ୟ ଆହ୍ଲାଦିତ ଚିତ୍ରେ କହିଲେନ, ପ୍ରିସେ । ଅଧୀନ
ଜନେ ଏତ ଅଧୀନେ ଜ୍ଞାନାଟ୍ୟା କେବଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରା ମାତ୍ର ।
ଯେମନ ଆଜ୍ଞା କରିବେ ତାହାଇ କରିତେ ପ୍ରକୃତ ଆଛି, ଏହି
ବଲିଯା ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଥ, ଆହ୍ଲାଦେ ଗନ୍ଧାଦ ହୃଦୟର କାନ୍ତା ହୁଣ୍ଡ ହିତେ
ନିଜ କର ପ୍ରମାରଣ ପୂର୍ବିକ ବିଦ୍ୟାଲୟର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରତଃ
ପରମ କରୁଣାମୟ ପରମ ପିତା ପରମେଶ୍ୱରେର କରୁଣାର ପ୍ରତି
ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ସୁବଜନ ଘୋବନ ଗର୍ଭଥର୍କାରି ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଥ, ଅସାମାନ୍ୟ କୃପ-
ବତୀ କାମିନୀତ୍ୟ ମହକାରେ ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ନବରମ ବିଲାସେ
ପରମ ମୁଖେ କାଳାତିପାତ୍ର କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅନୁତ୍ତର,
ଏକ ଦିବସ ତିନି ରାଜସତୀଯ ମିଂହାସନୋପରି ଉପବିଷ୍ଟ
ହିୟା ଜ୍ଞାନଦକ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅମାତ୍ୟବର୍ଗ ମହ, ବ୍ରଜବିଦ୍ୟା
ପ୍ରତିପାଦକ ଉପନିଷଦ୍ଵାକ୍ୟ-ମନ୍ଦିରମୁଦ୍ରାରେ କାମ୍ୟକର୍ମ ପରି-
ତ୍ୟାଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ନିତ୍ୟ କର୍ମ ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି କୃପ;
ବିଚାର ଉପ୍ରାପନ କରତଃ ଆନନ୍ଦାର୍ଥବେ ଭାସମାନ ଆହେନ
ଝିରୁଶ ମମରେ ବାର୍ତ୍ତାବହ ଦୃଢ଼, ମଭାମଣ୍ଡଳେ ଉପଶ୍ରିତ ହୃଦତଃ
ରାଜନୀତ୍ୟମୁଦ୍ରାରେ ଶିରୋହବନତ ହିୟା ପ୍ରେତି ପୂର୍ବିକ
ବଜ୍ରାଞ୍ଜଲିମହକାରେ ନିବେଦନ କରିଲ । ମହାରାଜ ! ସୁବିଜ୍ଞ
ଶୁଶ୍ରୀଲ ପଞ୍ଚର୍ବ ନମ୍ବନ ଶୁଦ୍ଧୀନ, ବହିର୍ଭାରେ ବହ ମଂଧ୍ୟକ ପଞ୍ଚର୍ବ
ମୈତ୍ୟ ମମଭିଦ୍ୟାହାରେ ମମାଗତ ହିୟା ଅନୁମତି ପ୍ରତୀକାମ

ଦଶ୍ୟମାନ ଆହେନ ; ମହାରାଜେର ଆଜ୍ଞା ହିଲେ ଅପାଦପଦ
ଦର୍ଶନେ ଆପନ ଅଭିଲାଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରେନ । ଅନୁଭ୍ଵ ରାଜୀବ
ସତ୍ସ ବଦନ କୁଶୋଭିତ ଶ୍ରୀଗର୍ବ, ମର୍ବଣ୍ଣ ସମ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ
ସତ୍ସ ମେହ ଭାଜନ ଶିଷ୍ୟ କୁଦୀନେର ଆଗମନ ଅବଶେ, ଅତି-
ମାତ୍ର ବ୍ୟାଗ୍ର ହିଁଯା ହର୍ଷୋଦକାଳ ଲୋଚନେ କହିଲେନ ; ବାର୍ତ୍ତାବହ !
ଅଭି ସହରେ ବାହିନୀଗଣେର ବାସନ୍ତାନ ନିକପିତ କରିଯା କୁଦୀ-
ନକେ ସତ୍ସ ଆନନ୍ଦନ କର । ବାର୍ତ୍ତାବହ, ନୃପ ନିଦେଶାନୁମାରେ
ଶ୍ରୀଭ୍ରଗତିତେ ଗଞ୍ଜାର୍କୁମାର ସମୀପେ ସମାଗତ ହୃତଃ ବିନୟ-
ଗର୍ତ୍ତ ବଚନେ କହିଲ । ମହାଭାଗ ! ଅହିମାର୍ବ ମହିପାଳ ଆପ-
ନାକେ ସତ୍ସ ହୃତରେ ଅନୁମତି କରିଲେନ ; ଅତ୍ରାବ ଅଭି-
ଶ୍ରୀଭ୍ରାଜମର୍ଦ୍ଦଶନ କରିଯା ଶ୍ରୀମାତୀଙ୍କ ମିଳି କରନ୍ । ରାଜ
ଦର୍ଶନେଛୁ କୁଦୀନ ବାର୍ତ୍ତାବହ ପ୍ରମୁଖୋଦ ନୃପ ଅନୁଜ୍ଞା ବିଦିତ
ହୃତଃ ସହର ସତ୍ସଲେ ସମୁପଶ୍ରିତ ହିଁଯା ଶ୍ରୀମ ଶ୍ରୀଗର୍ବରେ
ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକ କରପୁଟେ ଦଶ୍ୟମାନ ଥାକିଲେନ । ଯୁବରାଜ,
କୁଦୀନକେ ସଥାଯୋଗ୍ୟ ଆମନ ପ୍ରଦାନ କରିତେ ଆଦେଶ କରି-
ଶେନ । କୁଦୀନ, ପ୍ରାଣୀମନେ ଉପବିଷ୍ଟ ହିଲେ, ମହିପାଳ
ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ, ବ୍ୟସ ! ସ୍ଵଜନବର୍ଗେର ମମ୍ତ ମଙ୍ଗଳତ ?
ଅପିଚ, ତୁମି ସ୍ଵୟଂ କୁଶଲେ ଛିଲେ କି ନା ? ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ
କରିଯା ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତା ଦୂରୀକରଣ କର । ବହୁ ଦିବସାବଧି
ତୋମାର ନା ଦେଖିଯା, ଅଭିଶମ୍ଭ ଉତ୍କଟିତ ଛିଲାମ ; ଏକଣେ
ମେ ମମ୍ତ ଚିନ୍ତା ଛୁଟେଭାର ଦୂରୀଭୂତ ହିଲ । କୁଦୀନ, ଧରୀ-
ନାଥେର ବଦନ ବିନିର୍ଗତ କୁଥାଭିଷିକ୍ତ କୁମଧୁର ବଚନ ଅବଶେ
ଗଭୀରାନନ୍ଦନୀରେ ନିମନ୍ତ ହୃତଃ ଅଭିବ ଶ୍ରୀଭବତି ହେତୁ
ବାପାରଙ୍କଷକଷ ହିଁଯା ବାଞ୍ଜନିଷ୍ଠ କରିତେ ଅଶକ୍ୟ

ବିଧୀର, କେବଳ ମରେମନେ ଆପନାକେ କୁତାର୍ଥ ବୋଧ କରିତେ
ଲାଗିଲେନ; ଏବଂ କିଞ୍ଚିତିଲ୍ଲସେ ମୃଦୁମନ୍ଦସ୍ଵରେ ବଲିଲେନ;
ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ଅବଲୌକିକ ! ପ୍ରଭୋ ! ଆପନାର ଅମୁଗ୍ରହ
ପ୍ରମାଦେ ଏ ପଦାନ୍ତରେ ସମ୍ମତି ମନ୍ତଳ, ଏତାବନ୍ଧାତ୍ ଉତ୍ସି
କରିଯା ଶୁଦ୍ଧିନ ପୁନରାର କରପୁଟେ କହିଲେନ; ମହାରାଜ !
ଆମାର ଏକ ନିବେଦନ ଆହେ ଶ୍ରୀ କର୍ଣ୍ଣ । ଆମି ଆପ-
ନାର ଶ୍ରୀପଦମନ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଦେ କୁତବିଦ୍ୟ ହୃଦୟ ସ୍ଵଦେଶେ ପ୍ରତି-
ପରମ କରିଲେ, ଆମାର ପ୍ରମୁଖାଂ ଆପନାର ଦୟା ଓ ମହି-
ଯୁକ୍ତିକୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ପରୀରାଜକୁମାରୀର ସହିତ ଅଲୋକିକ
ପରିଷୟ ଘଟିଲାର ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ସମ୍ମତ ବୃଦ୍ଧାନ୍ତ ଶ୍ରୀରାଜଙ୍କାରେ,
ଏ ଭବଦୀର ମନ୍ତତ ଶରଣଗତ ଶିଷ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିନେର ବିଦ୍ୟା ବୁନ୍ଦି ବିଷୟକ
କୁତି କୁଶଲତା ଓ ଶୀଳତା ଦର୍ଶନେ, ଏକମାତ୍ର ଆପନାକେ
ଅଶେଷ ଶାସ୍ତ୍ର ମର୍ମାଭିଜ୍ଞ ବିଦ୍ୟାବିଶ୍ଵାରଦ ଶୌର୍ଯ୍ୟମଞ୍ଚମ,
କୋବିଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବଜ୍ଞମନ୍ତ୍ରିତ ମାଗର୍ଭିର ନ୍ୟାୟ
ଜୀବିଯା ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରବାସି ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ମାନବମଣି ଲଇୟା
ଉଲ୍ଲେଖ କରଣାନ୍ତର ମକଳେଇ ଆପନାର ପବିତ୍ରମୁର୍ତ୍ତିକେ ସମ୍ମ-
ର୍ଶନ୍ କରିତେ ନିତାନ୍ତ ସ୍ମୃତାନ୍ତିତ ଆହେନ । ବିଶେଷତ : ଗନ୍ଧ-
ର୍ବରାଜ ଗୋଲକରାଥ, ଆପନାର ଗୁଣଗ୍ରାମ ଶ୍ରୀରାଜଧାନୀ
ଆଶ୍ରମ ହେଇ ସାକ୍ଷାଂ କରଣାର୍ଥ ଦ୍ୱୟଂ ଅତ୍ର ରାଜଧାନୀତେ
ଆଗମନେ ସନ୍ତକ୍ଷେପ ହିଂର କରିଯାଇଲେନ; କିନ୍ତୁ ନିର୍ମପାଯ
ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରକୁ ଶ୍ରୀପୁମାନ୍ ବାଲ ବୃଦ୍ଧ ମକଳେର ଇହ ରାଜଧାନୀ
ଆଗମନ ଅଧୋଗ୍ୟ ବିଧୀର, ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଏକ ସମାରୋହ
ସଜ୍ଜେର ଅମୁର୍ତ୍ତାନ କରିଯାଇନେ, ଅର୍ଥାଂ ସେଇ ଉପକ୍ରମେ ଆପ-
ନାକେ ଆମ୍ରନ୍ଦମନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ତଥା ଲଞ୍ଚନପୁର୍ବକ ଆପନାଦିଗେର

অভিনাথ পুরণ করিবেন। অতএব গঙ্কর্বরাজ গোলোক-নাথ, আমাকে গঙ্কর্বসেন। সমভিব্যাহারে আপনার সম্মিলিতে প্রেরণ করিয়াছেন; এবং আমিও তথাক্ষণ সভাজন সমক্ষে প্রতিজ্ঞাত হইয়াছি। অতএব শিষ্যের পৌরব ও গঙ্কর্বরাজের সম্মান বৃক্ষার্থ আপনাকে গঙ্কর্ব নগরে গমন করিতে হইবে। প্রভো! অদীয় বস্তুব্য বিষয় প্রকাশ করিলাম; এক্ষণে ইহার কর্তৃব্যাকর্তৃব্য বিষয়ে যে অভিপ্রায় হয় প্রতিবিধান করুন। সুনীনের বাক্যাবসানে গুণাগুণ, গঙ্কর্বনগর দর্শনে নিতান্ত লোলুপ হইলেন। এবং জ্যোতির্বেষ্টা পশ্চিতগণ দ্বারা আশুশুভ্রপ্রদ সুযাত্রিক সময় পরদিবস নিরূপিত করিয়া প্রধান অমাত্যের প্রতি রাজ্যভার অর্পণ করিলেন। তদনন্তর, অহিষ্ঠী ক্ষণপ্রত্বার ও বিদ্যুল্লতার নিকট হইতে বিদ্যায় গ্রহণার্থ অমৃৎপুরে প্রবেশ করিলেন।

সহস্রা প্রাণবল্লভের আগমনে রাজমহিলাদ্বয়, সমস্তমে গাত্রোপ্তান পুরুক্ত আসন প্রদান করিয়া, 'মহারাজ! অত্রাসনে উপবেশন করুন; এইকপ প্রণয়রস সংযুক্তবাক্য সুধাবর্ষণে জিজ্ঞাসা করিলেন নাথ! অদ্য আপনার প্রকৃত মুখপদ্ম দর্শনে বোধ হইতেছে যেন, চঞ্চল বায়ু সঞ্চালনে মানসপঞ্জের আনন্দালিত হইতেছে; কেন? কোন চিন্তানীরে নিষ্পত্তি আছেন কি? ধরানাথ রাজ্ঞী প্রদক্ষ আসনে উপবিষ্ট হওতঃ কহিলেন, হে প্রিয়মৌদ্রী! আমার অপত্যন্মেহভাজন শিষ্য গঙ্কর্বনন্দন সুনীন, অদ্য গঙ্কর্বরাজের আমন্ত্রণ পত্রিকা লইয়া আগমন

କରିଯାଇବ ; ଅତରେ, ମେହି ଯଜ୍ଞୋପଳକେ ଆଗାମି କଲ୍ୟ ଆମାକେ ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରୀତେ ଗମନ କରିତେ ହିଁବେକ ; ଏତଙ୍ଗି-
ମିଳେ କଣ୍ଠକ ଦିବସ ଯେ, ବିଜ୍ଞେନ ଘଟନା ହିଁବେ ତାହା
ଅମ୍ଭ ବୋଧେ ଚିନ୍ତ ଏକେବାରେ ମମୀର ସନ୍ଧାଲିତ ଗଲିଲ
ହିଜ୍ଜାଲେ ସଂଖ୍ୟନ ମରୋଜ ମଦୃଶ ଆମ୍ବୋଲିତ ହିଁତେହେ ।
ସହସ୍ର, ପ୍ରାଣେଶ ଶ୍ରୀନାର୍ଥବେର ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରୀ ଗମନ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରବନ୍ଧ
କରିଯାଇ ରାଜ୍ୟରାଜୀତ୍ୱର ଅଭିଶାପ କାତରାମ୍ବିତ ହିଁଲେନ ।
ଅଧିରାଜ, ଉଭୟ ପତ୍ନୀରଇ ଅଧୀରତା ଦେଖିଯା ମଦାଲାପେ ଓ
କୌଶଳଯୁକ୍ତ ବିବିଧ ବାକ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ * ପ୍ରଚଳନା ଦ୍ୱାରା ଅଶେଷ
ଆସ୍ଥାନ ପ୍ରଦାନେ ସାନ୍ତୁମା କରିଯା ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳେ
ମୁଦୀନ ମର୍ଭିବ୍ୟାହାରେ, କୁରଙ୍ଗ ଗମନ କୁରଙ୍ଗାରୋହଣେ ଗନ୍ଧର୍ବ
ନଗରୀଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ । ପଥେ ଗମନ କରିତେ
ମୁଦୀନକେ ସମ୍ମୋଦ୍ଧନ କରିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ, ମୁଦୀନ :
ଆମ ମାନବଜାତି, ଗନ୍ଧର୍ବାଧିପତି ଆମାର ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି
ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଏତାହୁକ୍ର କୌତୁଳ୍ୟାନ୍ତ ଚିନ୍ତ
ହିଁଲେନ, ଯେ, କେବଳ ଆମାର ଦର୍ଶନ ନିଯିନ୍ତ ମହାସମାରୋହ
ଯଜ୍ଞ ଆରକ୍ଷ କରିଯା ଆମ୍ବନ କରିଲେନ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏ
ବିଶେଷତ : ଇତପୂର୍ବେ, କୋନ ସମୟେ ଆମାର ସହିତ କଥନ
ତ୍ବାର ମାକାଣ ହସ୍ତ ରାଇ । ଅତରେ ଏହି ଚିନ୍ତାନ୍ତୁଷ୍ଟକର
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପାରେରମୁକ୍ତ ତାଃପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଅନୁମନାର୍ଥ ସଜ୍ଜାବତ୍ତଃ
ଚଞ୍ଚଳ ମନ ମଚନବୁନ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରତଃ ମେହି ମର୍ବ ମନ୍ତ୍ରାପ-
ହାରକ ମର୍ବତଃ ଶିବପ୍ରାଦ ଶିବପ୍ରାୟେର ଚିନ୍ତା ହଟିଲେ ବିରତ
ହିଁତେହେ । ଭାଲ, ବଳ ଦେଖି ? ତିନି କି ଯଜ୍ଞ ଆରକ୍ଷ କରି-

* ମନ୍ତ୍ର ।

ରାହେନ ? ଶୁଦ୍ଧୀନ, କରପୁଟେ କହିଲ, ହେ ମହାଭାନ ରାଜରେ !
ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଗୃହମେଧସଙ୍ଗ କରିବେନ, ଏବଂ ମେହି କୁତ୍ତାରଙ୍ଗ
ସଙ୍ଗେର ଆପନିହି ପୂର୍ଣ୍ଣକର୍ତ୍ତା, ଅତରେ, ହେ ମହାଭାଗ !
ଆପନି ମେହି ସଙ୍ଗେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହିଲେଇ, ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ
ମହାସମାରୋହସୂଚକ କଥିତ ସଙ୍ଗେର ସମାଧାନ ପୂର୍ବକ ଆପ-
ନାକେ ପରମ ମୌତ୍ତାଗ୍ର୍ୟବାନ ବଲିଯା ବୋଧ କରିବେନ । ସର୍ବ
ଶୁଣାଇନ୍ତିରୁ ଶୁଣାର୍ଥବେ, ସବିଶ୍ୱାସ ଚିନ୍ତେ କହିଲେନ, ଚତୁର !
ତବେ କି ବିବାହ ସଙ୍ଗେର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆମାର ଆହ୍ଵାନ ହିୟାଛେ ?
ଆମି ତୋମାର ବାକ୍ ଚତୁରତାର ମାରମର୍ମ ଉପଲବ୍ଧି କରିତେ
ନା ପାରିଯା ଅତିଶ୍ୟ ଭାଣ୍ଡି ମନ୍ତ୍ରବଞ୍ଚେ ପତିତ ହିୟା
ଭରଣ କରିତେଛି । ଅତରେ ଆମାର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀର
ଚତୁରତାବ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଶୁଣ୍ଡ ବିବରଣ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଯା
ଦୂରାୟ ସମ୍ବିଧି ଚିନ୍ତେର ସଂଶୟମୁକ୍ତ କର ।

ଶୁଦ୍ଧୀନ ଶୁଣାର୍ଥବେର ଆଜ୍ଞା ରକ୍ଷାର୍ଥ ହୃଦୟଙ୍କ୍ଷତାବ ପ୍ରକା-
ଶୋଚିତ ବିବେଚନାୟ, ସକାରଣ ଗୃହମେଧସଙ୍ଗେର ମର୍ମାର୍ଥ
ଉତ୍ସଳିକାକୁଳମନ୍ତ୍ରମା ମହାରାଜେର ସମୀପେ ଅବିକଳ ବିଶ୍ଵାର
କପେ ବର୍ଣନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ହେ ଅବ୍ଦୀନାଥ ! ଆପନାର
ଶ୍ରୀପାଦପଦ୍ମ ଅନୁଗ୍ରହେ ସ୍ଵତକିଙ୍କିର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରତଃ ଆମି
ସ୍ଵଦେଶେ ପ୍ରତିଗନ୍ମନ କରିଯା ମହିମାର୍ଥବେର ଅପାରମହିମା ଓ
ଶୁଣିବିକର ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦା କୌଣସି କରିତାମ ; ଏବଂ ଐ ପବିତ୍ର-
କର ମୋହନମୂର୍ତ୍ତି ଅନୁକ୍ରମ ନିରୀକଣ କରଣ ମାନନ୍ଦେ ଏକଦିନ
ଏକଥାନି ଚିତ୍ରକଳକେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଲିଖନ କରିତେ ଆରଙ୍ଗ
କରିଲାମ ; ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରାୟ ସାବକାଶ ପ୍ରାଣ୍ତ ହିଲେଇ
ନିର୍ଜ୍ଵଳାରେ ଗିଯା ଏକାଶମନ୍ତା ହିୟା । ତୁଳିକା ଧାରଣ

ପୂର୍ବକ ମେଇ ଆମେଥାକେ ସର୍ବାଲଙ୍ଘାରେ ଭୁଷିତ କରିତେ ଥୁଣ୍ଡ ହିତାମ । ଏଥାତେ ବହୁ ପରିଅଳେ ବହୁଦିବମେର ପର ସଞ୍ଚାର କାପ ଲିଖନ ସମାପ୍ତ ହିଲେ; ଏକ ଦିବମ ଆମି ସଞ୍ଚାର ଲୋଚନେ ଚିତ୍ରପଟ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିତେଛି ଇତ୍ୟବସରେ ଗର୍ଜର୍ବ ରାଜକନ୍ୟ । ତ୍ରିପୁରା, ଗୋପନଭାବେ ଆସିଯା ମେଇ ଥାନେ ଦଶ୍ୟମାର ଛିଲେନ । ତିବି ଯେ, କୋମ ସମୟେ ମେଇ ନିର୍ଜନ ଥିଲେ ଆସିଯା ଆମାର ପଶ୍ଚାତ୍ତାଗେ ଦଶ୍ୟମାନ ଥାକିଯା । ଚିତ୍ରିତପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନିରୀକ୍ଷଣ କରିତେଛିଲେନ, ତାହା ଆମି କିଛୁମାତ୍ର ଅବଗତ ହିତେ ପାରିନାହି । କାରଣ ମନୋହରଣୀୟ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରିତେ କରିତେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅବସବେର କୃପାତିଶୟତା ଓ ମୁକୁମାରତା ଏବଂ ଆପନାର ସର୍ଜରିଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିଯାଆମି ଭାବୋନ୍ମତ୍ତ ହେତୁତଃ କେବଳ ଉତ୍ତା-ନାହି ପ୍ରତି ଆମକୁ ଛିଲାମ । ଅପିଚ, ଏ ଚିତ୍ରପଟ ପ୍ରତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଯା କହିତେଛିଲାମ, ହେ ମାନସମନେ ! ଆପ ମିହି ଧନ୍ୟ, ଏବଂ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ସ୍ଵକପ ଏହି ଧରାଧାମେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହିଯାଛେନ ; କାରଣ ଏହି ଜଗତକୁ କପବାନ୍ ଓ ଗୁଣୀଜିନେର ଆପନି ଗର୍ବ ଥର୍ବକାରୀ ସ୍ଵକପ । ଏବଂ ମନୋଶୟତାଙ୍ଗମୁଖୀଳତା ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ଏହି ଜଗତକେ ପରିବତ୍ର କରିତେଛେନ । ଜଗତକେ ଜମାତ୍ରହଳ ସ୍ଥିକାର କରିଯା ଯେ ପ୍ରକାର ଗୁଣେ ମାନସଦେହେର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ କରିତେ ହସ, ଆପନି ମେଇ ସମ୍ମତ ଗୁଣେର ଆକର ସ୍ଵକପ ହିୟା ବନ୍ଦୁମତୀକେ ବିର୍ବାରପୁର୍ଜ ପ୍ରସଦତ୍ତୀ ବଲିଯା ଡାହାର ଗୌରବ ସର୍ବତ୍ର କରିଯାଛେନ । ଅତ୍ୟବ ଆପ-ନିହି ଧନ୍ୟ ଏବଂ ମେଇ ପରୀରାଜତମଯା କ୍ଷଣପ୍ରଭାଓ ଧନ୍ୟ । ଯିନି କୁମାରମଦୃଶ ଆପନାର ମେଇ ମନୋହରକପ ଓ ମାର୍ଯ୍ୟ

একସାର ମାତ୍ର ଦର୍ଶନ କରିଯା ସାମିତ୍ରେ ବରଣ କରତଃ ଆଖ-
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ କରିଯାଛେ । ଆହଁ ! ତାଦୂଶ କୃପମାଧୁର୍ୟ ନା ହଇ-
ଲେଇ କି ଦର୍ଶନାତ୍ମେ କେହ କଥନ ଚିରଜୀବନେରମତ ବିଜ୍ଞାତ
ହୁଏ ? ହେ ମୌନଦୟାକର ! ଆମି ଆପନାରମ୍ଭତ୍ତି ଅଜ୍ଞାନତଃ
ଚିତ୍ତିତ କରିଯା କେବଳ ଅବମାନନ୍ଦା କରିଯାଛି, ମେ ଜନ୍ୟ
କ୍ଷମା କରିବେନ । ଆମାର ଏବନ୍ଧିଧ ପ୍ରଶଂସାପର ବାକ୍ୟ-
ବସାନେ ଅକଞ୍ଚାଣ୍ଚ ପଞ୍ଚାଂଦିକେ ସନ୍ତାପମୁଚ୍ଚକ ଏକଟି ଶବ୍ଦ
ହିଁଲ । ଧରି ଶ୍ରୀଗୋଚର ହିଁବାମାତ୍ରେ ମର୍କିତଭାବେ
ପଞ୍ଚାଂଦିକେ କିରିଯା ଦେଖି, ଯେ, ଗଞ୍ଜବିରାଜିତନୟା ତ୍ରିପୁରା-
କୁମାରୀ, ଧରାତଳେ ପତିତ ହିଁଯା ଧୂମ୍ୟବଲୁଣ୍ଠିତା ଆଛେନ ।
ଆଜ୍ଞାନ ଓ ନିରୀକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଯ ମୁଢ଼ାକ୍ରାନ୍ତ ଅନୁଭୂତ ହିଁଲେ,
ସନ୍ତୁଷ୍ଟହନୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟକାରେ ତାହାର ଅଚେତନ୍ୟ
ଭାବେର ପ୍ରତିକାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେ ଲାଗିଲାମ । ଅନୁଭବ
ବହୁମତ ସତ୍ରେ ସୁଚିରକାଳପରେ ମେହି ଦର୍ଶନ ଘନୋମୋହିନୀ
କିଞ୍ଚିତ୍ତଚେତନ ପ୍ରାଣ ହିଁଯା ପୃଥିବୀ ଆସନ୍ତେ ଉପବିଷ୍ଟା ହିଁଲେ,
ସବିନୟପୂର୍ବକ ଜିଜାସା କରିଲାମ ; ହେ ମୁଗେକଣେ !
ତୋମାର ଈଦୂଶ ସ୍ଵଭାବେର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହିଁଯା ଭାବାନ୍ତର ହିଁଲ
କେନ ? ତଥନ, ଲଜ୍ଜାନ୍ତମୁଦ୍ରୀ ଆମାର ପ୍ରଶ୍ନର କୋନ
ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ପ୍ରଦାନ ନା କରିଯା କେବଳ କରୁଣସ୍ଵରେ ଆମାକେ
କହିଲେନ, ଭୂମି ଆମାର ଜୀବନର୍ତ୍ତା ; ଏହି ବଲିଯା କିଞ୍ଚିତ୍
କୁତ୍ରିମ ରୋଷପ୍ରକାଶ କରିଯା ମରିଥିତ ଚିତ୍ରକଳିତାଙ୍ଗୀ
ପ୍ରହଣ କରତଃ ମହୀୟ ଭବନ ପରିତ୍ୟାଗାନନ୍ତର ସ୍ଵିରବାସେ
ପ୍ରହାନ କରିଲେନ । ଆମାର କ୍ଲେଶୋଂପାଦିତ ଚିତ୍ରପଟ
ଲଭ୍ୟାମ ସହିଚ ପ୍ରଥମତଃ କିଞ୍ଚିତ ଜୋଧୋଦୟ ହିଁଯାଛିଲ

ବଟେ; କିନ୍ତୁ ପରେ ତାହାର ଅନ୍ତ ହିଁଯା ଗେଲ । ଅର୍ଥାଏ
ତଦ୍ଵିପରୀତେ କୋନ କଥାଇ ଉଲ୍ଲେଖ କରିତେ ସକମ ହିଁ
ଲାମ ନା; କାରଣ ଏକେତ ରାଜତନୟା ତାହେ ସୁବତ୍ତୀ, କି
ଆନି ସଦି କୋନ ଅନିଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହନ କରେନ; ଏହି ଆଶ-
ଙ୍କାୟ, ମୁତରାଂ ପ୍ରାଣତୁଳ୍ୟ ତୁଳିଅନିତ ଚିତ୍ରପଟ୍ଟିଧନେ
ବଞ୍ଚିତ ହିଁଯାଓ ମୁକେରନ୍ୟାର ବ୍ୟବହାର କରିଲାମ ଅର୍ଥାଏ
କୋନ ବାକ୍ୟପ୍ରୟୋଗ ନା କରିଯା କେବଳ ତଥନ ଚିତ୍ରିତ
ପୁନ୍ତଲିକାବ୍ୟ ହିଁରନୟନେ କିଞ୍ଚିତକାଳ ଦେଖାଇମାନ ଥାକି-
ଲାମ । ଅନୁତ୍ତର, ଦିବସତ୍ର ଅତୀତ ହିଁଲେ, ଏକଦା ଏକ
ଜନ ଗନ୍ଧବନ୍ଧୀର ସହିତ କୋନ କଥୋପକଥନ ପ୍ରୟୋଜନେ
ରାଜମାର୍ଗେ ଦେଖାଇମାନ ଆଛି; ଏମନ ସମୟ ରାଜତବନ
ହିଁତେ, ଏକଜନ ପ୍ରତ୍ୟାଗାମୀ ପ୍ରାଜନେର ପ୍ରମୁଖାଏ ଶ୍ରୀ
ହିଁଲାମ, ସେ, ରାଜବାଟିତେ ମହାବିପଦ୍ମପଦ୍ମିତ ! ଅମନି
ବ୍ୟଗ୍ରତ୍ତା ପୁରଃମର ତାହାକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲାମ, ମହାଶୟ !
ରାଜାଲାମେ କି ବିପଦ ସଂସ୍କଟିନ ହିଁଯାଛେ ? କେନ, ଦୈତ୍ୟ-
ଜ୍ଞେତୀ ମହାରାଜେର ବିପକ୍ଷେ କି କୋନ ଗତାଯୁ ବ୍ୟକ୍ତି
ଅସ୍ରଧାରଣ କରିଯାଛେ ? ନା କି କୋନ କାରଣବଶତଃ ଗନ୍ଧବନ୍ଧୀ-
ଧିପତି ଜ୍ଞୋଧପରତତ୍ତ୍ଵ ହିଁଯା ପ୍ରଳୟକାଳେର ନ୍ୟାଯ, ମହାନ
କୋଳାହଳ ଉତ୍ସାହନ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହିଁଯାଛେନ ? ଆମାର
ଏଇକପ ବାକ୍ୟବସାନେ ତିନି ଉତ୍ସର କରିଲେନ, ଦୁଦୀନ !
ଅପର କି, ରାଜବିପକ୍ଷେ ଅସ୍ରଧାରଣ କରିତେ ଇନ୍ଦ୍ରା କି
ମହମା ମାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରିତେ ଥାରେନ ? ଅତ୍ରେବ ମମ-
ରୋଧ୍ୟମ ନହେ । ଗନ୍ଧବନ୍ଧୀର ତମନ୍ତା, ତ୍ରିପୁରାମୁଦ୍ରା ତିନି
ନିମାନ ପୌଡ଼ାଜ୍ଞାନ୍ତୀ ହିଁଯାଛେନ । ବୋଧ ହୁଏ, ଏ ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ

ରୋଗ ହିତେ ଯୁକ୍ତ ନା ହିୟା ତିନି ଅଚିରାଂ ଦେହଲୀଲା ସମ୍ମରଣ କରିବେନ । ଦେଖିଲାମ, ସର୍ବକଳ ଯୁକ୍ତା, ଓ ପ୍ରଳାପ-ବିଶିଷ୍ଟ ସାକ୍ୟେର ବଶୀଭୂତା ହିୟା ସମୟ ଅତିବାହିତ ଏବଂ ଚିତନ୍ୟପ୍ରାଣେ, କଣେ କଣେ ଦୌର୍ଘ୍ୟନିଶ୍ଚାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିତେହେନ ଏବଂ ମେହି ମୁଖ୍ୟଶ୍ଵରଦନା ଯୁଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧଃ ସ୍ଵର୍ଗାୟ ଅଧୀରୀ ହିୟା ଧରାକେ ପରାଶୟାଙ୍ଗାନେ ତତ୍ତ୍ଵପରି ଅବଲୁଷ୍ଟି ଆହେନ ; କୁତରାଂ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି ଗୋଲୋକରାଥ ସମ୍ପତ୍ତି ବାଂସଳା ମେହ ପ୍ରୁଣ୍ଠ, ହାଃ ! ହତୋଷ୍ମି ! ଏହି ବଲିଯା ଅନ୍ବରତ ସମ୍ପତ୍ତି କରିତେହେନ ।

ବକ୍ତାର ପ୍ରମୁଦ୍ରାଂ ଏହି ଭୌଷଣ, ବାରିଦିବିରାହିତ ବଜ୍ରପାତେର ନ୍ୟାୟ ବାକ୍ୟ ଅବଶେ, ଉଚ୍ଛ ଭୂମିତେ ପାଦବିକ୍ଷେପକାରୀ ପତନେନ୍ୟୁଦ୍ଧୀ ପଥିକେର ନ୍ୟାୟ ତ୍ରେଷ୍ଣାଂ ରାଜାନ୍ତଃପୁରମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବକ, ମେହି ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ରୋଗଗ୍ରହୀ ରାଜକୁମାରୀର ଅଧିଷ୍ଠାନ ଗୁହେ ଉପସ୍ଥିତ ହିୟା ଦେଖିଲାମ, ମହାରାଜ ଓ ରାଜୀ ଏବଂ ଅପରାପର ଆଶୀର୍ବାଦ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ବୈଚିତ୍ରଣୀ ହିୟା ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ବାରିଧାରାଂବଂ ବିନ୍ଦୁମନ୍ତକେ, ଶୋକ ପ୍ରକାଶକ ଦୌର୍ଘ୍ୟନିଶ୍ଚାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତଃ ନୟନବାରି ବର୍ଣ୍ଣ କରିତେହେନ । ଏମନ କି, ତାହାଦିମେର ଶୋକ ସମ୍ପତ୍ତ ଅବଶ୍ଯା ଦର୍ଶନ କରିଯା ଅତି କଟିଲ ପାର୍ବତୀ କଲେବର ହିତେଓ ବୋଧ ହୟ, ସ୍ଵେଦବିନ୍ଦୁ ରିଗମନଙ୍କଲେ ମେହି ଜଡ଼ପଦାର୍ଥଦିଗେର ଓ ରୋଦନ ପ୍ରତ୍ୟେମାନ କରିତେ ଥାକେ । ଅତିଏବ ମଚେତନ ଇନ୍ଦ୍ରଯବିଶିଷ୍ଟ ଦୟାଦ୍ରୀଭୂତ ଚିତ୍ତେ ଯେ, କରୁଣୋପଞ୍ଚିତ ହିତେ ତାହାର ମଂଶର କି ? ମେ ଯାହାହଟିକ ଆମି ମେହି ରୋଗମୀକେ ଦର୍ଶନ କରିବାରଙ୍ଗମ୍ ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପ କରିଯା

ଅମୁମାରେ ଏହିକପ ନିର୍ବିପିତ କରିଲାମ, ଯେ, ସ୍ମେରାମନୀ ତ୍ରିପୁରାମୁଦ୍ରାରୀ କେବଳ ଅନ୍ତର୍ବାଣେ ପ୍ରପୋଡ଼ିତ ହୃଦୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ କାତରାନ୍ତିତା ହଇଯାଇଛେ; ଧିଶେଷତଃ ଅଞ୍ଚାତ୍ୟୌବନୀ ବାଲୀ, ଲଜ୍ଜାଭୟରେ ମନୋଭାବ ଗୋପନ କରିତେ, ଯତ୍ତଣା ଆରଣ୍ୟ ଅଧିକ ପ୍ରବଳ ହଇଯା ତୀହାର ମନସକେ କଲୁଷିତ କରିଯା କ୍ରମେ ଗୁରୁତର ମର୍ଦ୍ଦପୀଡ଼ା ପ୍ରଦାନ କରିତେହେ । ଅନ୍ତର ରାଜତନୟୀ ବହୁକଣେର ପର ନୟନୋଦ୍ଧୀଲିତ କରତଃ ଆମାର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିଯା ଇଙ୍ଗିତ ଦ୍ୱାରା ଶୟାର ପାର୍ଶ୍ଵ ଉପବେଶନ କରିତେ ଅମୁମତି କରିଲେନ । ଆମି ତୀହାର ଆଦେଶା-ମୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟହାନେ ଉପବେଶନ କରିଲାମ ଏବଂ ଆମି ଉପବେଶନ କରିଲେ, ଆମାର ହତ୍ସଧାରଣ ପୂର୍ବିକ, ଆମନ ଅନ୍ତକେ ହତ୍ସାର୍ପଣ କରିଯା କେବଳ ଯୁଗଲନେତ୍ର ହିତେ ଅବି-ଶ୍ରାନ୍ତ ବାରିବର୍ଧଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଦର୍ଶକଗଣ ଏହି ଚମଦ୍-କାରଭାବେର କୋନ ଅଭିନ୍ନାୟ ଅମୁଭବ କରିତେ ନା ପାରିଯା ମଚକ୍ଷଳ ଚିନ୍ତେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ସୁଦୀନ ! ଇହାର କାରଣ କି ? ଆମି, ତଥିନ ତୀହାର ଅନ୍ତର୍ଗତଭାବ ସନ୍ଦେଶନ କରତଃ କହିଲାମ । ଦର୍ଶକଗଣ ! କୈ, ଆମିତ ଇହାର ମନୋଗତ ଗୋପନୀୟଭାବେର କୋନ ଭାବଇ ଅମୁଭବ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା । ଆମାର ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ନା ହିତେ ହିତେହି ମନ୍ଦମନ୍ଦରେର ଶରଦକୁଦମ୍ବୀ ରାଜତନୟୀ, ଶ୍ଵୀରଲଜାଟେ କରାଘାତ କରିଯା କବରୀ ହିତେ ମହାମୂଳ୍ୟଭଣି ମିଳ୍କାତ କରତଃ ଆମାର ହିତେ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ରୋଦର କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଆମି ତଥ-କାଳେ ମନ୍ତ୍ରିତ ଦ୍ୱାରା ତୀହାର ଉପଚ୍ଛିତଭାବ ଗୋପନ କରିଛି ନିଷେଧ କରିଲେ, ଚତୁରାବାଲୀ ମୌଳାବଲସ୍ବନେ ଥାକିଯା

অতিসত্ত্বে মুক্তি প্রাপ্ত হইলেন। আমি তাহার পৌত্রার মূলকারণ, অর্থাৎ কাহার প্রতি আসক্তি হইয়া একপ ঘটনা হইয়াছে তাহা বুঝিতে পারিয়াও সংশয় চেন্দ কৰ্য তাহার নিজস্ব হইতে শ্রবণ পূর্বক সংশয় চেন্দ করণ মানসে অপেক্ষা করিয়া রহিলাম। পুনরায় বুবতী, চেতন প্রাপ্ত হইলে, গন্ধর্বরাজ গোলকনাথে কহিলাম, মহারাজ। আমি বিশেষ অমুসন্ধানপর হইয়া এই দেহশোষক রোগের কারণ অন্বেষণ করিব; এবং যাহাতে এদারুণরোগের হস্ত হইতে পরিত্রাণ প্রাপ্ত হয়েন তাহার বিশেষ চেষ্টা করিব; কিন্তু একবার সকলকে এস্থান পরিত্যাগ পূর্বক স্থানান্তরে গমন করিতে হইবে। আমার ব্যবস্থামতে মহারাজ প্রভৃতি সমস্ত দর্শন কারিগণ, তৎক্ষণাত্ম পৌড়িতাঙ্কে একাকিনী রাখিয়া সে স্থান হইতে প্রস্থান করিলেন। তখন আমি তাহাকে নির্জনে পাইয়া বলিলাম, হে চারুচন্দ্ৰানন্দে ! রাজনন্দিনি ! মলিখিত চিত্রিতপট কি তোমার বিষম রোগের কারণ ? যদি তাহা হয়, তবে চিত্রিত দর্শনে এত উৎকণ্ঠিত হইলে কি হইবে ? কারণ, তুমি যাহার উদ্দেশে প্রাণমন সমর্পণ করিতে উদ্যত হইয়া এত ব্যাকুলিত হইয়াছ, তিনিত ইহার বিন্দুমাত্র অবগত নহেন; অতএব বৃথা আশাৱ আশ্রিত হইয়া আপনাৱ কৃত প্রজলিত অগ্নিতে বৃথাদৃশ হইতেছে কেন ? বিশেষতঃ তিনি পরীরাজকন্যা কণপ্রভা ব্যতীত অন্যান্য স্বর্মণীকে পরিণয় কৱা দূৰে থাকুক, মুখ্যবলোকন কৱিতেও ইচ্ছ।

କରେନ ନା । ଅତଏବ ଏହରାଶା ପରିଭ୍ୟାଗ କର । ସ୍ଥାନ ମହିତ ସ୍ଵପ୍ନେ ଦର୍ଶନ ହଇବାର ମସ୍ତାବନା ନାହିଁ ତାହାର ପ୍ରତି ଅନୁରଜ୍ଞା ହଇଲେ କି ହେବେ ? ତିନି ସର୍ବମିଳି ନଗରବ୍ୟକ୍ତିତ କଦାଚ ଅଭ୍ୟାସମନ କରିବେ ନା । ଅତଏବ ଅଚିରାଂଶ୍ଚ ଏମିଥ୍ୟା ଆଶାବକ୍ଷେର ମୂଲୋଂପାଟିନ କର । ଆର ତୋମାର କି କୋନ ବିବେଚନା ନାହିଁ ? ଏକବାରେ ଉତ୍ସାହ ହଇଯାଛ ? ମଦମ୍ଭ ବିବେଚନା ମକଳ ବିମର୍ଜନ କରିଯା କି, ଲଜ୍ଜାହୀନା କୁଳଟା-ଦିଗେର ପଦ୍ମବୀତେ ପଦ୍ମାର୍ପଣ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିତେଛ ? ଆର ଆମାକେ ମାନବମଣି ସଙ୍କେତାନୁମାରେ ଆମାହିବାର ନିମିତ୍ତ କବରୀରମଣି ଅର୍ପଣ କରାଯା, ତୋମାର ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶକଗଣେର ମନେ, ତୁମାରେ ଯେ କତ ପ୍ରକାର ଭାବେର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ହଇଯାଛିଲ, ତାହା ବଲିତେ ପାରି ନା । ଛି ! ଛି ! ଚପଲେ ! ତୁମ ଏକବାରେ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିଯା ଜନମମାଜେ କେବଳ ହାତ୍ତାମ୍ପଦ ହଇଲେ । ତୋମାର ମତ ଏମନ୍ତଗଲ୍ଭତା ସ୍ଵଭାବୀ ଅନୁଚାତ, ଆମାର କଥନ ନୟନ ଗୋଚର ହୟ ନାହିଁ । ମଦ୍ଵିବେଚକ ଦେହିଗଣ, ଏକଥା ଶୁଣିଲେ ତିରକ୍ଷାରଙ୍ଗଲେ, ଯେ, କତ ପ୍ରକାର ବାକ୍ୟବିନ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମଳ ରାଜ୍ୟକୁଳେ ଦୋଷାରୋପ କରିବେ ତାହା ବର୍ଣନାତ୍ମିତ । ଅତଏବ ଏବିଷୟ ଏକବାର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିଲେ ନା ; ବିଶେଷତଃ ତୋମାର ଏ ଅମସ୍ତବ ବିରହ ଅବଶ୍ଯା ଗଞ୍ଜବିରାଜ ପ୍ରବନ୍ଧ କରିଲେ, ଆହୁତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଛତାଶନେର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରବଳ କୋପେ ଯେ କତ ପ୍ରକାର ତିରକ୍ଷାରବାକ୍ୟ ମକଳ ଅମୋଗ କରିବେନ ତାହା ବଲିତେ ପାରି ନା । ହୟତ ସ୍ଵୀମିକୁଳମର୍ଯ୍ୟାମା ରକ୍ଷାକରଣ ନିମିତ୍ତ ରାଗାଙ୍କ ହଇଯା ତୋମାର ପ୍ରାଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ

সংহার করিতে পারেন; অতএব হে সুশীলে! ধৈর্য
আশ্রয় পূর্বক সচঞ্চলমনকে প্রবোধ প্রদান কর। এবং
কুলক্রমাগত ধর্মের সম্মান সংস্থাপন করিয়া আপন
সুশীলতা প্রকাশ কর। অনসমাজে তোমার বহুবিধ
গুণমূল্যাদ অবণ করিয়া অবণেছ্বিয়ের সার্থকতা সম্পা-
দিত হইত। ছি! ছি! অদ্য সেই সকল প্রশংসনাকা-
রিগণ, তোমার গুণসমূহে দোষারোপ পূর্বক হৃত
নিষ্পদ্ধীয় মধ্যে পরিগম্ভিত করিতেছেন।

আমার এবস্ত্রাকার হিতোপদেশবাক্য অবণে, তব
প্রেমলালসিক। গঙ্কর্বরাজতনয়। দীর্ঘনিশ্চাস পরিত্যাগ-
পূর্বক, আমার হস্তদ্বয় স্বকরে শ্রেণ করিয়া কহিলেন।
সুনীন! আমি মুবত্তী, বিশেষতঃ স্বভাবত লজ্জাশীল।
অবলাঙ্গাতি হট্টোও যথন, লজ্জাভয় পরিত্যাগ করিয়া
তোমাতে সকল বিশ্বাস করতঃ প্রিয়সখীর ন্যায় ব্যবহারে
অবিকল ব্যক্ত করিলাম; তথন আমাকে আর তিরক্ষার
কর। উচিত হয় না। কারণ, অজ্ঞানাঙ্ক সন্ধিধানে সহ-
পদেশ স্বকপ সম্মার্গের গুণকৌর্তনে কি ফল দর্শিবে?
যাহাহটক, আমি একমে তোমার শরণাপন্ন হইলাম।
নচেৎ স্তুত্যাপাতকে, তোমার পরিলিপ্ত হইতে হই
বেক, এই পর্যন্ত বর্ণন করিয়া দীননয়নে রোদন করিতে-
শয্যার অধোভাগ হইতে, সেই আমার চিত্রিত প্রকৃতির
অভিমু প্রতিমূর্তি বহিগত করিয়া তৎপ্রতি মৃচ্ছৰে
বলিতে লাগিলেন। হে উদ্বারচরিত্র মানবমণে! এ

ପ୍ରେମାକାଞ୍ଜଳି ନିତାନ୍ତ ତୋମାଟେ ମନ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ
କରିଯାଛେ । ଅତଏବ ହେ ମହିମାମାଗର ! ରମଣୀମାନଦୁ !
ଆପନି ସୁରମିକ, ସୁବିଜ୍ଞ, ଆପନାର ସହିବେଚନାମ୍ବ ଯାହା
କର୍ତ୍ତ୍ୟ ହୟ ତାହା କରିବେନ । ଏତାବନ୍ଧାତ୍ର ବାକ୍ୟ ନିଃଶରଣ
କରିଯା ପ୍ରାୟ ମୃତ୍ୟୁପତିର ପଥାମୁବର୍ତ୍ତିବୀ ହଇଯା ତନ୍ଦ୍ଵଦ୍ଵି
ତୁଷ୍ଟୀନ୍ତାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ରହିଯାଛେନ । ଯଥନ ଆମାର
ଏବଞ୍ଚକାର ହିତକର ପ୍ରବୋଧବାକ୍ୟ ତାହାର କୋନ ପ୍ରତି-
କାର ନା ଦର୍ଶିଯା ବରଂ ବିପରୀତ କଳପଦାନ କରିଲ, ଅର୍ଥାତ୍
ଅବଳାଗଣେର ସ୍ଵଭାବମିଳି ଲଙ୍ଘା ପରିତ୍ୟାଗପୁର୍ବକ ସ୍ଵୀଯମଙ୍ଗି-
ନୀରନ୍ୟାୟ ସଥ୍ୟଭାବେ ଆଜ୍ଞାମର୍ପଣ କରିଯା ଅବିକଳ ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଭିଯକ୍ତ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଏବଂ ବିଲାପକରଣ
କାଳୀନ ବିକାରପ୍ରାଣ୍ତି ରୋଗିରନ୍ୟାୟ କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ ପ୍ରଲାପ
ବାକ୍ୟ ମକଳ ପ୍ରୟୋଗ କରତଃ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୁଢ୍ଢାପ୍ରାଣ୍ତି ହିତେ
ଲାଗିଲେ, ତଥନ ବିବେଚନା କରିଲାମ ଯେ, ଆମିଇ ତାହାର
ବୋଗୋତ୍ତପତ୍ରିକାରଣେର ମୂଳକାରଣ । କାରଣ, ଆମି ଚିତ୍ର-
ପଟେ ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରକାଶ ନା କରିଲେତ ଆର ଏକପ ଘଟିତ
ନା ? ଚିତ୍ରିତ ପ୍ରତିମୁଣ୍ଡିର ପ୍ରକୃତମୁଣ୍ଡି ମେହି ଜନମନୋହାରକ
ମର୍ମଣ୍ୟାତ୍ତରଣ ବିଭୂଷିତ ରାଜ୍ୟଚଢାମଣି ଶୁଣାର୍ଥ କ୍ରପ ମହୋ.
ସଥ ମଂସେବନ ଭିନ୍ନ ମର୍ମଭେଦକରୋଗ ଉପଶମେର ଉପାୟାନ୍ତର
ନା ଦେଖିଯା ଶେଷେ ବିବେଚନା କରିଲାମ ଯେ, ଇହା ଗଞ୍ଜରାଜ
ମମୀପେ ମଙ୍ଗୋପନ କରା ଅବିଦେହ । କାରଣ, ତାହା ହିଲେ
ଭବିଷ୍ୟତେ ଅମନ୍ଦଳ ଘଟିବାର ମନ୍ତ୍ରବନା ଆଛେ । ଅତଏବ
ତାହାର ନିକଟ ମମକୁ ହୃଦୟାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବ
କରିଯା ଅଗତ୍ୟା ତାହାର ମମୀପେ ଗମନ କରିଯା କହିଲାମ ;

ରାଜ୍ୟସ୍ଵର ! ଆପନାର ଆଜ୍ଞା ତ୍ରିପୁରାମୁନୀର ମାନସ
ସଙ୍କଳିତ ଦସ୍ତିତବିରହେ ମାନସରାଜୀବ, ସୂର୍ଯ୍ୟବିରହିଣୀ
ସୁର୍ଯ୍ୟମଣିରନ୍ୟାୟ ମୁଦିତ ହିତେଛେ । ଅର୍ଥାଏ ଇତଃପୂର୍ବେ
ଆମାର ଲିଖିତ ମାନସମଗ୍ରି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଅଳକଭାବେ ଲଙ୍ଘନ
କରିଯା ମନେ ମନେ ତାହାକେ ସ୍ଵାମିତ୍ତେ ବରଣ କରତଃ ତର୍ହିରହ
ଦହନେ ଅବିରତ ଦାହନ ହିତେଛେ । ବିଶେଷତଃ ଚିତ୍ରପଟେର
କାରଣ ସ୍ଵର୍ଗ, ମେଇ ଅର୍ଥଗ୍ରହ ଦସ୍ତିତେର ଦର୍ଶନେମ୍ଭୁତ ବିଷୟେ
ନିରାଶା ହିଇଯାଇ କ୍ରମେ ନିର୍ଭାବ ପୌଡ଼ାଜ୍ଞାନ୍ତା ହିତେଛେ ।
ଏବଂ ତର୍ହିଷୟେ କେବଳ ଆପନାର ଅନୁମତି ଅପେକ୍ଷା
କରିଯା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଣଧାରଣ କରିତେଛେ । ହେ ଗୁରୋ !
ଆମାର ଏଇ ସକଳ ବାକ୍ୟାବଳି ଶ୍ରବଣେ, କିଞ୍ଚିକାଳ
ଗଞ୍ଜର୍ବେଶ୍ୱର, ବାକ୍ୟାହୀନଭାବେ ଥାକିଯା କହିଲେନ । ମୁଦୀନ !
ଭାଲ, ଇତଃପୂର୍ବେ, ଏମନ ଅନେକ ଗଞ୍ଜର୍ବକୁଲୋକ୍ତବ
ଅନୁଚ୍ଛା * ବାଲିକାଗଣତ ସ୍ତ୍ରୀଯ ମନୋମତ ମାନସକେଣ
ସ୍ଵାମିତ୍ତେ ବରଣ କରିଯାଛେ ; କିନ୍ତୁ ତାହାତେ ତାହାର
କଳକାଙ୍କିତ ଅନ୍ତିମ ନା ହିୟା ଏହି ସଂମାରେ ବରଂ ପୁଜ-
ନୀଯାଇ ହିୟାଛେ । କେବ, ତୁମ କି ତା ଜୀବନା ? ଆମାର
ଶ୍ଵାଲକ ଗଞ୍ଜର୍ବରାଜ ଶିରୋମଣି ଚିତ୍ରରଥେର କନ୍ୟା କାଦୟରୀ
ଓ ହଂସଘର୍ଜ ତୁହିତା ମହାଶ୍ଵେତା ପ୍ରଭୃତି ବହୁଳ ଗଞ୍ଜର୍ବ
କୁଳକନ୍ୟାଗଣ ମାନବେ ଉତ୍ସୁକ ବରଣ କରିଯାଉ ଅତୀବ ଯଶୋ-
ଭାଜନା ହିୟାଛେ । ଅତିଏବ ମତି ମତୀତୁହିତାକେ
ସ୍ଵାଭିଲାଷିତ ପତିହିତେ ନିର୍ଭାବ କରିଲେ ପରିଣାମେ
ବିପଦ ସଂସ୍ଟଟନା ସତ୍ତବ ; କିନ୍ତୁ ମେଇ ମାନସ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣାର୍ଥତ

* ଅବିବାହିତା ।

ଏ ବିଷୟେର ଅନୁମତି ଓ ଜ୍ଞାତ ନହେନ । ବିଶେଷତଃ କଣ୍ଠପ୍ରତା
ପ୍ରଣୟ ପାଶବନ୍ଧ ମେଇ ଚତୁରଚୂଡ଼ାମଣି ପରିଣୟ ବିଷୟେର
ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ବିଦିତ ହିଲେ ଆର କନ୍ଦାଚ ଗନ୍ଧର୍ବନଗର ଆଗ-
ମନ କରିଯାଇ ଅସ୍ମଦ୍ବାଦିର ଅଭିଲାଷ ପୂରଣ କରିବେନ ନା ।
ଅତ୍ରାବ ତୋମାୟ ଆମାର ଶପଥ, ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ଏ ମମାଚାର
ତୀହାକେ ଅବଗତ କରିଓ ନା ; କେବଳ ଯଜ୍ଞୋପଲକ୍ଷ ପ୍ରକାଶ
କରିଯାଇ ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ ସୁବିଦିତ କରିବେ । ଆମାଦିଗେର ଶୁଭାଗ୍ୟ
ବଲେ, ସବ୍ଦି ଅତ୍ରାଲ ଶୁଭାଗ୍ୟମନ କରେନ ; ତବେ ତଥନ,
ସ୍ତ୍ରୀହତ୍ୟାଦି ହେତୁର କାରଣ ବିଦିତ କରିଯାଇ ଅନୁରୋଧ
କରିବ । ସେଥି ହୟ, ତୀହାତେ, ମେଇ ଦୟାଦ୍ର୍ଵଚିତ୍ତେ, ଅବ-
ଶ୍ୱାସ ଦୟାର ଉତ୍ୱ୍ରେକ ହିତେ ପାରିବେ ; ଏହି ହେତୁ ଆମି
ତୋମାୟ ଅନୁନୟେର ସହିତ ବଲିତେଛି ; ଆମାର ଅନୁରୋଧ
ରକ୍ଷା, ଓ ବାଲା ତ୍ରିପୁରାଶୁଦ୍ଧରୀର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା, ଏବଂ ତୋମାର
ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଗୌରବ ରକ୍ଷା, ଏହି ତିନ ବିଷୟ ରକ୍ଷାର ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ, ମେଇ
ରାଜାଧିରାଜ ଶୁଣାର୍ଥବେ ଆନନ୍ଦନ କରିତେ ରୀତିମତ ଉପହାର
ଓ ଚତୁରଙ୍ଗି ମେନାଗଣ ଲାଇସା ଗମନ କର । ହେ ଶୁରୋ !
ଆମି ସ୍ତ୍ରୀହତ୍ୟା ହେତୁଶଙ୍କାର ବିଶେଷତଃ ରାଜ୍ସମାନ ରକ୍ଷା
ନା କରିଲେ ବିପଦ ଘଟନା ସମ୍ଭବ ; ଏହି ଅନୁମାନେ, ତୀହାର
ମତେର ବିପରୀତ ବ୍ୟବହାର କରିବାଇ ; ଅର୍ଧାଏ ଆପନାର
ଅପତ୍ୟ ସଦୃଶ ମ୍ରେହତାଜନ ଶୁଦ୍ଧିନ, କେବଳ କୃପା ଆପନାର
ପାତ୍ରୀ ବଲିଯା ତ୍ର୍ୟକାଲୀନ ଆପନାକେ ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରେ ଲାଇସା
ଥାଇତେ ଅଶୀକାର କରିଯାଇଲ । ଏକଣେ ଆମାର ଯାହା
ବକ୍ତ୍ଵ୍ୟ ଛିଲ ମେ ମମନ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହିଲ । ଅତଃପର ଆପନାର
ଯାହା କର୍ତ୍ତ୍ଵ୍ୟ ହୟ କରିବେନ । ଅପିଚ, ହେ ଶୁରୋ ! ଯେ ଏହି

বাক্সুপান্তুরোধে আমার চাতুর্য প্রকাশ পাইয়া যে কি
বলিব একশে অনুগ্রহ প্রকাশপূর্বক মেই অপরাধ
হইতে আমায় মুক্ত করিবেন। আর আপনি কিঞ্চিৎ
সন্তুর হইয়া উপস্থিত হইবার চেষ্টা করুন; কারণ তথায়
স্তুত্যা হইবার বিশেষ সন্তোষ আছে। বোধ হয়,
আমার আগমনাবধি এই দিবসত্রয়ের মধ্যেই, অন্য
অমঙ্গল ঘটিতে পারে। অধিরাজ গুণার্ণব, সুদীন প্রমুখাং
গঙ্কর্বরাজতনয়া ত্রিপুরামুজ্জৰীর অবস্থা শ্রবণ করণানন্দের
সুদীনকে সহোধন করিয়া কহিলেন; সুদীন! আমি আর
ঘোটকে পরি অবস্থান করিতে শক্য হইতেছি না, সহসা
আমার কৃদয়ে অসন্তুষ্ট ও অনিবর্চনীয় কোন ভাবের উদ্ধৰ
হওয়ায়, যেন, ক্রমে প্রাণবায়ু দেহকে পরিহার
করিবার চেষ্টা করিতেছে। অতএব স্বরায় ধারণ কর;
অঙ্গ অবসন্ন হইয়া আসিল। অনুমান হয় অতি সন্তুর
এ দেহভূমি তিরক্ষার করিয়া প্রাণ, অন্য দেহকে আশ্রয়
করিবে। সুদীন! ধর, ধর, আমি বিকলেন্দ্রিয় হইলাম;
হে অগন্তীষ্ঠ! স্বীয় মহীয়সী মহিমা প্রকাশ করিয়া
এই ভবসাগরোন্দব অজ্ঞান কুজ্বটিকা কৃতান্তের প্রতি
কৃপাকষ্টাক করুন। নাথ! ভাবি জঠর যন্ত্রণা অপমার
করুন ও অবিদ্যা পরবশোমানসঙ্গপ্রার্জিত সুকৃতি
হৃকৃতি কর্মসমূহ ভোগের সহিত প্রণষ্ট করতঃ জীবত্ব
উপাধি সংহার করুন। হে প্রভো! কর্মণাবিতরণে
স্বীয় তেজোভাগ গ্রহণ করুন। তৎসৎ এবমুক্ত পর-
মেশ্বরে বহুবিধ স্ফুতি করিতে করিতে যখন গুণার্ণব, মৃত-

ବନ୍ଦେହେ ସୋଟିକ ହିତେ ଏକକାଣୀନ ଭୁତଳ ଶଯ୍ୟାର ଅପ-
ତିତ ହିଲେନ ; ତଥନ ସୁଦୀନ ପ୍ରଭୃତି ତୈମ୍ୟଗଣ, ମକଳେ
ହାହାକାର ରବେ ଚୀର୍କାର କରିଯା ଉଠିଲ ବିଶେଷତଃ ସୁଦୀନ,
ଅମହ ଶୋକାବେଗ ସମ୍ବରଣେ ଅଧୀର ହିଯା ହତୋଷିତ
ଇତ୍ୟକାର ଆର୍ତ୍ତନାଦେ ଅତୀବ ରୋଦନପରାୟଣ ହିଲେନ ।
ହୁଁ ! କି ସର୍ବନାଶ ! କି ସର୍ବନାଶ କି ହିଲ ! ମହାରାଜ !
ଏହି ଦେଖିତେଇ ନୟନପଥେର ଅନୁଶ୍ୟ ହେତୁଃ କୋଥାଯ
ଅନ୍ତାନ କରିଲେନ । ବନୁମତୀ ଯେ ଅଦ୍ୟ ପ୍ରିୟପତି ଶୂନ୍ୟ
ହିଲେନ । ଯେକପ, ଜୁଗତ ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରଭାକର ଶ୍ଵୀର ପ୍ରଭା
ଅପସାରିତ କରିଲେ, ବିଶ୍ଵସ୍ତ ସମସ୍ତ ତୈଜସ ପଦର୍ଥାଇ ଦ୍ୱ-
କାରଣ ରହିତ ହିଯା କେବଳ ତମୋଗୟ ପଦାର୍ଥମାତ୍ର ଅଭୀ-
ର୍ଯ୍ୟାନ ହୟ ; ହେ ପ୍ରଭାଶାଲିନ୍ ମହାରାଜ । ଅଦ୍ୟ ମେଇକପ
ଆପନାର ଅଭାବେ ପ୍ରଜାପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାଷ୍ୟ ହିଲ । ହେ
ଅବନୀଶ୍ୱର ! ଅଦ୍ୟ ଅବନୀ ଆପନାକେ ଅନାଥୀ ବୋଧେ
ପ୍ରଗାଢ଼ଶୋକେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହିଯା ନିଷ୍କର୍ଷା ହିଲେନ । ଆହା !
ଆହା ! କି ଆଶର୍ଵ୍ୟ ଧରଣୀ ବିଲୁପ୍ତି ଧରାପତିର ଅମ-
ରୋପମ କଲେବରେ ପ୍ରଥର ପ୍ରଭାକର କର ସ୍ପର୍ଶଶଙ୍କାୟ,
ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ବାରିବର୍ଷଣଶୀଳ ମେଘମାଳା ଛତ୍ରଧାରଣୀ ହିଯା
ନଭୋମଣ୍ଡଳେ ଅବସ୍ଥାନ କରିତେଛେ ? ଏବଂ ଧୂମଯୋନି ଆଚ୍ଛା-
ଦିତ ବନୁମତୀ ସତୀ ତମୋଭୂତୀ ହେଉାଯ ବୋଧ ହୁଏ, ମହାନ
ଶୋକାବେଗ ସମ୍ବରଣେ ଅମହିୟ ହିଯା ଏଇଛଳେ ବିବାହ
ହିଲେନ । ହେ ପ୍ରଜାନାଥ ! ଅଧୁନା ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଦ୍ୟା ଆର
କାହାର ଆଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଆପନାଦିଗଙ୍କେ ଯୋଗ୍ୟ-
ଧାରଙ୍ଗ ବୋଧେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବେ ! ହାଯ ! ହାଯ !

ত্বদেক গতিমাত্র মহিষী ক্ষণপ্রভাব গতি কি হইবে ?
 হা মন্দতাণিনি ক্ষণপ্রভে ! তুমি এতদিনের পর শিরে-
 ভূষণ বিহীন। হইলেন ? আঁহা ! আপনি যাহার প্রণয়নী
 হওনাবধি, অশেষ ক্লেশ ও যন্ত্রণায় যন্ত্রণাবোধ না করিয়া
 বরং প্রেমসিদ্ধুতে সরস প্রবক্ষণাথা সংযুক্ত সৌজন্য
 তরু দ্বারা মেতু বদ্ধন করিয়াছিলেন ; তিনি অদ্য সেই
 বহু যন্ত্রণাধিত মেতুভগ্ন করিয়া স্নোতবাহি জীবনের
 ন্যায় আপনার জীবনশূন্য করিয়া পলায়িত হইলেন।
 হে গুরো গুণার্থ ! কি আপরাধে সকলকে শোকতাপে
 তাপিত করিতেছেন ? একবার গাত্রোখান করুন, আর
 আমি গুরুবিরহে প্রাণধারণ করিতে পারিনা। হা
 ছুর্তগে গুরুর্বয়াজনস্মিরি ত্রিপুরে ! তোমার নির্মিতই
 এ ছুর্নিমিত্ত সংঘটন হইল। হায় হায় ! কি হইল।
 হে বিমল বিজ্ঞানময় ব্রহ্মপথ দর্শক ! তোমাব্যতীত
 জীবন আর দেহে অবস্থান করিতে মুহূর্ত কালের নির্মিতও
 স্ফূর্তি করিতেছে না ; অতএব একমে ত্রিপাদপদ্ধতে
 ঝটিতি স্থানদান করুন। প্রলাপ প্রাণু রোগীর ন্যায়,
 এবস্থাকার বহুমত বিলাপ করিতে করিতে সুনীন,
 সুনীর্ধকাল বনুধাতলে নিপত্তি হওতঃ অচেতনভাবে
 সময় যাপন করিতে লাগিলেন।

সঙ্গস্থৃত সমস্ত গুরুর্ব বাহিনীগণ, পথমধ্যে পুনর্বার
 মহান् বিপদ্ধপদ্ধতি দেখিয়া, উন্নাস্তচিন্তে, চিন্তিত
 পদাৰ্থপ্রায় হিৱনয়নে পূৰ্ব ও বৰ্তমান সংঘটিত শোকা-
 র্থে নিময় হইয়া সর্বগুণায়িত সর্বাঙ্গসুন্দর দিনমণি

ଚାତି ମହାରାଜ ଗୁଣାର୍ଥର ଓ ଗନ୍ଧର୍ମନମ୍ବର ମୁଦୀନେର ମୃତକଙ୍କ
ଦେହବୟକେ ପରିବେଷ୍ଟନ କରିଯା । ଚତୁର୍ବୁଦ୍ଧରେନ୍ୟାର ସକଳେ
ଉବସ୍ଥାନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଆହଁ ! ପରମ କରୁଣାମୟ ପରମେ-
ଶ୍ଵରେର କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକୌଣ୍ଠଳ ! ତଦ୍ଵିଷୟର ପର୍ଯ୍ୟାଳୋ-
ଚନ । ଶକ୍ତି ନା ଥାକିଲେ ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦା ଅଜ୍ଞାନାଙ୍କାରାଚ୍ଛ-
ନ୍ତା ଜନ୍ୟ ବିପର୍ବ୍ରଦେ ପତିତ ହିତେ ହୁଏ । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ?
ମେଇ ଦିବସ ଅ଱ଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଣିମାତ୍ରେରଇ କାହାରେ ଚେତନା
ଛିଲ ନା । ଏଇକପେ, ମେଇ କାନ୍ତାରମାର୍ଗେ ସକଳେଇ ଶୋକ-
ଚନ୍ଦ୍ରଭାବେ କାଳ୍ୟାପନ କରିଯା । ପରଦିନ ପ୍ରାତେ ଗନ୍ଧର୍ମ
ସୈନ୍ୟଗଣ ଚେତନା ପ୍ରତିଲାଭ କରିଲ । ତମିଥ୍ୟ କଥାକୁଣ୍ଡନ
ମୁଖିଜ୍ଞ ପ୍ରଧାନ ମେନ୍ଦ୍ରିୟକ ଏକବାକ୍ୟ ହିଁଯା ପରାମର୍ଶ
ଶ୍ଵରତାପୂର୍ବକ ଏକଜନ ବାର୍ତ୍ତାବହକେ ମର୍ବିସିଦ୍ଧନଗରେ ଓ ଅପର
ଜନକେ ଗନ୍ଧର୍ମହାମୀ ଗୋଲକନାଥ ସମୀପେ ଏଇ ଉପଶ୍ତିତ
ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକ ଏକବାକ୍ୟ ହିଁଯା ପରାମର୍ଶ
ଅନଳମୃଦୃଶ ତେଜଃପୁଣ୍ଡି ଦେହବୟକେ ରକ୍ଷା କରଣାର୍ଥ ସକଳେ
ମତକଭାବେ କାଳ୍ୟାପନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଏହିକେ ମାନବ
ମନ୍ଦିର ଆଗମନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକ ଆଶାପଦ୍ମ ନିର୍ଯ୍ୟକଣକାରି ଗନ୍ଧର୍ମ-
ରାଜ ଗୋଲକନାଥ ସର୍ବଦା ଉତ୍କଳିକାକୁଳ ଚିତ୍ରେ, କାଳ୍ୟାପନ
କରନ୍ତି ଅମାତ୍ୟବର୍ଗ ଓ ସଭାମହାନଗରେ ପ୍ରତି କହିତେ ଲାଗି-
ଲେନ । ମୁଦୀର ମୁଦୀନ, ରାଜାଧିରାଜ ଗୁଣାର୍ଥ ମାବମଣିର ଆନ-
ନ୍ଦନଜମ୍ଯ ଅନ୍ୟ ଦିବସଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶ ହିଁଲ ଗମନ କରିଯାଇଛେ; କିନ୍ତୁ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତିନି ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ହିଁବେନ ନା । ଏହି ନିର୍ମିତ
ଆସାର ଅନୁମାନ ହୁଏ ତଥାର କୋନ ଅନିଷ୍ଟ ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ହିଁରା
ଥାକିବେ; ନଚେତ ବାର୍ତ୍ତାବହ ହାରା ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ୍ୟବିଷୟେ ସଖିଙ୍କ

ଧାର୍କଳାମ କେନ? ଆମି ଏମର କି ସୌଭାଗ୍ୟମହିତ ପୁରୁଷ, ଯେ ରାଜର୍ଷି ଶୁଣାଗ୍ରବେ ଆଉଜ୍ଞା ସମର୍ପଣ କରିଯା ପରମପରି-
ତୋଷ ଲାଭ କରିବ? ମେହରାଶା ଦୂରେଥାକୁକ, ଏକଣେ ଆମାର
ତ୍ରିପୂରା ଧନ୍ୟାକନ୍ୟା ତ୍ରିପୂରାମୁଦ୍ରାରୀ, ବୋଧ ହ୍ୟ, ଅନତିକାଳ
ବିଲମ୍ବେଇ କରାଳ କାଳ କବଳେ ପତିତ ହିଁବେଳ ତାହାର ସଂଶୟ
ନାହିଁ । ଗନ୍ଧର୍ବମନ୍ତ୍ର, ଏବର୍ଣ୍ଣକାର ଆକ୍ଷେପ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୋଗ
କରିତେଛେନ ଇତ୍ୟବସରେ ବିଜ୍ଞମକେଶରୀ ନାମା ଏକଜନ
ବାର୍ତ୍ତାବହ୍ୟ ଅତୀବ ଖିଲ୍ଲମନେ ମତ୍ତାଙ୍କୁଲେ ସମାଗତ ହିଁଯା ରାଜ
ନିଯମାମୁସାରେ ବିନନ୍ଦ ମଞ୍ଚକେ ପ୍ରଣାମ କରିଯା ଅନବରତ
ନୟନାଶ୍ର ବିମର୍ଜନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ମହୀୟା, ଆଗନ୍ତୁକ ବାର୍ତ୍ତ-
ବହେର ନେତ୍ର ହିଁତେ ବାରିବିଲ୍ଲୁ ପତିତ ହୁଏଯା ଓ ଅଧରାଙ୍ଗ
କ୍ଷୁରିତ ବାକ୍ୟ କଥନେଛାତାବ ସମ୍ରଶନ କରିଯା ସକଳେ
ଅହାତୀତ ହଇଲ ; କାରଣ, ଏତାଙ୍କ ଶୋକଭାବାପନ ସ୍ଵର୍ଗର
ବଦଳ ହିଁତେ ନୀ ଜୀବି କି ଶେଳମମ ହରିଦାରକବାକ୍ୟ
ବିନିର୍ଗତ ହିଁବେକ ; ଏହି ଆଶକ୍ତାଯ ସକଳେ ସମ୍ମାନିତ
ହିଁଯା କ୍ଷଣକାଳ ବାକ୍ୟହୀନଭାବେ ବାର୍ତ୍ତାବହେର ତ୍ରିଯମାନ
ମୁଖଭାଗେ ଦୃଷ୍ଟି ନିଃକ୍ଷେପ କରିଯା ରହିଲ । ବାର୍ତ୍ତାବହ,
ଆପନ ଅଭିମିଳନଦେର ପ୍ରୀତି ମହାତ୍ମ ମହାତ୍ମ ତିରକ୍ଷାର
କରିଯା ମନେ ମନେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ । ଆହା ! ଏହି ସର୍ବ
ଶୁଣାଧାର ଶୁଣାଗ୍ରବେର ମୃତ୍ୟୁ ବିବରଣ କି ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣନ କରିବ?
କିନ୍ତୁ କି କରି, ସବୁ ଏହି ଭୟକ୍ଷର ସ୍ଵବସାୟ ନିଯୋଜିତ
ହିଁଯା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିତେହି ତଥନ, ଆମାର ପକ୍ଷେ ଉହା
ଆବୋଦ୍ୟ ହିଁଲେଓ ସ୍ଵର୍ଗକରା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ; ଯେହେତୁ
ପରବ୍ରାନ୍ତଭୋଗୀ ପରାଧୀନ ପୁରୁଷଦିଗେର ସୁମାଧ୍ୟାମାଧ୍ୟ

ବିବେଚନା ନା କରିଯା ବସଂ ଶ୍ଵୀଯବୁନ୍ତି ଅକୁମାରେ ନିଯୋଜିତ
କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଧାନ କରାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠକ । ଅତଏବ, ଏହି ଅବଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ
ସଂବାଦ ପ୍ରକାଶ କରା ଅବଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ହଇଲ, ଇତ୍ୟାଦି
ସମାଲୋଚନା କରିଯା ବାସ୍ତବ ବିଗଲିତବସନ୍ତେ କଷ୍ଟବରୋଧ
ସ୍ଵରେ କହିଲ, ମହାରାଜ ! ମାନବମଣି, ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ
ପୂର୍ବକ ଧରାଧାର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ଗିଯାଛେନ ; ଏବଂ
ଶୁଦ୍ଧିନ ଓ ତ୍ର୍ଯାହାର ଶୋକକୃପ ଭୁଜୁଙ୍ଗ କର୍ତ୍ତକ ଦଂଶିତ ହିୟା
ବିରହବିଷେ ଆଚ୍ଛନ୍ତା ହେତୁ, ଧରାଶ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାତଃ
ମୁଦିତନବସନ୍ତେ ସେଇ କାନନମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୱାନ କରିତେହେନ ।
ମହାରାଜ ! ସଂକାରପ୍ରଦାନାମ୍ବୀ ବନାନ୍ତରାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍
ଏତଦୂର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହଟ୍ୟାଓ ଛର୍ତ୍ତାଗ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ଜରେ ହଣ୍ଡ
ସଂଗ୍ରହୀତ ରତ୍ନ ପ୍ରତାରିତ ପ୍ରାୟ, ଆମାଦିଗେର ଛର୍ତ୍ତାଗ୍ୟ ଗଞ୍ଜର୍କ
ଗଣେ ବଞ୍ଚନା ପୂର୍ବକ ସେଇ ମାନବମଣି ଅନ୍ତର୍ହିତ ହି-
ଯାଛେ ।

ଅକମ୍ବାତ୍, ଦୁତପ୍ରମୁଖାତ୍ ବଜ୍ରପାତ୍ସଦୃଶ ବାକ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
କରିଯା ଶୋକୋତ୍ସତାପ୍ରୟୁକ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଜନେର ସଦୃଶ ଗଞ୍ଜର୍କ
ପତି ଗୋଲକନାଥ, ମିଂହମନ ପରିତ୍ୟାଗ ପୁରଃମର ବିଲାପ
ରିତେ କରିତେ ସେଇ ଅରଣ୍ୟାଭିମୁଖେ ଗମନ କରିତେ
ଲାଗିଲେନ । ହା ଛର୍ତ୍ତାଗ୍ୟବତି ତ୍ରିପୁରେ ! ତୋମାର ନିରିଜେଇ
ବ୍ୟାଜଚନ୍ଦ୍ର ହରଣ କରିଯା ଆମି ରାତ୍ର ସଦୃଶ କରାଳ କବଳେ
କବଲୀକୃତ କରିଲାମ । ହାଁ ବିଧାତଃ ! କଳକାଳ ହୃଦୟ-
ନେତ୍ର ଆର ଆଧାର ନା ପାଇଯା ଆମାତେଇ ସମ୍ମତ ମମ
ର୍ଗ କରିଯା ମାନମମ୍ପଣ୍ଠ କରିଲେନ । ହାଁ ! ହାଁ !
ଦୁର୍ବ୍ଲ ପରମୋକ୍ତେର ନ୍ୟାୟ, ଯିଥ୍ୟା ଚତୁରତା ପ୍ରକାଶ ପୁରଃମର

ମେଇ ମହିମାର୍ଗବେ ଆମୟନେ କୁତ୍ୟତ୍ତ ହଇଯା କେବଳ ଜୀବନାଲେ କଲକ୍ଷେରଭାଜନ ହଇଲାମ । ଯଦି ଆମି, ତୀହାଙ୍କେ ଆନିତେ ଚେଷ୍ଟା ନା କରିତାମ, ତାହା ହିଲେ ବୋଧ ହୟ ଏକପ ସଟିତ ନା । ଅତରେ, ଆମିହି ଏ ଅନିଷ୍ଟେର ମୂଳୀଭୂତ ତାହାର କୋନ ମନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହୀ ବିଧାତଃ ! ତୁମି କି ଆମାକେ ଚିରଜୀବନେର ନିମିତ୍ତ ଜନସମାଜେ କେବଳ ବଞ୍ଚକ ଓ ରାଜୀ ପରୀରାଜ କୁମରୀର ଜୀବନସର୍ବସ୍ଵାପହାରକ ବଲିଯା ବିଦ୍ୟାତ କରିଲେ । ରେ ଅମନ୍ତ ମନଃ ! ତୋମାକେ ଧିକ୍ ! ତୁମି କୋନ ପ୍ରକାର ହିତକର ବାକ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବୋଧ ନା ମାନିଯା ଅବଶ୍ୟେ କି ଏହି ଅନିଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ମାନସେ ସ୍ଵାର୍ଥ ସାଧନ ପଞ୍ଚାୟ ପର୍ମାର୍ଗନ କରିଯାଛିଲେ ? ଇତ୍ୟାଦି ଶୋକମୁଚକ କାଳଗ୍ୟୋତ୍ସି ପ୍ରୟୋଗ କରିତେ କରିତେ ଗନ୍ଧର୍ବନାଥ, ମେଇ ମାନବମଣିର ଅଙ୍ଗପ୍ରତା ଦର୍ଶନେଚ୍ଛୁ ହଇଯା ବନ୍ଦୁମିତେ ପ୍ରବେଶ ପୁରଃସରଃ କ୍ରମେ ନିକଟାବର୍ତ୍ତୀ ହିଲେନ । ଏବଂ ତୀହାର ସଭା-ମନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଆବାଲ ହୃଦୟବା ମକଳେଇ ଅଶେଷକୁଣ୍ଡଳି ଓ ମୁକୁମାରମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଗାର୍ଗବେର, ତ୍ରୈକାଳ ମଞ୍ଚ-ଟିତ ଅବହା ଓ ଅଙ୍ଗସୌନ୍ଦିର ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଗନ୍ଧର୍ବାଜ ଗୋଲକନାଥର ଅମୁଗ୍ନନ ହଇଯା ବନମଧ୍ୟ ତେଜୋମୟ କଲେବର ଦର୍ଶନ କରିଲ । ମେଇ ଅପରକ କୃପ ଦର୍ଶନ କରିଯା ଗନ୍ଧର୍ବଗନ ପରମ୍ପର ବଲିତେ ଲାଗିଲ । ଏହି ଅମୁପଥକାଣ୍ଡ ବିଲୋକ କରିଯା ବୋଧ ହୟ, ଉଦୟ ପର୍ବତ ମୁଦ୍ରିତ ହର୍ଷ ଗମନକାଳେ ପଥମଧ୍ୟେ, ମହା ଏହି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ନିର୍ଜନ ବନ ଶୋଭା ତାହାର ନୟନପଥେର ପଥବର୍ତ୍ତନୀ ହୃଦୟାୟ, ଦର୍ଶନ ଲାଲମାର ରଥ ହିତେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦତଃ ସାଂତିଶର ନିଦ୍ରାତେ

ଆବିଷ୍ଟ ହଇଲା ଏହି ଈଷଦ୍ଵାୟ ସଞ୍ଚାଲିତ ବନ୍ଦପତି ମୁଲେ
ଶମନ କରିଯା ରହିଯାଛେ । ଶୁର୍ଯ୍ୟାଦସ୍ତକାଲେ ଅର୍ଜ ବିକ-
ସିତ କମଳିନୀ ମଦ୍ଦଶ, ଏହି କମନୀୟ ବନ ଲାବଣ୍ୟଛଟା
ପ୍ରକାଶ ହୋଯାଯାଇ ବୋଧ ହୁଏ, ଆଶ୍ରମ ସମାଧି ଯୋଗିରନ୍ୟାୟ
କୋନ ମାନସମଙ୍କଳ୍ପ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ମଦ୍ଦାଙ୍କି ଅବଲମ୍ବନ
କରିଯା, ବିମୃଢ଼ ପ୍ରାଣିଗଣେ ଯୋଗବଳେ ବିମୋହିତ କରନ୍ତଃ
ଅନ୍ତରେ ଅପାର ଆଜ୍ଞାନମ୍ବ ଅନୁଭବକରନ୍ତଃ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ
ହୃଦୟରେ ପୃଥିବୀ ଶଯନେ ଶୟାମ ରହିଯାଛେ । ଏବେହି
ରାଜତନୟେ ଅଲୌକିକ କ୍ରପଳାବନ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ସମ୍ମାନ
ବିରହି ଗନ୍ଧବନ୍ଦମ, ପ୍ରଭୃତ ଶୋକ ମଂକୁର ଚିତ୍ତେ କେବଳ ପୁନଃ
ପୁନଃ ମେଇ ନିକପମ କାନ୍ତି ନିରୀକଣ କରିଯା ପରମ୍ପରମ କଳେ
ଆକ୍ଷେପ କରିତେଛେ ; ଝିଦୃଶ ସମୟେ ଗନ୍ଧବନମ୍ବନ ମୁଦୀନ,
ମହୀୟ ଗାତ୍ରୋଷ୍ମାନ ପୁର୍ବକ ମହାନମ୍ବ ପ୍ରକାଶ ପୁରଃମର କହିତେ
ଲାଗିଲେନ । ଆମି ମୁଢ଼ାବନ୍ଧାୟ ଥାକିଯା ସ୍ଵପ୍ନୋପମ କୋନ
ମିଳି ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତ୍ତକ ରାଜ୍ବିଶ୍ଵରାର୍ଥବେର ମୋହପ୍ରାଣେର କାରଣ
ଅବଗତ ହଇଲାମ । ଗୁରୁ ଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରେନ ନାହିଁ ; ଦୈବା-
ନୁଗ୍ରହେଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ କିଞ୍ଚିତ୍ ଉପଦେଶ ଆଶ୍ରମ ହଇଲା ତତ୍ତ୍ଵିଷୟ
ମନେ ମନେ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନ କରିତେଛେ । ଯାହା ଶ୍ରବଣେ, ଅଗ-
ତୀତ୍ ବିମଳଚିତ୍ତ ଆଣିମାତ୍ରେରଇ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନାୟ ବିଶେଷ
ଉପକାର ଦର୍ଶନେ । ଏବଂ ଯାହାର ଏକାଂଶ ମାତ୍ର ଶୁନିଯମା-
ନୁମାରେ ସମୟ ସାପନ କରିଲେ, ଶୁକ୍ଳ ଆପନେଚୁକ ଜୀବଗଣେ
ଅନାୟାସେ ମାଯାପାଶ ବଞ୍ଚନ ହଟିତେ ବିନିଶୁକ୍ଳ ହଇତେ
ପାରିବେ । ଯାହା ହଟ୍ଟକ ଆମୀ କଲ୍ୟ ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳେ ଶୁଣ-
ମିଳୁ ଶୁଣାର୍ଥ, ପୁର୍ବବନ୍ୟ ଚେତନପ୍ରାଣେ, ସ୍ତ୍ରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ

ନିଷ୍ପାଦନ କରିବେନ । ସୁଦ୍ଧାନେ ବଦନ ବିନିଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମାୟତ ବାକ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣନେ, ତୃଷ୍ଣିତ ଚାତକ ସେମନ ଆକାଶ ବାରି ପାନେ ପରିତ୍ରଣ ହୁଏ, ତଞ୍ଜପ ଶୂନ୍ୟଚେତ୍ତା ନରରାଜଚନ୍ଦ୍ରେର ସମ୍ମାଧଗମୁଖୀ ପିପାମୁ ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ, ଆଶ୍ରମାନନ୍ଦ ଜଳଧରେର ଆଶ୍ରିତ ହଇୟା ସକଳେ ମେ ଦିବମ ପରମେଶ୍ୱରେର ଗୁଣମୁକ୍ତି କୀର୍ତ୍ତନେ ଅତି ବାହିତ କରିଲେନ । କିନ୍ତୁ, ପ୍ରପୌଢିତା ତ୍ରିପୁରା ଶୁନ୍ଦରୀର ଜନ୍ୟ କେହ ଏକବାର ମାତ୍ର ଚିନ୍ତା ଓ କରିଲ ନା ।

ଏହିକେ ଦୃତ, ସର୍ବମିଛ ନଗରେ, ଅମ୍ବାବତୀଙ୍କ ସୁରପତିର ସୁଧର୍ମୀ ମତା ମଦୃଶୀ ଶୋଭନୀୟ ମତାୟ ଉପଶ୍ରିତ ହଇୟା, ଶୂନ୍ୟରାଜସିଂହାନେର ଅନତିଦୂରେ ମୁଖାସନେ ସମାମୀନପ୍ରିୟ ବର ନାମକ ପ୍ରଧାନ ଅମାତ୍ୟକେ ଅନ୍ତିପୂର୍ବକ, ଧାରା ବିଗଲିତ ନୟନେ କହିତେ ଲାଗିଲ । ମହାଶୟ ! ଆମି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଯୋଜିତ ହଇୟା ଆସିଯାଛି ତାହା ଅନିଷ୍ଟାନ୍ୟ ହଇଲେଓ ନିଷ୍ପାଦନ କରା ଆମାର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ; ଅର୍ଥାତ୍ ଅତି ନିଦାରଣ ସମ୍ବାଦ ହଇଲେଓ କୁତରାଂ ଆମାକେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିତେ ହଇବେ । ମାନବମଣି ଗୁଣାବ, ଗନ୍ଧର୍ବ ନଗରେ ଗମନ କରିତେ କରିତେ ଦୁଇଦିଵ ବଶ ତଃ ପଥମଧ୍ୟେ ମାନବଲୀଲା ସମ୍ବରଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ, ଦୂତମୁଖେ ଶତ ବଞ୍ଚପାଂ ମଦୃଶ ବାକ୍ୟ ଶ୍ରୀରାଜ ! ଇତ୍ୟାକାର ଶବ୍ଦେ ସକଳେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ୍ କରିତେ ଲାଗିଲ । ମତାମଣ୍ଡଳେ ମହାନ୍ ଜନ୍ମନେର କୋଳାହଳ ଉତ୍ସିତ ହେବାର, ପତିପ୍ରାଣୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭା ମହା ଶୋକ ପ୍ରକାଶକ ରୋଦନ ଧରିବ କାରଣ ବିଦିତହନ୍ତର ଜନ୍ୟ, ଚଞ୍ଚଳ ଚରଣେ ଗବାକ୍ଷ ଦ୍ଵାରେ ଉପଶ୍ରିତ ହଇୟା ମନୋନିବେଶ ପୂର୍ବକ କର୍ଣ୍ଣପାତେ, ସ୍ଵୀର୍ଣ୍ଣ କୁଦମବଲ୍ଲଭେର ଅଶ୍ରୁ ମଂବାନ ଅବ-

ଗତ ହେତୁ ତେବେ ଛିମ ତଙ୍କର ନାମ ଏକକାଳୀନ ପାତିତ
ହଇଯା ଦଶ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୂଜକ୍ଷିଣୀ ସଦୃଶୀ ଅଶ୍ଵିରାତ୍ରେ ଇତନ୍ତିତଃ
ହଇଯା ପୃଥିବୀକେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଆହଁ !
ମେହି ନିର୍ଜିଯ ଚତୁରବିଧାତାର ଅଲୋକିକର୍ଯ୍ୟକୌଶଲେର
ସେ ଅମୁମନ୍ଦାନ କରେ, ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଆଣି
ସମୁଦ୍ରର ମଧ୍ୟେ କାହାରଙ୍ଗ ଏମନ କ୍ଷମତା ନାହିଁ । କି ଆଶର୍ଫ୍ୟ !
ତିନି ଯେ, କଥନ କାହାକେ କିକପ ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରତିପଦ୍ଧ
କରିବେନ, କି କରିଯାଛେନ ଅଥବା କରିତେଛେନ, ତାହା
ଜୀବମାତ୍ରେର କାହାରଙ୍କ ଜ୍ଞାନିବାର ବିଷୟ ନାହଁ । ମେଥେ
ରାଜ୍ଞିବାଲୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ, ପ୍ରେସରୁକ୍ଷେର ବୀଜବପନ ଅବଧି
ଅଶେଷ କ୍ଲେଶ ମହ କରାଇଯାଏ ମେହି ନିଦାରଣ ବିଧାତା
ତଥାପି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନା ହଇଯା ଅବଶେଷେ ଅପାର ଛୁଟ ଓ ଶୋକ-
ତରଙ୍ଗେ ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ସ୍ଵିଯ ମାନସ ସୁମିଳ କରିଲେନ ।
ଆହଁ ! ନବୟୁବତୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭା ମତୀ, ବନୁ ମତୀକେ କୋଡ଼ ଦିଯା
ସଥନ ଛିମ ପଶୁ ମଦୃଶ ବ୍ୟବହାର କରିଯା ନିଜ କାନ୍ତେର ନା-
ମୋଚାରଣ ପୂର୍ବିକ କରୁଣାତରେ ଧିଚ୍ଛେଦ ବିଧୁରତା, ପୁରସ୍ତ ମକ-
ଳକେ ଜ୍ଞାପନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ବଲିବ କି, ତଥନ ତଙ୍କ
ଶାଖାଶ୍ଵତ ପକ୍ଷକୀକୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-ଓ ଅବଗାମହିଙ୍କୁ ହଇଯା ନିଜ
ନିଜ ନୀଡ଼ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟୋ ଗମନ କରିତେ
ଲାଗିଲ । ଅତ୍ରବେ, ମେହି ଅବଲୀ ରାଜ୍ୟହିଲାର ଅପରିମୀମ
ଶୋକେର ବିଷୟ ଆର କି ବର୍ଣନ କରିବ । ହେ ଦେବି ପର୍ବତରା-
ଜତନୟେ ! ବୋଧ ହୁଏ, ମହାସଦନବିଶିଷ୍ଟ ଶେଷ ଆଗମନ
କରିଯା ଓ ବ୍ୟକ୍ତତା ଦ୍ୱାରା ଏ ବିଷୟେ ଶେଷ କରିତେ ମନ୍ଦମ
ନାହେବ । ମେ ଯାହା ହୁଏ, ଇନ୍ଦାନୀଂ ପ୍ରଧାନୀ ରାଜ୍ୟୀ କ୍ଷଣପ୍ରଭା,

ଏଇକଥ ଭୟକ୍ଷର ଶୋକାବେଗ ସହ କରଣେ ଅଶ୍ରୁ ହଇସାଂ
କ୍ଷଣେ ମୁଢ଼ା ଓ କଥନ କଥନ ନିଯିନ୍ତ୍ର ଚେତନାଭ କରିଯା
ବିଲାପ କରିତେ କରିତେ ପୁନଃ ପ୍ରଳୟାବସ୍ଥା ଆଶ୍ରୁ ହଇସାଂ
ମୁଚିରକାଳ ଏକବାରେ ବାହେନ୍ଦ୍ରୀଯାଦିର ମ୍ପଦନ ଶୂନ୍ୟ ହଟିଯା
ରହିଲେନ । କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ କେବଳ ପ୍ରତିପନ୍ନକାରି ଦୈବକର୍ତ୍ତକ
ତାଦୃଶ ଛୁଟେ ନବବୈଧବ୍ୟୟନ୍ତରୀ ଅନୁଭବ କରିତେ ହଇଲ ।
ଆହା ! ମତୀ, ଚେତନା ପ୍ରାଣେ ପତିଶୋକେ ଅଧୀରା ହଇସାଂ
ହେ ଜୀବିତେଷ୍ଵର ! ତୁମି ଅଧିନୀକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା
କୋଥାଯ ରହିଲେ ? ଏବନ୍ଧିବ କରୁଣା ରମାତିଷିକ୍ଷେଷରେ
ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା ପୁନର୍ବିଜ୍ଞଳ । ହେତୁ ପୃଥିବୀ ଆଲିଙ୍ଗନେ
ଧୂମାବଳୁଗୁଡ଼ିନ ଧୂମରଙ୍ଗନୀ ଓ ଆଲୁଲାଯିତକେଣୀ ରାଜୀ, ମକଳ
ପୂରଜନେ ମମଛୁଟିଥେ ଛୁଟିଥିତ କରିଯା ବିଲାପ କରିତେ
ଲାଗିଲେନ । ହେ ମାଥ ! ତୋମାର ଯେ କ୍ରାପାତିଶୟଶାଲିମୁର୍ତ୍ତି
ବିଲାମିଗଣେର ଉପମା କୁଳ ସ୍ଵର୍ଗପ ଛିଲ ; ମେଇ ଶରୀର ବିଗନ୍ତ
ଜୀବନ ହଇସାଂ ଅଧୁନା ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପତିତ ରହିଯାଛେ । ହା
ଇଦୃଶ ! ଅକଳ୍ୟାନକର ଧାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବନ କରିଯାଓ ଏଥନ ଆମାର
ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଘ ହଇଲ ନା ? ବୋଧ ହୟ, ଶ୍ରୀଲୋକେର ହନ୍ଦର
ପ୍ରାୟାଶାପେକ୍ଷା ଓ କଠିନ । ଅହେ ! ଆଶ୍ରିତ ନଲିନୀଦଳ
ପରିତ୍ୟାଗ କରଣ୍ୟର ଭଗ୍ନସେତୁ ଶ୍ରୋତବାହି ଜଳମୁହେର
ମ୍ୟାଘ, ପ୍ରେମନୀରଙ୍ଗ ମୌର୍ଯ୍ୟ ମେତୁ କ୍ଷତ କରିଯା ତବାଧୀନ
ଜୀବିତ କ୍ଷଣପ୍ରଭାକେ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ କୋଥାଯ ପଳାଯନ
କରିଲେ ? ହେ ପ୍ରିୟ ! ଆମା କର୍ତ୍ତକ କଥନତ ତବ ସମ୍ବନ୍ଧେ
କୋନ ପ୍ରତିକୁଳାଚରିତ ହୟ ନାହିଁ, ତବେ କେନ ପ୍ରେମାଧୀନୀ-
ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହଇଲେ ? ନାଥ ! ପୁର୍ବ ସେ ବଳିତେ ତୁମି

ଆମାର ହଦୟଲାସିନୀ ; ବୋଧ ହସି ମେ କେବଳ ଆମାର
ମନୋରଙ୍ଗମାର୍ଥ ଚାତୁରିବାକ୍ୟ ପ୍ରାଣୀଗ୍ରହିତ କରିତେ, ମାତ୍ର । ନଚେଂ
ତୁମି ମୃତ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରଭା ଜୀବିତା ରହିଲ କେନ ? ହେ ପରଲୋକ-
ଗାମିନ୍ ପ୍ରିୟତମ ! ତାଳ ଆମିହି ଯେନ, ତୋମାର ପଥେ
ଅମୁଗ୍ଗାମିନୀ ହଇଲାମ ; କିନ୍ତୁ ତୋମାର ପ୍ରେମାଶ୍ରିତଅମ୍ୟ
ସୁବତ୍ତିଗଣେର୍ବ୍ରତ, ମୁଖାଶ୍ଚ ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଲୀନ ହଇଲ । କାରଣ,
ଦୁଦେକ ସମାଶ୍ରିତା ନବଯୌବନଶାଳିନୀ କାମିନୀଗଣେର
ଯାମିନୀ ବିଲାସେ ତୋମାଭିନ୍ନ ଅମ୍ୟ ପୁମାନ୍ପ୍ରଭା ଆସନ୍ତ
ହେଁଯା କଥାପି ସମ୍ଭବେ ନା । ହେ କାନ୍ତ ! ଯାବ୍ୟକଳ ତୁମି
ସ୍ଵର୍ଗୀୟ କାମିନୀଗଣ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଲଭ୍ୟ ନା ହେ, ତାବ୍ୟ ପତଙ୍ଗ
ବୃଦ୍ଧିରନ୍ୟାର ଅନଳ ପଥାବଳୟର କରଣାରକ୍ଷର ପୁନର୍ଭାର
ତୋମାର ଅଙ୍ଗଶାଯିନୀ ହଇବ । ହେ ରମଣୀରମଣ ! ସରିଚିତବ
ପଥାବଳୟରେ ହଟ, ତଥାପି ଏତାଦୁଃଖ ମୌନଦ୍ୟମମ୍ଭିତ ପତି
ବିରୋଧିନୀ ହେଁଯା ଏଖମପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଅକିଞ୍ଚିତକର ଦେହଭାର
ବହନ କରାଓ ଜନସମାଜେ କେବଳ ନିନ୍ଦନୀୟା ହେଁଯା ମାତ୍ର ।
ଅତରେ ଦୁର୍ବାସ ପ୍ରଭୁଲିତ ଅନଳାଭ୍ୟନ୍ତରେ ଦେହ ସମର୍ପଣ କରିଯାଇ
ତବ ବିରହାନଳ ଜରିତ ଆଲା ଶୀତଳ କରି । ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ
ବିଛେଦେ ପ୍ରାଣପରିତ୍ୟାଗଇ କଲ୍ୟାଣକର ହେଁଯାଛେ । ଓରେ
ପରିଚାରିକାଗଣ ! ଦୁର୍ବାସ ଚିତାକୁଣ୍ଡେର ଆଯୋଜନ କରିଯାଇ
କ୍ଷମପ୍ରଭାର ପ୍ରତି, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକପେ ଶ୍ରେହର ଅଭିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ
କର । ମହିଷୀ, ଏଇକପ ଶୋକେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହେଁଯା ପରିଚାରି-
କାଗଣକେ ଜୀବନବିନାଶ କାରଣ ଚିତା ମୁସଜିତ କରିତେ
ପୁନଃ ପୁନଃ ଆଜ୍ଞା କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଏଦିକେ ସ୍ଵର୍ଗ
ଶୁଣଗଣେର ଆକର ଦୁର୍କପ ଶୁଣାର୍ଥବେର ଅମଞ୍ଜଳ ଶଂଖାଦ

অবশে, সর্বসিদ্ধ নগরীষ্ঠ প্রাণীমাত্রেই শোকার্ণে রিমগ
হইয়া কালথাপন করিতে লাগিল।

ক্ষণপ্রভা, পুনর্বার সপত্নী বিছুল্লতাকে সম্মোধন
করিয়া বলিতে লাগিলেন। প্রিয়তমে ভগিনী! আর
আমাদিগের রূখা কালছরণের প্রয়োজন কি? যদিস্তান
পরিচারিণীগণ এ সময়ে আমাদিগকে অন্যথা জ্ঞান
করিয়া অনুমতি প্রতিপালন করিল না; তবে এস আপ-
নারাই আপনাদিগের আলা নিবারণের উদ্যোগ করি।
যাজ্ঞী শোকোন্নত। হইয়া সমশ্রেকান্তু বর্তিনী প্রিয়
সপত্নী বিছুল্লতাকে সম্মোধন করিয়া বারফ্বাৰ এইকপ
হস্তিদারকবাক্যসকল বিন্যাসকরিয়া শেষে আপ-
নাদিগের দেহাবসান করিবার নির্মিত আপনারাই
চিত্তাকৃত প্রস্তুত করিলেন। অনন্তর, কুণ্ডমধ্যে রাশি
রাশি কাষ্ঠ সকল নিক্ষেপ করিয়া তাহাতে অনল প্রদান
করিবামাত্র তৎকালে এসনি বোধ হইয়াছিল, যেন বৈশ্বা-
নর স্বয়ং মূর্তিমান হইয়া প্রলয়কালের ন্যায় দিগ্দাহন
ৰানসে ক্রমশঃ স্বীয় অঙ্গ বিস্তার করিতে লাগিলেন।
কুণ্ডহ অনলরাশি হইতে উর্কিগামি সধুমশিখা সকল
শতধা হইয়া যখন নভোমণ্ডলপর্যন্ত ব্যাপন করিয়া
কেলিল; এবং শিখাস্তর্গত বিক্ষুলিঙ্গ সকল যখন
সশব্দিক্ বিকীর্ণ হইয়া পড়িতে লাগিল; তখন রংজ-
মহিলাদ্বয় অগদীশ্বরকে বহুবিধ প্রণতিৰতি পূৰ্বক,
প্রজ্ঞালিত ছত্রাশনে প্রক্রিণ করিয়া স্বীয় শরীরকে
সম্পূর্ণ করিবার উপকৰণ করিতে লাগিলেন। তাহারা

ଉକ୍ତ ମାନସେ କୁଣ୍ଡ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିତେଛେନ ; ଏମନ ମାତ୍ରାଂ
ଶଖିଶେଷ ସମୟେ ସଦୃଶ ଲଳାଟେ ଭୟ ତ୍ରିପୁଣ୍ୟ ଓ ଜଟୀ-
ବଳକନ୍ଧାରୀ ଏକ ଯୋଗିବର, ସହସା ମେଇ ଜ୍ଞାନେ ସମାଗମତ
ହଇଯା ଯୁଗଲ ହଞ୍ଚ ସଞ୍ଚାଲନ ପୂର୍ବିକ ରାଜକୁଳ ବଧୁଦୟକେ
ପ୍ରଥମତଃ ଅତି ଗମ୍ଭୀରମ୍ଭରେ ନିର୍ବାରଣ ପୂର୍ବିକ ପରେ ମଧୁର
ହାତ୍ତ ଆସ୍ତ୍ରୀ କହିତେ ଲାଗିଲେନ । ପୁଞ୍ଜିକେ କଣପ୍ରତେ !
ମନ୍ତ୍ରଭୟାତି ଆଶ୍ରୟ କରିଯା କମଳ ସଦୃଶ କୋମଳ ଝରି
ଅଙ୍ଗକେ, ମନ୍ତ୍ରୀ ସମଭିବ୍ୟାହାରିଣୀ ହଇଯା କି କାରଣ ପ୍ରୋଦ୍ବୀଷ୍ମ
ଛତାଶନ ଘର୍ଥ୍ୟ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ଉତ୍ସୁଖିନ୍ ହିତେଛ ?
ତୁମି ସ୍ଵାହାର ମରଣ ନିଶ୍ଚଯ ଜ୍ଞାନେ ଆଜ୍ଞାନାଶେ ଉଦ୍‌ଯତା
ହଇଯାଇ, ମେଟେ ପ୍ରଭୁତ ଗୁଣଶାଲି ଶ୍ରୀଗର୍ଭବ ଜୀବିତ ଆଛେନ,
ପ୍ରାଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରେନ ନାହିଁ । କେବଳ ବାହ୍ୟମୁଖ୍ୟ ସଂଯମ
କରିଯା ପରମକର୍ମାକର ପରମେଷ୍ଠରେ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରସାଦେ
ଯୋଗମାଯାର ଅପୂର୍ବକୌଶଳମକଳ ଦର୍ଶନ କରିତେଛେନ ;
ମନ୍ତ୍ରର ଗାତ୍ରୋର୍ଧାନ କରିବେନ । ଅତ୍ରେ, ତୁମି ଏତ ବ୍ୟାକୁ-
ଲିତା ହଇଓ ନା । ତୁମି ବିଚ୍ଛାନ୍ତାକେ ସମଭିବ୍ୟାହରେ ଲାଇଯା
ଗନ୍ଧର୍ମନଗରୀ ଗମନ ପୂର୍ବିକ ତତ୍ତ୍ଵ ମହାରାଜ୍ ଗୋଲକନାଥେର
କନ୍ୟା ତ୍ରିପୁରାକୁନ୍ଦରୀକେ ସ୍ଵଯଂ ନିଜକାନ୍ତେର କରେ ସମର୍ପଣ
କରିବେ ; ନଚେ ସ୍ତ୍ରୀହତ୍ୟା ହେଯା ମହୁବୀ । ଅର୍ଥାଂ ମୁଦୀନ
କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଅଧିରାଜେର ଚିତ୍ରିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନାବଧି ଗନ୍ଧବ-
ତନସ୍ତା ନିର୍ମାଣ ବିରହ ବିଧୁରା ହଇଯା ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ କରି-
ବାହେ ; ଏବଂ ତଜଜନ୍ମାଇ ଗନ୍ଧବାଧିପତି ମରିଶେଷ ଚାରୁର୍ଯ୍ୟ
ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବିକ ମହିପାଲକେ ତଥାଯ ଲାଇଯା ଯାଇତେଛିଲେନ ;
କିନ୍ତୁ, ପ୍ରଥମଧ୍ୟେ ମେଇ ଅପୂର୍ବବ୍ୟାପାର ସଂଘଟନା ହଇଯାହେ ।

ଆମି ନିଶ୍ଚିତ ଅବଗତ ଆଛି ଯେ, ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃକରଣ ସମୟିତ
ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ରାଜତନୟ, ତୋମାର ଅନୁମତିବ୍ୟତୀତ ତାହାକେ
କଦାଚ ଗ୍ରହଣ କରିବେନ ନା । ଏହି ଜନ୍ୟାଇ ବଲିତେଛି ଯେ, ତୁମି
ଦୈବାନୁରୋଧେ ଆତ୍ମକାନ୍ତକେ ଅନୁରୋଧ କରିବେ; ଅର୍ଥାତ୍
ଯାହାତେ ମୁଖରାଜ, ବିଚ୍ଛେଦତ୍ୱରପ୍ରପାଦିତୀ ତ୍ରିପୁରାର ପାଦ୍ୟ-
ଗ୍ରହଣ ବିଷୟେ ସ୍ଵୀକାର କରେନ ତତ୍ତ୍ଵଯେ ସବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟିତା
ହେବେ । ଅତ୍ରେବ ତୁମି ଶୌଭ୍ୟ ଗମନ କର, ଏହାନେ ଆର
ବାଗାଡ଼ସର ହୃଥାମାତ୍ର । ଚଲ ଆମାର ଏହି ବିମାନ ଗମନ
ଶକ୍ୟ ସିଂହାସନେ ଅଧ୍ୟାସୀନ ହଇସା ତଥାଯ ଗମନ ପୂର୍ବକ
ଝୁଲଭେ କାର୍ଯ୍ୟ ମକଳ ସମ୍ପାଦନ କରିବେ । ଏହି ବଲିଯା ମୂର୍ଖ-
ରଥ ମଦୃଶ ଜ୍ୟୋତିଃ ସମୟିତ ଏକ ଦୈବ ଉପାସ୍ତ ବ୍ୟୋମଯାତ୍ରେ
ଆରୋହଣ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଉତ୍ସବ ରାଜୀକେ ଅଙ୍ଗୁଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଶ
କରିଲେନ ।

କ୍ଷଣପ୍ରତା, ପବିତ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ବ୍ରକ୍ଷଚାରୀର ଅନ୍ତୁତ ଦୈବଶକ୍ତି
ଅବଲୋକନ କରିଯା ହର୍ଷୋଦ୍ଫୁଲଲୋଚନେ ଆନନ୍ଦାଶ୍ର
ବିମର୍ଜନ କରିତେ ଘାଗିଲେନ । ତଦନନ୍ତର, ପଟ୍ଟହ ନିର୍ଧେଷ
ଦ୍ୱାରା ସୁନଗରୀ ମଧ୍ୟେ, ଏହି କୁଶଲମଧୀବାର୍ତ୍ତା ବିଜ୍ଞାପନ
କରିଯା ତାପସ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟେ ବିମାନୋପରି ସମପତ୍ରୀ ହଇସା
ଆକଟା ହିଲେନ । ଯୋଗିରାଜ, ରାଜାନ୍ତନ୍ତରକେ ସ୍ଵୀର
ଆକାଶଯାନେ ଆରୋପଣକରତ ପ୍ରଭୂତ ତେଜୋରାଶିର
ନ୍ୟାୟ ସ୍ଵର୍ଗ ଯୋଗପ୍ରତାବେ ଅନାୟାସେ କ୍ରମଶଂ ଅନ୍ଧରପଥେ
ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାମୀ ହଇସା ଅଚିରକାଳ ମଧ୍ୟେ ନଗରୀଙ୍କ ସମସ୍ତ ଦର୍ଶକଗଣେର
ନୟନପଥେର ଅଦୃଶ୍ୟ ହିଲେନ । ଏବଂ ଅରକ୍ଷାନ୍ତମଣି ଦ୍ୱାରା
ସର୍ଜପ ଅସ୍ତରିକ୍ଷଣ ଆକୃଷିତ ହଇସା ତାହାର ଅନୁବତୀ ହସ;

ତତ୍ତ୍ଵପ ଅସୀମଯୋଗପ୍ରତ୍ୟୋଗିଗୁରୁଷେର ଅନୁୟାୟୀ ହଇୟା
ମୁହଁର୍ତ୍ତକାଳେର ମଧ୍ୟେ ସିଂହାସନଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ହଇଲା । ପରେ ଗନ୍ଧବୀ-
ନଗରୀତେ ଉପନୀତହିୟା ରାଜଭବନେ ପ୍ରବେଶପୂର୍ବକ
ରାଜପୁରକର୍ଣ୍ଣଚାରିଗଣ ଏବଂ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତିହା-
ରିଗଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାକେଓ ଦେଖିତେ ପାଇଲେନ ନା । ଅତେବଳେ
ପ୍ରଜାଜନଶ୍ରନ୍ୟ ରାଜଧାନୀ ଦର୍ଶନ କରିଯା ଆପନାଦିଗେର
ଆମେତା ମେଇ କାଲତ୍ୱଦର୍ଶିଯୋଗପୁରୁଷକେ ମଭୟେ
ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ହେ ଭଗବନ୍ ଭୃତ ଭବିଷ୍ୟଦ୍ବାଦିନ୍ ! ଏହି
ଅତ୍ୟନ୍ତୁତବ୍ୟାପାର ଦୃଷ୍ଟକରିଯା ଆମାଦିଗେର ଚିତ୍ର ଯେନେ
ବାରିଧିବିଚିର ନ୍ୟାୟ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହିତେଛେ ; ଅତେବଳେ ହେ
ପ୍ରଭୋ ! ଅନୁଗୃହୀତା ଅବଲାଦ୍ୱୟକେ କୃପା ବିତରଣେ ଇହାର
କାରଣ ବିଜ୍ଞାପନ କରୁନ୍ । ତାପସ, ରାଜକୁଳ ଲଲନା କ୍ଷଣପ୍ରତା
ଓ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତାର ଏବନ୍ଧିଧ କାତରୋକ୍ତି ଶ୍ରବଣ କରିଯା କହି-
ଲେନ । ଅଯି ଭୌରୁ ସ୍ଵଭାବେ କ୍ଷଣପ୍ରତେ ! ଅକାରଣ ଚିନ୍ତା
କରିଓ ନା, ଆମି ଇହାର ତାତ୍ପର୍ୟ ଅବଗତି କରା-
ଇତେହି ଆନ୍ୟମନୀ ହଇୟା ଶ୍ରବଣ କର । ଗନ୍ଧବୀନଗର
ବାସିଗଣ, ଶ୍ରୀନାଥ-ପରିତ୍ୟାଗ-ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବଣ କରିଯା
ମକଳେ ଆପନ ବାସନ୍ତାନ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ମେଇ ଶ୍ରୀଧାମ
ମହାରାଜ-ବିରାଜିତ-କାନ୍ତାର ମଧ୍ୟେ ଗମନ କରିଯାଇଛେ ;
ଅଧିକ କି, ମୃତକଙ୍ପଦେହରାଜନନ୍ଦିନୀର ସମୀପେ ତୀହାର
ମହଚାରୀଗଣ ବ୍ୟତୀତ ଅପର ଏକଜନ ରକ୍ଷକମାତ୍ର ନାହିଁ ।
କ୍ଷଣପ୍ରତା ଓ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲତା ଏଇମତ ଯୋଗିରାଜ-ବଦନ-ବିନିର୍ଗତ
ମୁଖ୍ୟଭିଷିକ୍ତ କ୍ୟାବଶ୍ରବଣ କରିତେ କରିତେ ତୃତୀୟ-
ହାରିବି ହେତୁଃ ରାଜାନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଦେଖି-

লেন মনোহর ক্রপণী কামিনী, অচেতন্যাবস্থায় অরবিন্দ
পর্য সংস্করে অষ্টজন সখী পরিবেষ্টিতা হইয়া পতিতা
আছেন। তাদৃশী অবস্থাপন্না সেই যুবতীকে ইক্ষণ
করিলে বোধ হয়, তদৰ্শনজনিত-শোক অতি পাণ্ডাণ
হৃদয়কেও বিদারণ করিয়া কেলে। ক্ষণপ্রভা, বিদ্যুল্ল-
তাকে স মাধব করিয়া কহিলেন; অয়িতগিনি বিদ্যুল্ল-
তিকে! আহা আমাদিগের হৃদয়বলভের কি ক্রপমাধুর্য,
যাহা একবারমাত্র ইক্ষণ করতঃ আজমমর্পণ করিয়া চির
জীবনের মত সেই পাদপঞ্চে দিত্তীত হইয়াছি। বিশেষতঃ
এই কচিরাঙ্গী কুরঙ্গনয়না রাজকুমারী, যাহার প্রতিমূর্তি-
মাত্র দর্শন করিয়া স্বীয় শরীরপর্যন্ত পরিত্যাগ করিতে
প্রস্তুত আছেন, অতএব সেই রমণীরমণকে ধন্য। যাহা-
ইউক্, এক্ষণে চল ভুবায় ইহার অভিপ্রেত কার্য্য সম্পূর্ণ
করিয়া সকলের অভিলাষ পূর্ণ করি। ক্ষণপ্রভা ও বিদ্যুল্ল-
তার এইমত কথোপকথন হইতেছে, ইত্যবসরে গুরুচারাঙ্গ-
নয়ার সমীপবন্তী হইয়া তাহাকে স্পর্শ করিলেন। আহা!
তাপসদিগের কি তপঃ প্রভাব! তাদৃশী অবস্থাপন্না
সেই অদলা মহাতপা যোগীর পবিত্রকর করস্পৃষ্ট হইবা-
মাত্র যেন, প্রসুপ্তাবস্থা হইতে জাগরিতেরন্যায় সহসা
গাত্রোপ্তান পূর্বক উপবেশন করিলেন। তাহার সংজ্ঞা-
প্রাপ্ত দেখিয়া শুণার্গিব শরীরাঙ্গিভাজা-ক্ষণপ্রভা, সপত্নী
পালিতা নিশাচর বিদ্যুল্লতাকে কহিলেন। প্রাণধিকে!
এক্ষণে গুরুচারাঙ্গ দুমারী সংজ্ঞা প্রতিলাভ করিয়াছেন।

ଅତେବ ଚଳ, ଆମରା ଇହାକେ ଆମାଦିପେର ସମ୍ଭବ୍ୟାହାରେ
ଲଈଯା ପ୍ରିୟତମ ସମ୍ମିକର୍ଷେ ପ୍ରୟାନ କରି; ଏଇ ବଲିଯା
ତାହାର ମୁଖମୁଲେର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିଲେନ ।

ଏଦିକେ ତ୍ରିପୁରା ଗାଁତ୍ରୋଥାନ କରିଯା ଦେଖିଲେନ ଯେ,
ଆପନାର ପ୍ରିୟମହଚରୀଗଣ ବ୍ୟତିରେକେ ଆର କେହ ପୌରା-
କ୍ରନ୍ମଗଣ ନିକଟେ ନାହିଁ; କେବଳ ଅତିରିକ୍ତ ଅପରିଚିତ
ଅଚଳ ଡକ୍ଟିବ୍ ନବୀନା ମୁବତୀଦୟ, ଏବଂ ସହାୟ ରଞ୍ଜିର
ଆୟ ତେଜଃପୂଞ୍ଜ ଏକ ପୁନାନ୍ତରେଷ୍ଟ ଅଭିମୁଖେ ଅବଶ୍ଵାନ
କରିତେଛେନ । ତାହାତେ ଅତୀବ ବିଶ୍ଵିତ ବନ୍ଦନେ ଯୋଗୀର
ପ୍ରତି ପ୍ରଥମତଃ କିମ୍ବନ୍ତକାଳ ଅନିମେଷ ନମ୍ବନେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ
କରିଯା ରହିଲେନ । ଅନୁତ୍ତର ତପୋନିଧି ତୀହାର ଏଇ-
କପ ବିଶ୍ଵଯାପନ ଅବଶ୍ଵା ଦର୍ଶନ କରିଯା ସମ୍ମେହ ବଚନେ କାହିଁ-
ଲେନ, ଅଗ୍ରି ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ପୁଞ୍ଜକେ ! ବିଶ୍ଵିତ ହିବାର ଆବଶ୍କକ
ନାହିଁ, ଇନି ମାନବମଣି ମହାରାଜେର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗାରିଣୀପରୀ-
ରାଜକୁଳ ସମୁଜ୍ଜ୍ଵଳକାରିଣୀକ୍ଷଣପ୍ରତୀ, ଆର ଇନି ଇହାର ଅନୁ-
ଚରୀ ରକ୍ଷୋରାଜ ପରିବର୍କିତାରାଜଚୁହିତା ବିଦ୍ୟାଲୟା, ଅର୍ଧାଂ
ଶୁଣାର୍ଥବେର ଦ୍ଵିତୀୟ ସିମ୍ବନ୍ତିନୀ । ଇହାର ଆପନ ପ୍ରୋତ୍ସିଦ୍ଧ
ପତିର ଡକ୍ଟାବଧାରଣ କରିତେ ଆସିଯା ତୋମାର ପ୍ରତି
ମାନସେ ଏତଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗମନ କରିଯାଛେନ । ଅତେବ
ଆର ବିଲମ୍ବେ ପ୍ରୋତ୍ସନ୍ନ ନାହିଁ; ଡୁମି ଅଭିମାନ ସ୍ଵରୀ କରିଯା
ଇହାଦେର ଅନୁଗାମିନୀ ହାତଃ ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ପରିବେଳିତ ଆପନ
ପ୍ରିୟଜନ ମମୀପେ ଗମନ କର । ତ୍ରିପୁରା, ଯୋଗିରାଜ
କର୍ତ୍ତକ କ୍ଷଣପ୍ରତୀ ଅଭୂତିର ପରିଚଳ ଆଶ୍ରମାତ୍ରେ ତୀହା-

দিগের উভয়কে প্রণাম করিলেন, এবং বিনীত বাঁকে
জিজ্ঞাসা করিলেন আমার পিতা মাতা প্রভৃতি পৌর-
কনেরা কোথায়? ক্ষণপ্রভা কহিলেন অধুরভাবিনি!
চল এই সিংহাসনে সমাপ্তীর্ণ হইয়া গমন করিতে
সমস্তবিষয় তোমায় সবিশেষ শ্রবণ করাইতেছি; চিন্তা
নাই, তোমায় অন্যত্র লইয়া যাইব না; যে স্থানে সেই
গুণশালি গুণার্থ ও তোমার পিতা মাতা প্রভৃতি
পরিজনেরা এবং সমস্ত গন্ধর্বগণ সমবেত হইয়া অবস্থান
করিতেছেন আমরা সেই স্থানেই গমন করিব। এইকপ
আশ্বাস বাঁকে সামুদ্রী করতঃ যোগিদত্ত সিংহাসনে
সমাপ্তীর্ণ হওতঃ বিবিধবাক্যপ্রসঙ্গে অনুকূল অমিত
তেজা যোগিবরের অনুগামিনী হইয়া গমন করিতে
লাগিলেন। এদিকে, গন্ধর্বগণ সুশোভিত অরণ্যমধ্যে
গুণার্থ, ঈশ্বরেচ্ছায় সহস্রা গাত্রোপান করতঃ সুদীনের
প্রতি লক্ষ্য করিলেন। তখন সুদীন, গুরু পাদপদ্মে
অভিবাদন করিয়া গন্ধর্বরাজ গোলকনাথের সবিশেষ
পরিচয় দিলেন। সুদীনের প্রমুখার্থ গন্ধর্বাধিপতির
পরিচয় প্রাপ্ত হইয়া গুণার্থ, গোলকনাথের সহিত সদা-
লাপন দ্বারা তাহার চিন্তকে পরম পরিতোষ করিতে
লাগিলেন। অনন্তর গন্ধর্বেশ্বর গোলকনাথ, এবং সুদীন
প্রভৃতি সমস্ত গন্ধর্বগণ গুণার্থের মুখ্যমণ্ডল প্রতি দৃষ্টি
করতঃ আনন্দে গদাদ হইয়া কহিলেন— মহাভাগ!
মনোহরিলাষ পরিপূর্ণ করুন। রাজস্ত্র গুণার্থ গন্ধর্ব-
নগরবাসিগণের যদি এই সাধারণ জনগণ সমীক্ষে

ଆପନାର ଦୈବ ସମାଧି ଆଶ୍ରମ ବିବରଣ କଥିତବ୍ୟ ହୁଏ, ତରେ
ଅନୁକୂଳ ହଇଯା ସମ୍ମତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିବରଣ ପୂର୍ବକ ଅଞ୍ଚଦାଦିର
ପ୍ରାଗନାମୁଗ୍ରତେ ଅତି ପବିତ୍ରାଳାକପାବନକର ଅନୁତମ
ଯୋଗ-ପ୍ରସଙ୍ଗ ସବିଷ୍ଟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିତେ ଲାଗିଲେନ ଯାହା
ଶ୍ରବନମାତ୍ରେ ସବାସନୀ ତୁନିର୍ବାର ସ'ସାରଯୁଗ୍ମଣୀ ହଇତେ
ପରିମୁକ୍ତ ହଇଯା ନିତ୍ୟ ଅକ୍ଷୟ ବ୍ରଜାନନ୍ଦ ଲାଭହଇୟାଥାକେ ।
ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ପ୍ରତ୍ଯତି ସକଳେ, ମାନୁଷଗଣର ପ୍ରମୁଖୀଁ ଅପୂର୍ବ
ଯୋଗାଦୀ-ପ୍ରସଙ୍ଗ, ଏବଂ ମୃଦୁରବ୍ଧକ୍ୟ ସକଳ ଶ୍ରବଣ, ତୀହାରୀ
ଆପନାରଦିଗେର ଶ୍ରବନେନ୍ଦ୍ରିୟର ମାର୍ଗକତ୍ତା ସମ୍ପାଦନ କରିଯା
ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ମୃଦୁର ଆଳାପନ ଦ୍ଵାରା ଯା ଆରମ୍ଭାର୍ଗବେ ଭାସମାନ
ଆଛେ; ଉଦୃଷ୍ଟ ସମୟେ ଗନ୍ଧର୍ବନଗରୀ ହଇତେ ସମାସିନୀ
କାମିନୀତ୍ରୟକେ ଅବଲୋକନକରିଯା ପରିଷ୍ପର କେହ ନିଶ୍ଚଯ
କରିତେ ନାପାରିଯା ଅବଶ୍ୟେ ସକଳେ ଆକାଶପଥେ
ଉଦ୍‌ଦୃଷ୍ଟିପୂର୍ବକ ତାହାଦେର ସମୀପାଗମନ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ
ପ୍ରତିକ୍ଷା କରିତେ ଲାଗିଲେନ । କିଞ୍ଚିତ୍ତିଲ୍ଲୟେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟ
ରମ୍ଭାତ୍ରୟ କ୍ରମେ ନିକଟରେ ହଇଲେ, ଗନ୍ଧର୍ବନନ୍ଦନ ସୁଦୀନ,
କଣ୍ଠପ୍ରଭା ଓ ବିଦ୍ୟାଲୟତୀ ସମଭିବ୍ୟାହରେ ତ୍ରିପୁରାମୁଦ୍ରାକେ
ଦର୍ଶନକରିଯା ପ୍ରଥମତ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ଵିତ ହଇଲେନ । ତଦନ୍ତର,
ସକଳେ ସାମ୍ବାଦନ କରିଯା ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଗାନ୍ଧିବେର, ମହିଳାଦୟରେ
ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଅଶେଷ ଶ୍ରୀମଦ୍ୟାଖୀ କରଣାନ୍ତର,
ଆପନି ଅତିସତ୍ତ୍ଵର ପୁରୋଗାମୀ ହଇଲେନ । ଏବଂ ତୀହା-
ଦିଗେର ନିକଟ ଉପନୀତହଇଯା ପ୍ରଥମତଃ ଶ୍ରୀପତ୍ରୀଦୟକେ
ସାର୍କାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ଓ ଗନ୍ଧର୍ବଭୂପାଳବଂଶମୂଳବୀ ଯୁବତୀ
ତ୍ରିପୁରାକେ, ମୂରାନମୂଳକ ବାକ୍ୟ ସମେଧନ କରିଯା ପରେ

তাহাদের সকলকে অগ্রবর্তী করতঃ মেই জনসঙ্গে অরণ্যমধ্যে আসিয়া পুনরায় সকলের সহিত সম্পর্ক হইলেন। ক্ষণপ্রভা ও বিছালতা নভায় আগমনানন্দঃ কাষ্ঠ গুণার্থবের চরণবন্দনাদি করতঃ তাহার আজ্ঞানুসারে উভয়েই তদাংসনে উপবিষ্ট। এবং ত্রিপুরাণ তদনুসারে স্বীয় পিতা মাতা ও আর্যগণকে অভিবাদন করিয়া উপবেশন করিলেন। পরন্তু, অরণ্য সভাস্থগণ, একাকৃতি রমণীত্বের অনৌকিক কপলাবণ্য ও মূল্য-লতা সম্র্ষন করিয়া সকলেই আনন্দিত হইয়া ভূরি ভূরি প্রশংসা করিতে লাগিলেন। ক্ষণপ্রভা, প্রিয়পতি গুণার্থকে সম্মোধন করিয়া অতি মৃচ্ছ্বরে কহিলেন আর্য সহদয় গন্ধৰ্বরাজের মন্তব্যবিষয় অর্থাৎ আপনি তৎকর্তৃক যে কপ্পনায় এখানে আনৌতি হইয়াছেন, তাহা অবগত হইয়া তদীয় নন্দিনী ত্রিপুরাকে সমভিযাহারে আনয়ন করিয়াছি; অনুগ্রহসহকারে ভবদীয় প্রণয়বারি পিপাসু-চাতকিনী-কামিনীর পাণিগ্রহণ করিয়া সকলের আনন্দান্পদন করুণ। গুণার্থ প্রাণসমা প্রধানা-প্রিয়সী ক্ষণপ্রভার বাক্যাবসানে কহিলেন, প্রিয়ে! পরিণয় বিষয়ে আর আমায় অনুরোধ করিওনা। কারণ, ক্ষণভঙ্গুর পঞ্চভূত সমৃৎপন্ন নিরয়ময় শরীরে অধিক রমণীকে পরিণয়স্থুত্রে আবদ্ধ করা উচিত নয়, যেহেতু একের বিনাশে অনেকেই অনাথা হয়। এ বিধায় এত-দ্বিষয়ে কদাচ সম্মত নহি; অতএব হে সুমুখি! আর তুমি আমায় পুনঃ২ উদ্বাহার্থে অনুরোধ করিও না;

କାନ୍ତ ହେ । କାରଣ, ପଞ୍ଚିକାଭିମାନ ଅକାଶଭୟେ ତୋମାକେ ସାରମାର ଅତ୍ୟନୁରୋଧ କରିତେ ସଙ୍କଳିତ ହଇତେଛି ତବେ ସେ, ମୁଣ୍ଡିଲା ବିଦ୍ୟାଲୟର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରା, ମେ କେବଳ ଦିଷମସଙ୍କଟେରସମୟେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାରକାରଣ ତାହାର ପାଣି-ଗ୍ରହଣେ ଅନ୍ଧୀକୃତ ହଇଯାଇଲାମ । ତଥାପି ତଦିଷୟେ ତୋମାର ଅନୁମତିର ଅପେକ୍ଷା କରିଯାଇଲାମ । ଏଇ ବଲିଯା କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଅହିଥୀ କ୍ଷମାପ୍ରଭା, ହଦୟବଲ୍ଲଭେର ଦିବାହବିଷୟେ ନିତାନ୍ତ ଅମ୍ବାତି ବୁଝିତେପାରିଯା ଦୈବ ପ୍ରେରିତ ପବିତ୍ରମୁଣ୍ଡି ଯୋଗିଗାଁଜ କର୍ତ୍ତ୍ତକ ଜ୍ଞାନସିତ ହଇଯା ଗନ୍ଧର୍ଜରାଜଧାନୀତେ ଆଂଗମନ୍ଦିବି ତ୍ରିପୁରାକେ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଲାଇଯା ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରିଶେଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବଣନା କରିଲେନ । ପ୍ରିୟତମା ବଦନମୁଖାକରକ୍ଷରିତ--ବାକ୍ୟ--ପୀଯୁଷରାଶି ଅବଗରଙ୍କେ ପାନ କରିଯା ନରନାଥ ପ୍ରଥମତଃ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମୁକ୍ତ ହଇଯା ପରେ ରାଜୀକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ । ପ୍ରାଣାଧିକେ ! ମେଇ ତପୋ-ଧନ ଏକଣେ କୋଥାଯ ଗମନ କରିଲେନ ? ଏ ହତଭାଗ୍ୟେର ପ୍ରତି କି ମଦୟ ହଇଯା ପୁନଃ ଦର୍ଶନ ଦିଇବା ଚରିତାର୍ଥ କରିବେନ ନା ? କ୍ଷମାପ୍ରଭା କହିଲେନ ନାଥ ! ଆମାଦିଗେର ଅଗ୍ରଗାମୀ ମେଇ ଯୋଗିବର, ଆମରା ଏଇ ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ସମବେତ ହଇଲେ ତିନି ଏକକାଳେ ଦୃଷ୍ଟିପଥେର ବହିଭୂତ ହଇଯା, ସେ, କୋଥାଯ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇଲେନ ; ତାହାର କିଛୁମାତ୍ର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିତେ ପାରିଲାମ ନା । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ମେଇ ମହାଜ୍ଞା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇବାମାତ୍ର ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରହ ଯୋଗ୍ୟବାନଙ୍କ କ୍ଷମକାଳମଧ୍ୟେ କୋଥାଯ

প্রলীন হইল ভাষা ও নিশ্চয় করিতে পারিলাম না। বোধ হয়, সেই অসীম প্রভাবশালি মহর্ষির অনুবর্তি হইয়া থাকিবে। আহা ! ‘নচটৈদেবণ্ড পরংবলং,, এই শাস্ত্র সম্মত মহাজনকথিত--বাক্য অদ্য প্রত্যক্ষক্রপে সপ্রমাণ হইল ; অতএব হে প্রিয়তম ! দৈবানুরোধ রক্ষা ও নিতান্ত আপনার বশস্থান চরণশ্রিত কামিনীর অনুনয় রক্ষা, গঙ্গা-র্করাজ গোলকনাথের সম্মান রক্ষা, ভবদীয় প্রেমাকা-জ্ঞনী ত্রিপুরার প্রাণরক্ষা, এবং অপত্যমেহভাসন শিদ্যা সুদীনের শিষ্যস্ত্র গৌরবরক্ষা এইকয়েক বিষয়ের অনু-রোধ রক্ষার নিয়ন্ত্র ত্রিপুরার পাণিগ্রহণে স্বীকৃত হইয়া সকলকে পরমাপ্যায়িত করুন। তখন প্রিয়তমার এতা-দৃশ সানুনয়বাক্য শ্রবণকরিয়া নরেশনন্দন, ঈষদ্বাস্য বদনে কহিলেন, অয়ি প্রাণ্জে ! যাবজ্জীবন আমি তোমার বাক্যকে কখনই অন্যথা করিতে প্রার্থী হইব না। অদ্য তোমার বাক্য সাদুরপূর্বক রক্ষা করিব। এই বলিয়া গহিষ্ঠীর বিকসিত মুখমণ্ডলের প্রতি তর্যকনয়নে দৃষ্টিপাত করিয়া রহিলেন। ক্ষণপ্রভা, অমনি সেই সুযোগ্য সময় প্রাপ্ত হইয়া অতি সত্ত্বর ত্রিপুরার হস্তধারণপূর্বক প্রাণেশের হস্তে সমর্পণ করিলেন ; এবং গঙ্গাৰ্করাজকে সম্মুখন করিয়া কহিলেন। পিতঃ ! এক্ষণে কর্তব্যকার্য সাধনে আপনি তৎপর হউন। গোলকনাথ, স্বীয়াভীষ্ট সিদ্ধ হওয়ায় ক্ষণপ্রভাকে ভুঁয়োভুঁয়ঃ আশীর্বাদ করিয়া জাতি যাজ্ঞবপ্রভৃতি সমস্ত প্রজাপুঞ্জের সহিত সংস্কৃত হইয়া সর্বশুণ্ণমস্পন্দন জামাতাকে এবং কন্যা ত্রিতয়কে

এক অପୁର୍ବରୁଥେ ଆରୋପଣ କରିଯା ତାହାରେ ଅନୁଗାମୀ ହେତୁ ସକଳେ ଗଞ୍ଜବିନଗରାତିଷ୍ଠିତୁଥେ ପରମହର୍ଷୋଙ୍କୁଳ ଚିତ୍ରେ ମହାନ୍ କୋଳାହଳ ନିନାଦ କରିଯା ଗମନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅନୁଷ୍ଠର, ରାଜଧାନୀ ମଧ୍ୟେ ଉପନୀତ ହଇଯା ଗଞ୍ଜବିନାଥ, ବିବିଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଆୟୋଜନ କରିଯା ମହା ସମାରୋହ ପୂର୍ବକ ଉଦ୍ବାହକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିଲେନ; ଏବଂ ପ୍ରିୟତମ ଜ୍ଞାମାତାଙ୍କେ ମଣିମୟମିଂହାସନେ ଉପବେଶନ କରାଇଯା ଅନିମିଷଲୋଚନେ ତାହାର ପ୍ରିୟଦର୍ଶନମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଆହା ! ବୌଧ ହୟ, ଯେନ ତାହାର ଆନନ୍ଦମିଶ୍ର ହିତେ ଭାବତରଙ୍ଗ ସକଳ ବାନ୍ଧପଢ଼ାଳ ନୟନ ତଟେ ଉଚ୍ଛଳିତ ହଇଯା ପୁନର୍ବାୟ ଅଧୋଧାରାୟ ବାହିତ ହିତେ ଲାଗିଲ । ଅପିଚ, ସର୍ବମିଶ୍ର ନଗରାଧିପତି ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବତେ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା କେବଳ ଯେ ଗଞ୍ଜବିନାଥ ଗୋଲକନାଥେରଇ ଆହଲାଦମାଗର ଉଦ୍ଦେଶ ହଇଯା ଉଠିଯାଇଲ ଏମନ ନହେ, ଅର୍ଥାଂ ଗଞ୍ଜବିନଗରଙ୍କ ସମନ୍ତ ପ୍ରଜା-ପୁଣ୍ଡ, ଶ୍ରୀ, ପୁମାନ୍ ସକଳେଇ ଆନନ୍ଦାର୍ଥବେ ଭାସମାନ ହଇଯାଇଲ ।

ଅନୁଷ୍ଠର, ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବ ଗଞ୍ଜବିନଗରୀତେ ରମଣୀ ତ୍ରିତୟ ସହିତ ମନ୍ଦାତନ ମନ୍ତ୍ରୋଷଚିତ୍ରେ ପ୍ରାୟ ଏକମାସକାଳ ଅତିବାହନ ପୂର୍ବକ ଅବସ୍ଥାନ କରିତେଛେନ; ଇତ୍ୟବକାଶେ ଏକଦା, ସର୍ବମିଶ୍ର ନଗରୀ ହିତେ ଏକଜନ ବାର୍ତ୍ତାବହ ଏକଥାନି ମୁକୁଳିତ ପତ୍ରି-କାହିଁତେ ଦୌନଭାବେ ଗଞ୍ଜବିନାଜିତବନେ ଆସିଯା ଉପର୍ହିତ ହଇଲ । ଅନୁଷ୍ଠରଙ୍କ ଅଧିରାଜ ଶ୍ରୀଗଣ୍ଗବ, କର୍ମକରୀ ପ୍ରସ୍ଥାଂ ଏଇ ସଂବାଦ ଆବଶ୍ୟକରିଯା ଅତୀବବ୍ୟାପ୍ରମନା ହଇଯା ଦୂରେର ନିକଟ ଆଗମନପୂର୍ବକ ପ୍ରଥମତଃ ଭାବାକେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟର କୁଣ-

লজিজ্ঞাসা করিলেন। দৃত, বছলদিবসেরপর আপনাদিগের রাজ্যেশ্বরকে দর্শনকরতঃ বাস্পাবরুদ্ধকণ্ঠে প্রথমতঃ ক্ষণকাল তাঁহার মুখারবিশ্বের প্রতি অনিমিষলোচনে দৃষ্টিনিক্ষেপ করিয়া রহিল। পরে বস্তুধা বিলুপ্তি হইয়া প্রতিপূর্বক, কহিল মহারাজ! আপনার দৈর্ঘ্যকাল গৰুর্বলোকে অবস্থানজন্য সর্বসিদ্ধিগরে আর সেৱক রাজশ্রী দৃষ্ট হয়না। আর পুরোহিণ্যায় উপবনস্থ তরুশাখোপরি বনপ্রিয়গণের কুজনৰ্ধনিও প্রজাগণালয়ে শুদ্ধঙ্গনি শ্রোতৃগণের অভিগোচর হয় না। রাজত্ববনস্থ ফুরন্য হশ্যামধ্যে অপ্সর কুলজাত কুরঙ্গনয়না কামিনী-পাণেরন্যায় নর্তকীগণের আর নৃত্যাদি হয় না। মহেন্দ্রকল্পে রাজসভাতে আর নৃত্যগীত বাদ্যাদি বা রহস্যকারিগণের রহস্যাদি শৃত বা দৃষ্ট হয় না। সূর্য ধৰণীতে আর সেৱক রশ্মিপ্রদান করেন না, মেঘাচ্ছন্নের ন্যায় নিষ্পত্ত হইয়াগিয়াছেন। নগরীতে চৌর্যাদির অত্যন্ত প্রাতুর্ভাব হইয়া উঠিয়াছে। প্রজাগণ, রাজবিরহে আবাল, যুবা, বৃক্ষপর্যন্ত স্তুপুমান সকলেই প্রায় অহনিশ রোকনদ্যমান আছে। বলিব কি রাজ্যেশ্বর! সদ্ব্যাতন সেই সর্বসিদ্ধ নগরীতে আর ব্রাক্ষণগণের বেদধরনি কণ্ঠকুহরে প্রবিষ্টহয়না। দ্বিজগণ, লোভীহইয়া শূদ্রাদির দান পরিগ্ৰহ কৰিতে উপকৰণ কৰিয়াছেন। সাধুগণ, ধৰ্ম পরিত্যাগ পূর্বক অসত্যকে আশ্রয় কৰিবার নিমিত্ত যত্নশীল হইতেছেন, ও পতিত্রতপরায়ণ। সাধুৰীকুল কামিনীগণ, পাতিত্রত্যক্তপৰ্যাময়সেতুকে উজ্জ্বলপূর্বক

ବେଶ୍ୟାଗଣେର ବ୍ୟକ୍ତିଚାରାଚାରକେ ଶ୍ରେଷ୍ଠକରବୋଧେ ସେଇ ପଦବୀତେ ପାଦବିକ୍ଷେପ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା ପାଇତେହେନ । ପ୍ରିୟତମା ଭାର୍ଯ୍ୟାମକଳ ପରମପ୍ରେମାମ୍ପଦ ସ୍ଵକପ ପତି-
ମହିଳା ଅହରହ କଲହ କରିତେହେ । ପିତା, କୋଥେର ବଶୀଭୂତ ହଇଯା ପରମମେହଭାଜନ ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ଓ ପ୍ରିୟମ୍ବଦ ପୁଞ୍ଜକେ ଏକବାରେ ନିର୍ବାସିତ କରିଯା ଦିତେହେନ । ରାଜ୍ଯପୁରୁଷଗଣ ତୁର୍ବ୍ବୁତ୍ତ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବିକ ଛଲେ ପ୍ରଜାଗଣେର ଧନଶୋଷଣ କରିଯା ଆପନ ଆପନ ଧନାଗାର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିତେହେନ । ମହାରାଜ ! ଆପନାର ଅବିଦ୍ୟମାନତାଜନ୍ୟ ରାଜ୍ୟେ ଏତ-
ଦୂରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମ୍ବଲ ସଞ୍ଚାରିତନ ହଇଯା ଉଠିଯାଇଛେ । ଯେ, ତାହା ବଣ୍ଟବଲିଦ୍ଧାରୀ ବଣ୍ମା କରିଯା ସୌମୀ କରାଯାଯି ନା । ଅତଏବ
ମହାରାଜ ! ଆର ଏହାନେ ବିଲମ୍ବ କରିବେନ ନା, ଜ୍ଵରାଯି
ସ୍ଵରାଜ୍ୟେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ ; ଅଚେ ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ମଂପୁର୍ଣ୍ଣକପେ
ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଘଟିଯା ଉଠିବେ । ଆମାର ଯାହା ବନ୍ଦବ୍ୟ ବଲ-
ଲାମ, ଏକଣେ ଆପନାର ଯେକପ ଅଭିଜ୍ଞାନ ହୟ ସେଇରୂପ
କରିବେନ । ଆମି ଏକଜନ ସାମାନ୍ୟ ଦୌତ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ
ଦାସ ହଇଯା ଆର ଅଧିକ କି କହିବ । କାରଣ, ତାହାତେ
କେବଳ ପ୍ରାଗଲ୍ଭ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରାମାତି ।

ମହାରାଜ ! ଆର ଏକ ବିଷୟେ ଆମି ଅପରାଧୀ ହଇ-
ଯାଇଛି, ଅତଏବ ଆମାର କ୍ଷମା କରନ୍ । ଅର୍ଥାଏ ବହଦିବ
ମାର୍ବଧି ଐ ମନୋହରମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରି ନାହିଁ ବଲିଯା ଦର୍ଶନ-
ମାତ୍ରେ ଅତୀବ ଆନନ୍ଦେ ସକଳ ବିଶ୍ୱାସ ହଇଯାଇଲାମ ।
ଅନ୍ତ୍ୟବର ଏଇ ପତ୍ରିକାଖାନି ପ୍ରେରଣ କରିଯାଇଛେ; ଏଇ
ବଲିଯା ଅତି କାତରଭାବେ ରାଜ୍ୟରେ ଲିପି ସମର୍ପଣ କରିଲ ।

নরেন্দ্রশ্রেষ্ঠ গুণার্থ, বাস্ত্রাবহের প্রমুখাত্মক স্বরাজ্যের অতাদৃশী অমঙ্গলময়ীবাস্ত্রা শ্রবণ করিয়া ও অমাত্য প্রেরিত পত্রিকা উন্মোচনে দ্রুতের কথনামুয়ায়ী অকুশল সংবাদ পাঠ করিয়া উষ্ণ নিষ্ঠাস পরিত্যাগ পূর্বক অভীব উন্মনা হইয়া অনুঃপুর মধ্যে প্রবেশ করতঃ স্বীয় ললনা-অয়কে সমস্ত বৃত্তান্ত বিজ্ঞাপন করিলেন। রাজমহিলাগণ দয়িত্বাত্মকে এই অশ্বভসমাচার শুচি হইয়া তৎক্ষণাত্ম স্বদেশ গমন করিতে সম্মতি প্রকাশ করিলেন। নৃপেশনন্দন গুণার্থ, মহিলাগণের মনোমতভাব বিদিত হইয়া গন্ধর্বরাজের সমীক্ষে স্বরাজঃ গমন জন্য বিদায় প্রার্থনা করিলেন। গন্ধর্বশিরোমণি গোলকনাথ, প্রথমতঃ প্রিয়তম জামাতার মুখে বিদায় প্রার্থনা শ্রবণ করিয়া ভাবিবিরহ স্মরণ পূর্বক কিঞ্চিৎকাল ঘোন থাকিয়া অগত্যা স্বীকার করিলেন ; এবং অসংখ্য রত্নাদি যৌতুক প্রদান পূর্বক কতিপয় দল সৈন্য সমভিব্যাহারে দিয়া আত্মজা ও জামাতাকে বিদায় করিলেন। মহারাজ গুণার্থ, গন্ধর্বনগরী হইতে যাত্রা করিয়া মহিলাত্মক সমভিব্যাহারে অতিমাত্র সন্তুর গমনে সর্বসিদ্ধ নগরী রাজধানীতে উপনীত হইলেন। প্রজাগণ, রাজ্যের জীবন স্বৰূপ রাজ্যেশ্বর রাজধানীতে উপস্থিত হইলেন দেখিয়া, রাজানুরাগ প্রদর্শন নিমিত্ত সকলে মহান् কোলাহল ধৰ্মনিপূর্বক পুরবর্ত্তিন् হইল আনন্দে গন্ধাদ হইয়া বেগু, বীণা, পণ্ডাদি লইয়া সংকীর্তন করিতে লাগিল। নর্তক ও নর্তকীগণ অতি প্রমোদচিত্তে মনোরম নৃত্য করিয়া

ଜନଗଣେର ଚିତ୍ର ସଂମୋଦନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ତେବେଳାଙ୍କ, ମନ୍ଦିରଗଣେର ନିଦେଶାନୁମାରେ ରାଜ୍ୟବଞ୍ଚିର ଉତ୍ସପାର୍ଶ୍ଵ କଦମ୍ବାରୀଜି ସନ୍ନିବେଶିତ ହଇଲ । ଏବଂ ଚତୁର୍ଥବାଳ ସଂୟୁକ୍ତ କମଳ ପୂରିତ କଳମ ସକଳ ରକ୍ଷିତ ହଇଲ । ନଗରୀମଧ୍ୟେ, ମର୍ବିତ୍ର ଭୋରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାଷିତ ହଇତେ ଲାଗିଲ । ମହାରାଜ, ଆପନାର ପ୍ରତି ପ୍ରକାଗଣେର ଏତାଦୃଶ ଅନୁରାଗ ଦର୍ଶନ କରିଯା ଚିତ୍ରେ ସାତିଶୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହଇଲେନ । ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଅନୁଷ୍ଠାନ କ୍ରିତ୍ୟକେ ଶିବିକାର ଅରୋହଣ କରାଇଯା ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରଧାନ ମଚିରେ ମହିତ କଥୋପକଥନ ଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭିମୁଖେ ଗମନ କରିଲେନ । ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଜା ସକଳ ଓ ତାହାଦେର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ହଇଲ । ପରେ ନରନାଥ, ଶ୍ରୀଯତବନେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇଯା ଅତୀବ ଉତ୍ସାମଚିତ୍ରେ ସକଳେର ମହିତ ମଦାଲାପେ ମେହି ଦିବାକେ ଅତିବାହିତ କରିଲେନ । ପରଦିବମ ପ୍ରତ୍ୟେଷେ, ଗାତ୍ରୋଷାନପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟମିଂହାସମେ ଅଧ୍ୟାକ୍ଷତ ହଇଯା ଆପନାର କିଛୁଦିନ ରାଜ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଜନ୍ୟ ଯେ ମମନ୍ତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଘଟିଯା ଉଠିଯାଇଲ ନୃପକୁମାର, ଅନାଯାସେ ଅତି ଅନୁଷ୍ଠାନିବମ ମଧ୍ୟେ ପୁର୍ବେର ନ୍ୟାୟ ମେ ସକଳ ମୁଶ୍କୁଳ କରିଯା ତୁଳିଲେନ ।

উপসংহার।

পরন্তু, নরবায় গুণার্থ, স্বীয়বাহুবলে ক্রমশঃ সাগর পর্যন্ত মহীতল করতল করতঃ সার্বভৌমপদে অভিষিঞ্চ হইলেন। তিনি, এতদূরপর্যন্ত প্রাচুর্ভাবে রাজ্য করিতে লাগিলেন যে, তৎকালীন সমস্ত অবনীমণ্ডলের অসীমবলশালিরাজগণ, প্রায় ভগবানবামুদেবের অপরিসীম ক্রুপাভাজন রাজচক্রবর্তি রাজা মুখিষ্ঠিরের রাজসূয়কালে স্বীয় ২ রাজ্যসম্মুক্তীয় করপ্রদিত্ত সুপাল বর্ণের ন্যায়, উপহারান্তিত হইয়া তাঁহার ছাবদেশে সাধারণ দাপতুল্য সদাতন আজ্ঞাধীনঅভুচর হইয়া অবস্থান করিতে লাগিলেন। অতএব, মেই সর্বশুণ সম্পন্ন অধিরাজের রাজ্যাধিপত্যের কথা কি বর্ণনা করিব, বেধ হয়, যেন মর্ত্যভূমি মধ্যে অমর নগরাধিপতি শচিপতির সহিত সম্পদবিনিয়য়ে বন্ধুকৈরেশ্বর্যভোগ করিতে লাগিলেন। এইকপে মহারাজ, প্রায় বর্ষ সহ-স্ত্রৈক মনোরমা মহিলা ত্রিতয়ের সহিত প্রভৃতি আনন্দে শঙ্খশূন্যসিংহাসনাসীন হওত কালবিহৱণ করিলেন। অনন্তর প্রাণক্ষেত্র রাক্ষসদেহ বিনির্মুক্ত প্রভাতকালীন মিহিরসন্দুশ তপস্তেজা বিজ্ঞান বিশারদমহর্ষি জৈমিনির

ପ୍ରଥାନ ଶିଷ୍ୟ ଶକ୍ତର ନାମା ତାପମ ଯୁବା, କଟିତଟେ କୁଷଣୀ-
ଜିନ୍ ପରିବେଷ୍ଟିତ, ଦଣ୍ଡକମଣ୍ଡଲୁପାଣିହିୟା ନାରାୟଣ ଇତ୍ୟା-
କାର ପରବ୍ରକ୍ତ ପ୍ରତିପାଦକ ଶକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ କରତଃ ସହମା
ସଭାମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ଉପର୍ଚ୍ଛତ ହିଁଲେନ । ମତିମାନ ନୂପ-
ଚୂଡ଼ାଗଣ, ଅକମ୍ବାଣ ପ୍ରାଗଦୃଷ୍ଟ ନବୀନ ଯୋଗେଶକେ ସନ୍ଦର୍ଶନ
କରିଯା ଅତୀବ ସ୍ୟାତା ପୁରଃମର ସିଂହମନ ହିଁତେ ଗାତ୍ରୋ-
ଧ୍ୟାନପୂର୍ବିକ ଆହ୍ଲାଦେ ପରିପୁରିତ ହିୟା ଆନନ୍ଦାଶ୍ରମ
ବିଗଲିତ ମେତ୍ରେ ଗନ୍ଧାରାବେ କହିତେ ଲାଗିଲେନ । ମହ-
ତାଙ୍ଗ ! ତପୋବନସ୍ତ ସମସ୍ତ ତାପମଗଣ ସର୍ବପ୍ରକାର ଅନାମଯେ
କାଳ୍ୟାପନ କରିତେଛେନତ ? ଏବଂ ଆପନାର ତପସ୍ୟାନ୍ଦି
ନିରୁତ୍ୟକଟ୍ଟାବେ ନିର୍ବାହ ହିଁତେଛେତ ? ଯୋଗିନ୍ ! କେମନ,
ମେଇ ସର୍ବଜନବରେଣ୍ୟ, ସର୍ବଜ୍ଞ ସାମବେଦବାନୀ ; ମହାତ୍ମା,
ଜୈମିନି ଶାରୀରିକ ବା ମାନସିକ ମାଲିନ୍ୟ ବିରହିତ ହିୟା
ମମୟ ଅତିବର୍ତ୍ତନ କରିତେଛେନତ ? ନା, ତୁରାତ୍ମା ଯଜ୍ଞଦେଷ୍ଟା-
ଗଣ, ଯଜ୍ଞୀୟହବିଃ ସକଳ ଅପଚୟ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହିୟାଛେ ?
ନା ବୋଧ କରି ମେଇ ମହା ତପ୍ୟପ୍ରଭାଵଶାଲି ହବ୍ୟବାହନ
ମଦୃଶ ତେଜୋମୟ ଯୋଗିଶ୍ରେଷ୍ଠେର, ଛର୍ବିନୀତ ରାକ୍ଷସଗଣ
କୋନ ବିଷ କରିତେ ମକ୍ଷମ ହିଁତେ ପାରିବେକ ନା ; କାରଣ,
ତିନି ଅତୀବ ତେଜସ୍ଵୀ । ଏବଂ ଯଥନ କିଞ୍ଚିତ୍ତାତ୍ମ କୋପେର
ମଞ୍ଚାର ହିଁଲେଇ ଅର୍ମନି ତଙ୍କଣ୍ଠ ଯାହାର ପ୍ରତିଲୋମକୁପ
ହିଁତେ ପୁଣି ପୁଣି ମୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗ ପ୍ରମୁଖ ବର୍ଣ୍ଣ ସକଳ ନିର୍ଗତ ହିୟା
ଦିଗ୍ଦାନନ କରିତେ ଉତ୍ସୁଖ ହିଁତେ ଥାକେ ; ତଥନ ସତ୍ୱର୍ଗ
ପରାଜିତ ଅଜିତାତ୍ମା ଜୀବଗଣ, ମଲଭେର ନ୍ୟାୟ କି ମାହସ
ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ପ୍ରୋଦ୍ବିଶ୍ୟ ପାବକବ୍ୟ ତୀହାର ପୁରୋବନ୍ତୀ

হইতে পারিবে? না; কখনই একপ সম্ভব হইতে পারে না। অতএব, সেই লোকপাবনকর মহর্ষির সর্বত শিব-তাবে সময়াতিবাহিত হইতেছে তাহার সংশয় নাই। যাহাইউক্তক্ষন্ত! হব্যকব্য দ্রব্যাদির্ত কোন প্রকারে অভাব হয় নাই, তাহা প্রকাশ করিয়া বল্যুন। আপনাদিগের অভিলম্বিত কার্যসম্পাদনার্থ নিয়ন্তই প্রস্তুত আছি। কারণ, আপনাদিগের তপ ও যজ্ঞপ্রভাবে বারিদ সমূহের যথানিয়মে বারিবর্ধণে প্রজ্ঞাপুঞ্জ, প্রচুর শস্যাদি প্রাপ্ত হইয়া পরমমুখসম্ভোগে দিবস অতিবাহিত করিতে পারিবে। অতএব অভিপ্রেত বিষয় সম্বর প্রকাশ করতঃ আজ্ঞাবহজনে কৃতার্থ করুন।

অবীন তাপস, রাজশিরোগণির মধুর কণ্ঠাপ্রিত স্বর-সমষ্টিত অনুনয়গত সম্ভাষণ শ্রবণে, অতীব হর্ষোৎকৃষ্ণ ময়নে তাহার প্রতি মিষ্টদৃষ্টি করিয়া কহিলেন। রাজর্ষে! একশণে পরমকরূপাকর বিশ্পাতার প্রসাদে সর্বত্র কুশল। তপোবনবাসি ঋষিগণ, নির্বিস্ত জ্ঞাতবেদসকে সাজ্জ সম্বিধ প্রদানে আজ্ঞাম মানস পরিশোধন করিতেছেন, মে জন্য লোকপালকের কোম্প্রকার উৎকৃষ্টিত চিন্ত হইবার আবশ্যক নাই। আর আপনার অনুগ্রহবলে সংপ্রতি যজ্ঞীয় দ্রব্যাদির কোন প্রয়োজন নাই। একশণে, মহারাজের চিরবিবাঙ্গিত রাজলক্ষ্মী সর্বত স্থিরভাবে আছেন, বোধ করি অধুনা অর্থাত্মমণ্ডল আপনার দণ্ডকে কালদণ্ড জ্ঞানকরিয়া অস্তক অবনমন করিয়া রহিয়াছে তাহার সংশয় নাই। কারণ, ভবাদৃশ নীতিজ্ঞ কৃতবিদ্য

ଅନ୍ତରେ ପ୍ରଭାବଶାଳି ଭୂପତିଦିଗେର, କୋନ ଆମାରେ ବିପ-
ଛୁଟପନ୍ଥ ହେଁବା ସମ୍ଭବ ନହେ । ଗୁଣାର୍ଥ, ପ୍ରଶାନ୍ତମୁଣ୍ଡି ଯୋଗି-
ବରେର ବାକ୍ୟାବସାନେ କରିପୁଟେ ଅତି ବିନୀତଭାବେ କହିଲେନ
ଆପନାଦିଗେର କୁପାକଟାକ୍ଷେ ଏକଣେ ସିଂହାସନ, କଣ୍ଠକଞ୍ଚୂ-
ହିୟା ବିରାଜମାନ ରହିଲାଛେ, ମେ ଜନ୍ୟ କୋନ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ।
ମୁମ୍ପ୍ରତି ଆପନାର ଆଗମନେର କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଯା ଆମାର
ଶ୍ରବନେପ୍ରେସ୍ ମାନସକେ ପରିତୃପ୍ତ କରନ୍ । ନରପାଲ ଚୁଡାରଣିର
ଏହିକଥ ମଧୁରରମାତ୍ରିଭିକ୍ତ ବାକ୍ୟାବଶେଷେ ଝୁଷ୍ଟାହାସ୍ୟବନ୍ଦନେ
ଯୋଗିବର, ନୂପତିକେ ଲଙ୍ଘ କରିଯା କହିତେ ଲାଗିଲେନ ।
ମହାରାଜ ! ଆମି ପୂର୍ବେ ଯେ ବିଷୟର ନିମିତ୍ତ ଆପନାର
ନିକଟ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହିୟାଛିଲାମ ; ଅଦ୍ୟ, ମେହି ମୁହଁଦର
ସାଂଗର ସଂଜ୍ଞକ କର୍ମପରାକ୍ରମ ଦ୍ଵିତୀୟ ତାପମତମୟେର
ଅବଶିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣନ କରିଯା ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଶ ହିୟିତେ ବିମୁକ୍ତ
ହିୟିବ ଅତ୍ୟବ, ଆପନାର ମହିଷୀତ୍ରିତ୍ୟକେ ମମାନ୍ତିକେ
ଆଶ୍ରାନ କରତଃ ସନ୍ତ୍ରୀଭାବେ ମୁଖ୍ୟମନେ ସମାସୀନ ହିୟା
ଆଶର୍ଯ୍ୟକର ସଂବାଦ ଆଣ କରନ୍ । ମେହି ଅନ୍ତୁତ ବିବରଣ
ଆବଶ୍ୟକ ରାଜକୁଳତିଲକ ଗୁଣାର୍ଥ, ସ୍ଵକୁମାରମୁଣ୍ଡି ତାପମ
କୁମାରେର କର୍ମପରାକ୍ରମକ୍ୟ ପ୍ରତିଗୋଚର କରିଯା
ଅତିଶ୍ୟ ବ୍ୟାଗ୍ରତାପୁରଃମର ଅନ୍ତଃପ୍ରକୋର୍ତ୍ତେ ପ୍ରବିର୍ତ୍ତ ହିୟା
ଦେଖିଲେନ, ମହିଳାଗଣ ସକଳେଇ ଏକାମନେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେତୁଃ
ସ୍ତ୍ରୀୟ ୨ ସଙ୍ଗିନୀ ମପକତାୟ ହୃତଜ୍ଞୀଡାମୋଦେ ପରମ୍ପର
ମହାନ୍ ହାସ ପରିହାସ କରିତେହେନ । ଝୁଦୁଶମମୟେ ମହା-
ରାଜ, ପରମମନ୍ତ୍ରୋଷଚିତ୍ତେ ରମଣୀଯଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଉପନୀତ ହିଲେନ ।
ଆହା ! ତଥା ଯେମ, ତାରକାଂଗନ ପରିବେଳିତ ଚନ୍ଦ୍ରମାର

উদয় হইল। রাজীগণ নিজ পতিকে সহসা অন্তঃপুর
মধ্যে সমায়াত অবলোকন করিয়া সন্তাসিত মরালকুলের-
ন্যায় সচকিতভাবে সঙ্গী সহযোগিনী হইয়া সকলেই
এককালে গাত্রোথান পূর্বক চতুর্দিশে দণ্ডমান। থাকি-
লেন। নরনাথ মহিষীগণের এবস্থকার শীলতাচার
সমর্পণ করিয়া এতাদৃশী গুণবত্তী যুবতীগণের হৃদয়েশ
জোনে আপনাকে ধন্যবোধ করিলেন। আহা! ভারত-
বর্ষে নৌত্তিবিশারদ, দৈর্ঘ্যদর্শি সর্বগুণসম্পন্ন নৃপতিগণ
যে, সেই বিশ্বপালক ভগবান সম্মুক্তীয় ষষ্ঠৈশৰ্য্যের কিয়-
দংশ পরিগৃহীত হইয়া জন্মগ্রহণ করেন তাহার সংশয়
কি, কারণ ইশ্বরের অনুগ্রহকপপ্রভাব ভিন্ন সর্বজন
সমুদ্রে সমভাবে প্রিয় হইয়া সমৃদ্ধাবধি এই সর্বসহার
আধিপত্য গ্রহণ করত সর্বলোকের প্রসামিতা হওয়া,
কদাপি সন্তুষ্ট না। মহারাজ ইদানীং শ্মিতবদন বিগ-
লিত সুধাময় বাক্য সন্তায়নে কহিলেন। অযি প্রিয়সৌ-
গণ! আর সন্তুষ্টিত হইবার আবশ্যক নাই: কৃত
ব্যাপারে আমার যথেষ্ট সম্মান রক্ষা হইয়াছে। এক্ষণে,
আমার অকালে স্ত্রীসমাজে উপস্থিত হইবার কারণ শ্রবণ
কর। পূর্ব পরিচিত নবীন যোগিবরের সকাশে যাইবার
জন্য সকলে সহুর সুসজ্জিত হইয়া আমার পথানুসারণী
হও। অদ্য সেই মহাপুরুষ রাজসভাগত হইয়াছেন। প্রিয়-
তম দয়িতের বদনরাজিব হইতে এইকপ বাক্যক্রম মধুর
রসরাশি ক্ষরিত হইলে, রাজীত্ব মধ্যে বিদ্যুদ্বরণী
বিদ্যুল্লতা কহিলেন। নাথ! কি বলিলেন, আমাদিগের

କି ପୂର୍ବାବଲୋକିତ ମେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରତ ପରିବ୍ରାଜକ ପୁରୁଷ ରାଜ-
ମତୀଯ ସମାଗତ ହଇଯାଛେ । ଆହା ନାଥ ! ଆପନାର
ବଦନାରବିନ୍ଦ ବିଗଲିତ ବାକ୍ୟାବଳି ପୌଷ୍ଣବାଣି ଅବଗରଙ୍କେ
ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇଯା, ହଦୟତ୍ତ ଆନନ୍ଦମିଶ୍ରକେ ଉଚ୍ଛଲିତ କରିଯା
ତୁଲିଲ । ଅତେବ ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଚଲୁନ, ବନବାସି ଝୟ-
କୁମାର ମନ୍ଦର୍ଶନେ ଆମାଦିଗେର ପଞ୍ଚିକୃତ ଭୂତମର କଲେ-
ବରକେ ପରିଶୋଧିତ କରିଯା ଜୀବନେର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ
କରିବ । ଏହି କପ କଥୋପକଥନାନ୍ତର ମକଳେଇ ସୁସଜ୍ଜିତ
ହଇଯା ତାପସତନୟକେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରୁହନ୍ଦତ୍ତ ଏକ ଗୋପନ ସ୍ଥାନେ
ଆନନ୍ଦନ ପୂର୍ବକ- ମେଇ ସ୍ଥାନେ ମତା କରିଯା ମକଳେଇ ପୃଥକ
ପୃଥକ୍ ଦର୍ତ୍ତମଯାମନେ ଉପବେଶନ କରିଲେନ ।

ଅନନ୍ତର, ଶୁକ୍ରମାରମୃଣ୍ଟି ତାପସକୁମାର, ମୁହଁଲ ମଧୁର
ସ୍ଵରେ କହିଲେନ, ପ୍ରଜ୍ଞାପତେ ! ତବେ ଅନନ୍ତ ଚିନ୍ତରୁଣ୍ଟି
ହେତୁଃ ବକ୍ଷ୍ୟମାନ ପ୍ରକ୍ଷାବେ ଅଭିନିବେଶ କରନ୍ । ଏହି ବଲିଯା
କଥିତବ୍ୟ ବିଷୟେର ଉପକ୍ରମଣ କରିଲେନ । ଆମି ଆପ-
ନାର ନିକଟ ବିଦ୍ୟାଯ ହଇଯା ଯାଇତେ ଯାଇତେ ପଥମଧ୍ୟେ
ଅଶେସ ଚିନ୍ତାନୌରେ ନିମଶ ହଇଲାମ ; ଭାବିଲାମ, ହାୟ !
ଭଗବାନ୍ ଜୈମିନି ଯୋଗପ୍ରଭାବେ ମକଳ ବିଷୟଟ ଅବଗତ
ଆଛେଇ ; ଅତେବ ଆମି କି ପ୍ରକାରେ ତୋହାର ମନ୍ତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରେ
ଗମନ କରିବ । ଏବଂ ତୁମ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେଇ ବା କି ଉତ୍ତର
କରିବ । ଏହିକପ ପୁର୍ବକୃତମ୍ୟଟିନ ବିଷୟ ମନେ ଉତ୍ତା-
ବିତ ହଇଯା ପ୍ରଥମତଃ ତ୍ରାସେ ଶରୀରବେପମାନ ହଇତେ ଲାଗିଲ ।
ପରେ ଲଜ୍ଜା ଯେନ, ଚରଣକେ ବାରମ୍ବାର ବିଚରଣ କରିତେ
ପ୍ରତିଷେଧ କରିତେ ଲାଗିଲ ; କିନ୍ତୁ କି କରି, ବହଁଲ ଦିବମ

গুরু হইতে বিশ্রযুক্ত হইয়া বিপুল কল্পুষ ভোগ করিলাম, অতএব আর বিচ্ছিন্নভাবে থাকা বিধেয় নহে। এইক্রমে বিবিধ প্রকার সমালোচনা করিয়া অগত্যা সলজ্জবদনে অবাক্ষিলাঃ হইয়া মহৰ্ষির নিকট উপনীত হওত অতীব দীনভাবে দণ্ডায়মান রহিলাম। কিন্তু মহারাজ ! কালত্রযদর্শি মুনিবর শিষ্যের লজ্জাগত ও সশঙ্খিতভাব অবলোকন করিয়া মেই প্রাণসম সহচর সংঘটিত প্রসঙ্গের উল্লেখ মাত্র না করিয়া কেবল সম্মেহ সম্মেথনে কহিলেন বৎস শঙ্কর ! দীর্ঘকাল যোগাভ্যাসে তোমার বৃদ্ধি ধারণাশীলা হইয়াছে ; অতএব এক্ষণে, তুমি কিয়ৎকাল জ্ঞানের পরিপাক নির্মিত সমাধি যোগাবলম্বন করিয়া আআনন্দ অনুভব কর। এতাব-আত্ম বাক্য নিঃসরণ করতঃ আমাকে প্রিয় সন্তানে বিদায় প্রদান করিলেন। আমি গুরুর করুণা পূরিত বাঁকে কৃতার্থমন্য হইয়া তৎক্ষণাতঃ বিদিক্ষ স্থানে প্রয়াণপূর্বক ধ্যানযোগ আশ্রয় করিয়া মেই ভগবান् বাসুদেবের চরণ্যুগল চিষ্ঠা করিতে প্রযত্ন হইলাম। অনন্তর, পুর্ব দিবসে আমার সমাধি দৈববশতঃ ভঙ্গ হওয়ায় জ্ঞানদ্রিদ গুরু জৈমিনির অস্তিকে উপনীত হইলাম। কিন্তু, আমার উপস্থিত হইবার পরে, তাহার অর্ণতি চিরকাল অধ্যেই দেখিলাম সকল মহাতপাগ্নির ন্যায় তেজঃ-পুঞ্জ, কেহ বা মুণ্ডনশিরাঃ, কেহ বা জটাধারী কেহ বা অশুদ্ধি সমস্ত কেশধারী, অর্থাৎ এবস্ত্রকার নানা বেশ সমাযুক্ত ঝুঁঁমণ্ডলী, ললাটে ভঙ্গ ত্রিপুণু ও ছত্বাবশিষ্ট

ତୁମ୍ହି ସମେତ ଆଜେ ଅନ୍ତିତ ହଇୟା, ମାର୍ଗୀଣ ଇତ୍ୟକାର
ତାରକତ୍ରଳ ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ପୁରଃସର ଅସ୍ମଦୀୟ ଗୁରୁର ଆଶ୍ରମାଭିମୁଖେ ସମାଯାତ ହଇଲେନ । ତପୋନିଧି ମକଳେର
ଅଗମନମାତ୍ର ଭଗବାନ୍ ଜୈମିନି, ତୃକ୍ଷଣାଂସ ମଶିଷ୍ୟେ
ଗାତ୍ରୋଥାନ ପୂର୍ବକ ଯଥା ନ୍ୟାୟାନୁଗତ ତାହାଦିଗଙ୍କେ ଅର୍ଚନା
କରିଯା ଉପବେଶନାର୍ଥେ ଦର୍ତ୍ତମଯାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ ।
ତାପମଗନ, ଅତୀବ ହର୍ଷୋଦ୍ଦୁଲ୍ଲାଳାଚନେ ମହିର ଜୈମିନିଙ୍କେ
ପ୍ରତିପୁଜାପୂର୍ବକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦର୍ତ୍ତମଯାସନେ ଉପବେଶନ କରିଲେନ ।
ତଦନ୍ତର, ତ୍ରିକାଳଙ୍ଗ ତତ୍ତ୍ଵଶରୀ ଗୁରୁ, ତାହାଦିଗେର ମକଳଙ୍କେ
ମନ୍ଦିରର ବାକ୍ୟେ ସମ୍ମେଧନ କରିଯା କହିଲେନ । ତୋ ମହିର
ଗନ । ଆପନାରୀ ମଦୀୟ ମକାଶେ ଇତଃପୂର୍ବେ ଯେ, ମେହି
ମାଗରନାମା ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରମତ୍ତ ତାପମୟୁବାର କଥା ଶ୍ରୀ କରି-
ଯାଇଛିଲେନ; ତାହାର ଅବଶିଷ୍ଟଭାଗ ଯାହା କଥିତବ୍ୟ ଆଛେ
ତାହା ଅଦ୍ୟ ସଲିତେ ପ୍ରକ୍ଷତ ଆଛି ଅନନ୍ୟଚେତା ହୃତ ଶ୍ରୀ
ରଙ୍କେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ ।

ପ୍ରସଂଗାରଭ୍ରତଃ ।

ମହଚର ବ୍ରଦ୍ଧିକୁମାର କର୍ତ୍ତକ ଅଭିଶପ୍ତ ହଇୟା ଶଙ୍କର,
ବହୁ ପ୍ରୟାସମାଧ୍ୟ ତପୋହର୍ଜୀତ ବପୁଃ ପରିତ୍ୟାଗ କରିୟା
ଶାପ ନିର୍ଦିଷ୍ଟ ରଜନୀଚର ପ୍ରାଣ୍ତ ହଇଲେ, ବିଷମ କୁମୁମ ଶରେର
ଶରାକୁଷ୍ଟଚେତା ଆଜୀନାକୁମାଗର, ପ୍ରିୟମହଚରେର ସ୍ପଳା-
ହୀନ କଲେବର ଦୃଷ୍ଟି କରିୟା, ତଥନ ହାୟ କି ହଇଲ ! ହାୟ
କି ହଇଲ ! ମହୀ ପ୍ରିୟବରଣ୍ୟ ଏକପ ହଇୟା ପଡ଼ିଲେନ
କେନ ? ଇହାର ଯେ କୋନ କାରଣ ଅନୁଧାବନ କରିତେ ପାରି-
ତେଛି ନା । ଏବ୍ରତ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିୟା ବିନ୍ଦୁଷାପନ
ହେତଃ କିମ୍ବକ୍ଷଣ ଗଣ୍ଡଦେଶେ ସବ୍ୟହ୍ଵତ୍ତ ଅର୍ପଣ କରତଃ ସ୍ଥାଗର-
ନ୍ୟାୟ ବସିୟା ରହିଲ । ଆହା ! ଛୁରଣ୍ଟ ପଞ୍ଚଶରେର କି
ଶରପ୍ରଭାବ । ଆଜନ୍ମ ମହୀବର୍କିତ ପ୍ରାଣତୁଳ୍ୟ ବନ୍ଦୁର ମହିତ
ଯେ, ଚିରବିଯୋଗ ସଂଘଟନ ହଇଲ, ତାହା ତଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ
ମେଇ ଯୋହକାରିଣୀ ପୁଂଶଳୀ ପ୍ରଣୟାକାଙ୍କ୍ଷୀମାଗର, ଅନୁଭବ
କରିତେ ପାରିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ଯଥନ, କ୍ରମଶଃ ମାଗରେର
ମର୍ମଥ ଶାରକ ମଂବିଜୁଚିତ୍ରେ, ଗୁରୁପଦିଷ୍ଟ ମଂସନ୍ଦଭ୍ ପର୍ଯ୍ୟା-
ଶୋଚନାକ୍ରମ ଭେଦ ମେବନେ କିଞ୍ଚିତ୍ବାତ୍ର ବେଦନା ଉପଶାନ୍ତ
ହଇୟା ଜ୍ଞାନକପ ମୁଖମୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦିତ ହିତେ ଲାଗିଲ । ତଥନ,
ମଧ୍ୟାର ମୁକୁମାର ଶରୀର, ପାଂଶ ବିଲୁପ୍ତି ଅବଲୋକନ
କରିୟା, ଆର ଶୋକୋପହତ ଚିତ୍ରେ ବୈକଳ୍ୟ କୋନକ୍ରମେ

ମସ୍ତରଣ କରିତେ ମକ୍ଷମ ହଇଲ ନା । ଏକବାରେ ଆର୍ତ୍ତମାଦେ ଚିଂକାର କରିଯା କହିଲ, ମଥେ ! ହରିଚନ୍ଦନ କୁମୁମ କାନ ନଜ କଟକଢ଼ମେରନ୍ୟାଯ ଏଇ କାମୋପହତଚେତାଃ ପବିତ୍ର ବ୍ରକ୍ଷର୍ଷ କୁଳକଟକେର ସ୍ଥାଲିତ ବାକ୍ୟ କି ଅଭିମାନୀ ହଇଯା ଝିଦ୍ରକ୍ କୁମୁମମୟ ବପୁଃ ପୃଥିବୀତେ ପାତିତ କରିଯା ରାଖି- ଯାଛ ? ନା, ଆମାର ଦୁରାଚାର ଅନାର୍ଥ୍ୟମେବିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମୀ- ଲୋଚନା କରତଃ ଆମାକେ ସାତିଶୟ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତବୋଧେ ବାଙ୍ଗୁ- ନିଷ୍ପତ୍ତି ରହିତ ହିଲେ ? ସାଧୁମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନଭିଜ୍ଞ ଅପରାଧି- ଜନେର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । କିପି, ଗାତ୍ରାଥାମ ପୂର୍ବିକ ମୃତ୍ୟୁଚିତ୍ରକେ ମୁଦ୍ରାମୟ ବାକ୍ୟଦାନେ ମୁଶୀତଳ କର । ମଥେ ! କଥାର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିତେଛ ନା କେନ ? ହା ହତବିଧେ ! ଏଇ କି ତୋମାର ମୁଖିଧି ହଇଲ । ଏଇକପ ଆକ୍ଷେପ କରିଯା ସାଗର, ପରଶ୍ରଦ୍ଧିତ ଭୁଲୁଛେନ୍ୟାଯ ବମୁଦ୍ରାତଳେ ଯୁଗପନ୍ନିପତିତ ହଇଯା ମଂଜ୍ଜାଶୂନ୍ୟ ହଇଲ । ମୁଦ୍ରୀର୍ଯ୍ୟକାଳାନ୍ତର ଚେତନା ପ୍ରତି- ଲାଭ କରିଯା, ଅତି ବିଷଳ୍ୟଦନେ ଶୋକାର୍ତ୍ତ ହଇଯା କୁଳକାମି- ନୀର ନ୍ୟାୟ ମୃତ୍ୟୁରେ ରୋଦନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ତୋ ମହିମଣ୍ଡଳ ! ତ୍ରେକାଳୀନ ପ୍ରିୟମହଚର ଶୋକାର୍ତ୍ତ ସାଗରେର କାଳ୍ୟ ରୋଦନଧରି ରାଜ୍ବବତ୍ରଗମ୍ୟମାନ ଶ୍ରୋତୁସ୍ୟହେର କଣ କୁହରେ ଏମନି ମୁଖ୍ୟ ହଇଯା ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହଇତେ ଲାଗିଲ ; ଯେନ ନବବିକମ୍ପିତ ନଲିନୀଦଳ, କୋନ ପ୍ରମତ୍ତମାତ୍ରମ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ବିଦ- ଲିତ ହେଁଯାଯ ନବୀନ ବିରହୀ ମଧୁତ୍ର ସାତିଶୟ କାତର ହଇଯା ଶୋକମୂଳକ ମୁଲଲିତ କଲନାମେ କୁମୁମକାନମେ ଭଗନ କରି- ତେହେ । ମେ ଯାହାହିତକ, ଇଦାନୀଂ ମେଇ ପ୍ରାଣ୍ତ ରମଣୀ- ମଣ୍ଡଳେର ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ମୁକୁମାର କମଳକେଶରାବତ୍ତମିକା

পুংশঙ্গীদ্বয়, কিয়ৎক্ষণ অস্তহিতভাবে থাকিমা স্বীজাতির
স্বতঃশিক্ষিত হাব ভাব প্রকাশ করিতে করিতে, পুনরপি
মস্তরগতিতে সখিশোকাগ্নি সন্দৰ্ভ বিপলমান সাগরের
সমীপবর্ত্তিনী হইল। অহো! কি আশ্চর্যের বিষয়!
যে, ইহার কিঞ্চিৎ পুরুষে প্রণয় লালসায় কামাঞ্ছ হইয়।
একবাবে তাপস ধর্মে জলাঞ্জলি প্রদান করতঃ অনার্য
সেবিতকষ্টকাকীর্ণ পদবীতে পদার্পণ করিতে উদ্যত হইয়া-
ছিল; সেই যুবা একশণে, সেই ভৃষণ ভূমিতা যুবজন
মনোহারিণী নিতয়িনীদ্বয়ের সহিত সংস্রষ্ট হইয়াও তাহা
দিগের প্রতি একবার কটাক্ষ নিক্ষেপণ করিল না অহো
রে অনার্যকন্দপ ! ইত্যাকার আক্ষেপসূচক বাক্য প্রয়োগ
পুরুৎসর ভগবান জৈমিনি করুণ। পরিপূরিত নয়নে বাস্প
মোচন করিতে করিতে কিয়ৎকাল ভূষ্ণিস্তাবান্তর করিয়।
রহিলেন।

তপোনিধি সকল, মহৰ্ষি' জৈমিনির শোক ভাবা-
গন্ধ মুখপদ্ম সন্দর্শন করিয়। ক্ষণমাত্র সকলেই তদনুসারী
হইয়া কহিলেন, মহৰ্ষি ? অশোচ্য বিষয়কে শ্মরণ করিয়া
তবাদৃশ জিতাত্ম তত্ত্বদর্শিরাও যদি এতাদৃশ শোকাভিভূত
হয়েন ; তাহাহইলে প্রজাহীন অপ্রসন্নমনা তামসগণের
চিন্তকে যে, শোক ও মোহাদিতে আচ্ছন্ন করিবে তাহার
বক্তব্য কি ? সে যাহা হউক, একশণে আপনার অমৃতক্ষ-
রিত বাক্যস্বার্থ প্রস্তাবিত বিষয়ের শেষভাগ বিবরণ
করিয়া, অস্মদাদির শ্রবণেপ্রস্তুচিত্তকে পরিতৃপ্ত করুন।
মাহাত্ম্যা জৈমিনি, ঘৰ্ষিমণ্ডলীর এবযুক্ত বিনয় গভৰ্বচনে

ମୁଣ୍ଡଟ ହଇୟା ପୂରାୟ କଥିତପ୍ରମଳେର ଅନୁକ୍ରମଣ କରିଲେନ ଅନୁତ୍ତର, ସେଇ ଚାରନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟନୀତ୍ୟ, ରମଣୀମୋହନ ତାପମୟବାର ଶୋକାକୃଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ଦେଖିୟା, ସୁହାଶ୍ୟବଦନେ ମୃଦୁ ଅଧୁର ଧରନିତେ କହିଲେକ, ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ! ଆପଣି ଏତାଦୃଶୀ କାମିନୀ କୁଳନାଶକ ଶୁକୁମାର ମୁର୍ତ୍ତିଧାରଣ କରିଯା, କି ଏକଟା ଅମ୍ବଶ୍ରୀ ଶବଦେହକେ ସ୍ପର୍ଶ କରତଃ ରୋତ୍ରମାନ ହଇୟା ଦୀନଭାବେ ସାତିଶ୍ୟ ଥିଲାଗଲେ ଅବଶ୍ଥାନ କରିତେଛେନ ଆମୁନ, ଇହାର ଅନୁରବର୍ତ୍ତି ତ୍ରିଦଶ ତରଙ୍ଗିନୀ ତୌରେ ଏକମଞ୍ଜୁ କୁଞ୍ଜକାନନ ଆଛେ, ଯେ କାନନେର କଦମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି କୁମୁମ ନିଚ୍ଯେର ପରିମଳ ଆସ୍ରାତ ହଇୟା ପାଞ୍ଚଗଣ ବାଣସଂବିନ୍ଦ କୁରଙ୍ଗ କଦମ୍ବେର ଶ୍ରାୟ ମୁଦ୍ରଚେତା ହଇୟା ଇତ୍ୱତଃ ଭଗନ କରିତେ ଥାକେ ଯେ କାନନେ, ଶୁରଭି ସମୟେ ଶୌରଭାକୁଳ ସ୍ଟପଦକୁଳ, ଦଲବନ୍ଧ ହଇୟା ଲଲିତ କୁମୁମ କଲିକାକେ ଦଲନ ମାନମେ ଗୁଣ ଗୁଣ ଶବ୍ଦେ ତାଡ୍ୟମାନ ତତ୍ତ୍ଵୀର ନ୍ୟାୟ କଳନାଦ ନିଃସଂଗମ କରେ । ଚଲୁନ, ଶୀଘ୍ର ମେଇ ବିଜନ ବିପିନ ମଧ୍ୟ ଗମନ ପୁର୍ବକ ଆପନାକେ ଅସ୍ମଦାଦିର ପ୍ରସ୍ତନମୟ ଘୋବନରଥେ ମାର୍ଗ୍ୟ କରିଯା ଅଦ୍ୟ ଆମରା ମେଇ ଅଜ୍ୟେ ରତିପତିକେ ପରାଜୟ କରିବ । ଯେଇ ମାତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଶ ମାଧୁ ବିଗର୍ହିତ ଅତ୍ରାବ୍ୟ ସାକ୍ୟୁସକଳ ମେଇ ବକ୍ଷ ଦିଯୋଗଜନିତଶୋକମୁଣ୍ଡଳ ମାପରେ କର୍ଣ୍ଣକୁହରେ ପ୍ରିୟକ୍ଷେତ୍ର ହଇଲ ; ଅମନି ତ୍ୱରଣାଂ, ଯେମନ ପ୍ରମୁଖ ମହାବ୍ୟାଳ କୋନ ଛର୍ତ୍ତାଗ୍ୟ ଗତାଯୁଜ୍ଞନ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ତାତ୍ତ୍ଵନାମ ପ୍ରବୋଧନାନୁତ୍ତର ଧୃତକଣ ହଇୟା ଏକବାରେ ଗର୍ଜନ କରିଯା ଉଠେ । ମେଇକପ ପ୍ରିୟତମ ବସନ୍ତେର ବିଜ୍ଞେଦମାଗରେ ନିମ୍ନାଗର, କୋଧେ ବିକ୍ଷୁ ରିତାଧର ହଇୟା ଅଧିର ଦଂଶନ କରିତେ

ଲାଗିଲ । ତଥନ ବୋଧ ହଇଲ ଯେବେ, ବନ୍ଦୁର ବିରହଜନିତ ଓ ଉପଶ୍ରିତ କ୍ରୋଧଜନିତ ଅଗ୍ନିନିଚୟ ସମାନ୍ତି ହଇଯା ତାହାର ଦୃଷ୍ଟିପଥ ଦିଲା । କରୁଣକପେ, ଏବଂ ପ୍ରତିଲୋମକୁପ ହଇତେ ଶ୍ରୁତିଙ୍କପେ ବିନିଃମୁତ ହଇତେ ଲାଗିଲ । ଏମନ କି, ତୃ-କାଳୀନ ମେହି ନବୀନ ତାପମେର ଭୟାବହ ମୁର୍ତ୍ତିଦର୍ଶନେ ବୋଧ ହୟ, ଅମରକୁଳଙ୍କ ପ୍ରାଣଭୟେ ଶ୍ଵାନଭ୍ରତରେ ପଲାୟନ କରିଯା ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିତେ ସଚେଷ୍ଟିତ ହଇଯାଛିଲ । ଇହାତେ ଭୀରୁତ୍ସ-ଭାବୀ ଅବଳାଜାତି, ଯେ ମେହି ପ୍ରଳୟକାଳୀୟ ଯୁଗପତ୍ରଦିତ ଦ୍ୱାଦଶ ତପନ ପ୍ରତିକାଶ-ମୁର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରିଯା ତ୍ରାସେ ବେପମାନ କଲେବରା ହଇବେ ମେ ବିଷୟେ ମୁଖ୍ୟ କି ? କିନ୍ତୁ, ମେହି ଭୟ-ତୁରା ବାମଲୋଚନାଗଣେର ମୁହଁମୁହଁତଃ ବେପଥୁଃ ଓ ସ୍ଵେଦସାର୍ଵ ନିର୍ଗତ ଦେଖିଯାଓ ତଥାପି କ୍ରୋଧକୁଳଚେତ୍ତା ତାପମ ଯୁବା, ଆପନାର ରିପୁପରାକ୍ରାନ୍ତ ଚିନ୍ତକେ କ୍ଷାନ୍ତ କରିତେ ପାରିଲ ନା । ତିତୀକ୍ଷା କରା ଦୂରେ ଥାକୁକ ବରଂ କ୍ରମଶଃ କ୍ରୋଧେର ଉତ୍ତ୍ରେଜନା କରିଯା ରଜ୍ଞୋଽପଳମମ ଆରଜନ୍ୟନେ, ତାହାଦିଗେର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷପାତ କରିଯା କହିଲ, ରେ ମନ୍ଦଭାଗିନୀ କୁହକିନୀଦ୍ୱାୟ ! ତୋରା ପ୍ରଜ୍ଞୁଲିତ ଛତାଶନେ ସମିତ୍ରପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିତେ ଇଚ୍ଛା କରିଯାଛିସ ? ଭାଲ, ଯେମନୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଲି ତେମନି ପ୍ରତିକଳ ଭୋଗ କର । ଯାଓ ଅଚିରାଣ୍ଣ ପୁରୁଷ ମୋହି-ନୀରପବିହୀନ ହଇଯା ରଙ୍ଗନ ଦେଶକୁ ଉପାରଣ୍ୟ ଶିଳାମୟୀ ହଇଯା ମନୁଷ୍ୟ ପରିମାଣେ ଏକ ମହାତ୍ମା ଅବସ୍ଥାନ କର । କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପର୍ବତିବୟ ହଇଲେ ଶର୍କରୀନମୟେ ସ୍ଵୀର ସ୍ଵୀର-କୁପ ଓ ଚେତନପ୍ରାଣ୍ତ ହଇବି; ଏହି ବଳିଯା ଅବଳାଦ୍ୱାରକେ କାଳସ୍ଵରୂପ ଶାପାଗିତେ ଭ୍ରମୀଭୂତ କରିଯା କେଲିଲ ।

ଅନୁଷ୍ଠର, ଅବଳାଗଣେର ପ୍ରାଣବସାନ କରିଯା କ୍ରୋଧମନୀ
ମାଗରେ ଯଥନ ସତ୍ତ୍ଵଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଉଦୟ ହଇଲ, ତଥନ ଅବଧ୍ୟା
ସ୍ତ୍ରୀଜୀବି ବଧଜନ୍ୟ ପ୍ରଥମତଃ ତାହାର ଚିନ୍ତେ କିଞ୍ଚିତ୍
କରୁଣୋଦୟ ହଇଲ । ପରେ, ପୁନରାୟ ମୋହକଲିଲ ଆସିଯା
ତାହାର ଚିନ୍ତକେ ଆହୁତ କରିଯା ଫେଲିଲ । ଏକାରଣ,
ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତା ପାରାବାରେ ପତିତ ହଇଯା କଲୁଷୀକୃତ
ବୁନ୍ଦିବଶତଃ ହିତାହିତ ବିବେଚନା ବିଷୟେ ଅଶକ୍ୟ ବିଧାୟ
କେବଳ ତ୍ରୈକାଳେ, ଆପନାର ବୁନ୍ଦିକେ ଉଦ୍ଦେଶ କରିଯା ଭୁଯୋ
ଭୂଯଃ ଧିକ୍କାର ଦିତେ ଲାଗିଲ ; ରେ ଛୁର୍ମେଧ ! ତୋମାର,
କି ଆତ୍ମାକଣ୍ୟ କାଳାବଧି ଗୁରୁ ପରିଚର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅଭ୍ୟନ୍ତର୍ୟେଗ
ପ୍ରଭାବେ ଏଇକପ ନୈର୍ମଳ୍ୟ ଜନ୍ମିଯାଇଲ ? ଯଦ୍ବାରା କେବଳ
ଜଗମୟଙ୍କୁଲେ ପ୍ରଜାକ୍ଷୟକାରୀ ବଲିଯା ମାନବମଣ୍ଡଳୀତେ
ପରିଗଣିତ ହଇଲେ । ଆହଁ ! ଆମାୟଧିକ ! ହଁ ! ଆମାର
ଚିନ୍ତା ଏତାଦୃଶ ଅସ୍ଵର୍ଗାକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରହୃତ ହଇଲ, ଯେ ଆମି ଦୁର୍ଲଭ
ବ୍ରକ୍ଷର୍ଥକୁଳେ ଜମ୍ପରିଗ୍ରହ କରିଯା ନୃତ୍ୟରେ ସ୍ଵଭାବାପନ ନିଶାଦ
ଜୀବିତଦିଗେର ନ୍ୟାୟ, ହିଂସାବ୍ଲକ୍ତି ଆଶ୍ରମପୂର୍ବିକ ଇହଲୋକେ
ପୁଣ୍ୟବତ୍ତୀ ବନ୍ଦମତୀକେ ଅପୁତ୍ତା, ଓ ପରିଦ୍ୟାମେ ସ୍ଵର୍ଗ ଉଦ୍ଦୋଗୀ
ହଇଯା ତମୋମୟ ନିରଯ ନିଲମ୍ବେ ଦ୍ୱାର ପରିମୋଚନ କରି-
ଲାମ । ହାୟ ! ଯେବନ ଅମୌଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବଣିକେର ଅର୍ଥବୟାନ
ସମସ୍ତମିନ୍ଦ୍ର ଅଭିବାହନ ପୂର୍ବିକ କୁଳେ ନୀତ ହଇଲେ, ମହମା
ପ୍ରବଳବାତ୍ୟ ସମୁପ୍ତି ହଇଯା ମେଇ କୁଳ ପ୍ରାଣ ବହରତ୍ତପୁଣ୍-
ଅର୍ଥବପୋତକେ ଏକବାରେ ଅଗାଧମଲିଲେ ସମ୍ମଜନ କରିଯା
ଅବଶ୍ୟେ ଧନେ ପ୍ରାଣେ ବଣିକକେ ବିନାଶ କରିଯା ଫେଲେ ।
ମେଇକପ, ଗୁରୁ ଚରଣକପ କୂଳମଂଳକ ହଇଯା ଛୁର୍ତ୍ତିଗ୍ୟ ବଶତଃ

ମହେଁ ମାମସାକୀଶେ ସୋରତର ମାର୍ଗମୟେ ସମୁଦ୍ଦିତ ହଇଯା
ପ୍ରବଳ ବିକାର ବାୟୁକେ ଉଥାପନ କରତଃ କୁହକିନୀ କାମିନୀ-
ଗଣେର ଭାବକ୍ରପ ତରଙ୍ଗମଳୀୟ, ବର୍ଷଦିଵସ ଯୋଗ ପ୍ରଯାସୋ-
ପାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନରତ୍ନ ପରିପୂରିତ ତୁନ୍ତରଣୀକେ ନିର୍ଭର ଗଭୀର
ଭସାଗରନୀରେ ନିମଜ୍ଜନ କରିଯା ଏକବାରେ ଆମାକେ ମୟୁଲେ
ବିନାଶ କରିଲ । ଏହିକାପେ ଆପନାକେ ଅତି ଘୁଣୀତ ବୋଧେ
ଯୁବା ସାଗର ଭୂଯୋଭୂତ୍ୟଃ ତିରକ୍ଷାର କରତଃ ଅବଶ୍ୟେ ସଥି
ବିଚ୍ଛେଦ ଶୋକାମଲେ ସମ୍ମଦ୍ଦ ହଇଯା ଜିଜୀବିଷ । * ପରିତ୍ୟକ୍ତ
ହଇଯା ବାସ୍ପାକୁଳ ନୟନେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଚାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା
କହିଲେକ, ଆର ଆୟାର ଏ ପ୍ରଭୃତ ପାପ ପଞ୍ଚିଲ ରାଶିର
ଭାରବହନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ମାଂସପିଣ୍ଡମୟ କଲେବରକେ ରକ୍ଷା
କରିବାର କୋନ ଆବଶ୍ୟକ ନାଇ । ଯାହା ହଟକ୍, ଅବଶ୍ରମାବି
କାର୍ଯ୍ୟକେ ନିମ୍ନ ପଥାତିମୁଖ ସ୍ରୋତଜଳେରନ୍ୟାୟ କେହ ନିବା-
ରଣ କରିତେ ସକ୍ଷମ ହୟ ନା । ଅତଏବ ଆମାର ଭାଗ୍ୟ ପରି-
ଣମେ ଯାହା ହଇବାର ହଇବେ, କିନ୍ତୁ ଆମି ସଥାର ବିଯୋଗା-
ମଲେ ଦୟମାନ କଲେବରକେ ରକ୍ଷା କରିତେ କଥନଇ ଶକ୍ୟ ହଇବ
ନା । ନିଶ୍ଚିତକାପେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ ହଇଲାମ ଅନ୍ୟଟ, କଲୁଷ
ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ଶରୀରକେ ପ୍ରଭୁଲିତ ଯୋଗାଗ୍ନିତେ ବିମର୍ଜନ
କରିଯା ସଥାର ବିଚ୍ଛେଦ ଛତାଶନକେ ନିର୍ବାପନ କରିବ ।
ଏବ୍ସିଧ ମନେ ମନେ ବିତର୍କ କରିଯା ମେଇ ସ୍ଥାନେ ଷୋଗାମର
କରଣାନ୍ତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରୋଦ୍ବ୍ଲେ-
ପନ ପୂର୍ବକ କ୍ଷଣମାତ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଶରୀରକେ ଭସାରାଶି କରିଯା
ଫେଲିଲ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ବିମର୍ଜନ ମମମେ ମହଚର ଓ ସ୍ତ୍ରୀହତ୍ୟା

* ଜୀବିତ ଧାରିବାର ଇଚ୍ଛା ।

ଜନ୍ୟ ପାପମୂର୍ତ୍ତି ହଇଯା ମାଗର, ପରମେଶ୍ୱର ଚିନ୍ତାମ ପରାଞ୍ଜୁ ଥୁଥୁ
ହେତୁ ବିଷୟଭୋଗ ଲାଲସା କରିଯାଛିଲ, ଏହେତୁ ଚନ୍ଦ୍ର
ବଂଶୀୟ ପବିତ୍ରକର ନାମକ ନରନାଥ ନିଲଯେ ଶରୀର ପରିଗ୍ରହ
କରିଲ । ତବେ ଯେ ମହଦୈଶ୍ଵର୍ୟଶାଲି ଭୂପାଳବଂଶେ ଜନ୍ମଜାତ
ହଇଲ ତାହାର କାରଣ, କୌମାର କାଳାବଧି ଅତିମାତ୍ର ନିଷ୍ଠା-
ପୂର୍ବକ ବ୍ରଜଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ କରିଯା ସମାତନ ଧର୍ମକୃପ କଷ୍ପକ୍ର-
ମେର ଆଲବାଲେ ବହୁଳ ପ୍ରୟାସେ ଭକ୍ତିବାରି ପ୍ରସେକ କରି-
ଛିଲ । ଇନ୍ଦାନୀଂ ମାଗର ପୂର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟ ବଶତ୍ତି ମେଇ କଷ୍ପ-
ପାଦପ ମକାଶେ ଆପନାର ଅଭୀଷ୍ଟକଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲ ଅର୍ଥାଂ
ରାଜାଙ୍ଗ ହଇଯା ମହଦୈଶ୍ଵର୍ୟ ଭୋଗେର ଅଧିକାରୀ ହଇଲ ।

ହେ ମହର୍ମିମଣ୍ଡଳ ! ଇହାର ମଧ୍ୟେ, ଆର ଏକ ଅପୂର୍ବ
ଆଖ୍ୟାୟିକା ବର୍ଣନ କରିବେଛି ସକଳେ ଅନ୍ୟଚେତା ହଇଯା
ଅବଧାନ କରୁନ୍ । ଶୁରମେନକ ଦେଶବାସି ନାରୀଯନ୍ଦାଙ୍ଗଜ
ନାମା ଏକ ଭୂମିପତି ଛିଲେନ । ତିନି ଧନଲୁକ ବଧ୍ୟକ
ଧର୍ମଧର୍ବଜ ସଚିବବର୍ଗେର ପ୍ରତାରଣୀ ବାଣରୀଯ ପତିତ ହଇଯା
କ୍ରମଶତ ରାଜ୍ୟାନ୍ଦି ସମସ୍ତ ମଲ୍ଲପତି ହଇତେ ବଞ୍ଚିତ ହିଲେନ ।
ଅପିଚ, ଏ କୁଟୁମ୍ବ ଅତୀବ ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାମାତ୍ରଗଣ କର୍ତ୍ତକ ଅବ-
ଶେଷେ ସୌଯ ରାଜଧାନୀ ହିତେଓ ନିରାକୃତ ହଇଯା ମେଇ ଅପ-
ଦ୍ରତ ରାଜ୍ୟଭୂପତି, ପ୍ରାଣମଗ ପ୍ରିୟତମା ମହର୍ମିଣୀ ଏବଂ ପ୍ରାଣ-
ଧିକା ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଆୟୁଜୀ ତିନଟିକେ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଲାଇଯା
ନିଭୃତ ନିଶ୍ଚିଥ ମମୟେ ଗୁଡ଼ ଦ୍ଵାରଦେଶ ଦିଯା ବହିଃହତ ହି-
ଲେନ । ହେ ତାପମମଣ୍ଡଳ ! ଲୋକପାଳ ହଇଯାଓ ମେଇ ଅମୂର୍ଯ୍ୟ-
ମ୍ପଣ୍ଡା ଭୂବନରମଣି ରମଣୀ, ଓ ବାଲିକା ଦୁହିତାତ୍ରିତରକେ
ଅନୁଚାରିଣୀ କରିଯା ଅତୀବ ଶକ୍ତି ଚିତ୍ରେ ସଂଗୋପନୀୟ

পশ্চাত্য পূর্বক গহন কাননাভিমুখে উপয়ন করিলেন। আহা ! আত্মকৃত কর্মজফল সকলকে ইচ্ছা না করিলেও দেহভূৎ সম্বন্ধে অবশতঃ আসিয়াও উপস্থিত হয়।

মে যাহাটক, অনন্তর রাজ্যনিরস্ত ভূপতি, ক্রমশঃ কান্তির পথে আগমন করিয়া পরে অস্মদীয় এই আশ্রমে উপনীত হওতঃ সরিৎ তৌরস্ত মিষ্টচ্ছায় তমালতরুতলে একপর্ণকুটীর নিশ্চান করিয়া ফলমূলাহারী হওতঃ কালাতি গাত করিতে প্রবস্ত হইলেন। তদনন্তর, যোগ বৃক্তিস্তু হইয়া সময়ে সময়ে তত্ত্বদর্শি ঝৰিগণ সমাজে আগমন পূর্বক ভগবৎ প্রসঙ্গ শ্রবণ করতঃ আপনাকে কৃতার্থমন্য হইতেন ! অপিচ, মেই ক্ষীণ প্রারককর্মা রাজধি সাধু-সঙ্গ প্রাপ্ত হওতঃ নিরস্তর অধ্যাত্ম বিদ্যার পর্যালোচনা পূর্বক পরিশেষে সম্বৃতে সমদর্শিত্ব লাভ করিয়া সদা প্রশান্তমনা হওতঃ অবস্থান করিতে লাগিলেন। এবং রাজমহিষীও পাতিত্রত্যবর্ষ সংশ্রয় করতঃ অনন্যবৃত্তি হইয়া প্রিয়পতির পরিচর্যা ও প্রাণসমা কর্যা তিনটীর প্রতিপালন করিয়া সদা স্বচ্ছদিত্বে সময় যত্পন করিতে লাগিলেন। অনন্তর, শশিকলার ন্যায় দৈনন্দিন পরিবর্জনানা রাজকন্যাত্রয়ের কালক্রমে কুট্মলভাবকে অনুর্ধ্বান করতঃ যৌবন প্রমুন প্রক্ষুটিত হইয়া ভূবন-মোহিনী শোভাধারণ করিল। রাজ্ঞী, অলৌকিককৰ্পা আত্মজাত্রয়কে প্রাণযৌবনা প্রেক্ষণ করিয়া সদা সশক্তি ও চিন্তার্ণবে নিমগ্না রহিলেন। এ দিকে, হিমন্ত কালা-বসানে উষ্ণরশ্মি অষ্টব্যাঙ্গি সংযোজিত স্যামনে আকচ

ହଇୟା ଦକ୍ଷିଣାଧିକ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ କୁବେର ପାଲିତ
ଦିଶାତେ ଗମନ କରିଲେ, ଯେମନ କୋନ ଲମ୍ପଟ ପୁରୁଷ, ପତି-
ପରାୟଣୀ ପ୍ରିୟତମାକେ ସଞ୍ଚାରିତ ପୂର୍ବକ କୋନ କୁଂସିତ ଶରୀର
ବିଶିଷ୍ଟ ପୁରୁଷକର୍ତ୍ତ୍ତକ ରଙ୍ଗିତ ନାୟିକାର ନିକଟ ଗମନ କରିଲେ
ମେହି ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟବତୀ ନାୟିକାର ଦୁଃଖଜନିତ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଚାସ ପରି-
ତ୍ୟାଗ ହୟ, ମେହିରୁପ ଦକ୍ଷିଣାଚଳ, ଦିନନାଥ ବିରହେ ଦୁଃଖିତ
ହଇୟା ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଗନ୍ଧବହକେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।
ବନମ୍ପତି ସକଳ ପୂର୍ବବେଶ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ମହାରାଜ ବମ୍ବତ
କର୍ତ୍ତ୍ତକ ନବୀନ ଚାରୁପଲ୍ଲବ ଭୂଷଣେ ଭୂଷିତ ହଇଲ ; ଏବଂ କିଂ-
ଶୁକ, ମାଲିକା ପ୍ରତ୍ଯାତି କୁମୁମ କଦମ୍ବ ବିକସିତ ହଇୟା ତପୋ-
ବନେର କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାନ୍ତିବଜ୍ଜନ କରିଲ । ଅଶୋକ ଅମନି
ଈଷ୍ଟା ପରବଶ ହଇୟା ଶିଖ ଶୂର୍ଯ୍ୟରନ୍ୟାଯ ଶୋକନାଶକ ଲୋହିତ
ଲାବଣ୍ୟ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ପ୍ରକ୍ଷୁଟିତ ହଇଲ । ସଦ୍ୟ ସମୁଦ୍ରତ
ପ୍ରବାଲରୁ ଚାରୁପକ୍ଷ ବିଶିଷ୍ଟ ନବୀନ ଚୁତକୁମୁମବାଣେ, ଯେମେ
ବମ୍ବତ କର୍ତ୍ତ୍ତକ ଶୁଦ୍ଧାକୁଳ ମଧୁପକୁଳ କୁମୁମବାଣେର ନାମାଙ୍କିତେର
ନ୍ୟାୟ ସନ୍ନିବେଶିତ ହଇଲ । ଏ ଦିକେ ଚୁତାକୁର ଆସାଦନେ
କଷାୟିତକଟ୍ଟ ପୁଂକୋକିଳଗଣ, ଅଭିନବ ମନୁଷ୍ୱ ପ୍ରବାଲ
ଭୂଷିତ ବିଟପେ ବସିଯା କଲକୁଜନ ପୂର୍ବକ ଯେନ ମନସ୍ଵିନୀ-
ଦିଗେର ମାନ ନିରମାର୍ଥ ପଞ୍ଚଶରେର ଆଜ୍ଞା ଜ୍ଞାପନ କରିତେ
ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲ । ଏମନ କି ବୋଧ ହୟ, ପୁଷ୍ପଧସ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣେ ପଞ୍ଚ-
ଶର ଆବ୍ୟକ ଭୁଣୀର ଏବଂ ବାମକରେ କୁମୁମମୟ ଶରୀରନ
ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଧରଣୀ ଶାମନ କରିମା ଅବଶେଷେ ତପୋ-
ବନେ ଶୁର୍ତ୍ତିମାନ ହେତୁଃ ତାପମଗନକେ ମନ୍ଦାନ କବିବାର ମାନମେ
ପ୍ରତ୍ୟାଲୀଚ ଚରଣେ ଦଶାୟମାନ ରହିଯାଛେ । ଆହା ! ଏକେ

বসন্তকালের ছদ্মক্ষেত্রের হইয়া উঠিল, তাহে অবার রাজকন্যাত্রয় নবোদিত ঘোবনা, তাহে অবলাঙ্গাতির স্বভাবতঃ লজ্জাহেতু পিতা মাতার নিকট কিছুই প্রকাশ করিতে পারে না ; কিন্তু তাহাদের মনেতে নিত্য নিত্য নবীনভাবের উদয় হইতে লাগিল। ইতোমধ্যে, এক দিবস পূর্বোক্ত যুবাসাগর কলাহরণ নিয়মিত তপোবনবাসি রাজ-র্ধির কুটীর সমীপে গমন করায়, সহস্রা ঐ রাজ কুল সমুৎ-পন্থা জগৎ মনোহরা কামিনীত্রিভূয়ের নয়নপথবর্ণী হইল। একে, কন্যাত্রিতয় প্রথম ঘোবনা, দ্বিতীয় অনুচ্ছা, তাহে যুবাসাগর অতি প্রিয়স্বদ ও সকলেরই প্রিয়দর্শন ছিল ; সুতরাং তাহার সেই কুকুমার মূর্ণি দর্শন এবং পরিচয়-চ্ছলে অতি মৃচ্ছল প্রণয়গভূবাক্য শ্রবণমাত্র অমনি তৎ-ক্ষণাত্মে বাস্পকণ্ঠাবরুদ্ধ। হইয়া কোন প্রত্যুত্তর প্রদান করিতে না পারিয়া সংজ্ঞাশূন্য। হইয়া কন্যাত্রয় ক্ষিতিতলে পতিত হইল। অনন্তর, সাগর, ভূবীবিপৎ ঘটনা সন্তুষ্ট, বিচার করতঃ মনকে প্রত্যাহৃত পূর্বক মেইস্থান হইতে সন্দৰ্ভ স্বীয় আশ্রমাভিমুখে যাত্রা করিল।

এ দিকে কন্যাত্রয় সংজ্ঞা প্রতিলাভ করণানন্দের, মনোহর যুবাকে পুনর্দর্শনে বঞ্চিত হইয়া সুতরাং মৃতকশ্প দেহে কুটীরাভ্যন্তরে প্রবেশ করিল। এইকপে কতিপয় দিবস অতিবাহিত হইলে, তদনন্দের, সাগরের এই প্রস্তা-বিত শঙ্কট উপস্থিত হওয়ায়, জনশ্রূতিতে এই নিদানে হৃদয় বিদারক সংবাদ শ্রবণে রাজমুতাগণ, অবিলম্বে তাঙ্ক দেহ সাগরের পুনর্জাত কলেবরকে পতিকামনা

କରିଯା ତପୋବନଙ୍କ କାମଦା ସରମୀତେ ମକଳେଇ ଶରୀର ଉଠି-
ମର୍ଗ କରନ୍ତଃ ସ୍ଵ ସ୍ଵ କର୍ମ ଏବଂ ଚରମଙ୍କ ଚିନ୍ତାମୁମାରେ ଛଇ ଜନ
ପରୀପାଲ ଓ ନରପାଲ କୁଳେ, ଏକଜନ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ କୁଳେ ପୁନ-
ରାୟ ଦେହଧାରଣ କରିଲ । ପରେ, କାଳକ୍ରମେ ଯୋଗ୍ୟବୟଃପ୍ରାଣ୍ୟ
ହଇଯା ରାଜୁଦେହଧାରି ସାଗରେର ମହିତ ଆଶର୍ଯ୍ୟ ସଂଘୋଜ-
ନ୍ୟାୟ ଯୋଜିତ ଓ ପରିବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଦି ଅଭିନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା-
ନ୍ୟାୟର ଏକଣେ ପରମମୁଖେ ମକଳେ ରାଜଭୂତି ଭୋଗେ କାଳ-
ହରଣ କରିତେଛେ । ହେ ମହାରାଜ ଶୁଣାର୍ଥ ! ମହର୍ଷି ଜୈମିନି
ଝିଷ୍ମଶୁଣୀତେ ଏଇକ୍ରପ ବିନ୍ଦୁରକପେ ଉପାଗ୍ୟାନ ବର୍ଣନ କରିଯା
ଅବଶ୍ୟେ, ଆମାର ମୁଖମଣ୍ଡଳେର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ କରିଯା କହି-
ଲେନ । ବ୍ୟାସ ଶକ୍ତର ! ତୁମ ଏକଣେ ପ୍ରିୟମାଗରେର ମମୀପେ
ଗମନ କର, ଏବଂ ତାହାକେ ଆମାର ଆଶୀର୍ବାଦ ବିଜ୍ଞାପନ
କରିଯା ରାଜୁଭୋଗେର ବାସନା ନିରମନ କରାଇଯା ପୁନରାୟ
ଅସ୍ମଦୀୟ ଆଶ୍ରମେ ଆନନ୍ଦ କର । ସାବଧାନ, ଯେନ ଆବାର
କୋନ ମହାବିପଦସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପତିତ ନା ହୟ । ଆମି ତୋମା-
ଦିଗେର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କାଳାବ୍ୟଦି ଅତି ଚନ୍ଦ୍ର ଚିନ୍ତେ ଅବସ୍ଥିତି
କରିଲାମ । ଅତଏବ ଯାଉ, ଆର କାଳବିଲମ୍ବ କରିଓ ନା ।

ମୁଖେ ! ଶୁଣ ଆମାକେ ଏଇ ସମସ୍ତ ବାକ୍ୟ କହିଯା ଦିଯା
ବିଦ୍ୟାଯ କରିଥାଚେନ । ଏଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଲିଯା ପୂର୍ବ ବିବ-
ରଣ ଶାରଣ ପୂର୍ବକ ଅଭିମାନେ ଅଞ୍ଚପୂର୍ଣ୍ଣକୁଳ ନେତ୍ରେ କିମ୍ବୁ-
କାଳ ଭୁକ୍ତିସ୍ତାବେ ରହିଲେନ । ଅଧିରାଜ ଶୁଣାର୍ଥ, ଝିଷ୍ମତନୟ
ଶକ୍ତରେର ମୁଖେ ମଧ୍ୟଭାବ ମୟୋଦନ ଶ୍ରବଣ ଏବଂ ମୁଖେର ଭାବ
ମର୍ମର କରିଯା ପ୍ରଥମଟଃ ଯେନ, ଇତଃପୂର୍ବେ ଇହାକେ କୋଥାଯା
ଦେଖିଯାଛି ଏଇମତ ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅଶେଷତ ଚିନ୍ତା

କରତଃ ଜ୍ଞମବଶତଃ କୋନ ବିଷୟର ନିର୍ଣ୍ଣଳ କରିତେ ନା ପାରିଯା
ପରିଶେଷେ ତରଙ୍ଗସ୍ଥ ତରୀରନ୍ୟାଯ ଆନ୍ଦୋଳିତ ଚିନ୍ତେ ବିବରଣ
ଶ୍ରବଣେଷ୍ଟମୁ ହଇୟା କହିଲେନ ; ହେ ଯୁବକତପୋନିଧି ! ଆମାକେ
ଆପନି ମଥା ବଲିଯା ପରେ ଅବାଞ୍ଜୁଖିନ ରହିଲେନ କେନ ?
ଇହାର ତାଂପର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ବିରୂତ କରିଯା ଚିନ୍ତେର ଚାଞ୍ଚଳ୍ୟ ଦୂର
କରୁନ । ତାପମ୍ ଯୁବା ଈସ୍ତହାସ୍ୟ କରିଯା କହିଲେନ, ମହା-
ରାଜ ! ଆପନିଇ ଆମାର ମେଇ ପ୍ରାଣାଧିକ ପ୍ରିୟସହଚର
ମାଗର ; ଓ ଆପନାର ମିମର୍ତ୍ତମନୀଗଣ୍ଡ ମେଇ ତପୋବନଙ୍କ
ରାଜକୁମାରୀତ୍ୱ ; ଏବଂ ମେଇ ରଙ୍ଗନଦେଶଙ୍କ ଉପାରଣ୍ୟେ ଯେ
ଶୈଳମରୀ ମୂର୍ତ୍ତିଦୟ ଦର୍ଶନ କରିଯା ଆମିଯାଛିଲେନ, ମେ ମେଇ
ଭବଦୀଯ କୋପାନଳ ସଂଦକ୍ଷା ସ୍ଵର୍ଗର୍ଭେଶ୍ୟାଦ୍ୱୟ । ଅତଏବ ଚଲୁନ,
ଉଦ୍ୟ ମେଇ ଶାପ ସନ୍ତ୍ଵାପିତା ପାଷାଣମରୀ କାମିନୀଦୟର ଶାପ
ବିମୋଚନ କରିଯା ତାହାଦିଗକେ ସ୍ଵର୍ଗଧାମେ ପ୍ରେରଣ ପୂର୍ବକ
ବହୁ କାଳକ୍ଷେତ୍ର ଗୁରୁ ଜୈମିନିର ପାଦପଦ୍ମେ ଉତ୍ତମ ଏକତ୍ର ହେତଃ
ପ୍ରଣାମ କରିଯା କୃତାର୍ଥ ହେବ । ସଥେ ! ଆର ବିଲମ୍ବେ ପ୍ରୟେ
ଜନ ନାହି, ଶୀଘ୍ର ଗାତ୍ରୋଥାନ କର । ନରନାଥ ଗୁଣାର୍ଥ, ଏବ-
ହିସ ବିଶ୍ୱଯକର ବିବରଣ ଶ୍ରବଣ କରିଯା ସହସାପୁର୍ବଜନ୍ମଙ୍କ
ସମସ୍ତ ବିଷୟ ସ୍ମୃତିପଥେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକ୍ରମେ ଉଦୟ ହେଯାଯ, ପ୍ରଥ-
ମତଃ ଲଙ୍ଘନ୍ୟ ଅଧୋବଦନ ହଇୟା ରହିଲେନ । ପରେ, କହିଲେନ
ସଥେ ଏମକଳ ଦୈବକୁତ ଘଟନା ବିବେଚନା କରିଯା ଅଧୀନ
ଜନେର ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କର । ଶରଣାଗତ ଜନେର ପ୍ରତି
ଅନୁକୂଳ ହଇୟା ଅନୁକଳ୍ପନ ଆଲିଙ୍ଗନ ପ୍ରଦାନକର ଆହା !
ଏହରିନୀତେର ଜମ୍ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନା କଷ୍ଟ ସ୍ଵିକାର କରିତେ
ହଇଯାଛିଲ ! ଏଇକପ ବଲିତେ ବଲିତେ, ମହାମାନଙ୍କ

ମାଗରେ ଭାସମାନ ହଇଯା ମନ୍ତ୍ରର ଗାତ୍ରୋଷାନ ପୂର୍ବକ ମଧ୍ୟରେ
ସହିତ ଦୀର୍ଘକାଳ ବିରହେର ପର ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଲେନ ଓ ବାର-
ଦ୍ଵାର ପୂର୍ବଦୋଷ ମାର୍ଜନା ନିମିତ୍ତ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ
ଲାଗିଲେନ । ଅନୁତ୍ତର, ସ୍ଵିଯ ପ୍ରିୟମୀଗଣେ ହସ୍ୟ ବଦନେ କହି
ଲେନ ! ହେ ପ୍ରାଣଧିକା ସକଳ । ଦେଖ ଅନ୍ୟ ଆମାଦିଗେର
କି ଶୁଭ ଦିନ ଉଦୟ ; ଏକମେ ଚଲ ମକଳେ ଥିଲୋକେ ଯାତ୍ରା
କରି । ଆର ଏ ଅନିତ୍ୟ ରାଜ୍ୟଭୋଗେ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।
ଅଛିଲାଗଣ, ଅର୍ମନ ପତିରମତାମୁଖ୍ୟାଯିନୀ ହଇଯା ତେକ୍ଷଣାଂ
କହିଲେନ ; ପ୍ରିୟତମ ! ଏ ଆମାଦେର ପରମ ମୌତାଗ୍ୟ
ସେ, ପତିସମଭିବ୍ୟାହାରିନୀ ହଇବ ; କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ! ଯେଣ
ଆପନାର ପୌର୍ବ ଝବିଦେହ ପ୍ରାଣ ହଇଯା ଅଧୀନୀଗଣକେ ପରି
ତ୍ୟାଗ କରିବେନ ନା । ଇହା ଆମାଦେର ପ୍ରତୀତାର୍ଥ ଅଗ୍ରେ
ଅଞ୍ଚିକାର କରନ, ତବେ ଶାନ୍ତ ହଟିତେ ପାରିବ । ନରେଶ,
ଭାର୍ଯ୍ୟାଗଣେର ପ୍ରଣାଳିଧିକ୍ୟ ଦେଖିଯା ବକ୍ତ୍ର ମତାମୁଦ୍ରାରେ
ଅଗତ୍ୟ ସ୍ଵିକାର ହଇଲେନ ତେପରେ ବହିପ୍ରକୋଟେ ଆସିଯା
ପ୍ରଧାନ ମଚିବକେ ଓ ଆତ୍ମୀୟଗଣକେ ସମସ୍ତ ଦିବରଣ ଜ୍ଞାପନ
କରିଯା ତାପମାତ୍ରମେ ଗମନ କରିବେନ ଏହି ଦାର୍ଢି । ସ୍ଵ ରାଜ୍ୟ
ଭେରୀଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣା କରିଯା ଦିଲେନ । ପ୍ରଜାଗଣ ପ୍ରଜାନ୍ତ୍ର-
ବଞ୍ଚନ ମହାରାଜ ଶୁଣାଗବେର ରାଜଲାଲା ମସ୍ତରଣେର ବିବରଣ
ଶ୍ରେଣୀ କରିଯା ମନ୍ତ୍ରର ଶୋକେ ଅଧିର୍ମ୍ୟ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ । ପରେ
କୁତ୍ରାଂ ମକଳକେଇ କ୍ଷାନ୍ତ ହଟିତେ ହଇଲ । ପ୍ରଜାବର୍ଗେର ଜ୍ଞାନ-
ମେରଧରନି ନିବାରଣ ହଇଲ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ତାଦେର ପ୍ରିୟରାଜ
ବିଚ୍ଛେଦେ ଅନିବାର ନୟନାଶ୍ର ବିଗଲିତ ହଇଯା ସର୍ବମିଳ
ନଗରୀକେ ଆଦ୍ରୀଭୁତ କରିବେ କ୍ଷାନ୍ତ ହଇଲନା । ତେପରେ

ମୁପତନୟ, ଅବିଲମ୍ବେ ସଙ୍ଗମ ବକ୍ଷୁବର୍ଗେର ଓ ଅମାତ୍ୟବର୍ଗେର ନିକଟ ବିଦ୍ୟାଯ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବମର ସ୍ତ୍ରୀଯ ପ୍ରିୟମୀଗଣଙ୍କେ ସମଭି-
ବ୍ୟାହରେ ଲାଇସ୍ । ଅଧାନାମାତ୍ୟେ ପ୍ରତି ଭୂମଞ୍ଚଳେରଭାବ ସମ-
ର୍ପଣ କରତଃ ପ୍ରିୟମଥାର ସହିତ ଶ୍ରୀହରିଶ୍ଵରଙ୍ଗ ପୂର୍ବିକ ରାଜ-
ଭବନ ହଇତେ ବହିଃଶୃତ ହଇଲେନ । ଅନୁତ୍ତର ମେଇ ରଙ୍ଗମଦେଶକୁ
ଉପାରଣ୍ୟେ ଉପନୀତ ହଇସ୍ । ଶୈଳମୟୀ କାମିନୀଦୟଙ୍କେ ଶାପ
ହଇତେ ବିମୁକ୍ତ କରିଲେନ । ଓ ଆପନିଓ ସନ୍ତ୍ରୀକେ ରାଜ-
ଦେହ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହଇସ୍ । ତେଜୋମୟ ବ୍ରଜର୍ଭିଦେହ ଧାରଣ କରି-
ଲେନ । ଏବଂ ଯୁବତୀତ୍ରୟଙ୍କ ପୂର୍ବବ୍ୟ ତାପମକନ୍ୟାର ଶରୀର ପରି
ଗ୍ରହ କରିଲେକ । ଯଥିନ ଏଇକ୍ରପ ମକଳେଇ ପୌର ଦେହଙ୍କ
ହଇଲ, ତଥିନ ମକଳେଇ ଆହ୍ଲାଦେ ପରିପୁରିତ ହଇସ୍ । ପରମ୍ପର
ଆଲିଙ୍ଗନ ପୂର୍ବିକ ସ୍ଵ ଲୋକେ ଘାତା କରିଲ ।

ଅତଏବ ପ୍ରିୟେ ! ପର୍ବତ ରାଜତନୟେ ! ତୁମି ଯାହା
ଦେଖିସ୍ । ଜାନିବାର ନିମିତ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ । ହଇସାହିଲେ, ତାହା
ଏକଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖ ଏଇ ତାପମକୁମାର ସାଗର, ପତ୍ରୀତ୍ୟ
ସମଭିବ୍ୟାହରେ, ନବୀନ ତପସ୍ତ୍ରୀ ଜୀବପ୍ରବୀଣ ଶକ୍ତରନାମା
ସହଚରକେ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରିସ୍ । ପ୍ରୋଦ୍ବୀପ୍ତ ପାବକେରନ୍ୟାଯ,
ମହର୍ଷି ଜୈମିନିର ଆଶ୍ରମାଭିମୁଖେ ଗମନ କରିତେଛେ ଏବଂ
ଏଇ ମେଇ ସ୍ଵର୍ଗରେଶ୍ଵାହୟ ଶାପବିମୁକ୍ତ । ହଇସ୍ । ମହେମ୍ଭୁଲୋକେ
ଗମନ କରିତେଛେ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବକ୍ତୃତା କରିସ୍ । ଭଗବାନ୍
ଅଗନ୍ତୁର ବିକ୍ରପାକ୍ଷ ବିରାମ ହଇଲେନ । ଜଗନ୍ମାତାଓ ଅପୂର୍ବ
ଲୋକପବିତ୍ରକର ଆଖ୍ୟାୟିକା ଶ୍ରବଣେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ଵିତ ହଇସ୍ ।
ଭଗବାନ୍ ତ୍ରିଲୋଚନକେ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବିକ ସର୍ବାନନ୍ଦେ ବିରାଜ
କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ବ୍ରାହ୍ମିଣୀ ତୈରବୀ । ଡାଳ ଏକଡାଳ ।

କୋଣ ଦିନେ କେମନେ, ଗଠ କର ଥିଲେ,
ତାବ ଦେଖି ମନେ ହୁୟେ ଭାବୀନ୍ତର ।
କୋନ୍ତୁ ଦିନେ କେମନେ, ରବେ ଧରାମନେ,
ନେହ ପ୍ରାଣେ ହବେ ଭାବେ ଭାବୀନ୍ତର ।
ମିଛେ ମାଯା ଭାବେ, ମରିଭେହ ଭେବେ,
ଭବଭାବେ ହୁୟେ ଭାବେ ଭାବୀନ୍ତର ।
କାମନାହୀନ ମନେ, ଅଗର ଆଗରେ,
ହୁୟ ଜାନୋମୟ ସାଯ ଭାବୀନ୍ତର ।

ମଞ୍ଜୁମ ।

୩୫-୩୬୮ (୬)

୩୫/୨୫୩(୩)/Rcf.

[୨୫୩୬]

